

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ivdx Magistratevs Senator

Zype, Franciscus van der

Antverpiæ, 1633

Liber Qvartvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14280

qui rem duram non ipsi exasperent, in dubio contra fiscum facile sentiant, & aduersus eos etiam quos reos credunt, non excandescant; sed benignitate actionem, modumque temperent: qui in fiscalibus compendijs non legum verba, in quæ quis imprudens fortè impigit, sectentur, sed voluntatem, animamque legis, rationem. & hanc semper ad sensum humaniorem benignioremque traducant, præsertim vbi de tributis, vectigalibus, & fiscalibus lucris agitur, & ob illa non ritè agnita mercium commissarum pœnis. quæ dum durius solent esse exactæ, magno Principum Rerumque pub. damno ad liberiores stationes mercimonia migrant, vectigalium damna, atque imminutiones immensas imposterum, & tandem publicam priuatamque post longa fastidia egestatem parturiunt.

Lubet hæc Miscellanea monita concludere per dimissionem nondum saturi lectoris ad Socraticas Iustiniani Authenticas de Præsidente Pifidiæ, Prætore Licaoniæ; Thraciæ, Hellepontis, Paphlagoniæ, &c. quas vbi iterum, iterumque legerit, videat an non leget;

Iam satis est, ohe, libelle.

LIBER QVARTVS

CAPVT PRIMVM.

De Iure Maiestatis,

NE cui mirum videatur non tantum nos politia administrationique Reipub. libro tertio, sed etiam negotijs autocratia atque Imperij hoc libro quarto nos immiscere, memoriâ repetitum volumus, quod initio diximus, dum Iudicem exhibemus, non tantum pedaneum, sed & maiores etiam atque supremos intelligere. pro more loquendi, quo Iustinianus in *Authent. de Iudicibus*, atque in *Codice lib. I. C. tit. 29. vsque ad finem. & l. 1. D. vsus est. l. 12. C.* & alibi passim iuris nostri auctores vsurparunt. quo modo veteres, inquit *Ascon. omnem Magistratum, cui pareret exercitus, prætorem appellarunt, quod reliquis præiret, vnde & prætorium tabernaculum eius dicitur, & porta prætoris, quâ exire solet, & hodiè quoque Præfectus prætorio, item milites prætoriani, & cohors prætoris.* & tamen scimus non minus edictum Prætorem proponere solere, ex quo ius diceret, ex eoque natum exinde edictum perpetuum, & partem magnam iuris nostri atque iudiciorum prætoriam esse, vocarique; vt mirum non sit sub vno

nomine iuris atque militiae auctoritatem consistere. Eo itaque modo Iudicum vocabulum non iudiciorum tantum, sed & administrationis civilis, atque militaris potestatis energiam habet. Id quod vel sonat titulus 44. lib. 1. Cod. de officio civilium Iudicum: 45. de officio militarium Iudicum. 47. de off. diversorum Iudicum: 48. ut omnes Iudices tam civiles, quam militares post administrationem depositam quinquaginta dies in civitatibus vel certis locis permanerent. 50. de assessoribus & domesticis & cancellariis Iudicum. Hos ergo etiam Iudices complectimur, qui tales ministros habent: qui militaria etiam ac summa rei negotia gerunt. Sic Praefecti Praetorio, Orientis, Illyrici, Aethiopiae: Magistri militum, Quaestores, Magistri officiorum, Proconsules, Legati, Praetores, Rectores Provinciae, Praefecti vigilum, Praesides, eorum denique officia tam accurate à Iustiniano in Codice pertractantur: omnesque nomine Iudicum veniunt in d. tit. & Auth. de Iudicib. Unde & consecrarium est, ut summa haec Imperij negotia à scientia, prudentia, atque officio Iudicis existimentur non esse aliena. quo modo Papinianus, quem asyllum iuris atque thesaurum legum Spartian. in Severo nominat, Praefectus Praetorio apud eundem Severum l. lecta. 40. D. Si cert. pet. fuit, alijque Iurisperiti summos honores gesserunt, & consilijs laudatissimorum Principum adhibiti sunt. Lamprid. in vita Alexand. & Maximini. & Ulpian. Magister scriniorum, quod Alexander plurimum eius consilijs vteretur, & dissolutos militum mores ad veterem disciplinam reuocabat, apud eos odiosus ab impetu & furore militari obiectu corporis Imperatorij protectus est. asseritque Lampridius illum in summum euasisse Imperatorem, quod Ulpiani consilijs praecipue Remp. administraret. Adeoque quamuis hodie eadem Iudicum nomina non habemus, tamen quia summae rei consilijs adhibentur etiamnum seu Iudices, seu Consiliarij, qui ideò Secreti Concilij ac Status nominantur, ac olim Comites consistoriani dicebantur de Comit. consistor. C. lib. 12. à consistorio in quo Princeps audire legatos & de causis Imperij ac alijs grauioribus cognoscere solebat, Ammia. Marc. l. 15. & Comitum nomen Constantinus praecipuis officijs adiecerat; Euseb. l. 4. de vit. Constant. Cuiac. de Comit. & trib. schol. C. l. 12. non potest videri eius rei materia proposito nostro importuna. Eam itaque exordiri lubet à iure, notisque Majestatis.

Iura ergo Majestatis, sacra Regni, summa rerum, arbitrii, principatus, seu quocumque nomine lubuit appellare, pro ratione temporum, forma Reip. aut libidine dominantium, admodum apud Romanos, aliasque gentes diuersa fuerunt. Hodie ferè, qui de iure aut politia scribunt, ad haec capita reducunt; *Legem condere, atque alijs*

I.
Supremi-
tatis iura
seu nota.

alijs dare, non accipere, lege solutum esse, Magistratus creare, legatos mittere, & recipere, bellum inferre, & pacem pangere, monetam cudere, ius vitæ & necis, rerum sacrarum, mundanarum, veſtigialium, extremam prouocationem, aliaque quæ feudistæ regalia vocant. ad titulum feud. quæ sunt regalia. quorum tamen quædam minoris notæ sunt, & cum inferioribus dynastis communicantur. sic tamen vt beneficio Principis hæc accepta ferant. vt vtilitatem quidem sentiant, ius autem directum diademati Principum remaneat inſcriptum. Canonistæ supremam hanc potestatem vocant plenitudinem potestatis. Pragmatici ſoueranitatem indigetant. & diſertè excipi hodie ſolet in omnibus litteris concessionum magnorum dominiorum, & feudorum. quamquam lucis cauſâ id fiat. cum non cenſeatur Princeps id velle, quod non potest. Non potest autem ſupremi dominiij auctoritatem lædere. nam personalis maiestas, quæ in Principe est, exercitium est illius realis, quæ in Republ. inſtar dotis & vſusfructus illas habeat: non de potestate detrahere, non de ſubſtantia, & domanio alienare poſſit. Vnde ſolent Reges lucis cauſâ iurare iura Regni illibata ſe ſeruatuſ. c. intellectu. 33. x. de iureiur. Noſtratibus autem diplomatibus, cum ſupremitate excipi ſolet campanæ pulſus. ſed iterum lucis cauſâ. maiores noſtri, ſi hoſtis ingrueret, campanas pulſabant proximi, & ſequebantur vicini actu tum ad vltimos regionum vſq; fines: ita vt intra paucas horas integræ ditiones in armis eſſent. Imprimis qui feuda poſſiderent, qui deinde Principi peculiari ſacramento tenerentur, vt ciuitatum collegia, ac ſubditi demum omnes qui arma ferre poſſent. Hic campanæ pulſus ad maiestatem pertinet, vtpote ad ſumenda arma, quæ iniuſſu Principis ſumi non poſſunt. iuſſus quidem quamuis præſumatur generatim pro defenſione ad ritum priſcum, & edicto Car. V. conſeſſus, 18. Sept. 1542. 25. Oct. 1544. 15. 1556. lib. edict. fol. 23. & ſeq. quamquam & hic pulſus frequenter hodie aures ruſſicorum vexet, ad compescendam inſolentiam militum. ſed iterum ex Principis venia, id ſecuritati paganorum tribuentis; ciuili etiam & naturali iure ſuffragante.

Enimuerò indicia ſupremæ potestatis per Bodin. alioſq; relata nõ per ſe ſingula eã inſallibiliter inferunt, ſed effectus ſunt ab illa dependentes. ſed hæc citra erroris periculum eſt regula: Quicumque in ſua ditione ſupremum habet rerum arbitrium, à ſuperiori nullo dependens, eum maiestatem habere, ſupremum, ſoueranum eſſe Principem: l. 7. §. liber. D. de Captiu. qui non habet, non eſſe. rectè Loyleati de Seigneuries, l. 1. c. 2. n. 10. & ſeq. non ergo illi penes quos non ſuprema potestas, ſed tantum principatus. non illi, in quos non minus habet iuris multitudo, quam ipſi in multitudinem.

2.
Nulla con-
ceſſione
ſupremitas
communi-
catur aut
alienatur.

3.
Supremus
omnino qua
alium nõs
agnosce.

Qui Rex est, Regem Maxime non habeat. Sic oblatum à Demétrio Iudæis pactum inter cætera summi imperij, vt non obediant alij potestati, nisi summi sacerdotis 1. Machap. c. 10.

§. I.

De Principe legibus soluto.

1. **L**egibus soluti fuerunt Principes. Senatus, inquit Dion. l. 63. Casarem, à quo magno honore afficiebatur, Imperatorem decreto liberavit omnibus legum vinculis, vt ea quæ vellet faceret, & ijs quæ nollet abstineret. Augustam legibus solutam non inueneris. l. 31. D. de leg. & si non pauci crediderint, quia Principes illi priuilegia tribuunt, quæ ipsi habent. d. l. 31. ad filios pertinet illud Tac. 2. Anal. latatur, inquit, Tiberius cum inter filios eius, & leges Senatus disceptaret. Vieta est sine dubio lex.

§. II.

De legum vinculo.

1. **Q**uamuis, vt diximus, Princeps legibus solutus sit, tamen aurea est Imp. sententia, Reuera maius est Imperio submittere legibus Principatum. hoc est, viuere secundum leges. quamuis nemo ad pœnam trahere possit. adeò quidem vt quamuis Principes supremi, non leges tantum positiuas, sed etiam à natura scriptas transfiliant, non habeant criminis vltorem. nec minus rectè ille: Casari cum omnia licent, propter hoc minus licet. sic sancto sensu Princeps legibus solutum se dicit: nam bonis posita lex non est: legibus tamen viuit, quia perfecti non propter legem, sed ob rem ipsam, quod legis est, faciunt. Vnde & illa Anthiochi ad adulatorem, omnia Regibus iusta, æqua, licita, iactitantem responsio; non Regibus sed Tyrannis.

§. III.

De legum-latione.

1. **L**eges ferre, alijs dare, non accipere, tessera est summi Imperij. Curt. l. 8. quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, quæ viuamus accipimus. Huc spectat Extrauag. Constit. 78. Leonis, Ne

Ne amplius Senatusconsulta fiant. abrogata l. 9. D. de leg. & Senatusconsultis. & ad Principem id iuris retrahit.

§. IV.

De iure sacrorum.

IVra Sacrorum & Religionis à iuris & politica peritis ad summum Imperium referuntur. Iudæi diu eosdem Reges & Sacerdotes habuerunt. Melchisedech Rex Salem fuit, & Dei sacerdos. Anius apud Virgilium

Rex idem hominum Phœbique Sacerdos.

Nunc Deum munere, inquit Tacit. 3. *Annal. Summum Pontificem, Summum hominum esse Imperatorem.* sic & apud multas gentes. quarum Reges, seu qui clauum Reip. tenebant, de religione leges tulerunt. ita *De sacris statuta*
Numa, ita decemviri in legibus XII. Tabul.

Deorum fabulas ne credunto.

Deos peregrinos, præter Faunum, ne colunto.

Separatim nemo habesit Deos.

Neque novos, sed nec aduenas, nisi publice

Adscitos, priuatim colunto.

Nocturnas in templo vigiliæ ne habent.

Nocturna mulierum Sacrificia ne fuint.

Præter illa quæ pro populo rite fiant, &c.

Ne quem inuitant (nisi vt assolet Cæleri) Græco sacro, &c.

Ita & apud *Liuium l. 15.* decretum, ne qua Bacchanalia Romæ, neuè in Italia essent. apud *Tac. 2. Ann.* factum Senatusconsultum de sacris Iudaicis, Ægyptijsque pellendis. & sub Claudio, *Viderent Pontifices quæ retinenda, firmandaque Aruspicum essent.* sed hæc initio Imperij, atque in speciem, alioquin ad se deinde Iura Sacrorum in solidum Impp. transtulerunt. ita & Constantinus mox à baptismo Christianis templa, & Christi cultum permisit. quod Tiberius proposuerat; sed Senatusconsulto repullus fuit. & Alexander Seuerus, & Adrianus cogitarat.

§. V.

De Magistratum creatione.

Magistratum creatio ad summi Imperij iura etiam pertinet. Cum Romæ Majestas penes populum esset, in comitijs creatio peragebatur: tandè à Campo ad Patres translata est.

muta;

mutata Rep. ad Principem. *Ad curam*, inquit Modest. *in l. vn. D. ad l. Iul. ambit. Principis Magistratum creatio pertinet, non ad fauorem populi.* & Zonar. *Creatio*, inquit, *Magistratum maxima pars est muneris imperatorij.* ideoque Mæcenæ apud Dion. multo antè Augustum monuit, vt solus sine plebe, populo, ac senatu Magistratus crearet. Tiberius Consulium renuntiationem vsurpauit, alij etiam commendare solebant alijs, quibus in speciem ius creationis videbantur relinquere: alijs vilum est, minora aut securiora senatui, vel summis Magistratibus permittere, vt *l. 1. cap. 42. latius diximus.* Et Leonis Extruag. Constit. 47. habetur: *Abrogatio legis quæ Senatui Prætores, Decurionibus verò Præfectos constituere concedebat. sic ea auctoritas ad Principem delata.*

§. VI.

De extrema prouocatione.

Quoniam appellatio est ab inferiore Iudice ad superiorem facta prouocatio, necessario sequitur eum, cui arbitrium de rerum summa datum est, prouocationem pati non posse. nisi quam ille à Principe malè informato ad rectius informandum proponebat. qualis ferè est prouocatio, de qua rescripsit Pius *l. 1. D. de appellat.* vt si Princeps non ex vero fuerit consultus, & secundum ea quæ proposita sunt, rescripserit; prouocare liceat: sed ad Principem. *Nihil enim*, inquit Pius, *à nobis videbitur iudicatum priusquam contra scriptum fuerit quemadmodum aliter res se habeat quàm nobis insinuatum sit.*

2.
Majestatem lædit, qui alio appellat.

Qui Principe Supremo superiorem alium facit, quò appellet, Majestatem lædit. ad Principem enim omne Imperium atque potestas pertinet lege Regia. *l. 1. D. de const.* vt olim post pulsos Reges ad populum lege Valeria. cui cum à Consulibus aliquando non satis deferretur, eandem legem sæpius publicari oportuit: cuiusque tandem obseruationem lege Duilia mortis pœnâ sanciri. quam legem Liuius fundamentum libertatis vocat. adeoque (postquam iam *Principis omnia sunt imperio, etsi non dominio*, vt loquitur Seneca) meritò vocaueris fundamentum Majestatis.

3.
Galli vltimum resortum suæ iustitiae dicitur.

Vnde non inconcinne Galli extremam prouocationem seu vltimum resortum nomine Supremitatis intelligunt. *le dernier resort de justice, en commun langage est appelé souveraineté.* vt in concessionibus feudorum maiorum; quando Principes sibi reseruant fidem, hominum, resortum, & soueranitatem: prioribus verbis priuatum, atque

atque directum feudorum dominium; posterioribus publica potestas significatur. Vnde qui ad supremum Imperium viam sibi sternebant, superioribus sæculis in Gallia, ac alibi leges condebant, Magistratus creabant, bella gerebant Marte suo, pacem pangebant, monetam suam imagine signatam cudabant, pecuniam populo impearabant, coronam, quam hodie insignibus tantum pictura adscribit, capiti imponebant: ad morem Caligulae, qui parum absuit quin diadema sumeret, & speciem Principatus in Regnum conuerteret. Inter hæc inquam indicia supremiæ semper extremam prouocationem penes se sistebant. donec tandem regijs rebus firmatis Parlamenta illorum appellationes à subditis istiusmodi regulorum receperunt, leges infirmarunt, magistratus, nisi ab eis probarentur, deiecerunt, arma mouentes in reorum maiestatis numerum receperunt, nummos ab illis cufos aureos, atque argenteos reprobarunt, collectas vetuerunt, priuilegiarijs casibus exceptis, ac tandem in iustum ordinem redegerunt. Latius Pasquier *Recherches l. 2. c. 2.* Loyleau de *seigneuries l. 1. c. 5. n. 60.*

Germaniæ Principibus Electoribus, alijq; non paucis notæ fere Regum competunt, si Iurisdictionem Camerae Imperialis excipias, & Imperij constitutiones *de pace seruanda, &c.*

Ex his fluit & ea ratio, ne liceat inferioribus Principibus multiplicare Iurisdictionum gradus, ne cum tertio prouocare non liceat, vltima ad illos interponatur; quamquam hoc ipsum, quod de tertia prouocatione ius statuit, non passim seruetur, vbi iam pridem gradus multiplicati sunt. quia vno absurdo dato cætera sequuntur.

§. VII.

De pacis ac belli arbitrio.

Arbitrium pacis & belli nota est supremae potestatis. bella decernere, & pacem pangere. nam contrariorum eadem est doctrina, & maiestas est arma capere iniussu Principis. *leg. Iul. maiest.* vnde procul absunt à iure Romano depraedationes quæ vassallis aliquando Iure feudorum in dominos permittuntur, *lib. 2. feud. tit. 22.* nec olim nisi comitijs populi centuriatis bellum decernebatur. & sponfione, quæ iniussu populi Romani facta erat, non tenebatur populus. vt censet Posthumius apud *Liu.* qui & hæc addit, *quid si spondissemus urbem hanc relicturum populum Romanum? si incensurum? si Magistratus, si Senatus, si leges non habiturum? &c.* plerumque in sponfionibus ducum adiungebatur, *ita id ratum fore, si po-*

4.

Qui imperiam afferant, has notas ad se trahunt.

5.

6.

Iurisdictionum gradus tertiam appellationem vltimam non faciunt.

7.

Nihil de bello, aut pace statui nisi ab eo qui supremus.

si populus censuisset. Quare cum populus Romanus per pacta Consulium iniussu suo inita obligari non potuerat, ea contra dignitatem salutemque publicam contracta pro irritis habuit. ne tamen vel in speciem fidem lædere videretur, Consules per feciales Samnitibus tradiderunt loro vinctos, ut iusta fieret deditio, & erroris publici poenas lucrent illi, qui commisissent.

2.
Huc & ca-
stra & ar-
ces.

Sic ad belli iura spectant arma, armorum fabricæ, armamenta-
ria, arces, muri, fortalitia, castella, facultas concessa extruendi, &
ne vicinis extruere liceat. Vnde sine publica auctoritate circa mu-
ros publicos nihil licet. *l. 9. §. 4. D. de rer. diuis.* & apud Tacitum
Iudæi ius muniendi magnâ pecuniæ vi redemerunt.

3.
Aliâq;
spectant.

Spectant & huc pignorationes, reprefalix, litteræ marcæ, publici
hostis declaratio, securitas, guardia, saluus conductus, legati mis-
sio, receptio, comitia generalia, &c.

§. VIII.

De legatis.

1.
Mittere &
recipere le-
gatos supre-
mi est.

Legatos mittere & recipere etiam ad maiestatem pertinet. pro-
prie enim à Principe Supremo legatio mittitur. ut ferè hodie
censent. Marselaer, *de legato. c. 2.* Vnde Curt. *l. 10.* & *pristina*

2.
Quomodo
gloriorum?

*quædam regia species manebat. nam & legati gentium Regem adibant, & co-
piarum duces aderant, & vestibulum satellites armatique compleuerant.*
eò potissimum quod summæ legatorum mittendorum causæ so-
lent esse belli, pacis, aliarumque summarum rerum negotia. Quare
subditi ius legationis non habent, nisi largo modo loquendi, pro
Oratoribus, Deputatis, Commissarijs. quamuis *tit. D. & C. l. 10.*
de legation. eos nomine legatorum comprehendat. Sic ciuitatibus
ex edicto Vespasiani legatos, sed ternos, non plures mittere licet. *l.*
4. in fin. D. de legation. Sed tamen nec sine consensu Præsidis *l. si quis.*
16. C. de decur. quod & in Prouincijs obtinet, ut sine assensu Præfe-
cti prætorio legatum mittere non possit, *l. pen. C. de decur. Panircir. ad*
Notit. Imp. tit. de Magistr. municip. c. 26. legat. quin & ciuitatis statu
turbato legati partis alterius prærogatiuam obtinent, ne violari
possint. *Cic. lib. 3. de fin.* alioquin è medio tollatur ratio compescen-
dæ seditionis forsan ortæ. extra hunc casum, vix priuilegium eius-
modi competit. Vnde apud Liu. *l. 6. Colonis Circeiensibus denuntiatur,*
*Senatus verbis, facesserent prope ex vrbe, abs ore atque oculis populi Roma-
ni, ne nihil eos ius legationis externo, non ciui comparatum tegere.*

§. IX.

De iure vitæ ac necis.

IVs vitæ ac necis autocratia insignis etiam nota. Curt. l. 4. *Cum in regali folio residebis, vitæ necisque omnium civium dominus.* sic olim Romæ morte mulctabat solus Populus, leg. XII. Tab. Eius insigne pugio olim : & gladius. & olim & hodiè in inaugurationibus velut insigne imperij gladius præfertur. Tac. l. 3. *histor.* ait Vitelliū solutū à latere pugionem Cecilio Simplici Consuli in concione reddidisse, tanquā ius vitæ ac necis. Carolo Mag. ante tribunal spatha nuda perpetim præferbatur. Commodus, cum Imperator salutareretur, Iulij gladium delubro Martis detractum tenens, circumlatus est per celeberrimos vicos.

§. X.

De pecunia imperanda.

Pecuniam imperare, vectigalia capere, telonia, solius est Principis. l. 10. *de public.* vectigalia sine Imperatorum præcepto neque Præfidi, neque Curatori, neque Curia constituitur, nec præcedentia reformare, & his vel addere, vel minuere licet. non admittit tamen Loyseau pro nota imperij, contra Bodinum, quod hæc potius facti, quam iuris æstimet. sed rectius Bodin. supponenda enim est potestas in Principe etsi abuti in imperandis tributis, sicut & cæteris, quæ ab eius arbitrio fluunt, contingat. quia & rectè uti potest.

§. XI.

De Moneta.

CVdere monetam & imagine suâ signare, solius Principis est. sic Vopiscus in Firmo, *Cum ille diceret Firmum latrunculum fuisse, non Principem, contra ego illum & purpura vsum & percussa moneta Augustum esse vocitatum; quinque etiam nummos Severus Archontius protulit.* Commodus Pereninum familiarem suum poenâ capitis affecit, quod nummos publicos suâ imagine signasset. ita iubetur leg. XII. Tab. *Triumviri monetales aurum, argentum, æs publicè signant.* & de Vngarorum politia Otto Frising : *Nullus, inquit, in tant spatiofo ambitu, Rege excepto, monetam vel telonium habere, audeat.*

Dd

prout

2. prout & veritum est l. 2. C. de fal. mon. vbi etiam Maiestatis crimine obligatur, qui circa monetam peccat, qualitatem, mixturam monetæ, ideoque ad Principem spectare constat. l. vnic. C. de arg. pret. lib. 10. quia nummus publica mensura est, & æstimatio. l. 1. in prin. D. de cont. emt. mensuram falsam fieri si corrumpatur moneta, ideoque labentis Imperij prælagium corruptionem monetæ innuit ille;

Discitur ex nummis quàm se malè tempora mutant.

3. Et magnâ apud veteres religione moneta tractata est. vt ne rescripto quidem competere alicui posset. l. vlt. Cod. de fals. mon. sed nimum hodie priuilegijs & præscriptionibus inferiores Principes ius monetæ cudendæ, præsertim in Imperio vsurparunt. quod & patrum memoriâ in Gallia accidit. sed Ludou. Hutinus Rex plurimum Principum priuilegia ære redemit, & Francisc. I. edicto generali vsurpationes sustulit, & residua priuilegia. Lud. autem X I. inter reliquos prætextus belli Duci Britannæ indicti moneta aurea à Duce cula iuxta præcipuos refertur. nec mysterio vacat interrogatio Christi, exhibito census numismate, cuius esset imago & superscriptio? & ad responsum Cæsaris esse, date ergo Cæsari, quæ Cæsaris sunt.

§. XII.

De reliquis iuribus Maiestatis.

1. **S**Vnt & alia quæ ad iura Maiestatis referuntur, ab eaque distribuuntur, sed vel ex his, quas diximus, notis vt fontibus fluunt, vel non ita emicantem habent splendorem, aut etiam inferioribus aliquatenus communicantur, vel lege aliquâ magis, aut communi vsu Summo Principi reseruantur. vt in integrum restitutiones, quæ lege Romanâ Prætori competunt; canonicâ Iudicis ordinario; vsu plerorumque regnorum à supremo Principe postulantur.

2. **P**rimum ergò locum habent Mandata Principum, quæ ad legum condendarum auctoritatem referuntur. *Quod Principi placet legis habet vigorem.* Hinc litteris Principum ad calcem inferi solet mandati clausula, *quia nobis ita placet; auctoritatis plena: sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas:* non quidem ipsi Regi, qui nihil debet velle, quod ex iustitia non potest; sed subdito, qui in rationem voluntatis Regiæ non debet inquirere, sed obedire: nisi legi diuinæ liquidò repugnet. *Seruus siquidem herculis Imperij non censor, sed minister est. atque abditos Principis sensus, & si quid occultius parat, inquirere illicitum, anceps,*

anceps, nec ideo assequare. & ex l. 157. D. de reg. iur. ad ea quæ non habent atrocitatem facinoris, ignoscitur seruis, si dominis obtemperauerint; quorum iussa capessere fas est.

Vt continentem possident, ita quod eam ambit mare sui iuris Reges faciunt, ad exemplum legis 9. D. ad l. Rhod. de iact. vbi Imperatorem mundi dominum, & legem maris videmus, quatenus scilicet lambit orbem Romanum. sic Leo Nouell. 56. diuidit Bosphorum. Plura imperij in mare exerciti antiqua & noua colligit Le Bret lib. 2. cap. 11. de la souueraineté. nullum solemnius, quàm annum Veneti Ducis mare Adriaticum subarrantis.

Quidquid conspicuum, pulchrumvè est aquare toto,

Res fisci est, vbi cumque natat.

Bene acquiritur, inquit Cassiodorus, quod à nullis adhuc dominis abrogatur. Eo axiomate pleraque quæ nullius, quæ communia, quæ publica, sui iuris Principes fecere veteribus

Vsus communis aquarum est,

Nec Solem patrium natura, nec aëra fecit.

Nobis posteriorum saeculorum vsus proprium mare, proprium aëra fecit. Mirantium Christi miraculum tempestates sedantis exclamatio describitur, Quis est hic? quia venti & mare obediunt illi. Reges mare & ventos sub imperium redigunt. nauigare, mercari, piscari permittunt, prohibent, portoria, telonea imponunt; Insulas in mari natas, terras pridem inundatas suas faciunt; ventorum vsus molis agitandis concedunt, vetant. quanquam Grotius Mare liberum scripserit esse in Indias vsque, non Iberum. quidque iuris semper sit vsurpatum in mari Batauis vicino. in Hagoge l. 2. cap. 1.

Flumina etiam nauigabilia, & ex quibus fluunt nauigabilia, portus, ripatica, vectigalia, telonea, pridem à Frederico Imp. inter regalia relata sunt. vnde & libera illa, tuta, & nauigabilia præstare Princeps debet. tit. de littor. custod. lib. 12. C. vii Tiberius statuit stationes militum, grassaturis tollendis. piscationem pro more regionis sibi habet, Vasallis concedit, aut passim permittit: semper tamen piscandi leges præscribit.

Via etiam publicæ eodem referuntur à Frederico. & pridem arg. leg. 2. §. viarum. D. ne quid in loco publico. vnde vulgò viæ dicuntur regiae, in eaque natas arbores vsus regias facit.

Silvæ magnæ & nobiles etiam publicæ sunt, & regales, omnesque quæ non priuatim occupantibus olim cesserunt. multis tamen locis accolis lignandi ius concessum, aut vsu captum est.

Venationes etiam regiae sunt. præsertim vt illis exercendis idoneæ

3.

Dominatio
maris vicini.

4.

Mole. Piscatio.

5.

Flumina,
portus, ripatica, vectigalia, telonea.

6.

Via regiae.

7.

Silua nobiles.

8.

Venationes.

leges præscribantur, ita *l. vnic. C. de venat. ferar.* permittit leonum venationem. vnde inferunt aliqui reliquarum ferarum prohibere; quamuis titulus generalis sit de feris, & *l. 1. §. bestias D. de post. de omni fera*, quæ regioni nocet, accipi suadeat. & *tit. si quadrup. pauperiem fecisse dicatur.* Constitut. Frederic. *de pac. tenend. cap. 7.* vetat communi populo venationem *l. 16. D. de seruit. rust. præd.* in fundo alieno inuitis dominis, nisi quis è suo fugientes volantesvè persequatur. *argum. l. 2. D. de ser. fugit.* vbique penè hodie occidi vetita sunt feræ rufæ & nigrae, scilicet apri, cerui, hinnuli, &c.

9. *Auri, argenti, metalli fodinae.* Auri argentiq̃ue fodinae & quorumcumque metallorum inter regalia recensentur. *l. inter public. §. publica. D. de verb. f. & viam strauit l. 1. & 2. Cod. de metall. & metallar.* & Senatusconsultum apud Plinium *lib. 5.* Italiae metalla scrutari interdicens, & *l. nulla. C. Theodos. de metal.* ex licentia Principis permittens. olim quidem priuati iuris fuit metallorum proprietas, *l. fructus, 7. §. 13. D. solut. mat.* sed vbique Reges sui iuris fecerunt, vt deserta & inculta loca, in quibus solet reperiri. *habitat desertis montibus aurum.*

10. *Argentaria.* Argentarias Fredericus recenset. sed puto eo nomine nummulariam vsurarij publici mensam significari, vt dixi *in iur. Pont. nou. anal. de vsur. n. 8.*

11. *Thesauri.* Addit Fredericus dimidium thesauri in loco Cæsaris, aut religioso fortuito inuenti. sed le Bret etiam territoriorum dominis, & feudorum partem permittit, si in territorio aut fundo suo fuerit inuentus. *de la souuerainité, lib. 3. c. 6.*

12. *Bona vacantia, nullius.* Bona vacantia, adespota, & nullius, regia censentur. finita linea vnde agnati, vnde cognati, vnde vir & vxor, successor est fiscus. & ex vsu bona bastardorum, & alicubi peregrinorum, damnatorum, præscriptorum, præsertim reorum maiestatis. *d. tit. que sunt regalia. l. 1. Cod. de bon. præscript. l. 1. Cod. de bon. vacant. l. vnic. Cod. ne sine iuss. Princip.* sed alia pleraq̃ue multis locis territoriorum domini ad se traxerunt, præsertim fundos adespotos.

13. *Domanii.* Denique domanium, quod Regi in dotem regni cedit, regia multa & singularia priuilegia habet. de quibus late Chopinus *lib. de doman.* sed imprimis protopraxiæ, siue præferentiæ, quod olim folius summæ Reipublicæ fuit. *l. penult. D. de priuileg. cred. Plinius epist. 113.* cui accedit aliud dominicorum bonorum, seu Regis priuilegium, maximè apud Gallos, vt Regi de re aliqua litiganti interim possessio cedat. quod etsi sit contra leg. *prohibitum l. defensionis. Cod. de iur. fisc. libro decimo.* admitti tamen potest, cum Vasallus officio deest, ex inuestitura debito; cum finito iure alicuius res redit ad Coronam; cum controuer-

siæ

sia est de regalibus, non communicabilibus. In compendijs autem poenarum nullatenus est admittendum, sed quod ait lex vlt. C. Theod. de appell. *saluâ Maiestatis nostræ reuerentiâ, ius nobis cum priuatis non dedignamur esse commune.*

De feudis, bonis emphyteuticis, censualibus, libellarijs, alaudia-
libusque nihil attinet dicere, quia non sunt Principum singularia. 14. Quid de feudis, &c.

Ad Principem solum etiam spectat abolitionem aut remissionem criminum concedere. l. 1. C. de senten. pass. vbi restituit Imperator ad preces Præfecti Prætorio; cuius erat infra eum summa potestas, neque tamen eo porrecta. Senatus ipse sententiam non poterat reuocare. Sed non Senatui, inquit Tacit. lib. 11. *libertas ad penitendum fuit*, generatim Iudex officio definiendo functus, causam retractare non potest, l. quod iussit, D. de re iud. l. penam, C. de poenis. Eiusmodi clementiam cum examine causæ exercendam lib. 1. cap. 20. diximus. Regia porro causa est, inaugurationis dies, seu iucundus introitus in regnum, aut nobilem ciuitatem. l. si interueniente. D. ad Turpil. & summè regia olim obtinuit, vt in die passionis Dominicæ carceres reis spoliarentur. Hodie, inquit S. Cyprian. *patent carceres, damnati libertate donantur, seueritate depositâ Iudices mansuescunt.* sed & iusta clementiæ causa semper fuit, & publica, maiorum in Regem aut Rempubicam merita: condonata Quintio res ad Veros malè gesta, ob merita Cincinnati, Liu. lib. 4. Æschylo delicta propter Amintam, Salomoni dilata diuisio regni propter Dauid. Enimuerò non dabatur absolutio in peculatu. l. 3. Cod. de abolit. periculosa siquidem inciso regni neruo. Hodie non datur tantùm, sed & parum nimis inquiritur in multos prædones impunè in publico ære grassantes. vnde quæ non plurima Reip. deliquia?

Immunitates etiam, vacationes, & priuilegia concedere solius
est Principis. l. vnic. Cod. de his qui à Principe vacationem acceperunt, tot.
titul. de excus. mun. quia eius est legem ferre, l. 1. D. de constitut. 16. Immunitatum concessio & priuilegiorum.
condere, interpretari, æquitatè mollire. l. 1. Cod. de legib. Inter æquitatem, inquit, iusque interpositam interpretationem nobis solis & licet & oportet inspicere. Qui ergo de oneribus communem legem fert, soluere potest, quia supra legem est. Omnibus autem à nobis dictis, inquit Nou. 105. *Imperatoris excipitur fortuna, cui & ipsas Deus leges subiecit. legem animatam eam mittens hominibus.* Rarò tamen & magna ex causa procedere debet eiusmodi exemptio: quæ vel Regijs prouentibus nocet, vel alios aggrauat. Etenim quâuis largitas & benefacta Principis sint amplianda, tamen priuilegia sunt minuenda. Tum lex præclarissima, inquit Cicer. 3. de legib. *quæ priuilegia tollit.*

17. Solius etiam Principis est ciuitate aliquè donare, Quiritibus ascribere, iure aureorum annulorum donare, atque equestri ordine, & laureâ doctorali, titulis Baronum, Comitum, Palatinorum, Marchionum, Ducum, & si quæ aliæ sunt honoris *umbræ & simulacra*, naturalizare, vt loquimur, & nobilitare. *l. 1. l. quæris. D. natal. rest. l. 1. C. de natural. lib. c. venerabilem x. qui fil. sint legit. l. 1. C. de iur. aur. anul. Natales inquit antiquos & ius ingenuitatis non ab ordine decurionum præstari, sed à nobis peti potuit. Sapè, inquit Cicero 5. in Verrem, etiam Imperatores nostri superatis hostibus & Repub. optimè gestâ, strenuos annulis aureis in concione donarunt.* Adoptione etiam mutari familia citra Principis assensum non potest. *l. 2. C. de adopt. Iure, inquit Cicero, pro domo sua, à maioribus prodito, nemo ciuis Romanus in alterius potestatem transire potest, nisi populus auctor fiat.*

18. Sed & Fredericus primo loco inter regalia ponit armannias, quas *Armannia.* Cuiac. ad eam Const. potiùs arimannias vult, quæ videntur ei esse officia apparitorum, vel fabricæ, & publica armamentaria. Vtrumq; suâ ratione vestit: Prius quòd Magistratus creatio numeretur inter regalia *ad l. Iul. D. de ambit.* Alterum quòd arma ad Principem spectent, *Nonell. de arm. sed Ioan. Ferrar. Mont. in vsus feud. lib. 5. c. 7.* Prouentus ex armentis significari cupit, & Andream de Isernia perstringit in ea voce hallucinantem. Ego existimo legendum esse almanniam ab *altman* quod seniore[m] significat, vt sit almannia senioratus. cuius vocis dignitatem explicuimus, *lib. 1. c. 38.* apud nos Ammanni euphoniæ causâ; vel Altmanni apud vicinos, sunt Prætores, Præfectivè vrbi, de quibus diximus *lib. 1. c. 22.* vnde Fredericus dum inferiùs inter regalia recenset, *potestatem constituendorum Magistratuum* adiunxit *ad iustitiam expediendam*, qui sunt moribus nostris seu Germanis Scabini, vt eodem loco diximus, quòd mihi verisimile est Frederici distinctionem respicere. & quæ citat vterius Cuiac. locatas ciuitates cum ammannijs suis, secundum lectionem nostram significat ambitum quousque iurisdictio Ammanni porrigitur; eum enim teutonicè sensum ea vox apud nos etiam habet.

Cursus etiam publicus & euectionis copia regali tantùm numini est reseruata, *l. Iudicibus. C. de curs. pub. l. nullus eod. l. 137. de verbor. ob. l. 6. C. d. t.*

19. Vt armorum mouendorum copia non nisi ex nutu Principis tribuitur, *l. vnic. C. vt arm. vsus, nec antè legem Regiam consuli, si legem curiatam non habuisset, attingere rem militarem licebat. Cic. Phil. 7.* ita neque priuato licuit ad exercitum scribere, neque mutari numeros, *nisi hoc Augusta maiestas publicæ vtilitatis causâ fieri iusserit, l. con-*

l. contra de re milit. nec vrbes muris cingere, l. 9. D. de rer. diuis. militem legere sine probatoria Principis. l. neminem. 17. C. de re milit. lib. 12. saluam guardiam concedere hosti aut reis. l. cum sepe. C. de erog. mil. an. lib. 12. l. iubemus C. de præpos. sac. cubil. lib. 12. Edict. 12. Jul. an. 1611. ar. 45. vectigalia, tributa colligere, l. 3. C. vectig. non. inst. non. pos. l. 10. D. de publican. Ad hoc tributa præstamus, inquit August. lib. 22. contra Faust. vt propter necessaria militi stipendium præbeatur. quem habere non licet nisi Principi. Sed & Regiæ Majestatis est, vt illius tantum domus, & patrimonia titulorum inscriptione legantur, l. 1. C. vt nemo priuat. præd. tit. quin & illi dumtaxat competit sacro encausto literas munire. l. 6. C. de diuers. rescript.

Denique angarias, parangarias, plaustrorum & nauium præstationes, & extraordinariam collationem recenset Fredericus, & ad auctoritatem imperandæ pecuniæ pertinent. atque de his omnibus latius Le Bret. *de la souueraineté. Besold. cautè legendus de iur. Maiest. sec. 3. c. 8. Azor. inst. moral. part. 2. lib. 10. c. 7.*

20.
Angaria,
collatio-
nes, &c.

Sed huiusmodi regalia magnâ sui parte ærarij utilitates sunt potius, quàm imperij iura. quæ Summo Principi in signum Supremi-
tatis referuntur. illorumque communicatio est quædam cum infe-
rioribus, sed quoad vtile dominium dumtaxat, eo modo quo à lai-
cis decimæ, quoad utilitatem, non quoad directum dominium,
quod ius spirituale est, possidentur. fluuntq; à Majestate tamquam
fonte, & effectus à causa. Ideoque in his concessionibus nunquam
suprema auctoritas censetur comprehensa, sed penes concedentem
semper maior reseruata, quam sit concessa. *arg. c. dudum. §. hoc igitur de præbend. in 6. Besold. de iur. Maiest. sec. 3. c. 9. n. 2.*

21.
Ærarij uti-
litates.

Comitorum etiam cogendorum auctoritas Regia est: *Post im-
perium, inquit Tacitus, à Tiberio initum ita desierunt fieri comitia, vt
numquam postea populo restituta sint. quia scilicet, ad curam Principis, in-
quit, l. vnic. D. de amb. hodie omnia pertinent. sed verò ante Imperato-
res Populus volebat, iubebat: hodie regnorum Ordines suadent
dumtaxat Regi consultanti. Quid porò maius, inquit Cicero 3. de
leg. si de iure quarimus, quàm posse à summis Imperijs, & à summis potestati-
bus comitia & concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? Franco-
rum Regibus, inquit Sigelbertus, moris erat Kalendis Maij præsidere co-
ram tota gente, & salutare & salutari, obsequia & dona accipere. sed ma-
ximè rerum agendarum consilia in statu rerum perplexo. ad mo-
rem Prophetæ, Cogite, inquit, omnes populos, vt inter me & inter popu-
lum iudicent, si quid à me fieri debuit quod ipse non fecerim.*

22.
Comitia.

Referri solet & inter Regias actiones academiæ erectio. ad
modum quo Pharaos constituit Ioseph dominum domus suæ, & Princi-

pem omnis possessionis sue, ut erudiret Principes eius, sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret. Pluribus prosequitur Le Bret, de la souveraineté. lib. 4. c. 12. facit l. 1. C. de stud. liberal. Urb. Rom. C. de profess. &c. sed quo generaliores sint, solet Papæ accedere auctoritas. x de Magist. ab eoque literæ erectionum magis ad Regum instantiam quam à Regibus dari solent. Laicos duntaxat laudant auctores Vniuersitas Leydensis, aliæque Romanam doctrinam aspernantes.

23. *Nundina.* Nundinarum etiam priuilegium Regium est. Le Bret lib. 4. c. 13. rerum euehendarum, inuehendarumque auctoritas, æstimatio, sine monopolij iusta negotiatio, collegiorum mercatorum, artificum inspectio, admissio. Idem lib. 4. c. 4.

24. *Deo & Ecclesia subest.* Denique Regium est cogitare cuncta mortalia incerta, quantoque plus adeptus sis, tanto magis te in lubrico censeas, horæ momentum interesse, inter solum & aliena genua, Supremum omnium esse Deum deorum & Dominum dominantium, per quem Reges regnant, Principes imperant, & legum conditores iusta decernunt; esse vnam sanctam Ecclesiam Catholicam constitutam super gentes & regna: esse in ea vtrumque gladium: alterum pro Ecclesia, alterum ab Ecclesia, exercendum: illum sacerdotis, hunc manu Regum, & militum; sed ad nutum sacerdotis: esse gladium sub gladio: temporalem auctoritatem spirituali subijci potestati: si deniat terrena potestas, iudicari à spirituali potestate: si deniat spiritualis minor, à suo superiori: si suprema, à solo Deo. eam etsi data sit homini, & exerceatur per hominem, non humanam, sed potius diuinam ore diuino datam, ita. c. vnam de maiorit. in Extrauagant. Omnia, inquit Val. Max. Rub. 1. post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summa Maiestatis conspici decus voluit.

25. *Quid de cetero iure regio à Samuele pro-* Quid ergò dicemus de reliquo iure Regio, quod Samuel proposuit populo Regem postulanti? 1. Reg. c. 8. filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, &c. filias vestras faciet sibi vnguentarias & focarias, agros, vineas, & oliueta optima tollet & dabit seruis suis, vinearum redditus addecimabit; seruos, & ancillas, & iuuenes optimos & asinos auferet, &c. sine

26. *Bona subditorum nō dominio, sed imperio possidet.* dubio non hoc ius Regi permissum fuit: sed Samuelem præmonitio populū deterrentis. alioquin nō rectè Elias increpasset Achab propter vineam Naboth. Legediuinā Rex tenetur, ut quiuis, ut abstinereat alieno. *Vs,* inquit Isaias, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis, ut auferatur aliquid proximo suo. David nec in locum sacrificij Iebulsci Arcunæ aream occupare voluit, sed emere pretio. Non accipiet Princeps, inquit Ezechiel, c. 46. de hereditate populi per violentiam, & de possessione eorum. Perstitit tamen populus. Rex erit, inquit, super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes, & iudicabit nos, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.

Omnia hæc verba suam emphasim habent. I. Rex erit super nos. Supermi-

premitatem Regis continent, qui super omnes, super quem nemo. *In Dei solius potestate sunt (Impp.) à quo sunt secundi, post quem primi, ante omnes, & super omnes.* Tertul. Apol. c. 30.

28.

Erimus nos quoque sicut omnes gentes. periculo utique isti subiecti, *Sicut omnes gentes.* apud quae ea incommoda saepius obtinebant, qui suos magis ut seruos habebant, quam ut subditos. ut etiamnum multi Asiatici, Africi, Americani Reges: qui proximè absunt ab ijs, qui imperium habent in belluas.

Vnde & Turca Magnus Dominus rectiùs quam Rex dicitur. 29. Regum vera auctoritas est in liberos subditos, quorum tantò dignior autocratia, quanto digniores subditi. ut communi omnium iudicio Europæorum Principum dignius imperium, quam omnium barbarorum. Consequenter inter Europæos, qui subditos habent digniores, grandiores, potentiores. adeoq; Romani Imperatoris Majestatem etiam idè ceteras præcellere semper existimaui, quòd sub imperio tam sublimes Principes habeat, quam nullus alius dominatus. ut Romani veteres, cum ad summa fastigia venè-
Cur Europæorum Reges ceteris digniores? Qui inter illos? Ante omnes Rom. Imperat.
re, habuère instrumenta seruitutis & Reges, quo imperij dignitatem non obscurari, sed magis splendescere existimarunt. ut non derogat lumini Solis septem Planetarum, aliarumque stellarum claritas. Malè ergo semper sunt mihi visi de Rege, & regno suo mereri, qui titulo supremiatis multa subditorum iura Regi suo vendicant. non quasi impatienti consortis, (quod Solis & omnium Principum est) sed omnium radiorum atque cuiuscumque emicantis splendoris: eoque quo Rex plus splendoris habet, subditi minus; quo Regem Asiaticæ, Africanæ, Americanæ, absolutæ potestati viciniorem faciunt, subditos hominum propriorum, mancipiorumque conditioni viciniore, eò Reges suos alijs præferendos barbarè contendunt.

Sed redeamus ad verba iuris Regis à Samuele postulati. *& iudicabit nos,* inquit Populus. Emphasim habet hoc verbum, ut sicut antea Iudices in populo illo rerum potiebantur, ita summa illa rerum transferatur in Regem. quemadmodum lege Regià populi omnis auctoritas in Vespasianum. Monet & hoc verbum ut Reges ex iure & iustitia regant. id enim est iudicare, non ut pro iudicio & ratione habeant voluntatem.

30.

Qua virtus verborum iudicabit nos?

Rursus; *& egredietur ante nos.* quod tam spectat ad supremi-
Egredietur ante nos.
tem, quam ut Rex admoueat manum operi, summæ rerum intendat, Rempub. curet.

31.

Iterum; *pugnabit bella nostra.* defertur arbitrium belli. & (quoniam contrariorum eadem est disciplina) etiam pacis. quæ res penè
Pugnabit bella nostra est

32.

Pugnabit bella nostra est

est, in qua maximè elucet regia auctoritas, & quem ob finem, innocentiumque, in quorum tutelam vocati sunt, defensionem, Reges, Dynastæ, & cuiuscumque nominis Principes inuenti sunt.

33.
Pronobis?

Extrema iuris Regij verba sunt *pro nobis* : seu in Rempub. vt supra ex lege Regia Velpasiani citauimus hæc verba ; *vti ex vsu Reip. Maiestate diuinarum, humanarum, publicarum, priuatarumq. rerum esse censet. vt Reges omnes sciant populi sui causâ se esse constitutos, in rem populi actiones omnes suas dirigere debere, non spectare suas utilitates, libidines, voluptates.*

34.
Lex Regia
Samuelis
non derogauit
supremitati:
vri nec alia
alibi, dum-
modo alteri
nō subijciat.

Denique Samuel postquam celsisset populo, & sorte in Regem electus esset Saul, 1. Reg. c. 10. locutus est ad populum *legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino.* firmavit ea ceremonia, non intregit auctoritatem Regis. Qua ex re rectè inferimus leges regnorum dominatumque fundamentales, non imminuere dignitatem Regum, ac Principum, nihil supremitati derogare. *quod supra diximus.* Vt non ex eo quod Reges Galliæ (qui acerrimos habent scriptores & assertores suæ souueranitatis, & qui, si illi penè despoticè

35.
Liquet nobili exem-
plo Gallia.

non dominantur, iniuriam illos accepisse existimant.) diuinis legibus teneantur, & præter ea quæ diximus supra ex Franco-gallia Hotomanni, c. 15. 25. lege Salica obligentur, nec Principibus inferioribus sua territoria, iurisdictionesve abrogare, (tametsi lege Regia Romana ad Imperatorem omnium Magistratum & iurisdictionum auctoritas spectarit) subhastata officia, ciuilia, aulica, militaria nequeant auferre, Principes consanguineos morte mulctare, Parium dignitates, Parlamentorum confessus abrogare, & sexcenta alia regni Ordinibus, Prouincijs, ciuitatibus promissa : Tametsi Clodouæus Hormisdæ & Sedi Apostolicæ coronam auream miserit, quasi submissionis tesseram : Carolus Magnus alijque annuos denarios Sancti Petri per singulas domos colligi permiserint: tametsi in consecratione Regum Galliæ, antequam præsententur consecranti, rogetur Populus an Regem acceptet : in memoriâ, vt reor, quòd olim Franci Galliam occupaturi natali loco exierint, vt examen apum, non cum Rege, quem domi habuerint, sed quem migrantes elegerint : vt pleræque gentes, quæ alias terras inundarunt, vt apud eos legimus qui historias & migrationes gentium scripserunt : quæ vt pleræque ex Septentrione prodierunt ; ita ferè omnibus quadrauit quod scribit Tacitus ; *In Germania & Gallia tum Reges erant auctoritate suadendi, non iubendi potestate* : Tametsi, inquam, hæc ita se habeant in Gallia, aliaque multa sint vsu, & consuetudine introducta, quæ Rex pro lubitu inuerrere non possit, ex fundamentalibus regni legibus, scripto aut traditione susceptis : quæ Romæ olim & alibi se-

cus

cus se habuerint : non ideò suprematam abrogare Regi Franciæ quis ausit, nec abrogauit quisquam Parthis, Persis, Medis, tametsi *Danielis* 6. legamus quòd *lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum quod constituerit Rex non liceat immutari* : adeoque sit passus Rex ^{36.} *Persarum* ille inuitus abiectionem Danielis in lacum leonum. quin & ipsi ^{Romano-} *Romani* diuersis foederibus & pactis obstricti fuerunt ^{rum} Latinis & Prouincialibus subditis. Hæc, inquam, non efficiunt suprematam; sed eam semper fundamentales regni leges præseruant sacram, rectam; dummodo superiorem in temporalibus non recognoscant. quod in Rege Galliæ inculcat Innocent. III. *in c. per venerabilem. x. qui fil. sint legit.* qua de re post Philippi Pulchri tam enixam contentionem cum Bonifacio VIII. eiusque Const. *Vnam. de maior. & obed. in Extrau.* tanto studio à Clemente V. obtenta extat alia *Extravagans Meruit, de privilegijs.* qui tamen Pulcher sine inuidia passus est per totum regnum multos dynastas communicatis plurimum notarum Regiarum radijs splendere. alijque post eum vsque ad Ludouicum XI. qui regnum se ex ephelis emisisse gloriari solebat. neque veteres tamen illos Reges soueranos non fuisse iure quis dixerit. tametsi & illi & hodierni comprehendi non possent ^{37.} soueranorum definitione, quam aliqui protrudunt illiusmodi, ut ^{Ab impos-} sub eius rigorem redigi nullus hodiè Europæus Princeps possit. ^{fibili.} quamuis ea verba sint plurimum significatiua, à populo inuenta, rebus ut extant, & populariter applicanda, non vnis forsitan ut propria, & minus idæis Regum in spacijs Orbis imaginarij regnantium.

CAPVT II.

Ratio dicendorum, atque imprimis de supremarum legum iure ac vinculo.

PErstrinximus breuiter Regias notas primæ atque secundæ classis. sed de primis latius hîc dicendum est, ut magis proprijs, & quidem materiam condendarum legum, creandorumque Magistratum lib. III. tractauimus, tamquam ciuilem. quoad causam verò suam efficientem vtraque huius loci est. Solius quippe Principis est leges ferre. *l. i. D. de Const. & Magistratus creare. l. i. D. de amb.* Superest igitur ut de primis latius dicamus, adeoque ut legati, bella, fœdera, pax publica, induciæ, salui conductus, infractiones, repræsalix, moneta, vectigalia suum deinceps locum habeant. & quoniam status publici mutationes periculosa hisce insunt,

insunt, inuersiones uè ab euerfionibus sæpè parum, sæpè nihil abfuerunt; ut arcana quædam paucis complectamur, quibus Regia, & Democratica, & Aristocratica gubernatio fuis fingulæ fedibus feruentur, & à fallacijs contrariorum conatuū protegantur. & quia augustiffimum dixit Philofophus effe confultare; de confultatione etiam dicendum eft, & demùm Miscellanea aliqua pro coronide Monita fubijcienda.

1.
Potestas
Regia ad
salutem
publicam.

Igitur tamenfi Princeps legibus folutus fit, ut fuprà diximus, tamen fuma Imperij potestas Principibus data eft, ut in Rempub. utantur, non abutantur. *in ædificationem, non in destructionem.* traditur Principibus Imperium in publicam salutem, nō in meram voluntatem, ut in viro bono. *l. 75. D. leg. 1. ut tutentur Remp. non perdant: ut fubditos regant, non difsipent: ut pascant oues, non deglubant, non lanijs vendant: alioquin vis eft, non potestas. qualis eorum fuit, qui primi in vicinos furrexerunt, progrefsi in familias, gentes, populos. quo redigitur ab argumentis, quæ ipfi fibi objicit Alberic. Gentil. quæft. regal. de potestate Regis absoluta.* ubi tam abfolutam potestatem aftruere ille contendit fupra omnes, contra quos ftomachatur Alciat. *L. 111. de V. S. quod ubique laqueos tendant Satrapæ, hallucinentur Theologi, adulentur Iurifconfulti, perfuadeant omnia Principibus licere, fummamque eorum, & liberam effe potestatem. quæ tamen verè ob utilitatem ciuium induta eft, non ipforum regnantium. inftar Medicorum verè, etfi Gentilis rideat, quos honorare præcipimur. Propter neceffitatem enim creauit eos Altiffimus.* ut & Reges: quos incorrupta natura non nouerat. Neque porrò populus amens vfpiam adeò fuit, qui Regem fibi ftatuit cā mente, ut potestate abuti poffet, in destructionem. Quæ ut Gentilis aliaque diluat, dilabitur ad Afros, Afiaticos, fimilesque: demùm ad populos vi captos, ac bello, qui pro victoris voluntate parere habent, non pro ipforum lege vlla, quam nec ponere vllam valeant. quo & redigit fuos à Fergo Hiberno, & Guilielmo Nortmanno victos. quò ergo reijcit eos fubditos, nobiles, milites, quorum manibus vicit Fergus, & Guilielmus, eorumque pofteros? ut pro præmio fortiantur conditionem captiuorum? quo loco eos habet, qui ipfi à Fergo & Guilielmo defcenderint, etfi non omnes ad Coronam vocari potuerint? an horum Reges funt tantum, an & illorum? Denique dum de Imperatore contentim, de Gallo & Hispano ineptè fentit, quid de Anglo tam gloriofè, cuius à legibus Regni & Parlamentis magis reftrieta potestas, quam illorum? Sanè Regni leges foueranitatem non tollunt; *ut tetigimus & in iur. Pont. anal. t. de Relig. domib. iudicio communi Regum,* popu-

populorumque, & in primis Populi Romani: cuius scito Princeps solutus est, sed quod Principi placuit legis habet vigorem. Romanis Romulus ut libitum imperitauerat. Tac. 3. *Annal.* Reges omnem potestatem habuerunt, omnia manu à Regibus gubernabantur. l. 2. *D. de orig. iur.* & tamen Seruius Tullus sanctorum legum fuit, quæ etiam Reges obtemperarent. Tac. quis tamen negarit eos ad Superbum vsque supremos fuisse? & d. l. 2. indefinite loquens ad vniuersos porrigitur. & verò lege Regia, quam ipse Gentilis citat (sed quam ex ænea tabula aliter Besold. *Sic lex Regia interpretanda.* *disf. pol. 1. de Monarchia generatim. c. 5. uti quæcumque ex vsu Reip. maiestate diuinarum, humanarum, publicarum, priuatarumque rerum esse censebit, ei (Vespasiano) agere, facere, ius potestatis sit, uti Augusto fuit*) non quod lubet, licet. Augusto potestas non pro lubitu fuit, ex Senatus iudicio agere solito, nisi quod impetrarit, ut ob numerum nimium liceret seligere viginti senatores, quibus cum deliberata perinde essent, ac si à senatu toto probata essent. Iterum, quæ ex vsu Reip. & Maiestate esse censebit, non alia, at censura ei permittitur, sed scimus quæ sic alteri quo cum contrahis permittuntur, ad arbitrium boni viri referri. & verba vsus Reip. & Maiestatem reseruant, realem scilicet, personalem Vespasiano in exercitio & censura, ut dixi, ad boni viri sententiam.

Quapropter quoniam natura difficile intra sanctos rationis limites consistit, apud multos populos translata in Principes omnimodæ potestati aliquæ cautiones additæ sunt; quibus intra terminos deuiæ ministrorum regionum incuria, alijvè errores retinerentur. In ipsis Romuli legibus, qui Romam, & in ea potestatem Regiam condidit, lex quinta est: *Populus Magistratus creatio, leges sciunt, bella decernunt.* Ita Brabantii & fere Hollandi, Grot. in *Republ. Bat. cap. quinto.* in Latino Introitu à Principibus iam olim, atque hodiè obtinent, ut in eos non imperio, sed lege atque iudicio agatur. articulo primo, ut ne pro lubitu vitæ necisque potestas exercetur. Iuret se inaugurandus Princeps, Magistratus, officarios dignos, qualitatibusque ab Ordinibus requisitis præditos creaturum, artic. 5. 6. 9. 10. 16. 19. 22. 23. 37. 38. sine pecunia à manu, aut opera, articulo septimo, qui in patria resideant, articulo septimo. nus dicant, artic. 24. 25. 26. 27. 28. 30. 31. 32. 48. 53. 54. 55. in *Addit. Philip.* artic. 23. 4. 5. 6. 9. 11. patrio idiomate, articulo octauo. ex patrio more, articulo decimo. in competentibus tribunalibus, artic. 36. 39. 42. intra patriam, artic. 17. 24. 51. per se, non elocato, ut non empto officio, artic. 12. 22. 23. Comititia Ordinum intra patriam, cum res exigeret, habiturum cum summa opinantium libertate, art. 41. priuilegia non imminuturum, art. 2. 45. 56. 57. 58. bella non indicturum, aut pignorationes, nisi de Ordinum

E e confu

consilio, & assensu, *art. 3.* titulo atque insignibus Ducatus vsurum, atque sigillo, *art. 4.* de dominio omnino nihil imminuturum, *art. 18.* flumina vialque publicas tutas, idoneas nauigationibus, & itineribus seruaturum, *art. 13. 14. 15. art. 9. in addit. 2. Philip.* fruges seruandi à feris, & ritè venandi libertatem seruaturum, *artic. 33. 34. 35. art. 8. in addit. Philip.* & piscationem, *artic. 15.* quæ omnia iusti Principis sunt, iustâ potestate vtentis. Atque ob id audio, cùm aliqui his calumniam struxissent, oggerentes quædam in Læto Introitu Principe non digna deprehendi, curauit Albertus Pius serio omnia per intimos Consiliarios, etiam non Belgas, examinari, qui responderunt patrium illud ius nihil indignum continere. cumque eadem calumnia tacitè Ordinum aures pulsasset, legauerunt ad eundem Principem, qui dicerent libenter Ordines rationem omnium daturus, vetera monumenta, antiquas membranas, vsu anteriorum Principum: at Albertus sibi factum esse satis respondit, prius ritus ad amussim seruaturum. vt fecit sanè religiosissimè.

3.
Huiusmodi
leges fun-
damenta-
les ditionū
Maiesta-
tem non
collant.

Patrium istiusmodi ius supremiorem non abrogat, vt diximus. alioquin & Galli Reges, quorum Monarchia nullam magis regiam fingi posse ait Bodin. *l. 2. c. 1. de Rep.* extra hanc calumniam non foret, cùm illis sine publici Consilij auctoritate statuere nihil liceat, quod ad statum Reipub. in vniuersum pertineat, si credimus Hotom. *in Franco gallia, c. 25.* pactum eorum ratum non sit nisi à Parlamento probatum *c. 15.* nec bellum licitum nisi ex Parlamenti decreto; nec monete mutatio, Magistratum Regni exauthoratio, &c. *c. 15.* nam id nihil impedit. vt neque si etiam ex more gentis primores, Senatusvè, ac Ordines audiri consiliumque exquiri soleat, imò debeat, & consensus, ex legibus fundamentalibus ditionis. non enim hæc Maiestatem alteri deferunt, sed exercitium potestatis moderantur ne deuiet. dummodo huiusmodi Ordines suo Principi ius ipsi dicere, imperare, sciscere ipsi, mandata præscribere non possint, vt Duci suo Veneti, & similes. nam supremus est, qui ante alios, ante quem nemo. *l. 34. de vulg. & pupill. l. 9. de reb. dub.* ita Imperialis fortuna omnes dicitur supereminere. *l. 7. C. de bon. quæ lib. à Deo coronam accipere Nouel. 82. c. 4. in fin. Nou. 83. c. 1. l. 1. C. de vel. iur. enucl. l. fin. C. de leg.*

Martialis non aliud exigit, quam

Qui Rex est Regem Maxime non habeat.

Quod & resonat illud Horatij;

Regum timendorum in proprios greges,

Reges in ipsos imperium est Iouis.

Deo ergo soli Supremi subsunt Principes, nulli homini.

Inde

Inde qui Majestatem habent, qui Supremi sunt; Dei Gratiam Principis titulo præponunt. Sed neque tamen olim aut hodie Imperator Romanus, nisi per Synecdochen orbis vniuersalis dominus est, fuitvè. sed neque summus Roman. Pontifex. cuius *de iure seculari* Marc. Anton. Marcel. libellum dedit, quo in singulas quod prætenditur ditiones examinat.

Porro si qui populi olim liberi sui iuris, suæ potestatis, elegerunt sibi Principem certis pactis, quos idèd pactitios vocant, ^{4.} *vt in Belgia.* omnino ea pacta inspicienda sunt, an Majestatem ei solidam deserant, an partem præseruent. Ij autem populi, qui ex successione Principem habent, etsi lucis causâ ei iuramentum proponant, quo officium boni Principis explicatur; nihil officiunt Majestati. vt nec priuilegia antiquitus obtenta. *d. c. 3. n. 4.* ob quæ subditos priuilegiarios vocant. vt sunt Belgæ. qui hæreditarium omnes Principem habent, non ipsi imperium detulerunt. nisi fortè ijs qui hîc ante Romanos, & Francos dominati sunt, quorum pridem tabulæ interierunt. vt & naufragia sua prodit Grot. *in Reipub. Bat. antiq. c. 4. & 5.* vt absurda sint, quæ habet Besold. *de iur. Majest. c. 5. n. 3.* de conditionatis Belgis ex Meterano. neque enim Status nostri atque Ordines aut Populus in Principes, vt Ephori olim in suos, ius habent. Id tantum Brabanti habent, vt si iura patria Principes non seruent, interim vices obsequiorum reddere non teneantur; dormiat obligatio subditorum; positiuè ipsis statuere nihil liceat. olim ante Romanos & Francos esto licuerit, cùm sibi Principes hæditiones eligebant optimo, aut restricto iure: non postquam Franci, alijque has ditiones olim subiugarunt: dynastæ iure patrimonij tot sæculis possederunt.

Rectius quidem Loyseau clientelam etiam & quamcumque ^{5.} *Sed neque clientela feudalis.* seruitutem non extinguere, etsi dedecoret nonnihil, supremam potestatem. ad priuatum dominium ea, non ad potestatem pertinent. & quæcumque seruitus quamuis vilis veram proprietatem non impedit. *l. rectè dicimus de verb. signif.* alioqui regna à Bodino *l. 9.* & Loyseau *c. 2. n. 46.* enumerata contra communem sensum fouerana, ac suprema non essent. quod explodit etiam Gudelin. *iur. nouiss. lib. 5. cap. 2. in princip.* sicut & iuramentum fidelitatis supremæ potestati non officit. nam & hoc Imperator Rom. Papæ præstat. *Clem. 3. de iureiur. Greg. Tholos. Syntagm. l. 6. c. 7. l. 18. cap. 2.*

Verum enimuerò sed neque Princeps ordinariâ potestate omnia extra leges tractare debet: sed extra ordinem, cùm res exigit ^{6.} *Sed tamen nisi extraordinaria causa sit, Princeps* & publica salus. alioquin regit, & viuit suis ipse legibus. quas non vllâ magis ratione sanctas atque æquas ostendere potest, quam

ordinario
iure vti de-
bet.

quàm si exemplum in se, sequelam in alijs dederit.

Legum vin-
culum sub-
ditos ligat
etiam in
conscientia
quamuis
adiecta pœ-
na.

7.

Porro subditi iustis Principum legibus ex re & salute publica la-
tis etiam in conscientia obligantur; tametsi pœnam etiam habeant
annexam. vt optimè in re monetaria an. 1633. censuit Facultas Theo-
logica Louaniensis & Duacensis per testimonium vtriusq; Apostolo-
rum Principis. imprimis per Regulam quã figit Petrus ep. 1. c. 2. *Sub-
iecti estote omni humane creaturæ. an ad oculum*, inquit Louanienses,
tantum, an ne pœna vos comprehendat? nequaquam, sed propter Deum. an Ec-
clesiasticis tantum, nec ciuilibus potestatibus? siue Regi, inquit Petrus, quasi
præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis. quid ita? an quia hominibus ita
placuit? quia sic est voluntas Dei. Alter verò gentium Doctor ad Rom. 13.
Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Ecclesiasticæ vtrique
non tantum, sed & ciuili: Non est enim, inquit, potestas nisi à Deo. an
illis, inquit rursus Louanienses, tanquam hominibus fortasse resisti
potest? Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. At forsitan
sine noxa conscientie. qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.
nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. An liberum forsitan est edi-
ctis eorum obtemperando subijci, vel non subijci? id. ò necessitate subditi estote.
At si ne culpa conscientie diuino modo pœna subeat: non solum propter iram, sed
etiam propter conscientiam. Et cur tam stricta debetur mandatis hominũ obser-
uatio, & obseruãtia? ministri enim sunt Dei in hoc ipsum seruientes. ita Louan.

Nullatenus igitur pœnæ adiectio legis vinculum soluit & stringit.
vt gehennæ comminatio diuinas leges non eneruat. alioquin
sine culpâ æternum damnati supplicium paterentur.

8.

Nisi mate-
ria diuer-
sum suadet.

Et quamquam alia in materia quæ non continet salutem publi-
cam, controuerti forsitan possit, an pœnâ legi adiectâ, legislator non
parentes subijcere, nõ culpæ, sed pœnæ tantum periculo voluerit: ta-
men non est locus isti quæstioni quando actus prohibitus non tan-
tum est à lege ciuili, sed etiam diuina damnatur, atque naturali, aut
quod mandatur salutem publicam spectat.

Quod si porro de venatione per Principes prohibita, atque aucu-
pio ageretur, cum naturali iure ea permessa censeantur, & sic apprehen-
sionem occupantium fieri: per me liceat vt in dubium vocari possit
Principum prohibentium voluntas, an extendatur ad conscientias
vinciendas, an tantum alex periculoque pœnæ subijciendas, in alijs-
que materijs vbi neque iustitiæ ratio, neque publicæ salutis neces-
sitas ita militat, sed finis legis est talis, vt vno in loco prohibitio iusta
esse possit, in alio permissio, vbi res sui naturâ sunt adiaphoræ, & in
vtramq; partem flecti possunt, pro nutu legislatoris, sine offensa publi-
ci boni: sed in negocijs vbi quidpiã sancitur, quod ad salutem publicam,
quæ suprema lex est, dirigatur, à ratione alienum est sentire huiusmo-
di ordinationes nullo nexu animas vincire.

CAP.

CAPVT III.

De legum-latione.

Leges condere soli Imperatori est concessum. leges interpreta-
 ri solo dignum est imperio. *leg. fin. C. de leg. leges confirmare:* ^{1.}
l. 2. C. de decur. const. leges mutare. l. 1. pen. ult. C. de leg. l. 35. de ^{Ad solum}
reg. iur. seu legem ferendi auctoritatem dare. sic Prætores olim an- ^{Supremum}
te edictum perpetuum, ius quod dicturi essent edicebant, & ædiles. ^{Principem}
neque enim refert per se quis, an mandatarium faciat. l. 6. §. 1. D. ^{spektat legē}
Quod cuiusque mīu. sed tamen Principes à Senatu, à Præfecto Præto-
 rio probari leges voluere. *l. 8. C. de leg. Nouell. 151. 152.* neque aliter
 promulgari. quam auctoritatem pridem in Gallia solemniter vsur-
 pauit Parlamentum Parisiense. priuilegium dare, gratiam, ac dispen-
 sationem super legibus eodem pertinet, iudicata mutare, gratiam
 facere criminis, & pœnæ corporalis, famæ restituere, spurios legiti-
 mare, contra ius rescribere, generaliter demum legem soluere. sic
 tamen vt meminerit Philippi Macedonis, qui Harpalo pro reo in-
 tercedenti respondit: *Melius est vt ipse qui deliquit ignominiam ferat,*
quàm ego.

Nam & ad Majestatem pertinet legum custodia, & vindicta ^{2.}
 contemptus, & armari iura gladio. *Istorum, inquit Iustin. alterum* ^{Et seruandis}
alterius semper eguit, & tam res militares legibus, quàm ipsæ leges armorum ^{curare.}
præsidio seruati sunt. Sic & ille Imper. apud Gunt. l. 8.

Nec me regnante licebit

Has cuiquam nostras impunè laceffere leges.

Vt hîc reminiscendum sit, vt Princeps ipse legibus solutus est, ita ^{3.}
 eius curæ æquè esse, atque summæ auctoritatis, vt quàm optimis ^{Iustas sex}
 populus obligetur, regatur, viuat, & semper ad prototypum suum ^{re.}
 respiciant leges, & legum-latores, cuius illud: *Per me Reges regnant,*
& legum conditores iusta decernunt.

Hunc Ducem si sequatur, qui regit, qui legem scribit, nusquam
 & nunquam aberrabit. si non sequatur, in præcipitia, in syrtes, in
 saxa, in charybdes lapsum se prius sentiet, quàm agnoscer. impro-
 uida mens hominum nisi summæ lucis indicio dirigatur, in auita &
 inuita prolabetur, etiam non alterius culpæ conscia, quàm quod
 summi legislatoris virgulam non continuo respexerit.

Porro legum multitudo minuenda potius, quàm augenda est ^{4.}
 nouis constitutionibus. salus ex legibus religiosa obseruantia. sat ^{paucas}
 multæ, sat bonæ leges, si amentur satis, & seruentur satis. illud ^{genti vtilis}

5.
Decisis con-
trouersis.

votum, etiam maius est quàm spes, vt leges eæ, quas vsus reiecit, aut mores generatim damnarunt, edicto designentur: errores quos pragmatici inuenerunt, quos iutegris libris aliqui complexi sunt, constitutione disertâ enellantur: quibus magnam iuris partem implicarunt, decisione Principali explicentur. cui rei collegium supremâ auctoritate erigi optat Thuld. l. 4. de caus. corr. Iud. cap. 16. Sed & is illud non malè exequitur toto l. 1. atque 2. vt qui præparantur legibus inter partes enodandis, iudicijsque, quæ viux leges sunt, exercendis, taliter formentur, vt legum ænigmata rectè soluere discant. non vt Alexander Gordium nodum ense findere. quo leges finem suum habeant, & quæ per eas exercentur iudicia, ne corumpantur. hæc in primis ad curam Principis pertinere, hic statuendum est; auctore Horatio Augustum laudante:

6.
Emendatis
iudicijs.

*Res Italas bello tutaris, moribus ornas;
Legibus emendas.*

Et Cicerone politicum munus describente *civitatem legibus fundare, regere consilijs, emendare iudicijs.* Ergo vt medici causas morborum infectantur, quo effectus tollant; ita Principem conuenit principia, & scaturigines persequi, vt ijs purgatis lymphæ deinceps puræ profluant. Academias ergo quæ in suo dominatu existunt, consultis legibus reformabit, vt ex ijs in Rempub. nihil exeat quod publicæ saluti aduersetur. Et quoniam hodiè orbis imperium in tot dynastias est discissum, omnino vetabit, ne quis apud exteros emeritus, concilijs vel causarum patrocinio admoueat. nisi fortè prærogatiuâ doctrinæ, & morum, gratiam legis, dispensatione inque meruerit. quemadmodum regio edicto olim cautum hic fuit. Igitur Tuldenus reijcit tantam turbam sectantium iuris studia, præsertim plebeiorum. nec sine delectu admittit, ne ars tanta propter tenuitatem hominum à religionis auctoritate abducatur ad mercedem, atque quæstum. summa est enim peruersio finis iurisprudentiæ, quod solo diuitiarum voto discatur, & ad quæstum conuertatur.

7.
Academjs
immaturos
promouen-
tibus seu
alias minus
aptos.

*Ingenium quondam fuerat pretiosius auro:
At nunc barbaries grandis habere nihil.*

Sed nec admittit, qui intempestivè properant iuris studium, nondum ætate, vel peritiâ communis vitæ idonei, non apti ingenio, non præculci artibus necessarijs. Exigit Doctores qualis publica Reip. salus requirit (quæ ab eorum industria non parum pendet) aptissimos, eosq; qui edendis iurisprudentiæ munimentis se probarunt, & scientiam experienciâ ciuilium negociorum perfecerunt. Excellescentes moribus primùm, deinde facundia l. 7. C. de profess. ne alioqui auctoritatem professionis destruant, se ipsos exempla circūferentes inuti-

inutilis disciplinæ. consultissimam deinde docendi viam requirit, quam per interpretationem legum historicam, ætiologicam, analogicam, pragmaticam, & forensem vestigandam censet, & insigniter docuit Ioachimus Hopperus duobus libris elementorum iuris, quos in epitomen eruditè cōtraxit Martinus Delrio, lectu utilissimam. sed quæcumque ratio ineatur, ea semper retinenda est, quam proponit Iustin. vt primò leui ac simplici viâ, post deinde diligentissimâ atque exactissimâ interpretatione singula tractentur. deinde vt id semper obtineatur, vt iuris prudentia non sit ancipitis vsus, sed cum vera prudentia, iustitiâque connexa. vt ne verbotenus acutè tantùm, sed ad vsum popularem atque civilem differatur, ne leges eatenus tantùm discantur, quatenus litigandi artem, vsumque præbent; sed etiam ius publicum quàm minimè negligatur. emeriti rude ne donentur, & in Rempublicam emittantur scholasticis coronis redimiti, nisi ad seueram normam explorati. ne cruda adhuc studia in forum propellant, ne audaciâ pro sapientia vtantur, ne professionem ex dignitate non sustineant, ne initiatos se credant, & tantùm in vestibulo iurisprudentiæ hæreant. Hæc inquit vt à principijs suis curentur inuigilandum est Principi, illisque qui consilia eius dirigunt. vt Academiæ ijs institutis reformatur, quibus selecti iuuenes, selecti sint magistri, selectæ scholarum leges. quæ & illos doceant hos pro merito reuereri, nec honoraria & publica stipendia desint. quibus se hi venerabiles, & à vili paupertate vindictos exhibeant. Collegiorum fundationes Principali beneficio & auctoritate promoueantur, loca publica designentur, & titulis graduum, citra abusum, ornentur studiosi, & privilegijs animentur: quæ etiam per speciales Iudices conseruentur. Quæ etiam omnia late nec minus eruditè prosequitur Pet. Greg. Tholos. *de Rep. lib. toto 18.*

C A P. I V.

De Religione.

EX his quæ dicta sunt conficitur de Religione sciscere ad supremam potestatem pertinere. quod in Batavis conatur demonstrare Grotius in *Apolegetico suo*. Quare & solent supplicationes hî decernere, penes quos rerum summa, vbi que habendas, pro rebus feliciter gerendis. cuius rei auctoritas olim in libera adhuc Repub. Romana penes solum Senatum erat. & hodie Turca receptis in fidem regulis multa imperij iura remittit, publicas tamen preces, pro salute Principis in templis passim faciendas excipit.

i.
Quo sensu
spectet ad
Supremum
Principem de
Religione
sciscere.

Cæterum Grotius, & qui, vt ille, scribunt politici, hanc de religione statuendi auctoritatem ei attribuunt, penes quem est rerum summa, & supremum arbitrium; eo modo accipiendi sunt, quo interpretamur ius Regis à Samuele propositum 1. Reg. c. 8. vt quæ ibi pro iure Regis edicuntur, nõ ius quidem sint licitum Regi, sed externâ auctoritate, cui resisti non possit, munitum, vel minâ violentiæ Regiæ. nam omnis à Deo potestas data est ad iusti atque æqui conseruationem, non iniuriæ isagogem: ad pietatis, veræ religionis cultum, non falsæ stabilimentum. *Debes Imperator*, inquit Leo Pontifex ad Leonem Imp. *incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam. Quare si Imperator*, inquit Ioan. Pap. d. 96. *Catholicus est, quod saluâ pace ipsius dixerim, filius est, non præsul Ecclesiæ: quod ad religionem competit, discere ei conuenit, non docere. Cùm ad verum ventum est*, inquit Nicolaus Papa, c. 6, d. 96. *Ultra sibi nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpauit. quoniam idem Mediator Dei, & hominum, Homo Christus Iesus, sic actibus proprijs, & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit. & Gelasius c. 12. ibid. obsequi solere Principes Christianos, non suam præponere potestatem, Episcopis caput subdere Principem solitum, non de capitibus eorum iudicare. Profectò sicut quamuis parua ciuitas prerogatiuam presentis regni non minuit, sic Imperialis presentia mensuram dispensationis religiosæ non mutat. cap. sicut. & quæ plura alia habet Gratian. dict. dist. 96. & eleganter Iustin. in princip. Nouel. quomodo oporteat Episcopos. 6. Maxima quidem inter homines dona Dei sunt à suprema collata Clementia, Sacerdotium, & Imperiũ. quorum illud quidem diuinis ministrans; hoc autem humanis præsidens, ac diligentiam præstans rebus, ex vno eodemque principio, vtraque procedentia humanam exornant vitam. Itaque Imperium rebus humanis præest, Sacerdotium diuinis. Alij sunt, inquit Chrysost. termini Regni, alij Sacerdotij: sed hoc illo maius est. neque enim ex auro aut gemmis aestimari debet. Rex quæ sunt in terris sortitus est: Sacerdotij ius à supernis descendit. & infra: Sacerdotis thronus in cælis collocatus, de cælestibus negotijs pronuntiandi habet auctoritatem. Interroga Sacerdotes legem, Agg. 2. Labia enim Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Malach. 2.*

Itaque Principum est ius, & piorum consuetudo, non nouum aliquid de religione, de fide, de sacris statuere: verum ita leges scribere, vt quæ ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, decisa sunt, imitando recipi, exequi, obseruari iubeant. sic Iustin. in Nouel. de sanctis Episc. 12 3. secundum editionem Haloandrinam (nam in cæteris hæc desunt) si leges (inquit) quarum potestatem fidei nostræ Deus pro suo erga homines amore con-

credi-

credidit, per omnia firmas & stabiles conseruari ad subditorum securitatem studemus: quanto plus studij debemus circa sacrarum regularum & diuinarum legum obseruationem reponere, quæ pro salute animarum definitæ & constitutæ sunt. & inferiùs: Sequentes igitur (inquit) ea quæ sacris definita sunt Canonibus, pragmaticã legem facimus, &c. similiter & in Nouella, quomodo oporteat Episcopos. 6. §. 1. Sancimus igitur, inquit, sacras per omnia sequentes regulas, &c. Exequendo ergo, sacras regulas sequendo, & quæ sacris Canonibus definita sunt, boni Principes leges ferunt de rebus sacris, non iudicando de ijs, aut Ecclesijs, c. 10. x. de Constit. de cultu, de ministris, & ministerijs: de quibus multa Iustin. in Auth. de synodis vocandis, de hæresibus extirpandis, de bonorum Ecclesiasticorũ vsu, abusu. sic & à brachio seculari coërcentur blasphemii, magi, mathematici, malefici, sortilegi, astrologi iudiciarij, atheistæ, aliq; contra Majestatem diuinam, ac primam decalogi tabulam peccantes. Male ergo Alberic. Gentil. tract. de potest. Reg. abs. negat ijs Principibus Supremorum nomen cõuenire, qui in sacris Papam agnoscunt. quã doctrinã excutit omnes etiam Angliæ Reges, qui post Christianismum regnarunt ante Henric. VIII.

Nationes omnes & formatissimæ Resp. atque in primis Romana summam rationem Religionis habuerunt, omnesque toto orbe sapientes & philosophi eam suis sequacibus tradiderunt doctrinam, tantamq; Religionis vim esse etiam impij semper sunt fassi, vt & illi in administranda Republica Religionis obtentu semper sint vsi.

Porro Religio Christiana eã est supra cæteras excellentiã, quã veritas supra falsum, supra imaginem, supra vmbra. per eam diuinum Numen, illius circa res omnes creatas, atque præsertim homines ad imaginem illius formatos prouidentia nõscitur, sine eius scientia, & decreto nec vnum folium ex arbore decidere; capillos omnes ei numeratos esse, omnium paternam sollicitudinem gerere, præsertim Regum & supremorum Principũ; qui præcipua illius in terris sunt simulacra, illius imitatione, & auctoritate hæc humana gubernant. Adeoque verum Deum, verum Dei cultum, veram Religionem amplecti, sequi, promouere eos oportet: tanto zelo, quanta laus est imagini viuidissimè prototypũ representare. curare quam maxime, vt subditi veram ac puram Religionem profiteantur (quæ omnia distinctè & latè prosequitur Ribad. l. 1. de Princip.) summa ratio est, quæ pro Religione facit, l. sunt de Rel. & sump. fin. quod in eam committitur, in omnium fertur iniuriam, tantoque cura maior animæ impendenda est, quanta hæc corpore præstat. l. Sanci. 18. Cod. de sacrosanct. Eccles. cap. aurum. 12. quest. 2. Insigne

2.
Excellentia
Christiana
Religionis.

3.
Cura Christi-
anorum
Principum
circa Reli-
gionem.

moni-

monitum Mæcenatis ad Octau. Augustum, Deum semper & ubique cole, vt moribus patriæ est receptum. ad eundemque cultum alios compelle. peregrinarum verò religionum auctores odio & supplicijs prosequere, non modò Deorum gratiâ, quos qui contemunt, haud dubiè nihil quoque magni faciunt: sed propterea etiam quod qui noua numina introducunt, multos ad vtendum peregrinis legibus alliciunt; hinc coniurationes, coitiones, & conciliabula existunt, minimè principatui commoda res.

Itaque conuenit Principes Magistratusque Deum ipsos colere sincerè, reuerenter, & ritè, vt moribus veræ Christianæ religionis receptum est: & ad eundem ritum alios compellere: peregrinarum verò religionum, nouarumvè interpretationum auctores odio, & supplicio prosequi.

Antiqua & incontaminata Religio Christiana, veteris testamenti Tabulas, & noui complectitur, veluti indubitatas fidei suæ tesseras: & doctrinam siue scriptis, siue per manus traditam ab Apostolis in hoc vsque tempus receptam. quibus succenturiantur œcumenici Ecclesiæ conuentus, qui, cum boni agricolæ æmulus zizania sparserit, coire solent, & Spiritu sancto afflati, lucem præferre, internoscendo vero semini, &, quid Ecclesia Christi credendum proponat, demonstrare. quæ quoniam ex Christi promisso errare numquam poterit, eius decisiones indubiâ fide recipiendæ sunt. vt rectè Iustin. primis quatuor Ecclesiæ Concilijs œcumenicis eam fidem tribui iusserit, quæ quatuor Euangelijs debetur. Id quod statuendum est de omnibus alijs œcumenicis Ecclesiæ conuentibus, de quibus idem Christi promissum, eundem Spiritum Præsidem habemus.

4.
Circa hæ-
resim.

Sed quoniam hominum improbitas & maligni spiritus inuidia, à debito officio plures auocat, tolerante Deo, ad bonorum probationem: (oportet hæreses esse) vt pura fides magis eluceat;

Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum,

Vt tamen est homini illi, qui quod necesse est vt fiat, vitio suo facit, vt per se fiat: Principes conuenit armari zelo, & contra huiusmodi noxias insurgere. exemplo piorum & magnorum Principum, qui strenuè, magnoque feruore, totisque viribus Religionem defenderunt, incontaminatamque in suis ditionibus seruarunt. quibus Deus in vicem fausta, scelicia, diuturna imperia tribuit: & contra eos, qui Religionem contempserunt, cladibus infinitis afflixit, regna, & dominatus subuertit, eandemque sortem ijs immisit, qui per hypocrisim Religione sunt abusi, vel falsam religionem parando principatui, aut rebus nouandis subiecerunt. quos vltix scelerum diuina dextera impunitos nunquã pertransijt. quæ omnia latè Greg. Thol. de Rep. l. 12. Non

Non lubet hîc disputare, num liceat aut expediat in vna Republica Religionum exercitia admittere. fecerunt id Ribad. *de princip. l. 1. c. 23. & 24.* alijque. lubet tantum queri de malignitate nostrorum temporum, quæ multis locis, non quid expediat disputandum reliquit, sed quid fieri possit circumspiciendum. nam quis neget licere pati, quod emendare non possis? quis affirmet expedire, quinimò licere in præsens periculum adducere totam Religionem, totum populum Catholicum, vt paucos auios in rectam viam cogas? qui extrema desperatione animati susque deque omnia vertant, & demum veram Religionem pessumdant, in Ecclesia, politiaque anarchiam inducant?

5.
De diuersis
in vna Rep.
religionibus.

Non licere quidem Principi, qui possit profligare hostes Dei, amicos habere; non licere hæreticos in sua ditione pati, quos propellere possit; pridem ecclisum est à Concilio Magno Lateranensi. *c. excommunicamus. §. moneantur. x. de hæret.* Decisioni iusio & pœna adiecta est, vt omnino id Principes faciant, alioquin dominatu excidant. qui alijs Principibus cederatur, qui hostes se Dei hostium profiteantur. Cum verò vires non suppetunt, voluntas, atque affectus pro effectu pensantur, dummodo quantum fieri potest, legibus & prouidentia caueatur, ne fides, ne religio damnium capiat. quæ supra vires est necessitas, non habet legem. Impossibile nulla est obligatio. *Bona fide,* inquit *d. §. moneantur, pro viribus exterminare studebunt.* etiam Constantinus initio susceptæ Christianæ fidei, non statim re ipsâ, quæ desiderio, expleuit. Parabola Regis expendentis *Luc. 14.* an cum decem millibus possit occurrere illi, qui cum viginti millibus venit ad se, id nos docet. Quod si nec satis constet, si velit Princeps quid possit, si subditi malè velint, quid sint aufuri; prudenter admodum versari hac in re debet. præsertim si is ditionis eius situs est, vt fœdera inire subditi possint cum vicinis aliquibus sinistra religionis Regibus, aut Rebuspubl. qui etiam auxilia militaria facile possint submittere, & per hoc statum, Religionemque in certius periculum adducere. Attentissimè ergo aduigilare debet, ne quæ fiant cõditiones, ne quæ ad exteros legationes: denique ea remedia suauiter adferre, quibus ad meliorem mentem citra malitiam seducti renocentur. Ij autem quorum error immedicabilis est, non vno simul edicto proscribantur, ad carcerem aut crucem trahantur, præsertim in nationibus melancholicis, quæ austeritate pœnarum non emolliuntur, sed pertinaciùs, indurescunt, sed ita habeantur ne noceant.

6.
De hæresi
valida.

Neque Lateranense Concilium exigit, vt Principes inconsulto furore in hæreticos inuehantur: satis est pro viribus, pro rerum, locorum, tempo-

temporum statu bonâ fide allaborare, vt extirpentur. manu vnâ, tractu vno euelli furculus potest, arbor non potest. non eodem modo hæc, vt ille, excipienda est. denudantur fossione radices illius, nunc huic, nunc illi admouetur securis, atq; itur in circuitû, & præcisâ vltimâ tandem abit in ruinâ arbor. sed & prouidetur tamen, ne casu suo quemquam opprimat. non minori industriâ, & prudentiâ hæreses sunt tractandæ, cum nascuntur, adolescunt, inualuerunt. generatim id Principibus Magistratibulq; commendatum, vt nihil omittant, quod citra maius periculû in causa Dei præstare possint.

Cæterum si rebus in ancipiti stantibus, in vrbium v.g. deditio, Prouinciarum conciliatione, seditionis compositione, fidei interpositione publica pacta inita sunt, ea omnino seruari ius & iustitia dicitur, vt alibi diximus.

7. Denique Principes & Magistratus ea, quæ ad Religionem faciunt, omnia suo patrocínio tegere competit, personas, ædes sacras, fundos ac redditus, sine quibus diuinus cultus, Religionis exercitia, & necessarij in ea ministri exhiberi non possunt, exemptiones personarum, asyla, & libertates, ædium diuinarum, & rerum Ecclesiasticarum immunitates, quanta iura concesserunt, seruent, non imminuant; augeant, vt quò largiùs bonis temporalibus & in alios potestate sunt ornati, decorari, atque augeri cupiunt, eò sanctiùs quæ Ecclesiastici iuris sunt, tanquam Dei præcipua, eiusque patrocínio tecta venerentur, neque ab vllis lædi patiantur. *Trid. sess. 25. cap. 20.*

Quæ ad Religionem pertinent commendata habere debent Principes.

CAPVT V.

De Magistratuum designatione.

1. **Q**uoniam ad Supremam Potestatem pertinet Magistratuum creatio: fit vt si è Prouincia non abit, cui successor datus est, in Majestatem peccet, *l. 2. ad leg. Iul. Maiest.* & qui priuatus pro Magistratu se gerit, *l. 3. eod.* sed & qui se Imperio abdicat, nihil agat, *l. legatus. 10. D. de off. Præs. Hinc & Ducum & Comitum tituli à sola Majestate impetrantur. qui in Magistratuum maiorum vices suffecti nunc sunt. tamen ab Imperatore illi ab ijs etiam postulentur, qui Imperio non subsunt.*

2. Porro ad Magistratuum creationem quod attinet, inter ciuilia negotia explicatam, præsertim lib. 1. c. 42. superesse hinc videri potest, vt ijs, penes quos est rerum summa, & qui eorum consilia dirigunt, ac Iudices Magistratusque, quibus pro more regionis aliqua crea-

Explorandi & assumendi dignissimi.

creationis, aut de ea consultationis auctoritas competit, in id incumbant ut quàm optimos, quàm maximè idoneos, quàm maximè meritos designent: quibus se, quibus Rempub. quàm maximè fidere posse existiment. atque in primis tales, qui virtutibus, quas *lib. 1. descripsimus*, vel iam præditi sunt, vel longè progressi sunt in via, quâ assèquantur. Ac denique tales, qui obitis minoribus Magistratibus futuri ad maiores sunt idonei, exploratis singulorum ingenijs. ut Daniel. 1. 3. Rex ille vastator orbis ait *Asphenez praposo-
sito Eunuchorum*, ut introduceret de filijs Israël & de semine Regio, & tyrannorum pueros, in quibus nulla esset macula, decoros formâ, & eruditos omni sapientiâ, & doctos disciplinâ, & qui possent stare in Palatio Regis, ut doceret eos litteras, & linguam Chaldeorum. Seligit formosos, ingenio-
sos, de semine Regio, cautos, doctrinâ, prudentiâ præditos: Ut enutriti tribus annis, postea starent in conspectu Regis. Barbarus Rex curiosè seligit benè nata, & excolit idonea ingenia, ut eruditi starent in conspectu eius, posteaque semper meminissent unde & quò essent euecti. ut *Esdr. 4. 14. nos autem memores salis quod in Palatio comedimus*. magnum est incitamentum ad gratitudinem, & virtutem illa dignatio Regia, & retinaculum in fidelitate. unde tamquam nullo oceano eluenda illa infido facta exprobratio; *Tu verò homo vaninimis, qui mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu*. Aulæ ergò Principum scholæ erant Præfidum, Prouinciæ-
rumque Rectorum, & magnorum Magistratum. Inde Comitatus olim Principum, Comites, & Comitatu missi. Sic Comites Italiæ, Aphricæ, Illyrici, Hispaniarum, Orientis, & Comitatum olim passim officia, quæ in feuda & beneficia perpetua degenerarunt. sed & hodiè Electores ac summi Germaniæ Principes Palatina officia retinent. quod & in Gallia, alijsque ditionibus accidit; nomine saltem: etsi functiones raræ sint, ut olim comitatus erat assiduus.

Adhæc magna olim erat exercitatio, quâ ad Rempublicam capeffendam formabantur. Iuuenibus permittebatur, postquam ætatem virilem attigerant, ut Senatui interessent, sententias audirent, quin & consultandi causâ dicerent. ita fiebat, ut statum Reipublicæ suæ notum haberent, & vicinarum, aliarumque gentium, quibuscum Reipublicæ intercedere posset negotium, quod fundamentum est omnium consiliorum, & actionum.

Sed & Legationes erudiendis, & formandis viris præclaris aptilissimæ erant. datis in Comitatum ijs personis, quæ spem

facerent se vtilem aliquando operam præstituras, magno numero vel dabantur apud Romanos, vel sponte se adiungebant eiusmodi Comites, qui & instructiores redibant, & Legatos ipsos vel consultando iuuabant, vel inspiciendo ne præuaricarentur retinebant.

Idem statuendum est de Præsidibus in Prouincias missis, quorum Comitatus amplius erat, nec è triuio. ita vt postmodum decretum fuerit, vt Prouincias regerent, qui prius ibi assedissent. & nobile exemplum est Scipionis Africani bello illo, quod nomen dedit, summâ gloriâ perfuncti; qui fratrem Consulem, cui bellum Syriacum contra Antiochum mandatum erat, voluntariâ legatione comitatus est. Pompeij castra Senatum appellabant, in quibus ait Cicero fuisse decem Consulares. *Philip. 13.* quamquam apud Venetos lex militaris sit, ne quis inuitus munus obire teneatur, qui maiori cum dignitate militauit. Igitur Iudicibus & Consiliarijs Principum, vel qui alio iure Reipub. præsumt, adnitendum est, vt Reipubl. dentur, formentur, educantur viri tales, in quos aliquando inclinata recumbere possit.

Sed & illud non minus curandum, vt Magistratus à summo primi, ita se habeant, talesque ex probatis seligantur, qui & suæ potestati submissos cum auctoritate benignè regant, & nihil supremi iuris obfuscent. ne vlla in re populus obliuiscatur supremæ potestatis, sed numquam non eluceat illa

Velut inter ignes

Luna minores.

Id cum ita se habet, numquã clarescet magis Suprema Potestas, quàm cum sub illa magno aliæ numero, sed minori lumine scintillant. Pulcherrima ea in re consideratio, & Senatus in libera Republ. Romana, & deinde sub Imperatoribus Consulium, Cæsarium, Magistratum prouincialium, Prætorum, Præfectorum Prætorio, Præfectorum vrbi, Centumuirorum, Triumuirorum, Quæstorum rerum capitalium, Prætorum populi, Decemuirorum, Cancellariorum, Tribunorû plebis, annonæ Præfectorum, Comitum, Dictatorum, Censorum, Ædilium, aliorumq; Magistratum, quos Consenius *lib. 7. Polit. cap. 13. & multis sequentibus*, intus & in cute considerat. sed nemo exactiùs insignia, officia, dignitatem exequitur, quàm Panicriolus in *Comment. ad Notitiam dignitatum vtriusque Imperij.*

5.
Rursus de
qualitate
assumendo-
rum Magi-
stratum.

A Rege primi Magistratus, & Consiliarij tantâ cautelâ adsciscendi sunt, quanto grauiùs premit saxum è summo lapsum. nam primorum error reliquos propellit. & faciliùs exercitum fortium viro

virorum inuenias, quàm multos Principum consiliarios omnibus numeris absolutos. etiamsi non ad rigorem Alphonfi Magni exigantur, qui statuebat *Consiliarios Regum, aut Reges esse oportere, aut Regum animos habere.*

Sanè eminentes Consiliariorum dotes sunt, vt labore, studio, meditatione decocta, non præcipitia, non erga aliorum iudicia contumacia cõsilia adferant, quæ & emendare velint meliori ratione allata: qui fortiter censeat, & in periculis sollicitè, posito affectu, nec verbis in adulationem cõceptis, sed in sinceritatè pro notitia Reip. negotijque, de quo agendum est, & explorata rerum experientia, summâ in Regem fide, nullis alijs Principibus obnoxia, animo mutationis, audaciæ nimix, & temeritatis inimico. *Nescio, inquit, in horologio Principum Geuara l. i. c. 43. cur Principes & magnates, cum adeò solliciti sunt in querendis medicis optimis, ad curam corporis, adeò negligentes sint in querendis Viris sapientibus ad gubernationem regnorum, ditionumque, cum infinitis modis grauius profectò sit damnum male in Republ. gubernationis, quàm Principis ipsius aut gubernatoris morbus.*

Princeps, qui suo solius consilio vtitur, citò perit. multorum qui audit, ac rectè diiudicat, & vtitur; sperare potest, quod addi-
cunt Litteræ Sacræ; *Ibi salus vbi multa consilia.*

CAPVT VI.

De Supremo Iudicio, seu vltimo resorto.

Prouocationi, quæ olim apud Romanos in rebus maioribus ad Populum erat, successit tribunitia intercessio. & Augustus tribunitiam potestatem ad se traxit. inde pronocatio ad Principem, apud Tacit. l. 4. Anal. & l. 45. D. de cond. & demonstr. hinc summi momenti iudicia per se tractare, propria in causa iudicare, causas ab alijs auocare, summarie, sine iudiciorum formâ ordinariâ iudicari mandare; nullâ seruata procedere (vt accidit in Seiano, Berengario, Guisio, Ancrion) ad plenitudinem pertinent potestatis. sed auctores viderint an ad plenitudinem etiam iustitiæ. quod Bernardus Eugenium lib. de consider. alio in casu monet. eodem referas contra res iudicatas restituere, supplicationes, reuisiones admittere, Iudicem etiam dare qui citra appellationem cognoscat. l. 1. §. 4. D. à quibus appell. non licet. Hiscè sic datis Iudicibus similia sunt, quæ Principum nomine iudicant, suprema tribunalia. vt Camera Imperij & Parlamentum Parisiense. ex quo per Galilam deinde

octo facile Curia diducta sunt: pro commoditate Prouinciarum qualia ad exemplum singuli ferè præcipui Principes in suis ditionibus instituerunt; vt nobile illud Mechliniense, & maiestate plenum à Carolo Audace erectum est.

Atque hæc tessera tam euidentis supremæ potestatis indicium est, vt aliqui ditionis suæ maiestatem lædi existiment, si extra eam ad Principis quamuis sui Concilium supremâ illius auctoritate iudicans, vocati fuerint.

2. Sed errant tamen; Iudicium enim Principis, & eorum qui eius auctoritate iudicant, non est adscriptum aut circumscriptum loco. solent Concilia Principum in Comitatu illorum esse, & vbiq; de illis iudicare. quare & Parlamenta pro diuersis Prouincijs instituta, quâuis singulæ supremam Majestatem habeant, sine earum præiudicio de singularum negotijs iudicant. vt olim ipsi Principes, & ambulatoria Concilia, dummodo iudicent nomine, & supremâ auctoritate Principum, respectu singularum ditionum, vt talium. quo sensu & consensu Hollandi, quos nullius vnquam alterius, quàm sui iuris, fuisse contendit Grot. *in antiq. Reip. Batavae*, aliæque nationes Belgicæ, nec ipsæ sub clientela aliena existentes ad Prætorium Mechliniense vocari non abnuerunt.

Extra Prouinciâ iudicari, quomodo non officiat suprematati.

Fateor Brabantos magnâ olim contentione se subduxisse à Parlamento Mechliniensi, & eam populo imaginem dignitatis retinuisse, ne foris iudicarentur; & vt suprema Cancellaria Brabantia remaneret, ac sine prouocatione ius diceret: id tamen alijs causis latè distantibus acceptum ferendū est. priuilegijs scilicet Aureæ Bullæ Caroli IV. Sigismundi, Maximiliani, Caroli V. quatenus olim ad imperium pertinuisse possunt Brabanti, prærogatiua data est, ne extra Brabantiam vocari aut silti possent, non ad Cameram Imperialem, aut quemuis Iudicem delegatum citari. horum priuilegiorum obtentu domesticum tribunal seruarunt, & liberalibus in bellicas necessitates suppetijs. quibus aut deliniuntur Principes, aut promissis implicantur.

C A P. VII.

De Bello, eiusque causa iusta.

1. *Bellum iuste suscipiendum, iuste gerendum, iuste finiendum.*

Qui consilijs Principū Rerumque intersunt etiam atq; etiam aduertere debent, vt cū de bello deliberatur, maturè omnia circumspiciant, quò & iustè suscipiatur, & geratur iustè, nec minus iustè

iuste finiatur. defensionum quidem bellum magna deliberatione non eget; cum necessitas defensionis consilium non exigat. dummodo hosti iniuria illata non sit. eam enim honeste potius sarcire, quam iniquam causam tueri armis, non tantum decentius, sed omnino ex iustitia necessarium est. qui enim iniustum bellum excitat, omnium belli incommodorum reus est, tot caedium, furtorum, sacrilegiorum, latrociniorum, raptuum, adulteriorum, publicae vastitatis. alioquin *semper iustum bellum est, quibus omnino necessarium: semper pia arma, quibus nulla nisi in armis spes vitae posita est: omnibus alijs rebus aquis & iustis tētatis & oblatis.* Heren. apud Liuium. Defensio nulla praeniam iniuriam omni iure permissa est. vim vi pellerē licet, non Principi tantum, sed & priuato cuiilibet. Oportet, ait Aristoteles, lib. 7. polit. c. 14. *negocia quidem, & bella gerere posse, sed magis agitare pacem, atque ociari posse.* pax enim finis est belli, nec iuste bellum gerit quicumque eum finem non respicit. August. relatus c. noli. 23. q. 2. *Pacem, inquit, habere debet voluntas, bellum necessitas.* non enim pax quaeritur, ut bellum excitetur, sed bellum quaeritur, ut pax acquiratur. bellum sine eo fine summum omnium malorum: scelerum omnium chaos. *Quid aliud, inquit Orolius, l. 1. bella dicenda sunt, quam vrgentia in alterutrum mala? mala scilicet huiusmodi, quae fuerunt, vel nunc sunt, aut manifesta peccata sunt, aut punitioes peccatorum.* Oportet ergo magis agitare pacem. diuina vox; *Ego cogito cogitationes Pacis.* Voluere ergo atque reuoluerē omnia oportet priusquam in deliberationem belli descendatur, cogitare cogitationes; nullam rimam negligere, quae quodcumque ad pacem medium prodere possit. *Omnia prius experiri verbis, quam armis sapientem decet.* Terent. nam, ut Tacit. l. 1. hist. *aquae apud bonos miserum est occidere, quam perire, nec victis, nec victoribus unquam solida stetit armis voluptas. & semper felicior est pax numquam laessita, quam multo reparata sanguine.* Senec. *Felicitas est maior vicinum habere concordem, quam subiugare bellantem.* Augustin. l. 4. de ciuit. cap. 15. alioquin vbi pacem obtinere non possumus; *Dexteram, inquit D. Chrysostomus, in Psal. 134. à Deo habemus, ut & nobis ipsis & alijs iniuriam affectis opem feramus, ut his quibus violentia & detrimentum infertur, portus simus & refugium.*

Igitur securitas nostra, sociorumque iniuste afflictorum, si aliter constare non potest, bello tutanda est. Religio, Reipubl. salus, atque dignitas, publica, priuataque bona. extra hanc causam, seu quae eò pertineat, non iustum bellum geritur. ita Cicer. lib. 4. de Rep. *nullum bellum suscipi ab optima cinitate, nisi pro salute, vel fide.* Salus ad nos pertinet: fides ad socios. vtrorumque defensio iusta est; dummodo cauta iniuriam nos, illosve passos, non autem intulisse probet. *Qui*

2.
Defensio
iusta.

3
Omne bel-
lum pacem
respicit vs
finem suū.

4.
Securitas
nostra, &
sociorum,
Reip. salus
iusta belli
causa.

non repellit, inquit Augustin. à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. cap. non in 23. q. 3. Eripe eum, inquit Sapiens Prou. 24. qui ducitur ad mortem. quare & Populus Iudæorum crimen contraxit, cum non restitit Principibus Christum in mortem dantibus. quia, inquit Augustin. qui desinit obuiare, cum potest, consentit. cap. ostendit. ibid. tum porro non oportet, inquit Isocrates, deiecto animo esse eos, qui pro causa iusta periclitaturi sunt, sed qui iniuriam inferunt. Quid culpatur, inquit D. August. in bello? an quia moriuntur quandoque morituri, ut domentur in pace victuri? hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum. cap. quid. 23. q. 1.

§. Cæterum bellum offensiuum plus habet examinis. neque enim exercitij causâ, vel, ut Galli loquuntur, *par gayeté du cœur*, bella gerere magis licet, quàm furari, latrocinari, adulterari. ut D. August. l. 3. c. 14. de ciuit. Dei. de Romanorum cum Albanis bello non alia de causa gesto, quàm ut residues moueret

Bellum offensiuum maiori examine opus habet.

*Tullus in arma viros, & iam desueta triumphis
Agmina.*

De quo ita decernit August. Illo itaque vitio tantum scelus perpetratum est socialis belli atque cognati. Turpe non minus non ex causa, sed occasione rei benè gerendæ, alienaque inuadendi bella inferre. ut Lud. XI. cæso ad Nanceium Carolo Burgundo iuratas inducias infregit, ditiones Mariæ pupillæ inuasit: ne bello quidem indicto (quod & necessarium in iusto quamuis bello) ex quibus Burgundiæ Ducatum Galli etiamnum hodie possident, obtentu chimericarum Salicæ legis tabularum. quibus Burgundi nunquam inscripti. Waldemarus olim Sueciæ Rex in terram sanctam profectus fratri tutelam Regni commisit. is illud inuasit, Waldemarumque reducem Regno exclusit. non nemo alius nostro æuo exemplum imitatus est. Turpe factum. turpior Ferrerij defensio; occasionem Regiam fuisse. satis id causæ. non eodem iure Regna, quo res priuatas acquiri. cum Antigono Rege sapit Ferrerius, qui sophistæ cuidam librum de iustitia scriptum offerenti, *Desipis, ait, qui cum me videris armis alienas vrbes vexantem, tamen apud me de iustitia differis.* Sanctius Populus Romanus. cum enim à Ptolomæo Rege tutor esset relictus, Æmilium Lepidum Pontif. Max. bis Consullem ad pueri tutelam misit, ne fides ciuitatis Romanæ frustra petita existimaretur. cuius beneficio Regia incunabula conseruata pariter ac decorata, incertum Ptolomæum reddiderunt, patrisne fortunâ magis, an tutoris maiestate gloriari deberet. ita Valer. Max. lib. 6. c. 6. Sanctius Augustus; de quo Sueton. cap. 20. *nulli genti sine iustis & necessarijs causis bellum intulit. Non enim, inquit ipse, immoderatis cupiditatibus morem gerens,*

rens, omnia vndique parare, & dominio eius adiungere suscepi, sed duos imperio nostro limites tanquam à natura datos Istrum & Euphratem statui. deinde domitis Tracibus & Schytis non bellum aliud ex bello sum commentatus, sed in iuris descriptione, & eorum quæ bellis civilibus deprauata erant, correctione incubui.

Latiùs regnes audum domando

Spiritum, quàm si Lybiam remotis

Gadibus iungas, & vterque Pœnus

Seruiat vni.

Non ergò dominandi cupido, ambitio, auaritia, opum, auri, gazarum, pomerij, dominatusque prorogandi votum iustæ bellorum causæ: quantumuis hodie maximè

Aurum & purpura curis

Exercent hominum vitam, belloq; fatigant.

Tum denique iræ atque vindictæ, parandi nominis, atque in historias eundi desideria. vt Iosephus Zachariæ & Azarias. 1. Machab. 5: faciamus & ipsi nobis nomen, & eamus pugnare aduersus gentes. Sed, vt dixi, causa si defuerit iusta, non bellum est, sed latrocinium. vt exprobrabat Schytarû Legatus Alexandro, Tu qui gloriaris ad latrones persequendos te venisse, omnium gentium quas adisti latro es. hæc enim est censura, hoc ius, atque iudicium omnium gentium. nocendi cupiditas, viciscendi crudelitas, implacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur. cap. quid culpatur. 23. q. 1. ex Augustin. quare rectè Chrysoft. vbi supra: Quomodo igitur ijs venia dabitur, qui armis non ad salutem, sed ad perniciem eorum vtuntur?

Quare Malderus de iust. q. 40. de bello. d. 2. assert. 2. vnicam & solam causam belli inferendi statuit, iniuriam Reipubl. impediendam, refarciendam, vel vindicandam. non leuem tamen, notabilem, incommodis belli dignam. quales ex sacris litteris esse demonstrat, publicam Principis contumeliam, 2. Reg. 10. rebellionem subditorum, ibid. cap. 20. violatum fœdus, 4. Reg. 3. defensionem malefactorum, ne iustas pœnas luant, Iudic. 20. suppetias latas inimicis, 2. Reg. 8. innoxij transitus denegationem, Numeror. 21. c. notandum, 23. q. 2. hæresim subditorum, Greg. lib. 1. ep. 62. c. qui peccat, c. quando displicet. 23. q. 4. negatum locum Prædicatoribus Euangelij, ex Victoria. detentas res Principis, inuasam ciuitatem, etiam paruam, auxilium ab eo, qui iustam causam tuetur petitum. Molina de Iust. tract. 2. disp. 104. primo loco ponit eam causam, vt Princeps recuperet, quæ ei debentur ex 2. Regum. c. 3. vbi bellum mouit Dauid contra Isebeth pro Regno Israël. Iusta enim bella, inquit Augustin. relatus cap.

6.

*Iusta causæ
belli offensi-
ui, grauū
iniuria im-
pediendā,
refarciendā,
vindicandā.*

dominus. 23. q. 2. defini solent quæ vlciscuntur iniurias, si, quæ gens vel ciuitas bello petenda est, vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est. Non ergo bellum iustum, quod sine causa, eaque necessaria suscipitur. non vtili tantùm, non cupiditate melioris solî, non libertatis in subdito, non imperij in liberos, nec ipsorum quidem causa, non eius habendi, quod non ius, sed honestas duntaxat debitum facit. neque metus vicinæ potentia. si non animus nocendi asseritur, istaque moralicertitudine deprehendatur. Grot. de bel. l. 2. c. 22.

7.
An iusta
causa sit
metus vici-
nae potentia
valde cre-
scenti?

Sed tamen lubet latiùs exquirere, an, quod ait Ferrerius, iusta satis belli causa sit, ne vicini Principis potentia nimium excreseat. Perseus apud Lium lib. 42. Rhodios monet, vt si pax à Romanis non impetraretur, saltē ita agendum, ne omnium rerum ius atq; potestas ad vnum populum perueniat. per victos enim vicinos victor gressum facit ad remotiores. ita Demetrius ad Philip. Maced. apud Iustin. lib. 29. cuius quanto propius nobiliusque sit regnum, tanto sit Romanos acriores hostes habiturus. & Mithridates Rex Ponti apud Salust. in eius epist. ad Arfacem Regem Parthorum; Nunc quæso considera nobis oppres- sis vtrum firmiorem te ad resistendum, an finem belli futurum putes. eodem- que modo Ætholi ab Antiocho petunt pecuniam & militem, vt socios ille tueatur, ne Romani Ætholis extinctis totis viribus in Asiã ferantur. Vera erant, inquit Lium lib. 36. quæ dicebantur, eo magis Regem mouerunt. Omnium temporum historia exhibent Principes in socialia foedera, atque acria bella eiusmodi rationibus tractos. Diximus sociorum defensionem iustam belli causam esse, sed dummodo socij iustum bellum gerant. sed an socialis belli iusta causa sit, si desit alia, ne vicinus Princeps supra omnes potentia excreseat? Ferrerius quidem cum Gallis metum pro iustitia belli contra Hispanos, domumvè Austriacam, quod sensim vicina corripiat, sufficere ait, atque instar tempestiuæ defensionis esse, malum, quod imminere videas, præoccupare; neque morari, donec suppressorum exempla plura deesse possint. Bella quidem ratio est: sed imaginaria. sed insomnia rebus agendis non sufficiunt. quod si Hispanus, vt semper Turca, solitus foret quo iure, quavè iniuriã, solaque dominandi libidine bella gerere; profectò aliorum exemplo socialia arma prouocare posset. Cæterum quoddam domus Austriaca per foedera matrimonialia progressum ad hanc potentia fecerit, sine cuiusquam iniuria, quis bonus dixerit sat causã, vt alijs Regibus liceat ditiones eius inuadere?

Dilecta Cælo est Austriadum domus.

An quia agri vicini gleba fertilior est, ideonè liceat terminos meos in illum promouere? an quia vicinum pecus grandius vber habet, liceat

liceat mihi abigere? an quia vicinus ad utrosque currit felicius Indos, liceat mihi nauem eius perforare, aut expilare? an quia corruualis diuiti sponsæ magis placuit, idè rituali liceat ferro illius felicitatem auertere? sed non sunt, inquit, Regum eadem, & priuatorum iura. quod sibi argumentum in quæstione regia fractæ pacis inter Anglum & Francû obijcit Innocentius III. *in c. nouit. x. de Ind. respondetque ex lege diuina; ita magnum iudicabis vt paruum.* Sed & quis negabit vnquam ad naturales iustitiæ leges teneri etiam Reges, alterum non lædere, suum cuique tribuere? Naturæ & gentium omnia iura sustuleris, fœdera, fidem, commercium, & societatem generis humani, si hâc viâ pergas. Galli Italiam inuadentes, quo iure veteres atque innoxios possessores pellerent, rogati; non aliud apud illos ius, quàm quod fortior dextra decerneret, præualere responderunt. Eodem iure Cymbri, Hunni, Alani, Wandali, Gothi, Normanni, Dani, Turcæ, & immanissima olim barbararum gentium feritas, orbem terrarum inundarunt, sat causæ habentes, Ferrerio iudice, in Romani Imperij magnitudine. Vtinam ea ratio ad communem Christianæ Religionis hostem oppugnandum Principes omnes accenderet, vt pro mandata sibi potestate, non tantum quâ priuati sunt, Christo seruirent, eius hostem communibus & fœderatis armis inuaderent! *neque enim frustra gladium portant.* cuius rationem quâ Reges dare rigidam tenebuntur. sed Ferrerio magis placet cum Christianæ Religionis hoste pacem colere, cum Catholicæ fidei aduersarijs, quarumcumque sectarum fœdera inire. nec magni illud facit 2. *Paralipom. c. 19. impio præbes auxilium, & ijs qui oderunt Dominum, amicitia iungeris.* vnde fiat vt Regiones Catholicæ expugnentur, mox orthodoxa Religio, ac clerus eliminetur, templa hæreticis tradantur, hæresisque in possessionem ducatur. Auxilia omnia iusta credit, quæ contra potentiam inualescentem Austriacam vel Hispanâ submittuntur. contra hanc causam nullû ius, nulla sententia à quocumque lata Iudice, toto licet orbe pedibus in eam eunte, ei sufficit. paradoxa ista sunt. quorum eum nec Theologiæ, nec caluum, nec legum peritum Iudicem admittat, fateri oportet nullo nisi chimerio aut cymmerio iure defendi hæc posse. omnemque interpretationem eius iuris dependere à dictamine priuati spiritus. Ago de iure. scio enim arcana Imperij & Dominationum vulgò propalanda non esse. *Parendo potius, quàm imperia sciscitando res militares contineri.* Tac. lib. 17. *Summa,* inquit Greg. c. vlt. 23. q. 1. *militiæ laus hæc est; obedientiam Reip. vtilitatibus exhibere.* sed cum de factis constat, nego iuris Regij scientiam esse priuati arbitrij, sed iudicij, iustitiæque communis omnium gentium. Nemo Princeps ita de se sentit, vt aduersus

sus

sus se alteri liceat damnatas iusto iudicio rebellium causas tutari, liquidissimæ rebellionis reis suppetias ferre, alienæ ditionis inuasores pecuniâ, milite, annonâ iuuare. & tamen cogitare debet quisquis Fererium secutus, non iustitiam, sed iniquitatem iuuat, cùm Deo videbitur, leui flabello huiusmodi mulcas dispellere, versâ fabulâ sibi euenire posse, alteri quod fecerit.

CAPVT VIII.

De bello iustè gerendo.

CÆterum (vt Fererio valedicamus, eiusque Catholico-politico) afferimus bellum suscipiendum iustè, sed & gerendum esse iustè. *Iustè quod iustum est prosequeris. Deut. 16.* Iustè iniuste vè bellum geritur, respectu Principis, militis, Reip. Prouincialium vè, hostium, mediorum, modi, finis.

1.
Gerendum
iustè bellum
Quot mo-
dis iniustè
geratur?

Respectu Principis.

2.
Non iustè
indicit bel-
lum, qui
superiorem
habet, &
magis si
vterque.

ISiquidem illatum bellum iustè propulsat, cuiuscumq; iniustè infertur. licita est enim defensio contra quemcumque iniustam vim inferentem. Vim dico iniustam, non modum. nam causa iniusta vim iniustam facit, vt resisti possit, non semper modus. non iustè infert vim, quisquis superiorem Principem agnoscit: tamen si nō mox, si causa iusta sit inferendi, iustè resistatur. Teneri maiestatis lege eum, qui iniussu Principis bellum gesserit, delectum habuerit, exercitum compararit, scimus ex l. 3. *D. ad legem Iuliam maiest. Ordo naturalis hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas, atque consilium apud Principes sit,* inquit August. c. quid. 23. q. 1. & nuper id in Batavis, ipsoque Prouinciæ Prætorio damnata Ioan. Oldenbarneultij, aliorumque Arminianæ factionis procerum capita docuerunt. quamuis enim Iudicum incompetentiam multi libelli disputarint, Bataviæque vnitæ, alijs Prouincijs non subditæ, libertatem; & singulatim Apologeticus H. Grotij; quasi fœdere Ultraiectino nihil Prouincijs singulis supremæ Potestatis ademptum sit, neque alijs in alias quippiam concessum; vt iudicandi aut Iudices dandi potestas singulis sua sit intacta, non alijs delata, cùm in nullius dominatum concesserit; interim tamen, sub ratione exercitus iniussu Ordinum generalium comparati, damnatus Oldenbarneultius

iacet ingens littore truncus.

Tum porrò maximè bellum inferre non licet, cùm vterque vnum Principem agnoscit, qui vtriq; dicere ius potest. quo nomine toties

in

in Comitij Imperij, quæ citat *Consen. polit. l. 10. cap. 3. decisum*, nulli Principi Imperij licere bellum mouere. & infractoribus pacis publicæ bannum Imperij comminatum.

Iterum respectu Principis iniuste geritur bellum, si ipse officio & partibus suis desit, si non è Repub. diligenter, consultò agat, si temere in salute publica versetur; si delectum non habeat, si disciplinam non seruet, si hostem populantem negligat, prouinciales militibus suis prædæ esse sinat, si boni Principis munus vndequaquæ non expleat, si militares meditationes non admittat, si præterita, præsentia, futura pari obliuione transmittat. Oportet enim bonum semper atque vbique Ducem agat, finem, officiumque suum sibi semper propositum habeat, militem bene delectum, bonum efficiat, facere & pati fortia doceat. ijs, quibuscum de Imperio certetur, nec virtute, nec patientiâ, nec disciplinâ rei militaris cedendo, adnitatur semper castra metari, loca capere, præsidia disponere, numquam nisi ex arte, in tempore pugnâ inire, firmare subsidijs aciem, equitem peditemque aptè locare, obaudientē reddere, non dictis modo, sed exemplo ab eo petito, amore militem in officio, & à fuga verrecundiâ retinere; in eos, qui pauore fugerunt, ita animaduertere, ne hostis maximè timendus militi sit: bonam ac malam fortunam ex æquo ferre, secundarum ambiguarumque rerum scientem, eoque interritum: si cum aduersâ luctatus sit, ita se gerere, vt maior clariorque resurgat; in restaurando prælio, damnisque suis terribilior reddatur:

— *arma felix teneat, infelix paret* :

Seu vicit, ferociter norit instare victis: seu victus est, instaurare cum victoribus certamen: neque occasione deesse, neque occasionem hosti dare: cauta potiùs consilia cum ratione, quàm prospera ex casu laudare; cauendi scientem, declinandique peritum: de instantibus atque improuisis verè, & de futuris callidissimè conijcere: nihil minùs in perfecto Duce quàm festinationem, temeritatemque conuenire arbitrari, minimum fortunæ, casibusque permittere: nusquam culpâ malè rem gerere, semper consilio vincere: prudentem rei militaris, & diligentem esse Imperij; vt numquam supra industriam fortuna sit: in bello nihil tam leue credere, quod non magnæ interdum rei momentum faciat: extra dilationes positum consultis facta coniungere, nuncios etiam de se præuenire: nec finem alium belli quàm victoriam spectare, nec impetu potiùs illud, quàm perseuerantiâ gerere: plurimum facere & minimum ipsum de se loqui; nihil tumidum in ipso, nihil arrogans, aut in rebus nouis nouum: numquam Dei timorem, atque amorem obliuisci, nusquã militarem disciplinam remittere, pecuniam neruum belli diligenter,

nec

3.
Princeps se
partibus
suis desit nõ
iustè gerit
bellum. quæ
illa?

nec prodigè, nec parcè nimium administrare, benè meritos benè munerari, euehere, sed nō intempestiuè, verum gradatim, numerum militum augere potiùs, quàm præfectorum: vt horum stipendia illorum necessitati nihil detrahant, nullos nisi post longa stipèdia exauctorare, ac rude, & pensionibus, quæ nimis ærarium grauant, donare: malè meritos cū ignominia mittere: mare eque claisibus obtinere, ac continentem in potestate habere: incidere hostium commercia, fines omnes infestos habere, fœdera mutua inter eos, & cum exteris, si qua fieri potest, soluere: si armis superari nequeant, perpetuū bellum vna cum gente non gerere, pace in somnū & armorum obliuionem dare: vi debellari qui non possunt, consilio infirmare: meditentis artis bellicæ semper animum distingere. *Neesse est*, inquit *Astyages apud Xenophontem lib. 1. Cyrop. fili.* vt non solum quæ à me diligenter didicisti in vsu habeas: sed ex te ipso alia mediteris quibus contra hostes vtare: sicut consueuerunt musici, qui non modò quæ à magistris didicerunt fidibus ludunt, sed alia genera modosque ex se ipsis inuestigant. Hæc Princeps meditari debet, sese exercere simul & milites, vt apud *Liuium l. 44. Paul. Æmilius*, quid Ducem, quid militè deceat, monuit: *Cœperuntque milites acuire alij gladios, alij galeas, bucculasque, scuta alij, loricasque tergere, alij aptare corpori arma, experiri que sub his membrorum agilitatem: quaterere alij pila, alij micare gladijs.* Tum porrò innocens ipse, nemini grauis, militibus familiaris, cum seueritate comis, manu non secus quàm imperio præeat, ad exemplum *Alexandri Imp. Romani.* de quo ita eius historia: *Igitur cum talis ac tantus Imperator domi ac foris esset, inijt Parthicam expeditionem, quàm tantâ disciplinâ, tantâ reuerentiâ sui egit, vt non milites, sed senatores transire dicerentur. quacumque iter legiones faciebant, tribuni accincti, centuriones verecundi, milites amabiles erant: ipsum verò ob hæc tot & tanta bona prouinciales, vt Deum suspiciebant; iam verò ipsi milites iuuenem Imperatorem sic amabant, vt fratrem, vt filium, vt parentem, vestiti honestè, calceati etiam ad decorem, armati nobiliter, equis etiam instructi, & ephippijs ac frenis decentibus, prorsus vt Romanam Remp. intelligeret, quicumque Alexandri exercitum vidisset: elaborabat denique vt dignus illo nomine videretur, imò Macedonem illum vinceret: dicebatque inter Romanum Alexandrum & Macedonem multum interesse debere.*

4. *Nomen famamque parat.* Boni ergo Imperatoris curabit vt existimationem acquirat, tum respectu militum; vt ille etiam apud *Tacit. lib. 1. Annal.* circumire faucios, facta singulorum extollere, vulnera intuens, alium spe, alium gloriâ, cunctos colloquio, & cura sibi, & prælio firmabat. tum respectu hostium; vt *Corbulo apud Tacit. lib. 13.* egregia apud Armenios statim facinora aggressus est, vt fama inseruiret quæ in nouis cæptis validissima est. & de Agricola, non ignarus instandum fama; & prout prima cæssissent fore vniuersa.
nam

nam inuiso semel Principe, seu benè, seu male facta, premunt. lib. 17. Cæsar Pompeiū arctè obsedit, inter cætera ut auctoritatē, quā ille maximè apud exteras nationes valebat, minueret: & Pompeius vicissim militem frequenter in aciem educebat, ut famam & opinionem hominum teneret. Cæsi. lib. 3. de bel. ciu. sic Mutianus venit in Italiam, non lento itinere, ne cunctari videretur, neque tamen properans. gliscere famam ipso spatio sinebat, gnarus modicas vires esse sibi, & maiora credi de absentibus.

Paratâ sibi famâ Princeps seu Dux exercitus, vires hostium expendere debet, tum proprias, tum auxiliares. nulli grauius immineret periculum, quàm qui nimiam sui fiduciâ, hostem contempnit. incauta est securitas, & faciliè vulneri, quo pereat, locum præbet.

Andriscus Iuuentium Prætozem, Numantini plures exercitus Romanorum, Cretes M. Antonium, Funo Manilium, Lentulum, Pisonem, Hyspæum, Athenio Seruiliū, & Lucullum; Spartacus Lentulum & Caium Cassium afflixerunt, cæciderunt, aut castris exuerunt. tantâ aliqui clade, qualis inter strages, quas dedit Hannibal, vix maior accepta est à Rep. Rom. non quòd summi duces aut tantis viribus niterentur; sed quia contempti; negligentiq; consilio, obuiam ijs est itum. Non alijs initijs creuerunt Bataui, quàm sui contemptu, in tantam nunc amplitudinem, ut cum tot Principibus fœdera habeant contracta: tot auxilijs eorum sint vsi: orbem penè vniuersum circumnauigarint non tantum, sed classibus ad vtrosque Indos vsque missis commercia exercuerint, classes inuaserint, captiuum aurum in Insulam abduxerint. & quod de nullis historici memorant, mercatorias societates in bella armarint, quæ sine eorum sumptu bellent, grassentur, prædentur. & cum alij gestis bellis exhauriantur, societates hæ ditescant.

Mansfeldius nuper nothus, & nimium notus, cui nec vnus terræ pes suus erat, tantis cladibus Orbem Europæum afflixit, post Cæsarea, & Belgica stipendia missionem passus, atque ex demerito contemptus, & ad alia castra transfuga, scelere creuit. qui & paulò antè pugnam Floruanam sui suorumque despectum ut nostris imprimeret, laborauit: ijs, quos ad se mitti petierat, nudos lixas, & calones magno numero & inermes militum nomine ostentans, lecto decumbens, lecticâ vectus, quasi immedicabile vlcus, aut morbum fonticum causatus: denique fugam seu profectionem in Galliam simulans, quasi nostros limites non ausus attingere, Gondisalui Cordubensis tutelâ nimis defensos, donec Cordubensis incolas armatos, suas quosq; domos quasi aliò iam tempestate versâ remiserat, cum ille iam extremū suorum agmen frontem vertere iussit, & maximis itineribus totum exercitum, in limitem nostrū immittere cœpit, &

G g pœnæ

5.
Sua &
hostiles vi-
res expen-
dat, neque
incaute se-
curus con-
temnat.

pœnè inexpectatus Cordubensi superuenit. cuius egregio facinorè mixtis inter se nationibus restitum quasi grandini, & tempestate è cælo missæ; sublimi in equo & conspicuo Mansfeldio per omnem aciem volitante, omnia ducis & militis officia strenuè explente, insignem equitatum, nec ignobilem peditatum ducente. quo die & fortuna Cordubensis adfuit, & disciplina militaris, & supra quàm quinquaginta infra annos hîc creditum est, robur peditatus hastati. cuius ordines nec bellica tormenta, nec toties circumactus equitatus, nec ter collisæ legiones laxare potuerunt. cuius virtute eo die stetit victoria. Ad rem nostram. ausus est ille nothus, dum exercitus regius Berghizomam sub Marchione Spinola obsidet, & alter sub Henrico Berghæ Comite copijs Aurais ad Rhenum obfistit, quod inter bella Gallica nullus vnquam Rex ausus, nec audebit propitio nobis Numine, quia contemptum se sciebat, contemptumque sui, suorumque ipse auxerat.

6. Tum porrò Dux expendat diligenter, an rationibus suis conueniat festinare bellum, an trahere. vt Suetonius in bello Vitellij, & Othonis festinationem hostibus, moram ipsis vtilem differuit. & Vitellius apud Tacit. l. 16. quantus vrgendo trahendoque bello modus alios rogitat. Dux Albanus Lusitaniam celeritate obtinuit, antequam Antonius vel suos armare satis, vel auxilia adscire posset. Marchio Spinola primùm cunctando, & famam aduentus ad multos menses gliscere sinendo, cùm hostes magnos sumptis facerent, quasi quotidie eum acie excepturi, morâ eos debilitauit, tū deinde celeritate, & prælio magnanimè oblato in Palatinatu bellū confecit.

Cæsar cùm bellum aduersus Pompeium prælio ditimere percu- peret, prouocauit illum quotidie. Pompeius qui Cæsarem annonâ defici, & moram trahere volebat, neque castris se continebat, & quâuis copias educeret, numquam tamen in conflictum ire decreuerat; vt Appianus & Plutarchus testantur. & cùm tandem iuit, coactus iuit. *si quando*, inquit Cæsar, *quid Pompeius tardius aut consideratius faceret, vnius esse negotium diei, sed illum delectari Imperio, & Consulares Prætoriosque seruorum habere numero dicebant.* eâ criminatione primùm, deinde prælio victus est.

7. Eodem pertinet deliberare expediatne hostem domi operiri, an in hosticum ire. generatim quidem satius est ducere exercitum in hostilem agrum, si quidem sat virium sit. formidatur qui lacessit. *Maiores*, inquit Annibal apud Lium libro vigesimo primo, *spes, maiorque animus inferentis est vim, quam arcentis.* Existimatio est maior, si non tua tantum defendere, sed & aliena vindicare posse videaris. Belli incommoda non domi, sed apud hostem sentiuntur, vnde domi segura fidelitas, apud hostem querelæ, tumultus, atque

Expendat
an festina-
re, an tra-
here bellum
expediat.

7.
Domi ope-
riri hostem.
an in hosti-
so aggredi.

atque seditionum pericula. Laudatur Otho, quod Italia adiri, nec loca sedesque patriæ videbantur, tanquam externa littora vrere, vastare, rapere. Tacit. lib. 18. quippe Otho Vitellium sibi intra Galliam sperauerat. Annibal, exercitum quanto labore in Italiam traiecit, ipse quantis Antiocho rationibus suadet, vt ille traiciat? negans opprimi Romanos nisi in Italia posse. Iust. lib. 31. & post tot clades in Italia acceptas Scipio cum exercitu in Africam transmisit, & Annibalem aliena omittere, lares tueri coëgit, vicitq; nec successus perperâ respondit rationibus, quas Scipio contra Fabium Max. in Senatu allegauerat. & meritò Annibal negauit se vnquam victum priusquam terris Romanorum cesserit, reuerso Carthaginem statim cum loco fortunam belli mutatam: Iust. l. 31. Quippe constat aliter domi, aliter foris bella tractari, domi ea sola auxilia esse quæ patriæ vires subministrant, foris etiam hostem suis viribus vinci. Iust. l. 22. historiæ sanè plures domi victos perijisse, quàm foris tentantur.

Iterum Dux exercitum, nisi nimium copiosus fuerit, integrum hosti obijcere, non dispartiri debet. Cæcinna non simul cohortes, sed singulas acciuerat, quæ res in prælio trepidationem auxit: cum dispersos nec vsquam validos pavor fugientium abriperet. Tacitus lib. 17. Eodem errore peccauit L. Apronius contra Frisios, qui diuisas cohortes, turmas atque equites in eos immiserat. validos, inquit Tacitus, lib. 4. si simul incubuissent, cum per interuallum aduentassent, neque constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Vitellius dum dispergit vires aduersus Vespasianum, militem trucidandum obtulit. Tacit. lib. 19.

Quò & pertinet ne plures simul hostes conciliet sibi Princeps, aut infectetur. Maturauit, inquit Liuius l. 2. Romanus, ne prælio vno cum Latino Volscòque contenderet. & l. 29. Verso in Africam bello, omnibus alijs in presentia leuari bellis volebant. & lib. 33. non tam in tempore Punicum bellum terminatum erat, ne simul cum Philippo foret bellandum: quàm opportunè iam Antiocho in Syria moliente bellum, Philippus est superatus. & Tacitus de Corbulone, prudentissimo duce lib. 13. satis comperto Vologesem defectione Hircaniæ attineri. & libro vigesimo quinto Parthi Hircano bello detinentur. & libro decimo quinto, contator (Vologeses) ingenio, & defectione Hircanorum, gentis validæ, multisque ex eo bellis illigatus, & iterum ibidem Corbulo ait se scire quantum Rex intus discordiarum, quamque indomitas & præ feroces nationes regeret: contra Imperatori suo innotam vbiq; pacem, & vnum id bellum esse.

Ab eadem temeritate nõ est absõnũ, cum bellorũ euentus sint incertissimi, minimaq; occasiones præliorũ fortunã interuertant, oportet occa-

Nonem, vi gloriosius vincat. *portunitatem delendi hostis contemnere, vt gloriosius vincas. adeoque qui in angustijs certò opprimi possint, in aperto campo excipere. vt Liu. lib. 21. Alpinos reprehendit, per quos Annibal transijt, si valles occultiores insedissent, coorti in pugnam repente ingentem fugam, stragemque dedissent. Melius Annibal cum in Italiam descenderet, Hannonem ad Alpes reliquit, vt fauces, quæ Hispanias Gallijs iungunt, in potestate essent. Liu. lib. 21. Aetolos reprehendit idem lib. 36. Romanum Consulem Acilium cum illuc peruenisset, quia ex illo monte & iumenta multa precipitata cum ipsis oneribus sunt, & homines vexati, facile cognouisse, quam cum inerti hoste res esset, qui tam impeditum saltum nullo praesidio, vt clauderet transitum, insedisset. & in Perseo simili errore lapso lib. 42. contemptus quoque hostium adeò ignorantium opportunitates suas, accessit.*

11. *Non temere procurere, hostibus à tergo relictis.* Facit eodem ne Dux insolenti temeritate nimis progrediatur, hostibus arcibusque à tergo relictis. *Cæsar. lib. 4. de bell. Gall. Morinorum Legatos refert, mandata Cæsaribus acturos offerentes. Quæ, inquit, oportune facta sunt, quod neque post tergum, hostem relinquere volebat. & cum ad oppidum Bellaunodunum peruenisset, expugnandi illud consilium coepit; ne quem post se hostem relinqueret, lib. 6. Nisi fortè locus adeò munitus sit, vt retardaturus sit magnos conatus, seu alia euidens causa, & alteri incommodo aliter provideatur, sic in bello contra Perseum Consul Gonnus cum oppidum in saltibus, per quos in Tessaliam transitur, situm aggredi vellet, cum & loco & praesidio valido inexpugnabilis res esset, abstinit incepto. Liu. l. 42. in fin.*

12. *Non stratis ponte fluminibus, & praesidio firmatis.* Maximum porro ijs periculum, qui in hostium progressi flumina transeunt nisi pontibus sternant, valido praesidio firmant, vt si qua necessitas retro ferre pedem coegerit, receptui, recessuique locus seruetur.

13. *Locus non exploratus.* Peccant porro maximè, qui loca, in quæ exercitum ducunt, per exploratores non antè cognouerunt. quis situs, qui colles, qui fluuij, saltus, naturæ, artivè munimina: quæ hostium consilia, qui conatus, quæ molimina, quæ vires ad manum, quæ expectentur auxilia.

14. *Commeatu priuato, impedimentisq; collatu bene.* Tum porro supra omnes peccant, qui ita proficiscuntur, vt commeatus deesse, aut impediri possit, aut sarcinæ impedimentaque non sequi. docemur à Vercingentorige, *apud Cæsarem de bel. Gal. libro secundo non interesse hostem interficere, impedimentis vè exuerè; quibus amissis bellum geri non possit.* Quapropter oportet si loca hostilia ingreditur subsequi impedimenta, si egreditur, praecedere; si hostis timeatur à latere, ad læuam, aut dexteram; si vndequaque, in medio collocari.

Otho

Othonianæ cladis causa mixta vehicula & lixæ, & permixtum vehiculis agmen. Tac. lib. 18. & Vitellianæ lib. 19. dum ordines restitui nequiuerunt impediuntibus vehiculis, tormentisque. Cæsar melius in Gallijs conseruit præmissis paulum impedimentis, atque in tumulo quodam collocatis, & alibi impedimentis in proximum collem deductis. l. 7. & 8. ita oportet inire prælium, ut nec victo, nec victori noceant. addito, ne diripiantur, præsidio idoneo. ita ait P. Æmilius apud Liniu[m] lib. 44. nec ignauissimum quemque relinqui ad custodiam sarcinarum.

Nec suis iterum Dux, ut nec hosti, necessitatem pugnæ imponere debet. Non suis, quia sæpè paor pro fortitudine incessit milites atque mæror. Annibal cum Metello conflicturus, ita exercitum composuit, ut in loca tuta recipere se posset. Vespasianus Italiam petiturus, ad Parthos, & Armenios Legatos misit; Ne versis, inquit Tacit. lib. 18. ad civile bellum legionibus, terga nudarentur. Suetonius Paulinus, cum Britannorum defectionem reprimeret, elegerat sibi locum tergo silua clausum. Tacit. lib. 4. Idem peritissimus bellorum suadebat Othoni bellum cum Vitellio trahere quod ei non multum virium à tergo.

Qui se suosque coniecit in eam necessitatem, ut receptui canere non possit, nisi victor; si hostis rei gnarus bellum trahat, vallo se contineat, pabulationes tamen, & frumentationes prohibeat, iam victus est, qui vincere, aut non vinci potuisset, cogens non coactus, loci, temporisque ad prælium incundum arbitrium habet. ducet, traducetque donec hostem iniquo loco, iniquo tempore cogat conferere manus. Scipio cum Asdrubale conflicturus, tesseram vesperi per castra dedit, ut ante lucem viri, equique pransi essent. victor Scipio, Asdrubal non armis tantum, sed & siti fameque suorum victus. Liu. l. 28. Cæsar Gallorum errorem in Sabino inuadendo scribit, quod exanimati peruenerint, & causam cladis, oportunitatem loci, hostium inscitiam, ac defatigationem. lib. 2. de bell. Gall. & Curionis infelix prælium, ob confectum itinere, & labore exercitum, equos, militesque fessos, hostes integros.

Quare rectè P. Æmilius apud Liu. l. 24. Nihilne inter est, inquit, utrum militem, quem neque viæ labor hodiè, neque operis fatigauerit, requietum, integrum in tentorio suo arma capere iubeas, atque in acie plenum virium, vigentem, & corpore, & animo educas, an longo itinere fatigatum, & onere fessum, madentem sudore, ardentibus siti faucibus, ore atque oculis repletis puluere, torrentem meridiano sole hosti obijcias recenti, quieto, qui nullâ re ante consumptas vires ad prælium adferat. Collisæ ad Neoportum acies hæc etiam incommoda prædicarunt.

61.

Nocturna
prælia vi-
tes.

Ad iniquitatem temporis etiam cogi potest qui in necessitatem prælij se coniecit, adeoque ut noctu confligere teneatur; cum prælia nocturna vitanda sint. Antonius Primus de Cremona oppugnatione, *Non si, inquit, pateant portæ, nisi explorato, nisi diu intrandum.* Tac. lib. 19. Q. Fabius intra vallum milites continuit, *ab nocturno abhorrens certamine.* Liu. lib. 22. Cùm suaderetur Curio ut ad Castra noctu reueteretur, ambiguus ne miles deficeret, secederetve, qui pudore atque timore refrænatur, quibus rebus nox maxime aduersaria est, induci non potuit. Cæs. lib. 2. de bell. ciuil. qui in ultimam necessitatem se dedit, si hostis vel simulauerit prælium, habet quod maxime vereatur, ne sui mœrore soluti diffugiant, ducemque destituant.

17.

Hostem ad
desperatio-
nem non
cogat.

Non etiam hosti vltima necessitas pugnae imponenda est. sæpè desperatio spei causa est; cùm aut moriendum, aut vincendum intelligit miles. Locrensibus *non alia causa victorie fuit, quam quòd desperauerunt.* Iustin. l. 20.

Abner petens, ut fugere sibi liceret, Num, inquit ad Asaël, *vsque ad interuentionem tuus mucro desuet?* an ignoras quòd periculosa sit desperatio? itaque nihilominus instantem, auersa hastâ transfecit. 2. Regum cap. secundo. Antonius Primus docet suos, *esse adhuc Vitellio vires, ambiguas si deliberarent; acres, si desperassent.* Tacit. libro decimo nono. Scipio cum Mudonio pugnans, victor quidem rediit; sed multis è suis amissis, pluribus vulneratis. & refert Liuius libro vigesimo octauo, causam, quia minus, inquit, *cruenta victoria fuisset, si patientiori campo, si ad fugam capeffendam facili foret pugnatum.* Inde in summo prælij ardore Romani ad ponenda arma inuitabant. *Vna vox, inquit Liuius libro nono, ponere arma iubentium per totam fertur aciem.* Parcebant ergo ijs, qui arma ponerent. sic in reliquijs Vitellianis, *Vicit, inquit Tacitus libro vigesimo, ratio parcendi, ne sublatâ spe venis, pertinaciâ accenderentur.* sic & coactus, inquit Liuius, lib. 57. *periculo militum Prætor receptui canere iussit, ne obijceret incautos furentibus desperatione, ac rabie.* Ita Manlius apud Liuium lib. 2. à victis intra castra captiua clausis cæsus.

18.

Castra
munit.

Magnus hodiè vallorum, castrorum, munitio-numque militarium neglectus. apud Veteres, maxime Romanos florente Republic. & disciplinâ militari, summa illarum rerum cura. P. Æmilius; *Maiores, inquit, nostri castra munita portum ad omnes casus exercitus ducebant esse, vnde ad pugnam exirent, quo iactati tempestate, pugnae receptum haberent, cum munimentis ea sepissent, præsidio quoque valido firmabant: quòd qui castris exutus, etiamsi pugnando acie vicisset, pro victo habebatur. Castra sunt victori receptaculum, victo refugium. quam multi exercitus quibus mi-*

minus prospera fortuna pugnae fuit intra vallum compulsi tempore suo, inter-
dum momento post, eruptione facta victum hostem repulerunt? Igitur patria
altera est militaris haec sedes, vallumque pro mœnibus, & tentorium suum cuiusque
militi domus, ac penates sunt. Livi^{us} lib. 44.

Annibal Pyrrhum omnium maximum Ducem etiam supra
Alexandrum arbitrabatur, quod castra metari primus docuerit, ^{19.}
& nemo elegantius loca cœperit, praesidia disposuerit. Livi^{us} l. 35. ^{Castra}
& Philippus Macedo cum Romanorum inspexisset ^{metetur} uniuersam spe-
ciem castrorum, & descripta suis quaeque partibus, tam tendentium ordine,
tum itinerum intervallis, negauit barbarorum (quos nomine Graecis tum
adhuc erant Romani) illa castra vili videri posse. Livi^{us} l. 31. Quin &
Caesar ab Ariouisto inuasus, cum castra nondum satis muniisset,
duas acies hostem propulsare, tertiam opus perficere iussit, ^{10.} lib. 1. de
bel. Gal. quod & olim Popilius Lemas praestitit: nam inuadentibus
eum Gallis, partem exercitus hosti opposuit. Nec opus, inquit Livi^{us}.
lib. 7. intermissum. quin & nostrates apud Nervios, cum ferramen-
torum copia non sufficeret ad castra munienda, non praetermi-
serunt gladijs cespites circumcidere, manibusque sagulisque terram
exhaurire. Caes. l. 5. & 7. bell. Gall. quod Romanae disciplinae fuis-
se, nec castrorum munitionem inter ipsa pericula, atque praelio-
rum aleam omittere, docet Vegetius lib. 1. cap. 25. quin etiam lib. 1.
cap. 21. queritur eiusmodi munitionum usum suo tempore (sub
Valentiniano Iunior) intercidisse; additque incommoda, sic diur-
no & nocturno interuentu equitum barbarorum multos scimus frequenter af-
flictos. Non solum autem confidentes sine castris ista patiuntur, sed cum in acie
casu aliquo cœperint cedere, munimenta castrorum, quo se recipiant, non habent,
& more animalium multi cadunt: nec prius moriendi finis fit, quam hostibus
voluntas defuerit persequendi.

Marchio Spinola ad Bredã tanta valla munitionesque, tũ aduersus
obessos, qui sex penè millia selectorum militũ conficiebant praeter
incolas, tum aduersus hostem si ingrueret ad obsidionem soluen-
dam, excitauit, tantaeque amplitudinis, vt nouem horis circui-
ri non possent. tanto robore, vt Mauritius Princeps Aeraica frustra
adoriri numquam voluerit: Henricus frater post illius mortem
animoso ausu adortus, insigni clade reiectus fuerit, magnã cum
nobilium tum fortissimorum caede; vt deinceps laborandum tan-
tum fuerit de comœatibus. Ad Syluam Ducis supra humanam
fidem valla munitionesque elaboratae, vt nec tentandae viderentur,
sed hostem relicta obsidione aliò vocare consultum inuasã Veluã,
quo dubio procul auersus fuisset, nisi turpiter amissã Wesaliã Da-
uus omnia turbasset. Ad Bergizomam operum eiusmodi negle-

Etus Mauritium aliosque in admirationem traxit, & adhuc vigentem apud nos disputationem dedit, an consilio capiendæ urbis, non hostem distinendi, ab alijsque auocandi, an quo alio, processum eò fuerit.

19. *Hosti fugienti viam aperiat.* Hosti fugienti potiùs via aperienda, qua fugiat. vt Thuscis cæso Consule Romano *apud Liu. lib. 2.* Antigonus Ætolos erumpentes fugere permisit, Agesilaus Thebanos emisit, Xerxem Themistocles: Pyrrhus semper censuit non esse fortiter instandum fugientibus. Lycurgi leges erant, hostes fugientes non occidere. & ferè ea Heluetiorum quondam disciplina fuit, armato nemini parcere, fugientem, atque arma abijcientem nec persequi.

20. *Delectum militem habeat.* Tempestiuè quæ ad bellum pertinent parare Principem atque Rempub. oportet. arma quæ offendant, quæ defendant, quibus eminus, quibus cominus pugnetur, quæ natura dedit, quæ industria inuenit, beluas, machinas, equos, tormenta: sed maximè delectum militem præter ciues exercitatos, nobiles, vasallos; domesticum, cui defendendos terminos fidat; externum, quem ictibus hostium obijciat: rusticum præsertim patientem pulueris atque solis, non à fortunis, sed viribus & moribus laudatum, frugalem, animum peditem equitemque sine altero neutrum, sed pro belli genere, ac regionis alterutrum præ altero numeris maiorem, nec minori curâ exercitus Duces, Magistros militum, Chiliarchas, Centuriones selectos, pridem exercitos, per gradus elatos, vtriusque fortunæ gnaros, prudentes, animo numquam lapsos, non genere tantum, sed magis virtute eximios.

21. *Parati necessarijs bellum celeriter gerat.* Sed quàm lento consilio statuendū est de bello, quod ait Salustius *sumi facile, ceterum ægerrimè desinere, nec in eius potestate initium & finem esse: incipere cuius vel ignauo licere, sed non deponi, nisi cum victores velint;* ita cum bellum decretum est, & in id necessaria dux habet parata, celerrimè gerendum est. belli successus Occasio, & Fortuna sibi vendicant, has celeritas. nocuit differre paratis. In bellicis negotijs mora summè noxia. quæ si quando abfuisse, res magnas sæpè multi confecissent. Annibal vnus diei morâ victoriam corruptit. *Mora eius diei,* inquit Liu. *satis creditur saluti fuisse vrbi, atque Imperio.* Magni omnes Duces celeritatem supra cæteras ferè virtutes coluerunt; Alexander, Cæsar, Carolus V. & qui sub eo militiam didicit Dux Albanus. Res Hispanæ maturo, ac lento sæpè consilio peraguntur, nec semper Ducibus libera mandata dantur: securius id quidem multis videtur; fatendum est tamen, multas rei benè gerendæ occasiones Ducibus elapsas; dum suo Marte non audent decernere. Adeoque si bellum grauis momenti gerendum sit, expedit

pedit ipsum Principem aut interesse, aut non procul abesse. ubi sta-
tuere mox de oblata occasione possit, nullam elabi finire, & gloriam
victoriæ ipse occupare, quasi manu, consilijs, vel auspicijs eius ob-
tentæ. bella fama geruntur. & hostibus timor, & militibus auda-
cia, spes, & rei benè gerendæ cupido à Principis conspectu ac-
cedit.

Urget presentia Turni.

pudet vinci, fugere, non strenuum esse spectante Principe. sperat
miles non gratis exceptum fore, non datum frustra ictum vnum,
cuius Princeps testis sit, excipiet, dabitque quantumque poterit,
ubi præmium, prædam, laudem, munerationem miles spe-
rabit.

Princeps cuius regiones mari alluuntur grauiterrauerit, si im-
perium illius maris dominatui continentis non parauerit. si mari
vinci potest, iam & in continenti habendus est; ac si castris esset
exutus, vel obsessæ muri vrbs arietibus, tormentisque quassati con-
cidissent, cum hosti licet immittere quantum semper voluerit mi-
litum. ex aduerso, qui maris imperium obtinet, transfert in horas
singulas quodlibet molem belli. eoque ubi imparata omnia repe-
rit. tutandis, parandis imperijs nihil promptius paratiusve, quam
maris dominatus. *Mare*, inquit Liuius, l. 32. *qui in potestate habent, ter-
ras, quas cumque adeunt, ex tempore sua ditionis faciunt.* Non abs pluribus
testimonium nunc petam, quam à Batauis, quos ob huius rei cu-
ram nauibus in cœlum vehit C. Scribanius in *Politico Christi. lib. 2.
c. 38.* & militiam nostram naualem instruit, si satis audiatur.

Delectus olim apud Romanos & curiosus fuit, & rigidus. mul-
tos rectè à militia non viles reijciebat, multos adigebat inuitos,
adeoque multa & secum commoda trahebat, atque incommoda.
Commodum non minimum erat inutilem armis turbam, flagitijs
grauem, domi, militiæque noxiam, non admittere; incommo-
dum non minus graue, Imperij salutem ijs fidere, qui ferro, & cate-
nis ad pugnam tracti sunt, inuitos canes venatum ducere.

Disciplina cum delectu etiam rigorem amisit, maioribus quam-
uis nostris antiquior fuerit liberorum caritate. *l. post liminium, §. fil.*
*D. de capt. & post. de Manlio Val. 2. c. 2. satius esse iudicans patrem forti
filio, quam patriâ militari disciplinâ carere. Nam disciplina maiorum (inquit
Alexander apud Lampridium) Remp. tenet, que si dilabatur, & nomera
Romanum & Imperium amittimus.* Dixisse verû res ipsa pridem docet.
sæpè exercitus aliqui Romani disciplinam exuerant, strenuos naeti
Duces resumpserunt. accidit in Hispania Scipioni, in Africa Me-
tello, in Sicilia Cottæ, in Germania Corbuloni. *Legiones*, inquit

Taci-

22.

*Ipsè Prin-
ceps bello
adfir.*

23.

*Mare non
secus ac cō-
tinentem
in potestate
habeat.*

24.

Delectum.

25.

*Disciplinâ
seruet.*

Tacitus lib. ii. operum & laboris ignaras, populationibus letantes, veterem ad morem reduxit. & de eodem in Syriam profecto lib. 13. plus molis aduersus ignauiam militum, quam contra perfidiam hostium habuit. quod si Duces hodie nostri eorum exempla sequerentur; sperari posset, vt exercitum bene institutum aliquando videremus. dum extremum rigorem sperare non licet; saltem id exigatur, quod diuinæ Litteræ postulant, Deuteronom. 23. 9. quando egressus fueris aduersus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala, non latis sæpè huius præcepti memores Duces causam licet iustam tuentes, propter iniustitias suas humiliati sunt, Psalm. 106. fusi fugatique.

Officium regentis exercitum, non tantum in danda, sed in obseruanda etiam disciplina consistit. Macer. in l. 12. D. de re milit. Igitur & quod ad se, & quod ad milites seruet, seruarique curet disciplinam. Aurea est Aureliani Epistola, Si vis, inquit, tribuus esse; imò si vis viuere, manus militum contine, nemo pullum rapiat alienum, quem nemo contingat, tuam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum exigat, ammonâ suâ contentus sit. De præda hostis, non de lachrymis prouincialium habeat, arma tersa sint, calceamenta fortia: Vestis noua vestem veterem excludat, stipendium in baltheo, non in pompa habeat, torquem brachialem, & amulum apponat, equum saginarium suum defricet, captum animal ne vendat, mulum centuriatum comiter curet, alter alteri quasi seruus obsequatur, à medicis gratis curentur, aruspibus nihil dent, in hospitij castè se gerant; qui litem fecerit, vapulet. Iulius Cæsar quamuis omnia delicta non puniret, nec pro modo exequeretur; tamen erat desertorum & seditiosorum inquisitor & punitor acerrimus. Sueton. in Cæsar. c. 67.

Et quoniam militaris licentia facile inclinatur in furta; peculiare iuramentum miles præstabat, nihil se furto ablaturum. Formulâ recitat Agellius lib. 16. cap. 4. Quapropter qui se meminit armato præesse, parcissimè debet commeatum dare; sed milites in castris continere. d. l. 12. ne diuagentur, ne prouinciales expilent. sicut religiosissimè Iustinianus in Authent. 130. de transitu militum, Præcipuam, inquit, multoque maximam Reipublicæ nostræ conciliationem in hoc consistere arbitramur. (audiant, qui lusum putant prouincialium vexationem, vastationemque) si quâ noster transit exercitus, vt ibi citra omnem alatur querimoniam, & incolumitas atque indemnitas concedatur collatoribus. lubet vlteriùs contenti sint stipendijs suis, & annonis, gratis sumptus non faciant. si facti erunt defalcantur collatoribus. ne præfecti legionum, aut milites ab vllis omnimoda occasione transitus per concussionem quippiam accipiant. ne ad alia loca migrant, quasi necesse illic habeat manere exercitus. perque hanc causam à possessione

sessio-

sessionibus ac prædijs extorqueant pecunias. cum hospitantur, patremfamilias non impediunt, sed meliorem illi partem domus relinquunt, ab omni molestia & inquietudine liberam. milites verò in alijs sibi coenaculis merata desumant. *d. Auth. 130. l. 1. Cod. de metat. lib. 12.* Optandum esset eam curam quam Iustin. iubet militarium alimentorum geri, vt citra querelam sumptumvè provincialium alatur miles, præter legitimas collationes non in cibum militis, non in pastum equi quippiam exigatur. quod si sumptum collatores suppeditarint, conficiantur monumenta coram Præside, Episcopo, aut Defensore locorum, quantum, & à quibus extra leges insumptum erit, idque reputent in tributa publica.

Præter furtorum & concussionum genera, inertiam, & libidinem, otia, atque emollientes militaria brachia voluptates Duces proscribant. exercitationes, quantum tempora & militiæ nostræ ratio permittunt, ament, promoueat: ignauiam pœnâ, diligentiam præmio, non in vero tantum conflictu, sed & in ludicro certamine munerent: doceant ordinem seruare, laxare, redintegrare, in acie, in orbem pugnare, ad signa coire, castra mouere, decurrere, onera, arma, cibaria ferre, opera facere, munire castra, clauâ, pilavè palum petere, natâre, iter pedibus facere, fossas transilire, omniaque alia exercere. præter labores, famem, sitim, inedia, cum opus est, ferre. quod si hæc Princeps Ductorvè exercitus diligenter gerit, fiet quod in Scipione Florus laudat, restituta disciplina fecit, inquit, *vt quod nemo visurum se vnquam sperauerat, fugientes Numantinos quisque videret.*

Quod si Princeps Ductorvè exercitus, quæ diximus contemnat, errore, ignauiâ, temeritate eius Resp. detrimentum capiat, exercitus fundatur, fugetur, hostis inualefcit, inolefcit miles, concutiantur provinciales, iniustè bellum gesserit: tantoque piaculo, se obstrinxerit, quanti ea res est; quanta iactura, quanti interest victâ esse Remp. provinciam expilatam, tot fortes milites, tot innocentes ciues, iniuriâ necidatos, tot raptas virgines, tot matronas stupratas, tot pueros vitiatos, tot ædès sacras direptas, tot vrbes flammis defotmâtas, tot agros incendijs, populationibusque deuastatos. Igitur quantum cupit tantorum reus non esse malorum, allaboret, viribus omnibus, tum ipse, tum ij qui ei à bellicis sunt consilijs, vt quod susceptum est iustè bellum, non iniustè geratur. non minus peccat iudex qui iniustè exequitur, quam qui non iustè fert sententiam. quin imò magis. quippe sententia sono, & characteribus tantum consistit, executio cutem tangit. Proponat sanè idæam sibi bonorum ducum Romanorū, quos Liber 4. Machab. c. 8. in

26.

Hæc si Princeps negligat, partibus suis desit, iniustè gerit bellū respectu Reip. quam ludit.

exeme

exemplum describit, prælia eorum, & virtutes bonas. Possederunt, inquit, omnem locum consilio suo & patientiâ. potentes viribus, acquiescentes ad omnia, quæ postulantur ab eis: regna, & insulas, quæ aliquando restiterant illis, in potestatem redegerunt. cum amicis autem suis, & qui in ipsis requiem habebant, conseruauerunt amicitiam: & obtinuerunt regna, quæ erant proxima, & quæ erant longè, quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos. & quotidie consulebant trecentos viginti, consilium agentes semper de multitudine, vt quæ digna sunt gerant. & non est inuidia neque zelus inter eos. Sane virtutes bonæ, atque Imperio dignæ. imitetur Princeps virtutes, cui gratum est Imperium.

CAPVT IX.

Miles vt iustè bellet.

1. **P**ORRò quod ad militem attinet, vt iustè bellet, necessum est vt iniustæ causæ manum se non præbere existimet. nec manum iniustè exerat, vibret, conferat. Miles qui delectu, clientelâ, sacramento Principi obnoxius est, Principi in hostem ducenti, vel tuendæ Reip. causâ, vel iniuriæ vindicandæ, rerumque recuperandarum, iustè militat. si enim iustè receptum est vt pro Iudice, pro illiusque sententia præsumatur, credere vtique potest miles Principem suum iustè gerere bellum, cuius ille causas non singulis probandas habet. arcana sunt Regni, atque Reip. quæ si singuli exigant, nec aliter operam Reipublic. præstent, produnt. Clare Augustin. lib. 2. 2. cap. 72. contra Faustum; Si vir iustus fortè sub Rege sacrilego militet, bene potest illo iubente bellare, cui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est. ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi; innocentem autem militem ostendat ordo seruitutis.

2. Quapropter D. Ioannes Baptista Luc. 3. non iniecit militibus scrupulum opinione suâ iusto bello meritis; te ipsâ tamen, vt in Anabasi iur. Pont. nou. tit. de testam. diximus ex cap. 8. 12. 14. lib. 1. Machab. & Iosepho antiq. Iudaic. lib. 14. cap. 5. 6. 7. 8. atque reuera iniusto. Vnde Augustinus relatus cap. quid. 23. quæst. 2. neque Ioannes, inquit, ab armis iubet discedere milites; iussit tantùm iniusti ipsi ne essent, quod se spectaret. interrogabant autè eum, inquit Lucas, & milites, dicentes; Quid faciemus & nos? & ait illis: Neminem conculcatis, neque calumniam faciatis, & estote contenti stipendijs vestris. non fecisset satis militum interrogatio-

ni Ioannes, si, quod caput rei erat, causam ministerij sui non iussisset examinare, si id ad milites spectasset. dare se militem, cui non licet, graue crimen habetur: & augetur, vt in cæteris delictis, dignitate, gradu, specie militiæ. *l. 2. D. de re milit.* Cæterum quem militiæ nullum obligat vinculum, vt extero Principi militatum eat, non eadem ratio est. nullus enim nexus stringit, nulla salus, aut dignitas patriæ tuendæ, nulla de extero Principe præsumptio excusat. cur enim pro hoc, contra illum suspicetur; cur pro illo contra istum opinetur? Sed neque suspicionibus, neque opinionibus bella geri possunt. si de re maioris momenti, de vita vnius hominis, non nisi manifestis probationibus liceat iudicare. ijs, in quâ, examē incumbit quos non alia ratio tutatur. ideoque & Proreges, Magistri militum, Tribuni, seu quicumque ad consilia vocantur, vbi bellorum causæ agitantur, si eas iniustas esse manifeste deprehendant, cum in claris non sit locus coniecturis, præsumptioque cedat veritati; non illa hos, quæ militem obumbrat, excusabit ratio, neque vllum prorsus vinculum. quod neminem stringit ad alterum incuriã lædendum. non origo, non clientela, non sacramentum ad iniquitatem obligat. non si disertè id verbis comprehensum foret: tantum abest, vt exceptum non censeatur, quidquid citra Dei, iustitiæque offensam præstari non potest.

Igitur Ioannes vetat militibus concussionem, & calumniam. iubet contentos esse stipendijs. Concutere, est iniecto terrore mone-
 nere. crimen est, cum quis officij metu, quod debitum non est, extorquet. Calumnia etiam generaliter pro omni malitia accipitur; specialiter autem est alicuius in litibus per dolum, & frustrationem fraudatio. Iterum concussionis rei sunt, pœnaque legis Corneliæ tenentur, qui in accusationem innocentium coierint, qui vè ob accusandum vel non accusandum, denunciandum vel non denunciandum testimonium pecuniam acceperint. *l. 2. D. de concuss.* Similiter calumniari: est falsa crimina intendere. *l. 1. D. ad Turpilian.* Rectè utroque sensu D. Ioannes. ne cui generaliter iniuriam milites facerent, ne quem militiæ metu terrerent, indebitum extorquerent: & specialiter, ne in falsam accusationem coirent, ne quem ficto crimine vexarent, ne pecuniam ob accusandum aut denunciandum acciperent. Milites enim Præsidibus dati etiam curiosorum, stationariorum, irenarcharum, limenarcharum officio fungebantur, facinorosos inquirebant, apprehendebant, Iudici sistebant, crimen imponebant, verum falsum vè, pro officio aut per calumniam corruptionem vè. *vt alibi diximus.* Igitur Ioannes neque officio & sacramento eos deesse, nec sub illius vmbra infantes vexare voluit, &

Hh

fortè

3.
 Externo si
 milites, no-
 toria sic
 belli in-
 stitia.

4.
 Quid con-
 cussio, quid
 calumnia.

fortè specialis ea significatio Ioannis sermoni proprior est. addit enim, & contenti estote stipendijs vestris, vbi altero sensu retento pluries idem diceret.

Peculiare sanè monitum professioni militari necessarium, vt manus vltra publica stipendia non porrigant. assiduum enim id militum vitium; assuecudineque adeò nunc inualuit, vt, siue iter agant, siue hospitentur, vt coërcendæ rapacitati nullæ leges sufficiant. Sufficerent fortè sanguine scriptæ, sed stipendiorum defectus, seu numquam prompta solutio sanguinem sistit. igitur in hunc defectum reuoluitur malum. Qui autem contentū iubet esse militem stipendijs, supponit vtrique eorum solutionem. *Non facile in officio potest miles contineri ab eo, qui necessaria non subministrat.* Xenoph. Quid igitur? licebitne militi, cui stipendia retardantur, ab hospite id quo opus habet extorquere? Malderus *de iustit. de bell. quest. 40. d. 6. post Caietan. Dried. Molin.* negat. excusat tamen quatuor ex causis: si fuerit in extrema famis necessitate, si defensionis hospitum fuerit necessarius, si in pœnam delicti id iuste constituat Princeps, si illa solum accipiat, quæ consuetudine legitimâ illi debentur. sicut in quibusdam locis in præsidio accipit ligna, sal; & in transitu necessarium, & communem victum. quamquam nec hæc ipsa de iure præstantur. *l. vnic. Cod. de salgamo hospitibus non præstando l. 11.*

5.
Non solutio
stipendijs
liceatne
militi ne-
cessaria ex-
torquere?

6. Militaria delicta sunt propriè, quæ vt miles admittit. si transfuga sit, si proditor, si seditiosus, si desertor, si emanfor, si contumax, si in acie loco cedat, si primus fugiat, si excubias negligat, si arma distrahat, aut omittat, si à fossato recedat, si stationis munus relinquat, si ad diem commeatus non venerit, si aliena arma subriperit, si agmen excesserit, si vallum transenderit, fossam transilierit, per murum castra ingressus sit, si cum pluribus in aliquod flagitium conspirauerit, si detrectauerit, si appetierit militiam, si segnis, vel deses, si caligatus metu hostium languorem simulauerit, si præpositum suum non protexerit cum posset, si præfectum centuriæ à latronibus circumuentum deseruerit, si prædia comparauerit in prouincijs in quibus militat, etiam sub alio nomine, si irreuerens fuerit, si centurioni, castigare se volenti, restiterit, si vitem tenuerit, vel ex industria fregerit, si manū centurioni intulerit, si è custodia fugerit, carcerem effregerit, si turbator pacis fuerit, si rem à Duce prohibitam fecerit, aut mandata non seruauerit, si hosti facultatem deprædandi dederit, prædamvè cum eo diuiserit, si sibi vacauerit, vel aliena obsequia, sine nutu principali peragere ausus fuerit,

6.
Militaria
delicta
propriè.

fuerit, si ad Principem missus non statim se obtulerit, & citam remeandi facultatem obtinuerit, si à numeris ad alios numeros transferit, si agrorum cultui, custodiæ animalium, vel mercimoniorum quæstui se dederit, si ciuilem curam assumpserit. *tot. tit. D. & C. l. 12. de re militar.*

Igitur miles qui se implicat his delictis, iniuste bellat respectu 7.
Reip. ac Principis, cui sacramentū præstat; cui corpus sanguinemque; *His delictis se implicans miles, iniuste bellat respectu* deuouet. si ex disciplina militari non bellat, si animosè, audacter, fortiterque imperata non facit, si operam, quam iurauit verbis, re, manuque non præstat. Iniuste bellat respectu provincialium, si calumniatur, si stipendijs contentus non sit. *Respub. & provincialium.*

Eadem Ducum crimina sunt, si consultò non gerant bellum, si ignauè, si temerè, si aduersus ea quæ monuimus turpi errore peccent, si prouinciales, si socios expilari sinant.

Est & infame atque hodie nimis frequens Ducum atque militum 8.
commune delictum, ut in censu militum subornentur ad numeros *Maximè cum stipendia falsa numeris accipiuntur.* explendos, qui verè milites non sunt, ut cum stipendia pro 1000. supputantur, sæpè non sint 800. inde nudatæ necessarijs præsidijs arces, acies, alarum atque cornuum robore periclitantur, fugantur, deduntur. magnum piaculum furtis omnibus grauius.

CAPVT X.

Ut respectu hostium iuste belletur.

Porro respectu hostium præter causæ iniustitiarum, *de qua initio* 1.
diximus, non iuste geritur bellum, cum ea quæ iure gentium *Respectu hostium non iuste geritur bellum, cum fides, pacta, belli iura, &c.* recepta sunt, non seruantur. cum fides hosti data violatur: cum fœdera, pacta, induciæ infringuntur; repræsalia, pignoratio- nes, litteræ marcæ temerè decernuntur, aut temere ijs ansa præstat. *de quibus paulò latius infra.* Id ad omnia pertinet, ut promissis stetur, ut fides seruetur. Omnibus quidem, *ut alibi latius diximus*, hic *non seruantur.* de ea agimus quæ hosti data est, seruanda. *Fides, inquit D. August. re-* *latus c. noli 23. q. 1. quando promittitur etiam hosti seruanda est, contra quem* 2.
bellum geritur. non tantum quo ad pacis & induciarum fœdera, sed *Fides hosti seruanda pace & bello.* pugnam etiã & conflictum. Ita leges XII. Tabul. *si status dies sit cum hoste, venito.* Dignissimum sanè fidei hosti seruatæ exemplum est Sexti Pompeij. Augustum, & Antonium sub fide in nauem & potestatem receperat, mergere vndis poterat, & ipse ad Imperium emergere: maluit Imperij gloriã carere, quàm fidei violatæ infamiam ad posteros transmittere. Gloriosum similiter illorum apud Liu. l. 5.

vos fidem in bello quam presentem victoriam maluistis, nos fide reuocati victoriam vltro detulimus. & Augustus Caracotæ latronum Duci fidem seruauit, præmiumque ipsi dedit, qui seipsum stiterat, quod ei promiserat, qui adduceret. Dion. lib. 56.

Enimuerò quamuis dura, quamuis graua sunt, quæ hostibus promittuntur, seruanda est tamen fides, quamuis etiam illicita stipulantibus exactio, non tamen promittentibus præstatio; fides & iniuriarum implendum est. *c. debitores de iureiur. & alibi passim.* Si tamen etiam præstatio iniquitatem inuoluit, non potest iuramentum esse vinculum iniquitatis. male iuratur; iniquius præstatur. quare in male promissis, ait Isidorus, *rescinde fidem. cap. in malis 22. q. 4.* quod etiam licet, si prius hostis fidem fefellerit. reciprocus est enim nexus, quem qui soluit sibi, soluit & aduersario. *Nec tu, inquit Gregorius Regi Francorum, etiamsi promissum tuum iuramento, vel fidei obligatione interposita conditione firmasses, aliquatenus teneris, si constat eum conditioni minime paruiffe. c. 3. de Iuram.* conditionem singula promissorum capita habent seruata ab aduersario fidei. vnde apud Thucydidem soluti fœderis culpam sustinent, non qui deserti ad alios se conferunt, sed qui quam iuratò promiserant opem, re non præstant. ita quidem si non aliter conuenerit, vt solet ferè: nè ob quascumque etiam leues offensas liceat omnia dissoluere fœderis capita.

Quin etiam aliàs decepti, iam non debent decipere. Inde Valer. de Romanis & Carthaginensibus: *Senatus, inquit, non eos quibus hoc præstabatur aspexit, de Sergio Gilbo & Hispanis Appianus: perfidiã perfidiam vltus contra Romanam dignitatem barbaros imitabatur. siquidem nullam excusationem receperunt maiores nostri, inquit Seneca, vt homines scirent fidem vtique præstandam. satius enim erat à paucis etiam iustam excusationem non accipi, quam ab omnibus aliquam tentari.*

Post iustam pacem, inquit Cicero, *si quid est commissum, id non neglectum, sed violatum putatur; nec imprudentiæ, sed perfidiæ assignatur.*

Solet dicere Augustus illis quibuscum ageret, *se esse bonæ fidei.*

Eurycrates Lacedæmonius rogatus cur Ephori aded intenderent in obseruantiam fidei priuatæ, *Vt assuescerent, inquit, cum hoste bonã fide agere.*

Quem bellañtem, etsi dolo bono & insidijs decipere liceat, tamen *ubi fide, inquit Lilius, fœdere, pacto, iuramento transigitur, ius gentium, ius publicum, ius diuinum præualere oportet. instar Dei promittentis; quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita.*

Optimè ergo ille; *Fœderibus freti Græci Barbariq; conuenimus, inimus commercia inuicem, & cum priuatas inimicitias tum bella armaque deponimus, hoc vno, tanquam communi bono omnes homines vtimur.*

Fidem

3.
Nisi præstatio ipsa peccatum inuoluat.

4.
Aut hostis prior fidem fefellerit.

5.
In eodem negocio ac tempore.

6.
Non aliàs quasi pretextu.

Fidem frangit, qui hosti eius, cum quo pacem iniit, pecuniam aut militem mittit. Cerites apud *Liuium* excusantur, quod iuuen-^{9.} illud vio- lar qui ho- stem iuuat. tustantum suo, non publico consilio aduersus amicos militasset: idemque de *Ætolis* (quod hodie ferè *Heluetijs* conuenit) *Iuuentu- tem*, inquit, aduersus suos socios, publicâ tantum auctoritate demptâ, militare sinunt, & contraria sæpè acies in vtraque parte *Ætolica* auxilia habent.

Sed an fides præstanda sit à Rege, qui iuramento, seu regni legi-^{10.} An fides seruanda sit pax inita sit cum ali- qua regni imminu- tione? bus nullam regni partem imminuere potest, cladibus tamen belli- cis coactus, seruando corpori, vt bonus medicus, partem præfer- tim belli iure iam occupatam, seu aliâs ambiguo iure cõtrouersam, pacis legibus abscindi passus est? non est dubium quin Rex, cui bel- landi ius est, cui summa belli & pacis competit, iure omnium gen- tium eiusmodi pacta seruare teneatur. qui id negant, ij necessario fa- teantur oportet Regem illum non esse absolutæ auctoritatis, cui non competat arma sumere, aut ponere, prout ei ex *Repub.* esse vi- debitur: sed tantum vt *Consulem Posthumium* cum *Samnitibus* paciscentem, iniussu *Populi Romani* de ijs, quæ supra eius *Impe- rium* erant, quæ *Populus* idèd ipso suadente rescidit, eumque *Sam- nitibus* loris constrictum deditum misit. Vt mirandum sit *Gallos* scriptores aliquos etiamnum pacem *Madriiliensem* anni 1526. di- sputare, qui *Regi* suo tam absolutum *Imperium* arrogant, vt nec minimam *supremiatis* notam ei velint deesse. *Leges* sanè regnorû & *irameta* de nõ minuendo regno, quæ nullos *Europæ* *Reges* non præstare existimo, *lubitum* & *arbitria* *Regum* spectant, non verò pacem & *foedera*, quæ necessitas, cui lex nulla scripta est, seruando regno excusserit. is est *sensus cõmunis*, & *omnium populorum iudi- cium*. qui se gentiû iuri eximit, fraudi speciem iuris imponit, cum eo nullum commercium, aquæ aut ignis cõmunicatione esse oporteat.

CAPVT XI.

Vt respectu mediõrum iustè belletur.

Iustè etiam bellum geritur, si medijs illicitis vtamur. non enim^{1.} In iustè ge- ritur bellū si illicitis medijs. finis bonus media natura sui illicita facit licita, atque bona. ad- eoque incantationibus, strigum, sagarumque subsidijs exercitijs vincere si possis, nõ licet, nõ gentios malos in auxilia vocare: vt quæ- nis bonæ causæ ad sint. non pari modo eos, qui causam eiusmodi ge-^{2.} Auxilia in- fidelium an licita? niorum agant. atq; ita non infideles, barbaras, idololâtras gentes, vt causæ bonæ patrocinentur. nisi habeantur taliter, vt nihil de belli in- stitia imminuant. tunc etenim cum innoxia instrumenta sint, non

Hh 3

inter-

interest ex qua materia constant, probi, improbi sint, barbari, fideles, infideles, animalia rationis capacia, an ea carentia, equi, muli, cameli, elephantes; an inanimata, currus, falces, gladius, hasta, claua, framea, galea, cassis, parma, scutum, umbo, lorica, thorax, pilum, securis, malleus, lancea, tribuli, aries, testudo, vinea, pluteus, musculus, turris, sambuca, tollenon, balista, onager, catapulta, tubus, bombardarda, sclopus, sclopetum, tormentum. omnia hæc iusto in bello licent. *Glos. 1. in c. 1. de sagittarijs.* benè in simili Thucydides, *Hi qui armis impetuntur, ut nos ab Atheniensibus, inuidia fieri non debet, si salutem quarunt, non Græcorum modò, sed & barbarorum auxilijs.*

Si quis ceruum venetur, parum interest quò genere canum illum persequatur, dummodo assequatur. sed si rabidum canem venatum ducat, qui non ceruum modò, sed reliquos etiam canes, venatoresvè, quin ipsum etiam dominum Actæonis instar, dente venenato petat: quis hunc venatorem laudet, admittat? quis probare possit Principem Catholicum in fœdera & auxilia vocantem hæreticas, barbaras, infidelesque gentes, si prouinciales, si socios contagio suo inficiant, si sacra protèrant, virgines, matronas, sanctimoniales violent, diuina humanaque conculent, si bello captos ad hæresim, paganismum, turcismum, idololatriam cogant? tum rectè vsu venit illud Fulconis Archiepiscopi Remensis ad Carolum Simplicem: *Quis non expauescat vos inimicorum Dei amicitiam velle, ac in cladem & ruinam nominis Christiani, pagana arma & fœdera suscipere detestanda? nihil enim distat vtrum quis se pagani societ; an abnegato Deo idola colat.* At, inquit Fererius, bellum iustum est, extra causam illius ea quæ diximus mala, per accidens fiunt: sed verò luberetnè ei cum eo quem diximus venatore ceruum persequi? iustum cum feris bellum est, iusta venatio, per accidens si venator rabidum canem adducat, & pro fera Fererium inuadat. quod si porrò nullum eiusmodi periculum proponatur, non est de se illicitum cum infidelibus fœdus pro commercijs, amicitia colenda, defensione necessaria, offensione etiam iusta infidelium, non tamen conspiratione contra Ecclesiam, &c. sic accipienda confœderatio in *Clem. 1. §. porrò de iureiur.* vbi iurat Imperator non facturum se parentelam aut confœderationem cum pagano, aut Saraceno. De hæreticorum fœdere optimè illud Ambros. 3. off. 5. *vix firma esse pacis iura inter eos inter quos est fidei bellum.* quamuis data tamen fides seruanda eis sit. Molin. & Sweirtius tract. de fid. heret. seruand. Becan. disputat. Theolog. cap. 7. concl. 2. Rosweidus in *Coroll. Anticapell. sub-iuncto.*

3.
Periura

Ad illicitorum etiam mediorem rationem pertinet, si quis Principes,

cipes, populosque in auxilium trahat, qui foedere alteri iurato prohibentur, seu aliàs ad periuria alios priuatos publicosque ducunt, <sup>fœdera me-
dia iniusta.</sup> vt eorum auxilijs aut consilijs in rem suam vtantur. Pausan. l. 4. *Primi omnium Lacedæmonij ex omni antiquitatis memoria hostes dicuntur muneribus sollicitasse, & venalem facere belli euentum voluisse, prius virtute, fortunâ, Deorum præsidjs, res bellica stabat. sed hos dolos Dij suo tempore in ipsorum vertèrè perniciem.* Faleriorum puerorum pædagogus, & Pyrrhi medicus gloriosè à Romanis non quæsit ad prodicionem, sed se offerentes reiecti. eorum qui parati sunt ad iniquitatem patranda ope, operavè vt, exploratoribusq; esto ducas soleant, Cons. pol. l. 10. cap. 51. 52. & esto liceat, inducere persuasionibus vt peccent nihil de peccato cogitantes, esto vile sit, non tamen permissum (nisi fortè cum notoriè bellum, quod hostis gerit, ita iniquum est, vt militantibus iuramentum non sit vinculum iniquitatis) non sunt facienda mala, vt eueniant bona. non malè suscipiendum, non malè gerendum est bellum. Deus & iustitia adsint vbique oportet. ab eo victoriæ & clades. *Non est consilium contra Deum.* Prouerb. 21. *disipat consilia gentium.* præsertim contra Dei legem concepta. ipsi, inquit Vates, Psalm. 105. *exacerbauerunt me in consilio suo, & in iniquitatibus suis humiliati sunt.* Tantis periurijs persuasa concepta, contracta sunt nuper fœdera, tantisque per nefas vnitis viribus initum est bellum aduersus Principes iustâ causâ nixos, vt humanitus non nisi vincendos, sternendos, debellandos breui credere oporteret: bona tamen causâ triumphauit: castigata sunt periuria; iniqua bella mouentes, fusi, fugatique vsque ad vltimam terrarum Thule. Intra paucos annos innumeris iustis prælijs victores fuere, qui iusti: licet humanas vires si spectaueris, hostibus impares. sed adfuere procul dubio illi genij, qui Constantino contra Maximum pro labaro crucis vexillum præferentes auxiliatum ire se clamabant. Ille Angelus, qui Iosue adfuit duci Israëlitarum, & sciscitanti, ^{4.} *Non es, an aduersariorum? Nequaquam, respondit, sed sum Princeps exercitus Domini, & nunc venio.* Propitio atque exorato Numine facilis victoria est. neque differt, <sup>Securum
medium
inuocatio
Numinis
Diuini.</sup> *in pluribus auxilietur, an in paucis.* illius illæ minæ: quòd si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus. Dei quippe est adiuuare, & in fugam vertere. Ad Moyfi preces Exod. 17. Iosue vicit Amalecum. & Num. 21. voto Israël Canaanum interfecit.

Omitto Dauidem, Iosaphat, Ezechiam, Machabæos, aliosque pios Reges, quibus auxilia de cælo victoriam detulerunt. Narses Totilam vicit, cum noctem præcedentem in precibus insomnem duxisset. atque alios potentissimos hostes prece

magis, quàm manu profligauit tantâ gloriâ, vt antiquorum Ducum nemini cedat. dies vnus non sufficiat ijs commemorandis, quorum precibus aduersarij, antè inuicti longèque potentiores, ceciderunt. vtinam persuaderi posset omnibus Principibus, vt spem suam in Deum solum referrent, non in auxilia duntaxat humana, non in media per Dei leges vetita, qui nec frustra inuocatur, nec irritatur gratis.

CAPVT XII.

Dolum an belli iustitia permittat?

1.
An dolum in
bello iustitiæ
medium?

Nihil homo iustus, inquit Augustinus relatus in c. dominus 23. quæst. 2. præcipuè cogitare debet in his rebus, nisi vt iustum bellum suscipiat, cui bellare fas est. Cum autem iustum bellum susceperit, vtum apertâ pugna, vtum insidijs vincat, nihil ad iustitiam interest. Veteres, inquit Vlp. l. 1. D. de dol. dolum etiam bonum dicebant, & pro solertia hoc nomen accipiebant, maximè si aduersus hostem, latronemvè quis machinetur. nec quicquam frequentius apud omnes gentes in bellicis meditationibus, quàm aliud simulare, facere aliud. ea stratagemata militaria sunt, ea gloriâ Ducum, industriâ quàm sanguine magis vicisse. furta Ducum dicuntur. Melior est mihi dux qui victoriam veluti suffuratur, quàm qui veretur ne per furtum vincat. Gloriarî solebat Tiberius plura se consilio quàm viribus perfecisse; quippe consilio non minus, quàm gladio superare est Imperatoris. Cæf. bell. ciu. lib. 1. quare nimis superbum est illud Alexandri apud Curt. lib. 4. Latrunculorum, inquit, & furum illa solertia est, quam præcipis mihi, quippe illorum votum vnicum est fallere: meæ verò gloriæ semper aut absentiam Darij, aut angustias locorum, aut furtum noctis obstare non patiar. palam luce aggredi certum est. malo me fortunæ pœniteat, quàm victoria pudeat. Abesse tamen dolum verborum oportet. malus est & Principibus indignus, si quid contrahant, aut promittant. mendacium multo maximè. Legati, inquit Liuius, l. 42. ex Græcia reuersi Q. Martius, & A. Attilius nullâ aliâ re magis gloriabantur, quàm decepto per inducias, & spem pacis Rege. quæ magna pars Senatus probabat, sed veteres moris antiqui memores, nouam istam sapientiam improbabant, nec astu magis, quàm verâ virtute bella gessisse maiores. Extra contractum ambiguus verbis si decipiantur hostes, nihil iniusti habet. vt Ventidij apud Dion. l. 49. sermonem facientis apud exploratores, quasi eâ parte irrupturus, quâ minimè agitabat, & ob quem

quem illi apparatus aliò transtulerint. In his omnibus dolus demum bonus quem probant homines, non modò vsurpant: vt concludit Gentil. lib. 2. de iur. bel. Ita decipere pro moribus temporum prudentia est. Plin.

CAPVT XIII.

An si festis diebus pugnetur?

Sed neque diebus festis, si vocat occasio, bello abstinetur. quare Nicolaus Papa in cap. si nulla. 23. quest. 8. Si nulla, inquit, vrget necessitas non solum in quadragesimali tempore, sed omni est à praelijs abstinentum: si autem ineuitabilis vrget importunitas, nullo tempore belli præparationi est parcendum. sic notarunt Gloss. & Panormit. cap. 1. de treuga & pace. quod certis anni temporibus bello iubet abstinere, vltimo non esse receptum. non quia seruire opus sit, cum Reges, Principes, Magnates, Nobiles ei maximè vacent, imò serui militare vetentur, l. 8. D. de re milit. sed quia ea tempora, quæ dict. cap. designat, mysterijs fidei nostræ recondendis, à quibus militia auocat, specialius instituta sunt; quorum meditatione ad pacem Christiani Principes reuocari possint. quam ob rem Alexander III. in dict. cap. 1. tam seriò Episcopis omnibus iniungit, vt mutuo consilio, & auxilio, absque vltimo amore vel odio paci conciliandæ incumbant, aded vt si quis in hoc opere trepidus inuentus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat. iterum in eum qui treugam frangere præsumplerit, suus Episcopus sententiam excommunicationis dictet. Rigidæ pœnæ sunt, sed quas ad publicam salutem direxit Alexander. Nullus Canon, sed neque Extravagans Constitut. 54. Leonis, vt dominicis diebus omnes ab operibus vacent. tam rigida est in exercentes opera seruilia, diebus festiuis. quæ etiam necessitas aliqualis & opportunitas multum excusat, vt piscandi occasio. cap. licet. x. de ferijs. quæ non semper se offert. Et sanè si propius Alexandri constitutio seruata fuisset, sperari posset successus frequentior finis. At quantum ab Alexandro absunt illi insulati, qui non tantum paci conciliandæ non incumbunt, sed ventila-bra sunt bellorum, etiam illorum, quibus tot insulæ excutuntur, tot locis Religio Orthodoxa æternum proscribitur!

1.
An festis
diebus citra
notabilem
rei bene ge-
rendæ occa-
sionem?

CAPVT XIV.

An Stratagemata?

I. **I**Nter Stratagemata Ducum nihil est frequentius, quàm fugam simulare, cum minimè fugiunt. quare oportet hostium discessionem *Astidua ea Ducibus & utilissima si causa.* semper habere suspectas. aduersus fugientes maior audacia, & minor cura est. Veget. lib. 3. solui ordines solent, ac disciplina, & iunctæ vires flaccescere. Horatius occisis duobus fratribus fugiens Curiatios diuisit, & antequam iungi possent, singulos occidit. deinde solent simulatâ fugâ hostes in locum iniquiorem, aut insidijs infessum trahi. ita Tomyris Cyrum apud Justin. lib. 2. ita Carthaginenses, apud Liuium lib. 25. Volsci, lib. 6. ipse Cyrus castra omnemque in eis annonam deserens, mox reuersus epulantem Schytam confecerat. Annibal castris relictis, & crebris ignibus Romanos simili arte Cyri decipere conatus est, apud Liu. lib. 22. & cum ipse annonâ laboraret, repetitâ eâdem arte, sed tunc verâ profectus dum par priori metus continet Romanos. Liuius eod. etiam tota acies aliquando retro agi solet, quasi signo receptui dato; vt aliquo ductu hostis aduersum solem aut ventum excipiat. ita in conflictu ad Neoportum nostris accidit. tribus circiter millibus è suis caesis vertit & obuertit aciem Mauritius, donec nostris fulgor solis aciem oculorum percuteret, & ventus tenebras ex fumo tormentorum obijceret, ac robur exercitus sui in eos immitteret, quibus minus ferreæ erant manus, à quibus cœpta fuga meliores turbauit, & infestam eam diem nobis reliquit. quamuis non alia ferè extra famam clade, quàm quod totus hostis non perierat. nullam enim urbem aut arcem ex eo lucro habuit, sed quasi victrices dumtaxat reliquias ad naues reduxit. Huc & pertinet vt pabulatum latius, aut prædatum licentiùs ire hostem Dux permittat. sic Valerius Consul intentus in occasionem multos simul & effusos improviso adoriundi, in paruis rebus negligens vltor, grauem se ad maiora vindicem seruabat. Liuius lib. 2. Ita & Annibal damnatum ab aliquibus suorum improuidè acceptum haud ægerrimè patiebatur, quin potiùs credebat velut inescatam temeritatem ferocioris Consulis.

Aliud genus est Stratagematis, simulare imminentem hostem, vulgare vrbi, aut castris vicinum. Idoneum id est ad motus componendos, oscitantiam, desidiamque excitandam, ac militem, præsertim tyronem, naturali metu leuandum, assuetudine conspecti hostis, aut

aut crediti imminere: vt ——— Venaticus, ex quo
 Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
 Militat in siluis catulus.

Qui ciuitatis constituendæ curam gerit, debet ad ciuitatis compendium dissi-
 dium de externo peregrinoque bello suscipiendo prouidere. Plato de legib.
 lib. 1. Conuenit & illud ad conseruationem Reipubl. vigilandum esse, metum
 etiam inter ciues hostium fingendum, vt caueant. Arist. 5. politic. c. 5. Romani ad
 motus extra urbem propellendos, bellum aliquod simulabant, aut parabant.
 Plur. in Camillo.

Sic tamen hæc simulanda sunt, ne per consuetudinem contem-
 nantur, & cum loco fictorum succedunt vera, fictus tantum appa-
 ratus sit, & defensio. Si porrò apud hostes aliquid molendum vul-
 getur, semper illud suspectum habeatur. Per speciem aduersus Samni-
 tes belli parandi crebra consilia indicentes, omnibus consulationibus inter se
 Principes (Latini) occultè Romanum coquebant bellum. Lilius lib. 8. Ser-
 uilia urbem de incendere distantibus locis, coniurarunt; populoque ad opem
 passim ferendam tectis intento, vt arcem Capitoliumque armati occuparent.
 Idem lib. 4. dum hæc in foro sedanda discordia causâ agantur, Consules in-
 terim ne Sabinus, ne Veiens hostis moueretur, circa portas murosque discesse-
 rant. Idem lib. 3.

Non minùs si quid accidat, quod minimè velimus, fictione
 aliquâ interpretari in rem nostram, sæpè summam rei seruauit. ita
 Tullus Hostilius discessionem Albanorum iussu suo factam, ad
 hostes à tergo circumueniendos asseruit. ita Eumenes sparsas ab
 Antigono scedulas percussorem aliquem in exercitu illius sollici-
 tantes, à se sparsas simulans, in presenti labantium animos deterruit, &
 in futurum prouidit, vt si quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed
 à Duce tentari arbitrarentur. Iust. lib. 14. Ita Xenophanes à Philippo
 ad Annibalem missus, cum in Romanos incidisset, intrepidè se
 missum ait ad amicitiam societatemque iungendam cum populo Romano,
 mandata habere ad Consules populumque Romanum. Liu. lib. 23.

Iterum Romani, cum paucitas damno sentiendo proprior erat, gradum
 retulissent, & salubri mendacio Consul fugere hostes ab cornu altero clamitans
 concitasset aciem; impetu facto dum se putant vincere, vicere. Lilius
 lib. 2.

Huiusmodi ergò Stratagemata vsu omnium gentium, ciuilibus
 legibus l. 1. D. de dolo. sacris etiam Litteris probata sunt. & insidiæ
 poni iussa. Iosue c. 8.

An Venenum?

I. Infame bel-
li medium
veneno
grassari. **Q** Vanquam dolus bonus in re ac verbis extra contractum cū
hoste, ac stratagemata laudentur, tamen veneno etiam in ho-
stem grassari barbarum est. improbarunt quicumque boni.
& maximè Romani. Plin. *disp. 13. princ. l. 18.* vt nec damnari quis
possit vt veneno necetur. *l. 8. D. de pæn.* vt nec venenatis telis vtan-
tur, nisi barbari. Manlius reprehensus quòd aquas hostibus infecit,
Liu. *l. 38.* alij quòd gypso farinam; quòd venenatis bestijs, serpen-
tibus, aspidibus vsi, abusi sint. Barbaros superant, qui tormentis
hodiernis concauos globos veneno vnà cum puluere plenos in
hostes proijciunt; qui disrupti non mortem tantum & immedi-
cabilia vulnera infligunt, sed omnem *perniciam* quòd peruenierint in-
ficiunt.

C A P V T X V I.

Iniuste bellatur respectu Modi.

I. Ex modo
iniuste bel-
lum geri-
tur, si non
indicatur. **I** mprimis si bellum non indicitur antequam geratur. & res re-
petantur, seu postulata edantur, antequam indicatur. *Deut. cap.*
20. Id gentium ius fuit omnium, nisi fortè barbararum. in eo-
que religiosissimi fuere Romani. Flor. *l. 2. hist.* *Non statim,* inquit, *ad*
arma procurrunt dum prius more legitimo queri malunt. quare, Herod. *quæ*
verbis componi non possunt, armis decernantur. Excipio defensionem quæ
incontinenti fit. nam quæ post moram, quæq; ad vindicationem fe-
rè pertinet, denuntiationem exigit. sed & si apparatu bellico iniuria
illata sit, atque palàm alij pro hostibus se gerant, denuntiarum non
quidem necesse, honestum est tamen, fieri enim potest, vt fecialibus re-
petituris hostes æqua responsa daturi sint. & quædã in vicem pecca-
ta sint, quæ ignorat Princeps. Alberic. Gentil. indenunciatum bellum,
iustum censet, si iniuriæ durat factio, si ex rixa in pugnam ac iustum
prælium inopinatò itur; si contra eos gerendum, qui defecerint; si con-
tra eos qui denuntiationis morem nõ habent; si pro socijs: dummo-
do non contra singulariter foederatos. nam ab arbitrio auxiliarium
non finitur bellum. quare nec ab eis indicendum. sed improbè con-
tra foedus fit, socij causa, nisi & priori coniunctioni renuntietur
antea.

CA-

CAPVT XVII.

Iniuste bellatur ex nimia Sæuitia.

Citra necessitatem, terroremque exemplo opportunum, si nimis sæuitur, non rectè bellatur: ruinis nimijs, damno frugibus dato, non humatis mortuis, occisis obsidibus, si non & ipsi peccarant; captiuis intra præsidia iam ductis, seu, vt hodie aiunt, refrigerato iam sanguine, pacto redemptionis pretio (quod & priuato militi debetur *l. 21. D. de neg. gest.* nullâ metus ratione habitâ, cuius allegationem bellum respuit. Bodin. *l. 4. cap. vlt.*) supplicibus, innoxijs, pueris, fœminis, agricolis, incermibus, peregrinis. Gentil. *lib. 2. de iur. bell. ad fin.*

CAPVT XVIII.

Ex verborum Contumelia.

Circa modum etiam bellandi peccatur, cum nullâ iustâ causâ contumeliâ in hostem inanes sparguntur, & scommata, diçteriâq; , & falsæ falsæq; facetiæ. Ita accidit Veientibus procaciâ illulis. de quibus Lilius *lib. 2. non alio antè bello infestior Romanus. adeo hinc contumelijs hostes, hinc Consules morâ exacerbauerant. & iterum: Sed Veiens hostis, assiduus magis quam grauis: contumelijs sæpè animos agitabat.* fatius est mollibus verbis eneruare, quam irâ hostem armare. incendunt contumeliâ ad vindictam, etiam in socios, & ciues. Ita euenit Cremonensibus direptis à Tertia-decimanis, quos, vt sunt, inquit Tac. *lib. 19. procacia urbana plebis ingenia, petulantibus iurgijs illuserant. & Romanis Vitellianos abscessis furtim baltheis, an accincti forent rogitantibus: Non tulit, inquit idem Tacitus, lib. 18. ludibrium insolens animus, inermem populum gladijs inuasere.* Reprehendit idem auctor *lib. 10. Othonem etiam & Vitellium, quod quasi rixantes, supra & flagitia inuicem obiectauere. & Lilius lib. 3. Philippum Macedonem, quod esset dicacior naturâ, quam Regem decet.* Rectè Plut. in *Timoleont. hostibus vim concessam, non virulentiam. multi verba grauius quam facta ferunt, contumeliam item quam detrimentum.* Memno militem traiecit, qui Alexandro maledixerat, addito elogio: *Pugnare te contra Alexandrum volui; non ei maledicere.* Plutarch. in *Apotheg. Regum. & ferè fit sicut in priuatorum litibus iurgando*

& rixando, ita & in bellis malèdicendo, vt iustæ causæ obumbren-
tur, animi exacerbentur, & magis in posterum de contumelia cer-
retur, quàm rebus repetundis, ob quas bellum cœpit. Caroli V. Im-
peratoris & Francisci I. Regis Galliarum perpetua ferè bella (postquam
Franciscus ægrè tulit Carolum in competitione Imperij sibi præla-
tum, & præter domesticos sermones apologias etiam publicauit)
quantum ab animis exacerbatis fomitis accedat materiæ belli, do-
cuerunt.

CAPVT XIX.

Iniuste bellatur respectu finis.

Finis etiam ratione peccant qui bellant. *Militare, inquit Augu-
stinus, non est delictum, sed propter prædam militare peccatum est; nec
Rempub. gerere criminosum est, sed ideo gerere Rempub. vt rem fami-
liarem potius augeas, videtur esse damnabile. cap. militare 23. quest. 1. &
iterum; nocendi cupiditas, impacatus atque implacabilis animus, feritas re-
bellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt quæ in bellis iure cul-
pantur. dict. cap. quid 23. quest. 1.* Igitur præter auctoritatem indicen-
tis bellum, & iustam causam, etiam opus esse intentione rectâ, post
D. Thomam docet Malderus *de Iust. quest. 40. de bello dub. 5. &
quanquam hostibus iusto bello petitis ex praua intentione, ad res-
titutionem nullam teneatur Princeps, suis tamen teneri temerè,
& ob vanam suam gloriam præcipitatis in incommoda belli, quo
rectius & prudentius Princeps caruisset: ideoque non tantum
quærere, sed neque satis vitare iustum bellum graue sæpè pec-
catum esse, cum non sunt tanti commoda, quæ ex eo repor-
tantur, quanti ex eo incommoda. Si enim plus detrimenti ca-
piat Respublica per bellum quàm emolumenti, temerè atque im-
prudenter geritur bellum: non secus quàm si priuatus plus sum-
ptuum in rem aliquam consequendam facit, quàm ea res æstimari
possit, næ ille prodigus paterfamilias dicetur. quia pridè illud rectè,
pecuniam negligere in tempore interdum summū est lucrum. Rem pro dereli-
cta habere, cuius recuperatio sumptuosior sit, quàm possessio
vtilis, prudentia œconomica est: negligere ex publico quædam
quorum repetitio censum superat, politica sapientia: mem-
brum abscindere, à quo periculum est toti corpori, medica
censura est.*

2. *Contra finem belli etiam peccatur (omitto ducē prælio victorē, qui
Si cum si- fortu-*

fortunæ non instat, quod illud: *Vincere scis Annibal; victoria vti ne-* niri bellum
scis. Peccatur inquam maximè cum bellum vitari, aut finiri potest potest, aqua
 æquis conditionibus, & eas aspernatus, qui fortunam sibi arridere conditiones
 putat, impacato & implacabili animo manet. *Semper*, ait Arist. 6. non acce-
pol. imbecilliores æquum quærunt, & id quod iustum est; quod qui potentiores
sunt, parum curant. vt Cæsar 3. *comm. bell. ciu.* hoc ait solum tempus
 esse de pace agendi, dum sibi vterque confideret, & pares vtri-
 que viderentur: si verò alteri paululum modò tribuisset fortuna,
 non esse vsurum conditionibus pacis eum, qui superior videretur,
 neque fore æquâ parte contentum, qui se omnia habiturum con-
 fideret. Quod si hostis dignam satisfactionem offerat, & ablatarum
 rerum restitutionem ex æquo arbitrio. iniquum est nõ finire bellum:
 nam quod damnorum illatorum proportionem superat, ad vlciscendi
 crudelitatem, impacatum, atq; implacabilem animum pertinet. que
 reprobatur August. *diēt c. quid culpatur* 23. q. 1. & iterum idem: *Hostem pu-*
gnantem necessitas perimat, non voluntas. offerentem arbitrio viri boni sa-
 tis factionem, nulla perimit necessitas: quare prosequitur; *Sicut rebel-*
lanti & resistenti violentia redditur, ita victo, vel capto misericordia iam debe-
tur. maximè in quo pacis perturbatio non timetur. cap. noli. 23. q. 1. quanto
 magis nondum victo, nondum capto, in quo perturbatio pacis non
 timetur, sed qui pacem ipse serio atq; enixè petat, ablata restituere,
 illata damna refarcire offerat? cum iuris communis æquitate rece-
 ptum sit, vt condemnationem euadat, qui petita aduersario ante
 sententiam repræsentat. *Victo*, inquit August. *vel capto misericordia*
iam debetur: cum fortuna sententiam tulit: cum ita nondum illa litem
 bellicam diremit, pacatus & placabilis animus magis debetur: quo
 æquæ leges pacis recipiantur. *Si accefferis*, inquit legislator Deus,
Deuter. 20. ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem, (multò ma-
 gis, si ipsa vltro petat, concedenda est) *si receperit, & aperuerit tibi por-*
tas, cunctus populus qui in ea est saluabitur. misericorditer id, & iuste; sed
rigidè, & non nisi in casum grauis admodum delicti, id quod sequi-
tur; & seruiet tibi sub tributo. Neque enim ordinariæ legis ea postu-
 latio est, vt ex gentes quibuscum bellum est, præsertim si sponte in
 pacem concedant, sub tributum redigantur. grauius enim hæc est
 subiectio Reipublicæ dignitatem admodum minuens. sed agitur
 eo loco de populis extrema meritis. vnde & nisi pacem accepta-
 uerint exscindi iubentur. occiso omni genere masculino, præter in-
 fantes, præter quos tamen multi innoxij, qui cum sine periculo dis-
 iungi possunt, ad mortem dedi, aut rapi non possunt. *l. usufructua-*
rium §. in vniuersis D. de vsuf. l. iterum Mela §. sed si D. ad leg. Aquil.
latè

4. latè Malderus *de iustit. quest. 40. de bello dub. 6.*

*Commen-
surata dā-
norum re-
paratio ex-
cedi non
potest.*

Non etiam licet bello plus exigere, quàm iniuriarum illatarum damnorumvè, ac iustæ denique vindictæ ratio permittit. in qua dignitas læsæ Reipublicæ, indignitas facti, cautio imposterum ne quid simile deinceps victus moliatur, & securitas momenta faciunt. verbis læsa est Respub. verbis fama reparatur, res ablata sunt; restituantur. pudicitia attentata est; auctores noxæ dedantur, cædes facta est, pro merito homicida luat. agri vastati sunt, magna impendia in belli sumptus locata, luantur expensæ. interceptæ sunt arces, vrbes, oppida; reddantur. extructa ultra terminos castra; diruantur. prælio certatum est, multi ad orcum missi, petit læsus ut omnes se dedant in mortem, aut vincula, deditioem faciant cum libero vitæ, & necis arbitrio, aut vitâ saluâ Rempubl. subijciant in clientelam eius, & sub liberum dominatum: dura quidem conditio est; & fieri potest, ut damna tam sint graua, con-

5.

*Non sem-
per aqua
conditio ut
hostis sub
tributum
vedigatur.*

tumacia tam diuturna, cædes tam numerosæ, tam omnium obstinata culpa, tam manifesta belli iniquitas; ut tam duræ conditiones ad iustam compensationem debeantur. sed tamen asserit Augustinus victo iam quamuis, & capto misericordiam deberi: non ergò extrema persequi oportet, non in mortem dare multitudinem, non in acerbam seruitutem, non in desperationem agere nondum debellatos, quos sæpè fortuna penè victos artem docuit vincendi. sæpè pressus anguis retrò vertit caput, & mortiferum in prementem vibrat spiculum, tunc quoque cum moritur. Igitur si semi-viuis, semi-victis æquam pacem dederis, stabilem dederis: si iniquam, circumspicient occasiones, quibus victi vincere iterum possint. Rarum est ut bellandi finem faciant tali-

6.

*Æque con-
ditiones
stabiles,
iniquæ ad
fidem fran-
gendam
aut pericu-
losam de-
sperationē
ducunt.*

bus legibus, quibus aliquid spei est vel ex desperatione, vel morte ipsa. Fidenates ita sese noluerunt dedere, sed seipsos cremauerunt. Saguntini postquam operæ plus exhibuerant quàm integra Asia, se seipsos interemerunt. Clotharius I. Franciæ Rex à Thuringis non nisi vitam postulantibus, negatione eius in desperationem actis victus ipse fuit. Gandenses à Ludouico Comite pacem, quâ, vitâ saluâ, omnia penè ei permittebant, non recepti in gratiam, parte ciuium in obsessa vrbe relictâ, pars Brugas contendit, tantâ irâ & ferociâ cum exercitu Comitis illic dimicarunt, ut illum fuderint, captâ vrbe hunc fugarint in latebras casæ cuiusdam viduæ, deinde totâ ditione desertâ in Galliam. Bello quod hodie apud nos geritur nauali, quot naues iam victæ, quòd non nisi iniquis conditionibus deditio fieri posset, incenso puluere nitra-

nitratō, igne absumptæ, victrices simul in aërem, & ignem traxerunt, de conditionibus apud Rhadamantum litigaturæ!

Itaque quotiescumque hostis qualemcumque honestam & securam iustæ conventionis conditionem offert, maturo sane iudicio expendendum est, ne quid ultra debitum petatur, ne dum nimium pungitur eliciatur sanguis, ne oblata belli finiendi occasio interuertatur, ne bellica fortuna mutet vices, bonum Reipublicæ commune, pacisquæ tranquillitas dispellatur, & iam qui iustum gessit bellum, & pacem iustam aspernatus est, nec exinde iustam pacem obtineat, & bellum impofterum iniustum gerat. *Cum victoriam*, inquit Liuius, *prope in manibus habeas, pacem non abnuere debes, ut omnes sciant, te & suscipere iustè bella, & finire.* Siue enim vt quis assequatur, siue vt iam obtenta retineat, quæ ultra iustam compensationem, iustamquæ vindictam fuerint, iniuste petit, iniuste retinet. *Molin. de Iust. tract. 2. disp. 117. Mald. de bell. disp. 6. Consen. politic. lib. 10. cap. 9. Constitut. Leon. 61. 62. 66.*

Sumptus sanè belli iuste exiguntur à iuste victo, vt de priuatis litigatoribus decisum. tributa aliquando indicit victor, quæ victoriæ præmium, belli pœnam vocat Cicer. *Ver. 5. agro mulctat, ornamentis vrbium spoliat, has mœnibus nudat, captiuos seruos facit, Duces etiam occidit. in posteros citra mortem vltionem porrigit, in dediticijs humanius statuit, rebelles acerbius punit.* de lingulis Gentil. *lib. 3. de bel. iur.*

Enimuerò quia difficiles sunt bellorum extricationes, impossibilis damnorum diuturni belli calculus, rara felicitas vt altera partium iniquum se bellum gessisse fateatur; multa etiam causarum bellicarum inuolucra, speciosi, pretiosi quæ prætextus: vix aliter solet fieri, vt in pacem coëatur, nisi damnatâ præteritorum omnium memoriâ, nullâ ablatarum rerum repetitione priuatis permiffâ: Principes oppida restituere solent, & captiuos sine lytro dimittere. quam conventionem in ea difficultate non improbant *Molin. vbi sup. dis. 123. Mald. d. 6. Duaren. ad l. conventionum. D. de pœn.*

Quamquam enim bella gerantur iuste pro rebus repetendis, & iuste pax componitur, cuius legibus interdicitur, ne quis damna per iniuriam data sarcienda petat: pax enim quæ vtilitatem publicam cõtinet priuatæ præualet, si aliter coalescere nequit, quâ condonatis vndique iniurijs, damnisquæ; satius est illam pacem amplecti, quæ non omnibus debita rependit, quàm bellum quod alijs porrò

iniurias inferre pergat. Quare & Greg. IX. *in c. in nostra. x. de iniur.* non improbavit statutum, quod Brixienſes condiderant, ne quis damna bello civili data reſtauranda peteret, aut reciperet. idem tamen pro bono concordie ita ſtatutum interpretatus eſt, vt expenſe ſub nomine damnorum non comprehenderentur. multo magis ſimilia pacta Principibus Supremis in pangenda pace permittuntur. Sabarel. *Conf. 83.* pacis enim cauſa multa ſingularia recepta ſunt, iura relaxata, & à communibus regulis reſeſſum, & quæ aliàs iniqua ſunt, ex pacis cauſa æqua fiunt. vnde Corſet. *tract. de priuileg. pac.* recenſet 117. pacis priuilegia, vt referi Tuſc. V. *pax. concl. 173.* vbi & plura alia pacis ergò ſpecialiter recepta memorat. ſed & *concl. 178.* rectè docet latam eſſe faciendâ interpretationem pactorum conuentorū quatenus pro pace patiuntur, & talem quidem, vt ſi reſtitutio v. g. conuenta ſit facto ipſo, & ſine litis circuitu ea promiſſa, & permiſſa intelligatur. Atque hæc quidem cum bello neutri *Fortuna peracta*

10. *iam eſt ſua.* Cæterum ſi perſona Principis aut tota ditio in poteſtatem venit, & iam libripendem in partem alteram momenta nimis inclinarent, decidi aliquid ſolet à victa ditione, aut detineri tota, quæ iam occupata eſt. Alterum ferè ſæculum agitur à cæde mutua Aurelianenſium & Burgundionum Ducum, odiaque familiarum in ipſas prouincias tranſmiſſa, implacabili ac aeterno bello Galliam, Burgundiam, Belgicamque exercuerunt: ijdem tamen penè limites manſerunt ſemper: niſi quòd captiuitas Franciſci I. ſupremum ius Regium in Flandriam, Artesiamque remiſerit. nam Burgundiam quod attinet, ſæpè conuentum eſt, vt ius de ea diceretur. & quidem Albertus Pius auctor fuit pacis vltimę inter Hiſpaniam, Galliam, Belgicamque inite, & (quam pauci ſperauerant) reſtitutionis Caleti, aliorumque oppidorum Gallis interceptorū. Sciebat prudens Princeps alioquin ea irritameta fore redintegradi belli, & fatius eſſe coercere intra iuſtos terminos Imperium, & pace ſecurâ frui, quàm prorogare ſpatia ditionum, & quos amicos ex pace habere debeas, ex iniqua & graui pactione ſemper habere ſuſpectos, & animo hoſtes. meminerat eius quod Tullius Albanum monebat, *Non tam cogitandum de ſancienda in præſens amicitia, quàm ne delinqueretur vlla impoſterum renouandi belli materia.*

11. Belli Tacito egregij fines quoties ignoſcendo tranſfigitur. Lacedæmonios initio & Athenienſes in victas ciuitates imperium non ſumpſiſſe conſtat. egiſſe tantum vt ſe Reip. ſuæ accommodarent. Quòd ſi nõ tutum victori videatur ſic ex toto ignoſcere, at temperare ſaltem victoriam admodum erit conſultum. ſi laudatur temperantia & munificentia in ſingulos, quanto magis in populos &

Etiam videtur moderatè & clementer tractare.

& gentes vniuersas ? magnâ dignum laude toto in victos Imperio abstinere ? *Maiores*, inquit Salustius, *nostri religiosissimi mortales nihil victis eripiebant præter iniuria licentiam.* nihil aliud Lacedæmonijs & Atheniensibus videtur fuisse exitio, quanquam militum armis valerent, nisi quòd victos bello exosos haberent, nulloque commercij iure dignos ducerent. Iustin. *Videant*, inquit D. Augustinus, *de ciuit. Dei lib. 4. c. 15. ne fortè non pertineat ad viros bonos gaudere de Imperij latitudine.* Moderatio etiam magna est, victos milicere victoribus, eodemque impofterum loco habere. sic Ancus Politorium urbem Latinorum vi cœpit, secutusque morem Regum priorum, qui rem Rom. auxerunt hostibus in ciuitatem acceptis, multitudinem omnem Romam traduxit: Iustin. *l. 1. minor, & tamen magna; Imperium ijs relinquere, qui habuerant, vel impositis præsidijs vel leuibus tributis, atque oneribus. si assumendum Imperium; eius partem minoresque Magistratus victis permittere, iura, priuilegia, moresque gentis; libertatem omnino. at semper quomodocumque res agatur, pro necessitate aut vtilitate Reipub. omnem in victos clementiam exhibere. multo maximè clementem animum in nondum victos. quo temperatæ pacis leges dentur, & oblata non proculcentur. vbi & ea cogitatio accedit, quòd & habet fortuna regressum.* bello victor esse potest, qui prælio sæpè victus est. accidit L. Martio, de quo Front. *l. 2. c. 10. cum hostem victoria fiducia incompositum aggressus, ne nuncium quidem cladis reliquisset, breuissimo tempore militi ad requiem dato eadem nocte raptim famam rei gesta prægressus, altera eorundem castra inuasit; ita bis simili vsus euentu, deletis vbiq; Pœnis, amissas Pop. Romano Hispanias restituit.*

In victos solius victoris arbitrium est; pacem dat, & quibus vult legibus dat. si victor iustus est, dat æquis; adeoque duraturis in communem vtilitatem. quam vinculum maximum ait Annibal. Liu. *lib. 36. nam alia vincula debiliora sunt, quàm vt iniquas conditiones perpetuas faciant. non affinitates, non iuramenta, non obsides, fideiussores, pignora. sola æquitas stabilis. vbi ea abest verum illud Taciti inter victores, victosque numquam solidam coalescere fidem. & Dionys. cogi in obsequium voluntatem non posse: quæ, vbi aduenit aliquando facultas, excutit obsequium, & respicit pristina. quod iniquus victor, nec præsidijs impositis, nec aliâ ratione satis vitauerit.*

Aliquando periculosum est extrema persequi. sæpè desperatio spei causa est, cum aut vincendum aut moriendum est. plures Principes prudenter de iure suo aliquid concesserunt. de Imperio, de regni parte potius, quàm de toto periclitari, aut ditiones suas

suas omnino conuelli, prosterni, vastari mallent. Martianus sanè & Leo Mysiam Hunnis, & Zabergano eorum duci concesserunt, & *ibi termini Romani Imperij positi sunt*, vt ait Iornandes. quamquam alij volunt Mysiam cum Pannonia Ostrogothis, qui Hunnos eiecerant, à Leone concessam, & Theodoricum obsidem acceptum. Blond. l. 2. deca. 1. Sic & Wandali ab Oceano ad limites Danubij, vix anni spatio progressi cùm à Geberico Rege Gothorum profligati essent, superstites Pannoniam à Constantino obtinuerunt, qui per annos plus 40. vt incolæ quieuerunt, dein à Stilicone inuitati, Gallias, mox Hispaniam, ac deinde à Bonifacio vexati Aphricam occuparunt plus annis centum. Tandem Valentinianus III. anno salutis 444. pace initâ Barbaris Aphricæ partem reliquit, Hispaniæ partes nunc Sueuis, nunc Wandalis, nunc Gothis, nunc Alanis, nunc alijs alias Barbaris per foedera datas tum alibi passim, tum apud Marianam legas, *de rebus Hispanic. lib. 5. cap. 1. 2. 3. 4. ac alibi.* Normanni Galliam inundarunt, & cum periculo interitus vexarunt. quod vt redimeret Rex Gallix, eam partem assignauit, quæ hodie Normannia vocatur. Pasquier *aux recherches lib. 1. cap. 12.* Innumera inueniet similia, qui transmigrations gentium legerit. eiusmodi etiam erat consilium, non imprudens Darij, fusi iam, & de toto regno periclitantis, cùm Alexandro per Legatum obtulit eam imperij partem, quæ citra Euphratem erat. non imprudens, inquam, etsi successum parem non habuit: dum

Vnius Pellæo inueni non sufficit orbis.

Quòd si Regibus luberet nonnumquam seditiosos subditos non dico vt putridum membrum abscindere, sed de formula imperij quædam remittere, non tot milliones bello absumerentur, dum post tot sanguinis fusi maria nullum littus spectant. Esto iusta Regum arma fuerint: prudenter quædam contemnuntur, quæ summis impendijs vix aliquando, aut numquam recuperantur, prudenter Augustus cogitauit de coërcendo intra terminos Imperio, de negligendis etiam prouincijs iam victis: prudenter Romani Britanniam subiugantes, muro continuo insulam intersecuerunt, partem alteram extra fines suos statuentes. Chineses Tartariam muro à prouincia sua separarunt, quamquam partem illius iure belli obtinerent. rectè, vt reliquum corpus tranquillum securumque foret. Multo ergò maximè prudenter de rigore Regiæ potestatis conceditur aliquid quo cætera seruentur securè, & mutuis incommodis non quassentur. Spectauit id apud Dion. Augustus, *ne si Imperium dilatare voluisset, id difficilius tueretur, facilius etiam par-*

partum amitteret. nam vt Curt. l. 4. Prægrauè imperium difficile est continere, quod capere non possis. vide sñè nauigia, quæ modum excedunt vt regi non possint? quæ tum maximè locum habent, cùm saucia est, atque ægra Respublica, neque miles ad manum. quam causam facit coniurationis Catilinariæ Flor. lib. 1. quod in extremis mundi finibus arma Romæ peregrinabantur. & Salustius: in Italia nullus exercitus. Cn. Pompeius in extremis terris bellum gerebat.

CAPVT XX.

De Fœderibus.

PAx sanè nec carò nimis emi potest: nec diligenter nimis, dum habetur, coli, atque obseruari. Finis ille est, quo bellum omne dirigitur, quo absoluitur.

Ad eam viam sternunt induciæ. quemadmodum prologi Bellonæ sunt pignorationes, repræsalix, & qualescumque pacis publicæ violationes. hisce igitur omnis obstruenda via est, ne quæ in bellum deuoluatur Respublica, induciæ ambabus vlnis amplectendæ semper (si non morandi, fallendique causâ offerantur) vt per eas ad pacis azyla ingressus detur. compescenda petulantia ingenia, prurientes manus, ac rapaces animi, qui ad classici sonum ducunt, reducuntvè. aperiendæ aures Mercurio pacifico. nihil omittendum quod ille suaserit. Induciæ igitur pangendæ sunt, cùm possunt, quæ ad pacis conditionè librentur, quibus ad pacem veniatur, ad fœdera. strictè ea seruanda; & cum ijs iustitia. *Iustitia & pax osculata sunt*, Psal. 84. nisi eâ negatâ numquam ad pignorationes, aut repræsalias veniendum. numquam committendum, vt aliquid è Pace, è Fœderibus violetur. nisi quæ vitari non potest premat necessitas. eaque rei tantæ, quæ stridore, clangore, horrore Bellonæ sit digna.

Igitur de singulis paulò propiùs dispiciamus; atque in primis de fœderibus in genere, quæ publicæ sunt conuentiones, quoties inter se Principes, populivè, aut belli duces paciscuntur. *l. conuent. D. de pact.* Principes atque populi de causa seu fine belli, de pace eiusque conditionibus: minoresque potestates, de ijs quæ ad bellum gerendum, ductumvè pertinent. de prioribus illud Salustij: *Senatus, vti par erat, decreto suo atque populi iniussu nullum potuisse*

1.
Pax in intentione finis belli, induciæ & quacumque eò ducunt
semper amplectenda.

2.
Fœdera finiendi belli summi inueniunt, minores ea que ad ductum belli, fœdus

foedus fieri. & iterum de Principe apud Senecā: Imperator foedus percussit videtur populus percussisse Romanus, & foedere continetur. & iterum Salustius: Quam pacē A. Albinus cum Iugurtha Rege Senatus iniussu fecerat, senatus rescidit. Postquam Maharbal Romanis quibusdā absente Annibale vitam, abitumq; cum singulis vestimentis permiserat, detinuit eos Annibal, quasi in potestate Maharbalis non fuisset, eo inconsulto fidem dare se deditibus, quā ipsos illæfos, aut indemnes præstaret. *Punicā, inquit Liuius, religione seruata fides ab Annibale est.* Ad eum modum vidimus naues deditas, quæ alioquin puluere incenso se victoresque in certum interitum dedissent sub Ducum fide, quā nautis militibusque vita salua esset, indicio superiorum nautas militesque morti datos. *Punicā sanè religione fides seruata est.* aut enim restituere in eundem statum oportebat, aut pacta seruare, quibus erant dediti, nō aliàs dedendi, nec impunè morituri. vt Romani Posthumium dederunt, aliosq; pacta non præstantes.

Qua ex causa numquam probare potui, quod à regularibus aliquādo quibusdam vidi vsurpari, vt si Superior multis promissis etiam impunitatis apostatā ad cœnobium reuocasset; Prouincialis auctoritati suæ assereret non præiudicatum, qui & carceri manciparet regressum, non eā fide regressurum. De summa igitur potestate populi, Principumvè, quibus militant, delibare belli Duces nihil possunt: ea possunt, sine quibus bellum rectè gerere non possunt. *Iniussu populi, inquit Posthumius, nego quicquam sanciri posse quod populum teneat.* verum cui iurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus iurisdictio explicari non potest. *l. cui. D. de iurisd. om. Iud.* & intra eos terminos Principem populumque obligat, vt institor dominum. *l. 5. D. de instit. act.*

Et quoniam fortuna & occasio magnæ sunt arbitraræ bellorum, quæ perire possunt, dum Princeps consulitur, aut populus; dubitare non oportet, belli Ducibus esse concessum in deditioem accipere, vitā, bonis, libertate saluis ciues, vrbes, oppida, castra, exercitus: cæterum de iam victis, superatis, deditis, statuere non possunt. iam ea extra belli ductum constituta sunt. adeoque pura deditio si fiat, ad arbitrium Principis omnia deuoluit. de præda tamen diuidenda post conflictum statuere solent. cui mori ea ratio suffragatur, ne (vt sæpè accidit) in media victoria ad prædā dilabantur milites, quam re confectā non sperarent. ideoque ne victoria ob prædam è manibus elabatur, eorum quæ in præda sunt promissio, & post conflictum diuisio ad Duces pertinere censenda est. quia sine ea militem in disciplina, & victoriam continere non possent.

Deni-

3.
Hi in deditioem accipiunt, de simpliciter deditis illi statuunt.

Denique Duces obligare se, militem, & prouinciales quibus præsumunt, possunt intra ea, quæ ab ijs possunt imperari, & prodesse ijs, eaque quæ sunt vtilia stipulari; nocere non possunt extra ea, quæ imperio eorum continentur.

Principem ergo suum & populum obligant in ijs, quæ mandatis eorum continentur, aut communes gentium leges Ducibus permittunt; ad modum quo institor per eum obligatur, quem rei suæ præposuit, & quomodo vti cum eo contraheretur palam proscripsit. *l. cuiumque §. non tamen. D. de inst. act. l. sed si. §. de quo §. prohibere. §. proscripsum, ibidem.* Vnde belli Duces, si intra id, quod habent communes, aut notæ palam sui populi leges, contrahant; obligant Principem suum, etiam contra arcana mandata. ^{4.} Intra terminos sibi commissos ac leges communes, etiam contra arcana mandata obligant. quam ob horum contemptum puniri illi possint. extra leges quas diximus, vel mandata publica non obligant. vt ratiocinatur benè apud Romanos Posthumius. *Hosti nihil spondidistis, ciuem neminem pro nobis spondere insistis, nihil ergo vobis nec nobiscum est, quibus nihil mandastis, nec cum Samnitibus cum quibus nihil egistis.* Sed quæritur an pro iussu silentium possimus interpretari? & negat Grotius *de bell. l. 2. cap. 15. in fin.* nisi aliud accesserit post notitiam, quo pactio positiuè probata censeatur. vbi itidem docet quando Principes suorum Ducum pacta improbant, quatenus hi teneantur ad id ^{5.} Quatenus seipos si pacta à Rege improbantur? quod interest, bonorum, corporisvè deditioem. vt Fabius Max. cum pactum eius Senatus improbauit, fundum vendidit, pretium hosti soluit. Samnites Brutulum Papium dedendum censuerunt, Romani Posthumium volentem suadentemque. quâ deditioe defungitur aliâ obligatione Princeps.

Cæterum fœdera quamuis soli regulariter contrahant, qui ius maiestatis habent, tamen non sunt excludendi qui regalia pridem vsurparunt. vt multi hodie qui pro supremis se gerunt Principes, Liberæ Ciuitates, & Status Imperij; vt Hansiatici: qui que penè in sua potestate sunt, non tantum cum Principibus & Statibus Imperij, sed etiam cum exteris in defensionem mutuam: non contra Imperatorem, aut Imperium. nam ij in maiestatem committerent. vt vasallus, qui cum hoste domini pasciscitur, feudo cadit. ^{6.} Liberæ ciuitates, Status Imperij qualiter contrahunt?

Reges, Principesque, qui pleno iure regnant, Populi que liberi, per se maioremvè partem contrahere fœdera possunt, regnum populumvè obligare. qui certis legibus regnant, more maiorum, atque ex gentis instituto contrahunt, se gentemque vt obligent. ^{7.} Quatenus qui certis legibus regnant.

Præsertim si eiusmodi fœdera ineant, quæ inæqualia non tantum sint, sed & Imperij imminutionem aliquam redoleant. vt in fœdere ^{8.} Præsertim

Car-

si quâ im-
minuant
Imperium.

Carthaginensi secundo cum Romanis, ne illi bellum facerent in-
iussu populi Romani. nam exinde Caathaginenses Romanis ex
fœdere morem gerebât, vt loquitur Appianus. sic & Liuius l. 9. Thea-
tes Apuli impetrauerunt, vt fœdus daretur, neque vt æquo tamen fœde-
re, sed vt in ditione populi Romani essent. Sic & ratio clientelæ, pensio-
nis, tributi, libertatem non aufert, sed obscurat admodum digni-
tatem, adeoque ad primos gradus inæqualium fœderum pertinet.

9.
Qua, qua-
lia?

Sine imminutione etiam Imperij sunt onera tam manentia,
quàm transitoria, de dandis obsidibus, præstandis auxilijs, solu-
endis stipendijs, mœnibus diruendis, finibus non muniendis, atque
imperio ac maiestate comiter colenda, (quanquam nec hoc li-
bertatem tollit, & proximè ad priorum naturam accedit, l. 7. D. de
captiu.) hostibus & amicis quos pars altera velit habendis. nam pa-
ctio de communibus hostibus & amicis habendis (vt Annibal cum
Macedonibus conuenerat, *hostium hostes erimus, exceptis Regibus, ci-
uitatibus, & portibus quibuscum fœdus nobis & amicitia est.*) ad æqualia
fœdera pertinet; præsertim inter æquè potentes: alioquin propor-
tione geometricâ inter dispares aliqua æqualitas seruatur. Sic fœ-
dus videtur fuisse Romanorum cum Iuda Machabæo, quod ex
tabulis recitatur præclare conceptum *Machab. lib. 1. cap. 8.* sed ma-
gis fraternum Iudæorum cum Spartiatis. *Machab. l. 2. cap. 12.* plura
sunt vtriusque generis in libris Machabæorum.

10.
Facilior ra-
tio aqua-
lium fœde-
rum.

Æquale maximè fœdus significat conuentio vt *legibus suis quis-
que vinat.* non idem vt priuilegijs. nam priuilegium sonat superioris
indultum. quod ideoque Principes beneficentiâ spontè dare luben-
tes volunt, pacto nolunt. si ex pacto datum est, ad arbitrium re-
uocatio non pertinet, vt eius quod solâ munificentia. *qua de re
alibi.* sed in hac materia placent Principibus priuilegia, quia eis Su-
premitatem deferunt.

11.
Qualia
pacis.

Principes pacis fœdera, præsertim æqualia faciliùs ineunt, de re-
stituendis captiuis, mercimonijs permittendis, securitate mutua,
de vectigalibus non soluendis, aut non augendis, quàm aut sint
impræsentiarum, aut non vltra certam quantitatem.

12.
Qualia
belli.

Belli fœdera, quibus populum ad ea obligent, difficiliùs sine po-
puli, Ordinumvè consilio, atque assensu Principes ineunt. ex pace
æquali manifesta commoda; ex belli societate sæpè qui socium de-
fendit, in se hostem auertit; non sine popularis seditionis periculo:
præsertim si Princeps non pleno iure regnat.

13.
Fœderum
magna vti-
litat, sed

Fœdera & antiquitus ab origine gentium ritè vsurpata, & vtilia
sunt Principibus, & Rebus publicis etiam potentibus, tum pace,
tum bello. illa vt tutior sit & à nemine laceffatur; hoc vt auxilijs
etiam

etiam externis geratur, ad res tutandas, & iniurias vindicandas; eorum qui & quibus-cum con-trahunt. has enim comprimere oportet, vt tuti sint Prouinciales à potentia vicinorum Principum, quorum aeternum studium pomeria proferre, terminos prorogare, & quidquid vicinum est subditum facere: vt ipsa ambitio nullos habet terminos.

Cæterum minùs vtilia fœdera sunt cum nimis remotis, seu 14. qui auxilia difficulter submittere possunt: periculosa cum nimis Cautè ratio circumspicienda. miseris, & afflictis; quin & nimis potentibus: si fructum victoriæ in se solos deriuant illi, vel egent nimium, vel in charybdim vt qui merguntur secum trahunt. inconsulta etiam cum familia offensa, vel hominibus natura à nobis alienis, dissymbolis & antipatheticis, vel numero nimijs, qui distrahuntur sententijs inutiliter. solidiora sunt si affinitate contracta firmentur, sacramento semper solent, sæpè & obsidibus: vt & solemniter publicari, sæpiùs recitari, renouari.

Porro belli societas excipere solet priores amicitias. vt apud 15. Polyb. l. 9. Consul Romanus Campanis respondet: *Amicitias ita* Prius fœderati excipi solent. *institui par est, vt neque vetustior amicitia ac societas violetur.* nouos parans amicos veterum ne obliuiscere.

Sed & ad iusta bella solùm extenditur, obligat solùm amicitia 16. omnis vsque ad aras. Quare rectè Romani in primo fœdere Ad iusta demum bella societas obligat. cum Iuda Machabæo lib. 1. cap. 8. Demetrio scribunt, questos Iudæos; adduntque, *Si iterum adierint nos, aduersum te faciemus illis iudicium, & pugnabimus tecum, terra marique.* Priùs ergò de belli iustitia iudicabant, deinde ex fœdere pugnabant. Epistola etiam Consulibus Lucij lib. 1. cap. 15. Machab. post renouatam sæpiùs societatem, absolutè quidem mandat transfugas tradi Simoni, sed tamen addit, *vt vindicet in eos secundum legem suam.*

Societas belli contracta obligat ad auxilia; ceter enim venit in communionem belli, aut quid venit, si non socialia arma? 17. Amicitiam auxiliorum obligationem secum non trahere censet Et ad auxilia, sed cautius ea corumque pactis exprimitur. Bodin. lib. 5. de Republ. cap. vlt. aliter Gentil. de iur. bell. lib. 3. cautius tamen solent Principes disertè de auxilijs pacisci, eorumque quantitate.

Quid si amici plures fuerint & socij, & inter eos bellum inciderit, an vtrique, an neutri auxilia mittentur? Sanè neutri; non enim auxiliares suos inuicem debent collidere: vtrique autem si aduersus non iunctos bellum gerant. quod si non pari vinculo iuncti sint, sed alter altero arctiori, fortè alter in ditionem receptus fit; huic vtrique prærogatiua vinculi auxilia poscet; quamuis etiam tempore posteriori. nam inter personales creditores nullum

temporis sed causæ priuilegium est. quomodo Romani cōtra Samnites, veteres socios, pro Campanis in ditionem recēns receptis bellum susceperunt. nam hi propiūs nostri sunt. Alberic. Gentil. *de bell. lib. 3.*

Cæterū iustiū antequam socialia arma moueantur, vt amici contentioni se interponant, socius de Iustitia belli inquirat, & ad illum contra quem mouere vult, scribit, Legatosque mittit, ad rem componendam. vt Romani pro Iudæis ad Demetrium. *vt mox diximus.*

Solet & conueniri ne arma ad hostes deferantur, ne armorum apparatus fiat, ne classes, ne exercitus, ne arces, & præsidia in finibus.

19. Quæ omnia non callidè interpretanda sunt, sed ex æquitate & Conuentio-
nes fœderū
non callidè,
sed ex bono
& æquo iu-
re interpre-
tandæ. communi vtilitate contractus. si quidem conuentiones in Regibus & Rebus. bonæ fidei esse ex Decij consilio 4. & 187. *Chass. in catal. part. 5. consider. 24.* præsertim fœdera tradit Gentil. *lib. 3. de iur. bell.* In quibus Petrus Medices *apud Guicc. lib. 1.* sanctè dixit bonam fidem summum tenere locum. In bonam fidem peccant, qui palam bello abstinent, clam hostem iuuant, aut indirectè. *l. si sponsus D. de donat. inter vir.* Neque enim amicos quisquam aliter quodammodo pluribus in bello bonis affecerit, si hostis esse videatur: nec inimicis magis alio quodam modo nocuerit, quàm si putetur amicus esse. Xenophon. *in Cyrop. l. 5.* nam amicorum facta hostilia nec diligenter cauere, nec astu repellere facile. Dion. Halic. Absint ergò non fraudes tantum omnes, sed subtiliores disputationes, apicesque iuris non admittantur.

20. Neque exceptiones quæ dedecent Principem. metum Principem excipere non decet. Fraudem admittere tam improbum est in conueniendo cum hoste, quàm dolus in bello est laudatus. *Fraus*, inquit Cicer. *Offic. 3. distinguit, non dissoluit periuurium.* Quare Samnites ad Romanos, Numquam ne causa deficiet cur victi pacto non stetis? *obsides Porseus dedistis, furto eos subduxistis: auro ciuitatem à Gallis redemistis, inter accipiendum aurum cæsi sunt: pacem nobiscum pepigistis vt legiones captas vobis restitueremus, eam pacem irritam facitis: & semper aliquam fraudi speciem iuris imponitis.* *Liuius l. 9.*

21. Exceptionem à rerum mutatione accipere non indignum, si traditum est iuramentum vigere dumtaxat *rebus sic stantibus.* Crauetta Non ea quæ
à rerum
mutatione
nascitur. *consil. 27.* Tunc fidem fallam, inquit Seneca, tunc inconstantie crimen audiam, si cum omnia eadem sint, quæ erant promittente me, non præstitero promissum. alioqui quidquid mutatur, libertatem facit *de integro consulendi, & meam fidem liberat.*

An

An porro foedera successores obligent quaestio Regia est, non à Jurisprudētibus tantum disputata, sed & à Regibus, Principibus, Populis. negat Romanis Perseus teneri se patris conventionibus. *Liuius lib. 42.* Fidenates mortuo Romulo, Latini Tullo, & item Anco, Sabini Tarquinio pulso. Iniuriarum sanè transactio in perpetuum facta censetur. *Alciat. de praesumpt. reg. 2. in fin.* Societas etsi inter priuatos personae electae morte finiatur, etiam si secus cautum sit: *l. 35. D. pro soc.* tamen in vectigalium negociorumque publicorum, adeoque belli & pacis societate secus dicendum. *Gentil. lib. 3. ex Decio, cons. 203.* sic Romanis cum Latinis, Pœnis, aliisque foedera perpetua. & *Demosthenes Philipp. 2. etiam posteros implicastis pace*, inquit. Sed hæc inter populos minùs controuersa, qui ijdem semper, nisi euertantur, & statum mutant. Principes etiam, si tamen vt tales foedus percusserunt, & regni nomine successores obligant. *cap. 3. de sent. in 6.* quin & censet *Bald. in l. 1. D. de constitut. Princip.* seruandos eos contractus, qui ex natura ad principatum, non ad personam Principis spectant. quin & hos, vbi successores non ex electione, sed sanguine surrogantur. *in l. ex hoc iure. D. de instit. & iur. publicae* enim sunt huiusmodi conventiones. *l. 5. D. de pact.* ideoque ad personae interitum non restringendae, nisi si quid eiusmodi sit, quod à successoribus non æquè præstari queat. quando nec vectigalium transit societas. *Bart. in l. adeo. D. pro soc.* Cautiùs tamen solent foedera à successoribus, & cum successoribus renouari, vel expressè, vel tacitè. quomodo priuatorum societas soluta etiam renouatur.

Sed tamen quoniam successores in regno, non beneficio defuncti, sed ex lege Regia, & titulo, vnde agnati cognatiue succedunt, vice defuncti non funguntur: in priuatas actiones illius non succedunt; nisi quatenus in Remp. contractae sint. Quamuis enim Principum verba leges sint, *l. pen. C. de donat. inter vir. & vxor.* & fide Regia nihil sit securius; *l. inter claras. C. de sum. Trinit.* id tamen ipsos spectat contractantes: quorum mores deberent ad eum ritum esse compositi; non afficit autem ipsam Remp. nisi publica conuentio, aut in illius utilitatem contracta sit. *Dd. ad l. 1. C. de constitut. & Const. de pace Constant. in verb. successor. & tit. Qui successores teneantur in feud.* Utilitatem autem metior ex consilio; non euentu. vt si in bellum pro Rep. susceptum pecunia data sit, quamuis infeliciter bellatum fuerit. fortuna enim non semper Iustitiae ancillatur.

Sed & quaeritur quatenus foedera ad singulos pertineant? Certum est ita singulos comprehendere, vt lædi non possint ab altero Rege, vel Repub. at si quid singuli fecerint, Remp. aut Regem reum

non faciunt, cuius iniussu fecerint. præsertim si res levis momenti sint. attamen si publicè iussum, probatum vè fuerit, quod priuati faciunt, fœderis violatorem Regem, seu populum ij faciunt. probasse censentur, qui non puniunt, sed diu iniuriæ, aut damni reparationem interpellati differunt. ex *Decij cons.* 486. *Gentil. de bell. lib. 3.* Quæ porrò litium cõtentionumq; priuatarum causa fiunt, ad fœdus nihil pertinent. minus piratarum, qui ex gente altera veniunt, cædes: pro qua potiùs gratiam debeat. exulum receptio fœdus non lædit, fugitiuorum lædit: nisi reddantur repetiti. *Gentil. vbi sup.* nisi secus fœdere comprehensum fuerit, aut patriæ leges extra patriam, quacumq; de causa, quem sisti vetent. quomodo Ordines Brabantia nuper intercesserunt, ne fugitiuus monachus maiestatis accusatus, & à Gallia Rege repetitus, extra Brabantiam contra vetera huius gentis priuilegia dimitteretur. quo etiam iure (omitto alias causas) sanctissimè reuicit Albertus Pius Henrico IV. remittere Condæam Principem.

CAPVT XXI.

De Inducijs.

1. *Inducia natura temporales, breues.* Pax perpetua est, Romanis & Latinorum populis pax esto dum cœlum & terra stationem eandem obtinent. formula *Dionys. lib. 6.* Inducia sunt, inquit Paulus, in *l. post. liminium. 19. D. de captiu.* cum in breue, & in præsens tempus conuenit, ne inuicem se laceffant. breue tempus ait Paulus, quæ natura est Induciarum. vt Varro bellorum ferias, pacem castrorum, paucorum dierum, Virgilius pacem sequestram dixit. Inuentæ quippe sunt Induciæ, vt diximus, vt viam sternant ad pacem. de qua dum tractatur, conueniri solet, ne se inuicem laceffant. adeoque saluâ proportionem ab ijs dantur, qui summum belli arbitrium habent; & ab ijs, qui belli tantum Duces. ab illis generaliter: ab his quoad mandatis continetur, seu Imperij ratio exigit. id est, quo ad eos, quos oppugnant, aut obfident. *l. vlt. D. de legation.*

2. *Tametsi scis sciticiæ nomine conditiones adiectæ, vt & longum durarent, & pacis magis, quàm belli cõmercia viderentur. nisi quod tempore Induciarum exeunte status belli reuiuiscat ipso facto, iuraq; partium eo durante integra conseruentur. ita Gell. l. 1. cap. 25. Pactum Induciarum huiusmodi est: in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur,*

detur, sed ex eo die postea, uti iam, omnia belli iure agantur. Ad tempus tamen longum porrecta & apud veteres Inducia. Veientes à Romulo centum annorum impetrarunt. postea quadraginta. Liuius l. 2. & Isdigerdes Persa tutor Theodosij Iunioris centum item annorum pepigit. Niceph. l. 14. cap. 1. Ad has pertinent veteres Austriacorum cum Sueuis Heluetiisque Induciæ, toties nunc ad duo ferè sæcula renouata. pertinent & solemnes Alberti Pij Belgarum Principis & Philippi Hispaniarum Regis cum Batauis Inducia.

Quibus expirantibus sine vllis fealibus in bellum recidimus. ipsi Bataui (cum Albertus & Philippus nihil dum mouerent) primi resuscitarunt terram, marique. Et mari quidem ita bellum resumpserunt, ut naues quasdam multo auro onustas, quod per speculatores didicerant aduerso vento agatas, (quæ communi Oceani istius consuetudine diu ante Induciarum finem appellere debuissent) nondum lapsis Inducijs continuo profecuti sint, ut iam die ultimo aduentante, in eas insilierint, & in Insulas suas hostiliter traxerint.

Alphenus quidem Varus in l. *Cæsar. D. de publican.* tempus primæ profectionis, non tempestatis spectandum respondit. & quamquam Grotius lib. 3. de bello, cap. 21. ita eam legem excipiat, ut non ius belli tangat (quod clarius presisset per l. in bello. D. de captiu.) sed à pœna tantum commissi liberet (quem casum disertè decidit l. interdum. §. si propter. D. eod.) & faueant verba d. l. *Cæsar. non videri contra legem fecisse.* tamen huius responsi altiore caulam lex assignat; in verb. quod iam initio euecta cotes viderentur, cum ex portu nauis profecta esset. licet Grotio consentiat Bartholus, eum tamen benè rejicit Gentil. l. 2. de iur. bell. cap. 13. Bodin. de Repub. lib. 5. in fin. fatetur omnino Grotius quin tales remittere benignius, quin & generosius sit, nullam habere dubitationem. sed illos benigne nihil, generosè nihil circa aurum admittere coëgit sacra fames.

Albertus quidem & Philippus publicam legatione declararunt, quam non bellum, sed ex Inducijs transitum in perpetuam pacem optassent. quod & sæpius Romanos fecisse historia docent. quo ostenderent, quam inuiti ad arma traherentur.

Sed homines turbido maris ingenio assueti maluerunt in bellum relabi, quam experiri an Mercurius ille Philippi & Alberti nullam pacis perpetuæ, vel temporalis oliuam decerpi sineret, & interpretari vocem eius, non nisi clasicum, sonuisse. malè scilicet sibi conscij ex Principum iure, quam benignitate potius argumentando. sciebant malè se meritos, iura Principum per belli somnum non exercita expergefieri, exercitiumque, si velint, reuiuiscere. nam, ut diximus, per Inducias iuribus partium detractum nihil fuerat.

vt in pace perpetuum solet sanciri aliquid, quo prioribus partium iuribus vel derogetur, vel æterna interpretatio statuatur. adeoque quæ in pace solet amnestia, iniuriarumque obliuio perpetua vtrimque promitti, has inter partes in annos tantum duodecim. art. 4. promissa erat.

6. Sed & libertas prouinciarum adeò declamata, quam Rex autographo sanxisset, suspirio eodem euauit. nam cum politici quidam, Balt. Ayala *de iur. belli. l. 1. c. 6.* Bodin. *l. 1. de Repub. cap. vlt.* Beld. *differt. pol. de pac. cap. 2. 3. 8.* & maximè politico-hæretici negarent Principem pacto cum subditis inito teneri, sicut inter dominum & seruum ciuili obligatio non consistit; ita persuasum illis erat, ne in pacta venirent cum Principibus, sine præuia libertatis eorum declaratione, quæ ad eum effectum, & ad cauillationem eam excludendam data est. ideoque art. 1. Induciarum & ea ratio, vt effectus, explicatiùs proponitur: *que les Archiducs & le Rôy sont contents de traicter avecq eux, en qualité & comme les tenants pour libres, sur les quels ils ne pretendent rien, & de faire avecq eulx, es noms & qualités susdites vne trefue aux conditions cy apres escrites, &c.* quarum 1. que la trefue sera pour douze ans, quorum lapsu labuntur quæ ijs inædificata sunt. Non nescimus quosdam ambiguitate verborum istius autographi esse abusos. sed debebant illud cum his articulis conferre. non nescimus etiam ipsos Ordines vocabulum liberarum prouinciarum titulis præscripsisse. scimus tamen etiam & ipsos sermonis amphibologiam petiisse in clara verba mutari, vt simpliciùs liberi declararentur, at noluisse Principes: & cum ea res cõpedes tractatui inijceret, Præsidem Ianninũ luculentã oratione suauis, ne de vocabulis litigarent: vana hæc esse, si Deus, causa, & dextera defuerint; sin adfuerint, vocabula facillè rem sequi. ita post remoras aliquot Antuerpiam reditũ, & conuentum, pactæq; Induciæ in annos duodecim, sub qualitate & conditionibus propositis. *Bene Baudij diaria.* Haræus *in Principibus Belgij vniti sub Albert. ad fin.* sed & ita Grotius *de Rep. Bata. c. 7.* factas ait in duodecim annos Inducias præpositâ testatione, quã se (Principes) pacisci eas cum Ordinibus fœderatis, vt cum liberarum nationum, ac ciuitatũ Ordinibus profitebantur. Igitur eiusmodi Induciæ in longa tempora factæ, & quæ plus habent, quàm ne interim hostes se lacestant, fœderum naturam ferè adipiscuntur. vt videtur sensisse glos. *in dict. l. postlimin.* ideoque lex amnestias extra naturam est Induciarum, & ad fœdera generatim spectat. quæ tamen glos. non rectè treugam eo nomine distinguit. nam, præter vocabuli barbariem, constat *ex cap. 1. x. de treuga,* breuia eam tempora complecti, & sanè propriè cessationem armo-

libertas
itaque vni-
tarum pro-
uinciarum
in pristini
statum re-
lapsa est.

CAPVT XXII.

De Lytro.

1. **B**ellum nostrum Belgicum, quo ad captiuos milites, conuen-
tionem habet aliquid ex Inducijs redolentem, vt qui in con-
flictu non occiduntur, post eum seruari debeant, & stato Ly-
tro redimi: gregarius miles, decurio, signifer menstruus, centurio
maiori stipendio, &c. Olim qui non occidebantur, seruabantur; &
serui fiebant, inde dicti: & ex bello post-liminium erat, ex pace non
indistinctè. *l. 12. D. de captiu.* quod ideo placuisse Seruius scribit,
quia spem reuertendi ciuibus in virtute bellica magis, quam in pa-
ce Romani esse voluerunt. *diel. l. 12.* quibus capropter, ea militiae
pacta non placuissent. emolliunt animos militares, eneruant au-
daciam, & qui numero victos se vident dum comitant, vti victi
ferè & victores ponunt aut sumunt arma, quasi a lex sententia dam-
nati ludere par impar.
2. **Q**uod disciplina Romana non admississet.
3. **N**on tamen Romanus rigor omnino probari potest. de quo
Liuius *lib. 22. nulli ciuitati viliores captiui quam nostrae.* quod verum
adeò fuit vt & negligenter suos, & fædam ferè redemptionem ha-
berent, & à se captos ludibrijs maioribus, quam alia gentes affice-
rent. neque tamen vetita generatim fuit redemptio. sed octo milia,
quæ cladi Cannensi superfuerant Populus Rom. redimi vetuit.
exemplo singulari. quæ res animum Annibalis etiam omnino fre-
git. quin & facultatem redeundi præbet redemptio, nec ius post-li-
minij mutat. *l. 15. 20. 21. &c. D. de captiu.* voluit tamen Extrau.
Constitut. 40. Leonis, vt captiui testamenti factionem habeant, & 36. vt
captiui filius heres sit.
4. **E**t pluribus quidem lytrum, quod diximus, deberi potest, si
pluries ijdem capiantur. solent tamen capti, si velint, fide publicâ
deduci ad suos vsque, tubicine aut tympanistâ comitante, aut lit-
teris publicis muniri.
5. **C**um de lytro conuenit, & si hostium opinione captiuus ditior
fuerit, non rescinditur pactio. tum quia iure gentium non tenetur
quis supplere, quod minùs æquo pretio promissit, tû quia homo &
libertas non æstimantur pretio; nec huius proportionem capiunt.
Pro dimissione pretium soluitur. ideoque quamuis de pretio sit
conuentum, solutionemque mors præuenerit, non debetur: si

armorum, quam nunc vocamus, denotare, sed delectamur hodie res alias alijs nominibus obtegere. Effectus tamen breuiorum longiorumque induciarum idem est, vt ijs lapsis res in pristinum belli statum redeant: perinde vt qui in duello pugnant, respirant, anhelitumque resumunt, si non interim colloquio controuersie sopiri potuerint.

Obligant Induciæ mox contrahentes: subditos autem à tem- 7.
pore notitiæ, qui si quid ante notitiam contra eas egerint, impunè A quo tem-
pore obli-
gant indu-
ciæ?
quidem egerint; sed Principes captiuos, & res ablatas restitui iube-
bunt. Tempus si continuum adscriptum sit, de momento currit
in momentum: si certus terminus, etiam dies termini compre-
hensus erit. Terminus apud Aristotelem, vltimum cuiusque est
& pars rei. *l. si quis. D. de verbor. signification. Grotius lib. 3. cap. 21.
num. 4. & 5.*

Per Inducias ire, redire licet, commercari, colludere, reficere 8.
mœnia, militem conscribere, derelicta occupare, non præfidijs nu- Quæ per eas
liceant?
data dumtaxat. vt enim quisque ante Inducias possedit, ita in ijs
possidere pergit, ideoque ijs durantibus post-liminiò nihil recipi-
tur. *d. l. post-limin. vt in pace, l. in bello ibidem.* nisi secus conuenerit.
vt in Belgicis nostris Inducijs; per quas res omnes veteribus domi-
nis restituebantur: additâ etiam alienandi facultate.

Quòd si etiam in rem finemvè certum Induciæ pactæ sint, cir- 9.
cumscripta earum naturâ non patitur extensionem, etiam ad ea in rem fi-
nemq; cer-
tum con-
tracta?
quæ alioquin natura inessent: v. g. sepeliendorum corporum In-
ducia data sint; ire aut commeari non licet, quod alioquin per
communes Inducias licet, similiter si obsessi de deditioe agant, In-
ducia data ne oppugnentur, non eis permittunt auxilia intromit-
tere, nouas machinas struere, seu aliâs conditionem obsidentis per
nomen Induciarum deteriore facere. Si cautum rebus sit, non
personis; aut contrâ personis, non rebus; de his ad illas pactio non
extenditur. si tamen rem prædari alter voluerit, alter defendere ci-
tra Induciarum violationem poterit.

Si fides Induciarum rumpatur, prout de pace & fœderibus di- 10.
ximus, pars altera fide exsoluitur. Decius *conf. 131. Gentil. l. 2. de* Quorum
earum fides
fallatur?
*bell. generosiùs tamen aliquid patitur, & in finem differt. vt religio-
sè Albertus nõ tantùm, sed & scrupulosè Induciarum fidem serua-
uit. Priuatorum insolentia publicam fidem non lædit. Decius conf.
667. si modò qui publicè præfunt, nec mandent, nec probent di-
fertè aut tacitè, non puniendo vel dedendo, ac res ablatas reddendo.
sed sociorum violatio socios inuoluit. Gentil. lib. 2.*

tamen dimissio facta est, sed persona liberè retenta, pignoris vice, donec pretium solueretur; debetur: quamuis mors reditum ad suos impedierit. quòd si quis dimissus fuerit eo pacto, vt alium in vicem dimitti curaret, si alter illo curante dimissus fuerit, quamuis mors reditum interuerterit, promisso satisfactum erit. sin ante dimissionem mors obuenerit, non quidem alter in carcerem redire iudicio Grotij tenebitur, fauore libertatis, & quia per eum non steterit, sed neque lucri-faciet libertatem suam: lytrum militibus statutum, vel pro digno arbitrio persoluet.

6. ^{Quòd si captiuus moriatur?}
 Capti etsi serui hodie apud nos non fiant, bonis tamen quæ habent spoliantur; si quid tamen eorum victor non apprehenderit, suum non facit, ideoque captus si penes se pecuniam, vniuersas, aliaque pretiosa clam hoste retinuerit; postquam de pretio erit conuentum, hæc ipsa, vt dominus in solutum dare potest. non enim apprehendit hostis, quæ nesciuit. *l. possidere. §. ne rup. D. de acquirenda possess.*

CAPVT XXIII.

De Commeatu.

7. ^{Non capti hodie, sed captiuorum bona inter Christianos sunt captiuorum.}
 1. ^{Ius commeandi, & saluus conductus late interpretandus.}
 Commeandi ius extra Inducias etiam priuilegiarijs litteris concedi solet. quod Grotius *de bell. lib. 3. cap. 21. num. 14.* laxè intra verborum proprietatem, & vt vndeque voluntatis coniectura seruetur, absurditate euitatâ accipiendum tradit. vt nomine militum centurio etiam, & tribunus veniat. cui ire permissum sit, redire liceat. & si non redire, cui datum abire: non mittere, cui concessum venire. nec huic nisi semel. nec cum familia. quia cum ea moramur, non peregrinamur. excepto famulicio (& si vsus seruet contrarium: quia saluus conductus impetratur numeratis in quælibet capita nummis.) ijsque bonis, quibus decenter non potest carere. comitatu item permissio, non eos comprehensos, quorum causa magis est odiosa, eandemque securitatem, neque territorio concedentis terminari, neque vitâ: nisi additum fuerit; *quamdiu voluerit.* velle desinit, qui viuere.

De Neutralitate.

1. *Neutrales
& bello
medij.* **I**Nter eos qui bello medijs sunt & neutrarum partium studijs addicti, numerantur apud nos ij, qui fines, rura, villas, atque oppida muris non cincta habitant, quò vtriusque exercitus milites excurrunt innoxij; cum enim pars neutra ab alterius iniurijs sic habitantes tutari possit, ipsi vtrique tributum solvunt: quo velut vtriusque subditos se profitentur, seu velut perpetuum lytrum in menses persolvunt: quo vtriusque hostilitatem vitent. sed ferè pro lytro accipitur ab ijs, qui territorij sui metropolim respiciunt, quam hostis possidet: vectigal ab ijs, quorum metropolis in ditione est, & potestate accipientis. & ferè eò in ius vocantur. quàmquam vtriusque partis imperijs parere debeant. & hæc ratio magis hinc post Inducias, quàm ante eas vsurpatae st. quod in harum pactione conuentum esset, vt pagi, viciq; ciuitatem sequerentur à qua dependerent. quæ agendi ratio postquam ea pacta desierunt, vsurpata est magis, quàm lege aliquâ seu pacto ob signato inducta.

2. *Vbi quid de
fisco.* Successit post Inducias his locis aliud beneficium, vt prædia in huiusmodi pagis sita à fiscali vindicta eximantur. quamuis eorum domini cuiuscumque qualitatibus apud hostes sint. ipsi porro eorum locorum incolæ hæredes esse, & scribere hæredes possunt apud nos simul & hostes, nobiscum conuersari, & cum hoste, hostilia loca visere, & nostra extra reatum est.

3. *Ne quid ab
hu tamen
hostile fiat.* Sub ea tamen semper cautione ne quis quippiam faciat, prodat, consulat quod hosti commodet; nobis incommodet. quod re aut proposito hostile videatur. quale non interpretantur si frumentum, annonam in urbem suam quisque vehat, & vicissim quæ sibi necessaria sunt ipsi comparet. In obsessam tamen urbem nihil permissum inuehere, neque in exercitum obsidentem. quod hoc ad vim inferendam, vel pellendam proficiat. quæ res magno stetit Regi, cum nuper Bredam obsideret, & novem horarum spatijs à proxima vrbe abesset exercitus, neque vlli inter-mediorum locorum incolæ quippiam liceret in exercitum subuehere, nisi postera nocte lares suos Vulcano sacros videre vellet. Id enim omne hostile habebatur, quod exercitui Regio commodaret: vt apud Liu. T. Quintius; *Quibus enim rebus amicitia violatur? nempe his maxime duabus, si socios meos pro hostibus habeas, si hostibus te coniungas.* & apud Demo-

Demosthenem : *Qui ea facit, & machinatur, quibus ego capi possim, etiamsi nec feriat, nec iaculum emittat, hostis mihi est.*

Extra expeditionem si miles commēet, incolæ ea vtrique exhibere tenentur, quæ alibi iure exiguntur. extra apparatus belli : parent enim Imperijs vtriusque. quo nomine ab eis differunt qui sub ditione neutrius sunt. nam hi cū pacati sunt ; nihil tribuunt nisi pretio soluto. sic Moyses promisit Idumæo ; *Non ibimus per agros, nec per vineas ; non bibemus aquas de puteis tuis : sed gradiemur viâ publicâ : dabimus quod iustum est, nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus.* transitum qui petit, innoxium præstare debet. vt Deacyllides apud Xenophontem, ita vt nullo detrimento socij afficerentur. Sulla apud Velleium cum quiete, cum singulari cura frugum, agrorum, vrbium, hominū : Pompeius apud Tulliū, vt non modò manus tanti exercitus, sed nec vestigium cuiquā pacato no- cuisse diceretur. Germanicus apud Frontinū. cū in finibus Vbiorum castella poneret, pro fructibus eorum locorum, quæ vallo comprehendebat, pretiū solui iusserit. quin Gothi, Hunni, Alani, qui Theodosio crebant, apud Panegyrist. vt nullus tumultus, nulla confusio, nulla direptio à barbaris esset. Aberant hæc ab illis barbaris : quis neget abesse posse à milite nostro, si fuerint ipsi, & qui ducunt illos, illis duobus similes ? Si fieri hæc possint, neque fiant ; sed prouincialibus socijsque damna ducum negligentia, fraudatis stipendijs inferuntur, quot illi capitibus, si non legis Aquiliæ, quâ solutos se putant, damnabuntur ad restauranda damna lege æternâ, quæ nullos non stringit ?

Igitur ijs, qui bello medijs sunt, competit vtrique ea officia præstare, quæ humanitatis sunt, neutri vllum quod bellico apparatus seruiat ; transitum vtrique dare, annonam vendere, neutri oblesso, aut obsidenti vllatenus prodesse.

CAPVT XXV.

De Pace.

AB Inducijs, si quâ fieri potest, ad pacem eundum est. *Suscipiant montes pacem, & tolles iustitiam.* peccare diximus qui implacabiles belli animos gerunt. adeoque qui, cū æquas pacis conditiones obtinere possint, bellum malunt. quod ob id ex iusto fit iniquum. nihil est vel in decernendo, vel in gerendo, vel in finiendo bello, quod ad iustitiæ libripendem non pertineat. si quod debeat reperenti negatur, bellum iustum est ; si cū quod debetur

offer-

4.
Vtrig, mi-
liti necessa-
ria suppe-
dient.5.
Quod non
faciunt non
subditis.6.
Sed inno-
xium tras-
itum & ho-
spitiū præ-
bent, neque
aliud exigi
potest.7.
Non quid-
piam quod
ad bellicum
apparatum
pertineat.1.
Ab Inducijs
ad pacem
eundum.

2.
Iustum id
atque
æquum.

offertur, non sistatur; *vt supr à latius diximus*, bellum iniustum est.

Omitto æquitatem numquam in bello decernendo, gerendo, finiendo satis laudatam, quæ à magnis Principibus, à prudentibus Ducibus & grauibus Senatoribus extra iustitiæ debitum solet exhiberi. quâ non corpora, sed animi hostium vincuntur. quâ quos sol oriens vidit hostes; occidens ciues, socios, amicos, clientes vidit. Omitto temperamenta circa ius interficiendi in bello iusto, circa vastationem, & similia, circa captas res, circa personas, circa acquisitionem Imperij, circa ea quæ iure gentium postliminio carent. quæ Grotius *de bello. lib. 3. c. 11. 12. 13. 14. 15. 16.* præclare exequitur.

3.
Consul-
tumq, ne
desperatio
noxiora
consilia
suggerat.

Quibus æqua negantur, aliò respiciunt; porrigunt alijs preces; dedunt se in clientelam; & quamuis duram potiùs conditionem capiunt quam herbam porrigant crudeli & inexorabili victori. *Fletere si nequeant Superos, Acheronta mouebunt.* Campani iniquitate vicinorum acti, Romanis se dediderunt, quorum auspicijs hostes delicti. Florentini Regem Neapolitanum contra Castrucium implorauerunt, atque in urbem receperunt: Senenses ab eo attriti deinde sunt. Extrema tentant, quibus moderata negantur. nescimus quæ nostræ, quæ aduersariorum sint vires, nisi cum extrema experimur. Veneti à Francisco Duce Mediolanensi, vt ferè deesset nuncius, victi intra triduum exercitum reparauerunt, Duce Venetorum projiciente pecuniam omnem suam in medium, reliquis eius exemplum secutis, mox militem promptum ita habuerunt, vt Mediolanensis ipse pacem posceret. Pompeio in Hispania victo, Italiâ pulso, in Pharsalicis iterum victo, in Ægyptum profecto, bellum pluribus locis iterum reuixit, & nisi Sextus Pompeius filius fidei plus tribuisset, quàm occasione, poterat extinxisse hostem. peccauit tamen Pompeius, & peccauit Cæsar, quòd neuter vel æquas dare, vel accipere condiciones voluerunt. magis tamen Cæsar, qui regnum sub nomine Imperij seu perpetuæ Dictaturæ affectabat, quàm Pompeius; qui id agebat, ne quis ei par in Rep. videretur; Senatus tamen populiq; nomine, & auctoritate retentâ. habebat Cæsar exercitum decem annis in Gallia probatum: Pompeius præter infinitam populi multitudinem, omnes optimates: vt quoties deliberatio esset instituenda, Senatus ipse omnis interesse videretur. sed veterana manus multitudinem excussit, fato & fortunâ lapsam. Monuerat olim Sylla, *Cauerent malè cinctum iuuenem.* Accidit cæteris, quod de se Cicero inquit, *Præcinctura me fefellit.* & Porus Alexandro: *Noueram vires meas, nondum expertus tuas.* lethale in bello, sed non insolens, *non putaram.* multis à nimia fiducia è manu victoria excussa est.

Ni-

Nimia fiducia facit, vt æquæ etiã conditiones displiceant. 4.
 magnum in Ducibus vitium, atque æqualis cum animi abie- Nimia sui
fiducia no-
cua, maxi-
mè in ref-
puenda
pace.
 ctione periculi, si non maioris. Fælices quos spiritus fortune
 non adeò inflant, quin æquæ paci se submittant: neque adeo
 vno fortunæ ictu consternantur, quin meliora sperent: omni
 vi, arte, vigilantia annitantur, vt victoriæ fructum victori
 corrumpant, & quocumque nouo stratagemate (minimè
 enim, vt ait ille, *bellum ex decreto geri potest*) gradum faciant ad
 æquas pacis conditiones.

Quæ æquitas non ex vno prelio aut pluribus, sed à re ipsa, 5.
 omnibusque quæ euenire possunt, circumseribenda est. vidi- Quam qui
negligit,
publicam
salutem
negligit.
 mus plures Principes & Resp. cum certum esset vtrunque pa-
 cem appetere, in plures annos non à conuentione dumtaxat,
 sed etiam à colloquio distractos fuisse, singula tantum fortunæ
 nunc aduersæ, nunc secundæ, non simul omnia, quæ succedere
 possint, momenta ponderantes. Victus si pacem petat, non
 nisi iniquam obtinet: victor si iniquas leges præscribit, victum
 abigit, aliud adigit. victor si cogitet se vinci posse, æquas da-
 bit, æquas accipiet. cum æquæ esse possunt, victori expedit:
 victo necesse est accipere. Imò Pet. Forel ex Ludou. Montalt.
in c. charitas ad constitut. Neap. Principi ait pacis negligenti
 dandum esse curatorem, qui negligentiam suppleat, &
 ditionum salutem procuret, *iuxta casum c. 2. de supp. negl. in 6.*
 cum enim tranquillitate Imperij omnis salus conquiescat;
 §. 1. *quomodo in maiest. crim. in Extrauagant.* salutem Reipubl.
 quæ suprema lex est, negligat, atque contemnat oportet, qui
 pacem. *Tantum est*, ait August. *lib. 19 de ciuit. c. 11. 12.* pacis bo-
 num, vt etiam in rebus terrenis atque mortalibus nihil gratius soleat
 audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremò possit melius inue-
 niri. & infra, *sicut nemo est qui gaudere nolit, quandoquidem & ipsi qui*
bella volunt nihil aliud quam vincere volunt: ad gloriosam ergo pacem
bellando volunt peruenire. nam quid est aliud victoria, nisi subiectio re-
pugnantium? quod cum factum fuerit, pax erit. Pacis igitur intentione
geruntur bella ab his etiam qui virtutem bellicam student exercere
imperando, atque pugnando. vnde pacem constat esse belli optabilem
finem.

CAPVT XXVI.

De Pacis violatoribus.

1. **P**Roinde compositam pacem violare, atque tranquillitatem publicam turbare, omniaque rursus suscipere deique mouere, grauissimum est scelus. cetera flagitia vel solos ipsos committentes maculant, vel & alterum criminis socium, hoc vniuersam Remp. peruadit, summo pacis bono spoliatur, omnibus belli malis aspergit. Igitur magnitudine summum est; neque vlla poena satis par. vnum furtum laqueo, homicidium gladio iuste punitur, quot mortes debentur ei, qui tot furtorum, tot homicidiorum myriades inducit? toties sane mori dignus, quoties vnum crimen morte dignum admissum est. Nulla ergo poena est, quae piaculum hoc satis queat expiare. non laqueus, non gladius, non ignis. nulla iterum satis accurata cura, quae a Rep. tantum malum auerruncetur, nulla satis diligens diligentia, quam cancer ille auertatur. adeoque recte Fredericus ait nihil aequum ad Principes pertinere quam studium concordiae. Imperialem decere solertiam ita Imperij curam gerere, & subditorum commoda inuestigare, ut Imperij utilitas incorrupta consistat, & singulorum status illaesus seruetur c. 1. de prohibita feudi alienat. per Frederic. c. 1. de pac. ten. §. 1. in princ. Auth. de hered. & falcid. §. 1. Auth. de Armis. & Augustus: Salutem Reip. tueri nulli magis conuenit, quam Casari. l. nam salut. D. de off. praefect. vigil. ideoque huic rei tum posterioris aui scriptae leges, de pace tenenda, & eius violatoribus, de pace Constantiae, de pace tenenda inter subditos & iur. firmand. & tit. ff. & C. ad l. Iul. de vi publ. item ad leg. Iul. Maiest. item tit. quomodo in les. Maiest. crim. proced. item tit. qui sunt rebelles. & tit. C. de seditiosis & iis quis plebem audent contra Rep. colligere.
2. **N**ihil aequum ad Principes spectat atque illius cura.
3. **S**ed & postremo exactissime cautum est in Imperio Germanico, ut per Constitutiones de pace publica editas, Ordinibus Imperij consentientibus a Maximiliano I. Carol. V. Ferdinando I. Maximiliano II. &c. quibus tamen publicam turbantibus armata manu hominibus coactis bannum imperiale irrogatur. id est, vitae necisque arbitrium datur cuiuslibet in pacis violatores, ut impune ab omnibus occidi possint. ut prolixius eadem constitutiones complectuntur. & Andreas Gail duobus de Pace

Pace

pub. libris exequitur. vnde in Camera Imperij contra omnes cuiuscumque ordinis status, Ecclesiasticos, & seculares, Principes, Duces, Respub. ciuitates, magnates, priuatos in promptu semper habentur mandata de non offendendo, si cui minæ, iustus metus, armorum terror, vis ipsa armata inferatur, etiam pro dominis qui subditos habent immorigeros, & seruile bellum minitantes, etiam contra dominos vltra iurisdictionis potestatem in subditos sequentes: quorum crudelitas comminatione pœnæ pecuniariæ, indignationis, amissionis iurisdictionis, & feudi, banni denique coërçeri solet.

Nec minus in promptu sunt mandata auocatoria. quibus sicubi militis delectus habetur, sine clausula iustificatoria sub pœna banni & amissionis beneficiorum, priuilegiorum, tum duci, tum cuilibet militi mandatur, vt actutum militiam eiusmodi deferant: si mandato insinuato non obtemperetur, ad pœnas comminatas proceditur. atque interim vim vi repelli permittitur, implorato vicinorum Principum, & prouinciæ Præsidium auxilio. sine clausula, inquam, iustificatoria. quia militum delectus nullo colore excusari potest, citra iussum Supremi Principis factus. quali causa inaudita parte absolutum præceptum fieri potest. vt & semper si iustus subsit armorum timor, si res spectet ad seditionem, ad publicum scandalum, si publicam vtilitatem, pacem concernat damnumque irreparabile. Gail vbi supra c. 2. n. 45. atque hæc publicæ pacis turbatio adedò religiose vindicatur, vt conatus pro effectu sit, vt sufficiat terror armorum. l. qui dolo. final. D. ad l. Iul. de vi pub. sufficiat cum telo fuisse, et si nemo occisus sit. l. aut fact. §. euentus. D. de pœn. l. is qui cum telo ad l. Cornel. de sicar. Gail cap. 15. Quæ tamen ita interpretaris, vt si quis liquidò sciat sibi malum coqui, mox Principem suum certiosem reddere teneatur; ipse tamen interim quæ ad defensionem suam necessaria sunt, maturè parare, & in promptu habere possit, atque vim vi propulsare. Ita tamen vt non excedat limites inculpatæ tutelæ. vt diximus supra bellum cuius licitum esse sine præuia iniuria defensionum.

4.

Auocato-
ria.

CAPVT XXVII.

De Repræfaliis.

1. **R**ectè Imperator Zeno æquitati naturali contrarium dixit, vt pro alienis debitis alij molestantur, constituitque vt nullus ex vicinis pro alienis vicinorum debitis teneatur. *l. vnic. C. vt nul. ex vicin. l. 11. & Iustinian. pignorationes inhiuit. Nouel. 52. & 134.* Pari causâ vetitum ne vxor pro marito, ne pater pro filio, ne vice versâ conueniantur, *C. Ne vxor pro marito & seq. tit. ne quod vna debet possessio, ab altera exigatur. l. nullam. C. de execut. & exact. l. 12.* ne quod vniuersitas à singulis. *l. sicut. §. 1. D. quod cuiusque vniuers.* atque hæc quidem naturæ & Romano iure. cùm terminus erat vrbis idem & orbis, & in foro eodem ius actor consequi poterat, aut Imperatori supplicare. Cæterùm postquam Romanum Imperium à plerisque populis excussum est, qui imposuerunt sibi singuli diademata, vt pueri & optimates Alexandri post mortem eius regno diuiso, necessitas, quod illicitum antea fuerat, rebus mutatis pro remedio inuexit. vt cùm ciui alibi denegatur Iustitia, literæ marcæ, seu repræfaliæ concedantur, quarum executione debitum consequatur.
2. **H**odie diuiso adeo Imperio denegata iustitia conceduntur.
3. **S**ed quoniam, vt diximus, non facilè in bellum descendendum est, ita neque ad ea remedia quæ bellum olent, adeoque antequam repræfalia admittantur, tria admodum prærequiri traditum est: vt scilicet & iusta causa subsit: deinde vt qui repræfalias permittit, Principem alium non habeat, qui ei imperet: tertio, vt à Magistratu & Principe eius, qui damnū iniuriâ dedit, ritè petitiū sit, vt damni reparatio mandaretur, petitiōque neglecta. si causa desit legitima, concessio quæ ininititur, stabilis esse non potest. *l. cum vera. §. subtentum. D. de fidei commissariis libertat. l. 1. §. hæc verba. D. ne vis fiat ei.*
- Dare etiam bellica remedia non potest, cui ius bellandi non est. neque enim omnibus bellare fas est. *c. Dominus noster. 23. q. 2.* Non est autem ei fas, qui alium Principem habet, vt supra diximus.

Denique non sunt repræfaliæ intentandæ, nisi cùm aditus rei Magistratus fuerit, & Princeps Supremus. Vt & vix aliter

aliter

aliter bellum ritè inferitur quantisper superest, qui ius dicere possit, & velit. quod ferè sensit Bartholus in tract. repres. atque alij alibi. Cæterùm non amarè id accipiendum est, vt exempli gratiâ voluère quidam non ritè repræsalias dari contra Ducem Sabaudia, nisi & Imperator sit aditus, quem recognoscat, & cuius in Italia sit vicarius: sed communi more, modoque loquendi sumendum id est, vt eos pro Principibus Supremis habeamus, qui pro talibus se gerunt, seu ex concessione Imperij, seu ex dissimulatione Imperatoris, seu antiqua præscriptione & possessione, seu usurpatione notoria. cui quantisper ipsi Imperatores cedunt, tantisper etiam alij deferre possunt. præsertim quibus (vt iam olim Brabantis nostris) concessum, est vt non appellentur ad Imperatorem; ne quidem in causa factæ pacis, aut negatæ iustitiæ, qui consequenter suo arbitrio relictæ sunt, nec opus est alio recurso, vt contra eos repræsaliæ ritè obtineantur, sicut & bellum iis indici, & ab eis geri potest. Si enim de negata iustitia, vel de fracta pace compellari non possint; cui fini, cui bono ille adibitur?

Igitur causâ requiritur, & grauis quidem admodum. neque enim ob vulnusculum, quod leuiter curari potest, vrendum est, & secandum; sed desperatâ omni aliâ demum medicinâ. neque locus est extraordinario remedio cum superest ordinariû. & ferè res eò reducitur, vt siue ex contractu, siue ex delicto debeatur, non aliter causâ sufficiat, quàm si querelâ post cæteros Magistratus ad Principem debitoris delatâ, ius ille dicere præfractè negauerit, vel malignè distulerit. Vtroque enim modo ipse se populumque obstringit, qui iustitiæ non satisfacit; vt traditum est de Iudice pluribus ex causis litem suam faciente. Cæterùm vt dilatio pro recusatione accipi possit, non requiritur tantùm, vt Iudex compelletur instanter, instantiùs, instantissimè, vt Pragmatici loquuntur, sed etiam vt de debito vel delicto constet: nec minus de frequenti interpellatione, contumacia, seu maligna tergiuersatione aditi Iudicis, & Principis. Hæc enim fundamenta sunt petendarum repræsaliarum, quæ & condemnationem secum trahunt, & executionem. ad quarum neutram Iudex procedere potest, si non liquet. quin imò qui rectiùs agunt, litteras Marcæ concedere non solent, nisi priùs ipsi ad Principem, populumque scripserint, vt ciui suo creditori fieri satis curent, solutione eius quod debetur, aut punitione

tione reorum; ad eum modum, quo bellum inferri ritè non possit, nisi repetitis antè per feciales rebus ablati.

Et quidem Cuius fecimus mentionem non vt excludamus incolam fixum domicilium habentem, publicaq; onera subeuntem, sed vt forensem cuius querimonia non ad eò populum Principemvè tangit, vt ob eum populo Principivè alteri quasi bellum inferre congruat. *Quid mihi*, inquit D. Paulus, *de his qui foris sunt iudicare?*

4. Porro repræfaliarum interpretatio restringenda est, vt eos non comprehendat, de quibus specialiter Concedens nolisset intelligi. Nō ergo contra Nuntios, Oratores, Legatos eius populi, contra quem sunt concessæ, non contra personam, aut bona vxoris ciui nubentis, non contra eum ciuem, qui utroque loco habitet, non contra clericos, scholares, mulieres, rusticos, aliosque qui etiam belli iniuriis eximuntur: non contra euntes ad nundinas, dum sunt in territorio Concedentis; non contra eos, qui ius com meatu habent & saluū conductum regium. quod et si Papon. *Arrest. l. 5. tit. 3. arr. 2.* in Parlamento Paris. controuersum fuisse referat, fatetur tamen Regem ipsum aditum pro autoritate com meatuum, & saluorum conductuum ita declaratum voluisse. Non iterum comprehendat Romipetas, qui sub protectione sunt Sedis Apostolicæ, aliosque peregrinos votiuos; non eos, qui vi tempestatum in aliquem locum compulsi sunt, non qui in ius vocari non possunt.

5. Sed & hoc caueri solet, vt executio repræfaliarum contineatur intra territorium Concedentis, ne in bellum generale aliàs erumpat duellum particulare. qui tamen Oceano aluuntur solent liberiùs vagari. & quamuis eius & maria dicantur cuius est continens, tamen non est Oceani tam stricta ratio, neque tam certus dominatus, quin naues abducat vbicumque, dummodo non in statione & portu, repertas, qui est potentior.

6. Quantū autè fieri potest, formā iuris, tum in decernendo repræfalias, causæ agnitione præuiâ, tum in exequendo adhibere oportet. ideoque personas captas non priuato carcere coercere licet; rebus porro captis non vt propriis vti, & abuti; sed sub hasta Prætoris vendere oportet: & quantum per huiusmodi rerum naturam licet rerum iudicatarum solemnia obseruare. qui secus faxit, ad ea damna tenetur, quæ ob iuris formam neglectam accidunt. sed magis ille ad omnia, cuius

ob

*Ostiose re-
presaliæ re-
stringendæ
& quos non
comprehen-
dant.*

*Et earum
executio in-
tra territo-
rium conce-
dentis coer-
cenda.*

*Tam in ex-
ecutione,
quàm con-
cessione ritè
proceden-
dum.*

ob delictum vel debitum ad hæc extrema ventum erit. *Qua de represaliarum materia videri potest Bartholus in tract. sub eo nomine edito, aliique Doctores qui copioso indice citantur à Tusco V. represalia concl. 194 195..196.197.198 199.200.201. Gail. de pignorat. de Arrest.*

CAPVT XXVIII.

De Legatis.

Post Bellum ad Notas summi Imperij redimus, quæ iam supererant, ac imprimis necessarios bello finiendo Legatos. quorum tum ea in re, tum aliis summa oportunitas, summa quandoque necessitas. quia Respublicas ac ciuitates per naturam conuenire est impossibile; Principes raro consultum. sæpè qui amici conuenere, in simultates discesserunt. inimicos conuenire summum vndique periculum. Pyrrho Romam venire petenti non est permissum pacis componendæ causam proponere. Itaque Legatorum munus summè necessariū, qui eas personas referendo, agere possint, quod incumbat. vt in aliis respondit Vlpianus in l. 1. D. de procurat.

Nam qui liberam Legationem obtinent, non publicorum negotiorum causâ, sed quò res suas eo titulo commendabiliores faciant, huc non pertinent, ideoque nec Reip. causâ abesse censentur. l. 14. D. de legation. Nec illi, qui quasi per beneficium relegantur, vt M. Cato in Cyprum. quæ amandatio Atheniensium ostracismo similis est, & apud Hispanos hodie frequens.

Leges XII. tabularum sanciant, *Rei sue ergò ne quis Legatus esto.* alienâ erga curâ seu populi seu Principis absoluti, & apud absolutum is est, de quo hic agimus. non Legatus prouincialis ad suum Principem. de quo non parum in tit. D. & C. de legationib. non Deputatus ciuitatum, non Commissarius Principis ad subditos, sed is demum intelligitur, qui à Supremo Principe aut populo sui iuris ad alium Supremum solemniter mittitur. sed neque agentes, aut residentes, qui dignitate & vocabulo differunt, quamuis tamen in negotiis agendis præscriptis fere Legatorum continentur. Sunt & qui negotia secreta tractent inter summos, sed occultè missi, eoque Legati nomen non vendicant. vt nec obsides, qui fidei ergò dantur.

1.

Eorum oportunitas. necessitas.

2.

Libera Legatio, non priuilegiata.

3.

Olim vetita.

4.

Legati proprie Supreme Principis ad supremum.

5. Caduceatores porrò, & quos hodie Heraltos vocamus, ad indicenda bella, & quæ eò referuntur, veteres feciales imitantur. in minoribus tubicinū, & tympanistarum operâ utimur. qui tamen & inuiolabiles habentur; sicut Caduceatores sancti, gramen, & verbenam præferentes, l. 8. *D. de rerum diuis.* quare ne claudatum scio dolum illorum militum, qui sublato in formam tympani vase cereuisiario, & pro tympanistis eminus habiti, hosti non parū incommodarunt; abuli tesserâ fidei gentium publicæ.

6. Olim Legati non assidui erant, vt ferè hodie, sed in vnum negotium missi. Hodie qui perpetui sunt generaliter in mandatis habent, curare quidquid ex re legantis fuerit. Nec huiusmodi perpetuis Legatis obstat l. 4. *C. de commerciis* quia non de Legatis loquitur, sed mercatoribus, qui eos comitantur, & Legationis specie abutuntur, in locis vbi Romanos inter & Persas commercia erant vetita, ne qui alieni regni arcana scrutarentur. sed vt vt hæc sint, hodie vsu omnium gentium perpetui Legati recepti sunt.

7. Legationum causæ. Legationum causæ variæ sunt: belli, pacis, induciarum, fœderum, auxiliorum poscendorum, com meatuum, transitus, consiliorum hostilium noscendorum, aliorumque supremorum negotiorum, consolationis, & congratulationis. cuius vestigium in l. 35. *D. quibus ex causis maiores.* & Iustinianus Romam Legatos cum muneribus misit, qui Pontificem salutarent, & beato Petro munera offerrent, l. nos reddentes *C. de summa Trinitat.* plenæ sunt sacræ, & profanæ, veteres, atque hodiernæ historiæ variis variarum causarum exemplis.

8. Legati absoluti. Constat ergo Legatos rigidè loquendo mittere solùm eos, qui summam potestatem habent, & eosdem recipere. Victor ferè vetat, ne quò victi Legatos mittant: ad se missos non nisi ab illo visos dimittant. sic egit fere Scipio cum Carthaginensibus post victum Hannibalem. Caduceatores Persei sunt retenti à P. Æmilio, cum ille iam victus esset. Plura alia passim extant.

Barau non parum, nec vno loco laborarunt, vt quos mittebant Legatorum (Ambassatorum) nomine reciperentur. Italiæ, Germaniæ, Principes multi, Hanseaticæ ciuitates, aliique Ordines ac Prouinciæ, ius Legationis, quod ex rigore non obtinerent, Imperatoris patientiâ, atque immemorabili possessione vsurparunt; vt possessionem interuertere hodie non oporteat.

Qui

Qui iura belli non habent, vt pyratæ & prædones, iis Legatorum ius non est: neque rebellibus, & bannitis *l. 21. §. 1. D. Legatorum ius non habent, que non habent belli.* *de capt. & postliminio reuers.* quia rebelles delinquendo hoc ius acquirere non possunt, nec banniti: quamuis quo ad pœnam & hostiliter tractari possint, nec minus prædones priuati habeantur. *l. 13. in princip. D. de offic. præ.* quibus etiam priuati vim inferre possunt, *tot. tit. C. Quando liceat unicuique, sine Iudice se vindicare.* vnde multos legas malè habitos à talibus missos, quamuis Legatorum nomen obtendentes.

Qui sub censura sunt banni Ecclesiastici à Religiosis Principibus, si Legatos mittant, non recipiuntur: quoniam eorum colloquio interdictum est. sed tamen & pyratæ, & rebelles, & banniti, si agentes, deputatos, seu quocumque nomine missos destinarunt, ne violentur publicè interest. Admisit latronum Legatos Alexander apud Curt. *l. 7. fugitiuorum Cæsar, l. 3. de bello ciuili.* Carolus V. Imperator Heraldum Protestantium apud Sleydan. *l. 7. de ciuili.* Mitti autem non possunt qui ius postulandi non habent. *l. sciendum. D. de Legat.* si enim in priuatis id receptum, magis decet in publicis. adeoque & fœminas à publico hoc officio honestas excludit. *l. 2. D. de Reg. Iur.* Missæ tamen à Romanis mulieres raptæ ad Sabinos: mater, & vxor ad Coriolanum: matronæ Romanæ ad Constantium Imperatorem pro restitutione Liberij PP. & sæpè virgines vestales: ad Imperatorem Henricum IV. Agnes Imperatrix eius mater à Gregorio PP.

Ergo viri probi, neque infimi, sed eximij, nobilitate, doctrinâ, Magistratibus gestis, rerum experienciâ, etiam titulis ob causam Legationis donati, circumspecti, validi consiliis, gratiâ, & authoritate, idonei in negotiis, de quibus agendum; sed neque suspecti: quia qui cum his agunt, dum omnia tuta timent, rarò quidpiam feliciter peragunt. minimè porrò persona iis ad quos mittitur ingrata, atque infesta. quia dum personam auersantur, non facilè iis quidpiam persuadeat, qui affectum in consilio habent, & minus quid dicatur, quàm quis dicat attendunt. quinimò cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Ita Gregor. *c. cuncti d. 49.* Solemne est exemplum in Ludou. XI. Oliuerium suum ad Gandenses mittente.

Sed & ipsi Legati si plures fuerint, vt Aristides & Themistocles, inimicitias in finibus relinquere debent, non vt in Basiliensi Concilio Ludouicus Pontanus, & Nicolaus Siculus Archiepi-

9.

Legatorum ius non habent, que non habent belli.

10.

Rectius tamen non violentur.

11.

Legati viri boni, præclari.

12.

Si plures, ponunt similitates.

chiepiscopus Panormitanus, (quorum ille inter Iuris interpretes nomine Romani, hic Abbatis noti sunt) ab Alphonso Neapolitano missi, valde occupatam Synodum discordiâ suâ reddidere.

Quare & expedit inter plures vnum Legationis principem esse, qui ethi ex aliorum consilio se gerat, summa tamen rei penes eum vnum sit. ne pares autoritate sententia distrahantur inutiliter, imò sæpè perniciosè.

13. Eorum publicum munus & iniis imponitur. Publicum Legatorum munus esse, adeoque cum publica munera detrectare non liceat *l. 18. D. de decur.* quemuis subditū ad id cogi posse nemo dubitat. *l. 4 §. 5. D. de Legation. l. 17. §. 6. & l. seq. D. Ad Municip.* neque sine flagitio deserere *l. 1. D. de Legation.* naturæ ius est quem patriæ parere. *l. 1. D. de Inst. & Iur.* locus tamen missio suspectus excusat, *l. 8. D. ad Senatuscons. Trebell.*

14. Honorificè sunt excipiendi. Legati honorificè suscipiendi sunt, & humaniter tractandi, obuiam pro dignitate eundum, hospitium præbendum, & sumptus; non tamen perpetuus. admittendi statim atque aduenerunt, cum aliqua pro dignitate mora, & audientia danda intra proximos dies, & fatius ab ipso Principe ad quem mittuntur, qui audiat nō tantum ceremoniosas orationes, sed ipsa illorum mandata, atque negotia ob quæ aduenerunt: quæ solent reiici ad ministros, qui pro suis affectibus ea sæpè referunt, interfecant, dirigunt, vt inscij Principes, præter mentem in bella prouoluantur, quæ exinde vix consciis Regibus nonnumquam geruntur.

15. Pro dignitate mittentes, missorum & eorum ad quos mittuntur. Honorificè inquam Legati excipi debent pro dignitate mittentis, missorum, & eorum, ad quos mittuntur. quæ consideratio omnē actionem vtrimque dirigit. Vnde illud apud Liuium *l. 30. Annibal peto pacem.* & iterum: *Carthaginensium Legatorum etatibus dignitatibusq; conspectis (nam longè primi ciuitatis erant) tum pro se quisque dicere, Verè de pace agi.* & apud Tac. *l. 20. pertinere ad Vespasiani honorem occurrere illi, quos innocentiissimos senatus habet, qui honestis sermonibus aures Imperatoris imbuant.* & rursus *Liui. l. 9. ad Consulem consularis missus, qui sua quoque eum non publica solum autoritate moueret.* Antiochi Legatos humaniter susceptos Romani, vt *L. Quintius.* attentius audiret iusserunt, ipsisque responderet, quæ ex dignitate atque utilitate Pop. Rom. responderi possent.

Pertinet huc vt Legato honor tribuatur, in eundo, stando, sedendo, qui iis debetur à quibus mittitur *c. præcipimus.*

d. 39. c. magnum 11. q. c. solita. x. de maior. & obed. sic tamen ut inter Legatos is ordo ratus sit. Cæterum si quis adsit summæ notæ Princeps alius, verbi gratiâ Elector, aut alius ei suppar, proprio is lumine alienum Legati supergreditur; alioquin quoad alios, Legatus minuere mittentis dignitatem, inferioribus cedendo non debet, sed potius comitiis & congressionibus abstinere, quàm præiudicium referre.

Admissus humaniter Legatus modestè, ac sine conuiciis, vltimè acerbitate, liberè, sine timore aut tumore, mandata exponat, eo gestu ac loquendi modo, ut ne quid audientem offendere possit: ita breuiter, nequid desit; ita laxè, nequid superfluat: opportuno fandi tempore, non tristi die, non importunâ horâ, non moroso genio: præmeditato sermone, qui mentem non præcurrat: si superba mandata deferat ac odiosa, ipse superbiam odiumque verbis suis non augeat, temperet quatenus rei denunciandę integritas permittit: responsa diligenter in memoriæ scrinio recondat, si perplexa ingratauè sint, neque persuadere possit ut mutantur, scripto consignari petat, quasi ad faciendam domino fidem: sed & ut solet, quo scriptio minùs dura sit quàm flabra verborum: mox legantem per epistolas certiozem actorum reddat, diligenter ac sedulò id faciat, sed nihil quicquam nisi bene compertum adiungat, consulat sana ac sancta, rebus quas agit idonea, occasiones aucupetur, & indicet, occultis notis arcana summi momenti credat, re peractâ ad suos maturè redeat, renuncietque acta, exactè atque sincerè, lautia etiam ac munera quæ discedens (nam ante vix sine corruptione, illiusvè suspicionem receperit) sumit, more ferè admissio, domino indicet. Interim dum Legationem obit, ante omnia fidus sit, muneribus inexpugnabilis, aut promissis: arcanorum secretissimus custos, nihil vino aut mulieri, sed neque domestico cuiquam fidat, nisi admodum exploratæ à se fidei: sed neque huius in rebus summi momenti calamo suo; dumtaxat illas fidat, aut perscribat: nihil temerè dicat, faciat; vè deliberationem actioni præmittat: prudentiam, circumspeditionem, constantiam, fortitudinem in consilium adhibeat, neque nimium calorem, neque frigus deliberationi executionique inspergat: caueat ne titubet, mandataque frangat, nec latum vnguem egrediat: nisi fortè rebus interim admodum mutatis. sed neque tunc si mora trahi, & mittens consuli potest. promissis se & mittentem non implicet, nisi mandatis, aut quæ facilè, ac citra
 appa-

16.

Quomodo se
habere de-
beat Legati,
& haberi?

apparens incommodū exequi possit, Legationē neque auaritiā ac sordibus dehonestet, neque fastu ac superbiā odiosam reddat: modestā comitate grauitatem non morosam temperet, comitatu neque vili neque superfluo: sed cum delectu sine onere splendeat, veste dignā ac patriā, eodemque idiomate, compto etiam, at sine fūco. Principis ad quem mittitur mores exploret ac regni instituta: iis ita placeat, ne quid tamē de suis indignē mutet, nihil carpat, asperūmue dicat, neminem vituperet, modestē potiū laudet: superbiam vitet verborum, nimis ceremoniis virtutes non obumbret, sed neque fastuosā rusticitate: veras virtutes amet, & probus vt audiat curet: de Principe suo, aut regno nihil iactanter loquatur, sed neque contentim aut deiectē, etiā in re anxia, & postulatione auxiliorum. Domini locum, ordinem, dignitatemque tueatur.

C A P V T X X V I I .

De Iure vitæ ac necis.

Patria potestas ius vitæ ac necis olim complexa est, cuius vēstigiū in filia adultera occidi à patre permessa. l. 20. cum seq. ad l. Iul. de Adult. idemque in marito: ac maximē in seruis eius Iurus ratio valuit.

1. *Solis supremis competit sub insignibus gladij & pugionis.* Has omnes superat potestas gladij in Rep. Apud Rom. in iussu populi occidi stante libertate nemo poterat. ea potestas in Imperatores lege regiā translata est. eam pugio, gladius, ensis significat. Galba iter ingressus est paludatus, ac dependente à ceruicibus pugione ante pectus. Vitellius pugionem in concione Consuli reddidit, tamquam ius vitæ ac necis. In Inuestituris regna per gladium traduntur. Ita & argumentatur D. Paul. ad Rom. c. 13. *Vis non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Apud Turcas similesque gentes pro arbitrio magnus Dominus ius vitæ ac necis exercet, apud populos politicos ius dicitur, neq; aliàs gladius exercetur, nisi ad sententię executionem quò ad subditos, quò ad exteros

exteros, si bello petendi sunt, non nisi per faciales eo indicto: lataque proinde suo modo, super iustitia belli, sententia. Nullū aliter sanè Romanis bellū iustum fuit ex instituto Anci Martij Regis. belli æquitas omnis iure faciali præscripta erat.

Ius vitæ id complectitur vt mortis rei, adeoque damnati vitâ donentur. id populus Romanus etiam sui Iuris ab origine fecit, vt patet in Horatio ex Curiatorum duello superstitite, ob patricidium sororis damnato, ad populum prouocante, ac viuere iusso. Tribuni id postmodum vsurparunt, quorum potestatem Augustus secutiq; Imp. in se transtulerunt. Tunc primum, inquit Tac. l. 14. *Ann. reuocata ea lex credebatur, quâ haud perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quaesuit, vt condemnatus à Senatu, intercessione tribunitiâ morti eximeretur.* vnde & Augustin. de fato: *Imperatori soli licet reuocare sententiam, & reum mortis absolueret, & ipsi ignoscere,* atque in integrum restituere. honori scilicet & ordini & omnibus cæteris. l. 1. *de sent. pas. & restit.* quò & spectat exuli cōmeatum dare. l. 4. *de pæn.* Vnde & Car. V. Senatui Mediolan. cū imperij & summæ potestatis ferè iura concessit, excepit criminis condonationem, & saluum conductum. quem cū & in Belgio plures dynastæ pridem vsurpassent, etiam Albert. Pius *edicto an. 1611. art. 45.* sustulit. Ex his promanauit Theodosij lex 20. *C. de. pæn.* vt pœna eorū quos Princeps supplicio affici iusserit, differatur in diem trigelimum, sualu D. Ambrosij ob cædem Thessalonicensem: quo secūda deliberatio expectari possit, & ira illius emolliri, atque interiectu tēporis mitigari: cū alioquin dum Magistratus cognouit, statim sententia ferri, l. 18. & executioni mandari debeat, neq; vltio differenda sit. l. 15. *C. de pæn.* ne sit occasio supplicandi & malis artibus euadendi, d. l. 18. quod quia hodie nimium negligitur, videmus incommoda ea nimis etiam locum habere. Magis probanda sententia Iuliani. *Scis, inquit, quàm sim lentus ad condemnandum, & quanto lentior postquam condemnaui ad ignoscendum.* vtrumque rectè. neque enim præceps Iudex esse debet, de vita hominis vel morte decreturus. postquam autem causâ cognitâ iam statuit, & iure damnatus est reus, non itidem vindictæ publicæ pro libito eripiendus est. Clementia Principalis, si pro arbitrio pœnas & præmia tollit, iustitiam distributinam euertit, & cum ea Reipubl. fundamenta vellicat, quæ pœnis & præmiis sustinentur.

CAPVT XXX.

De pecunia imperanda, tributis, ærario.

1. **N**eruus belli, totiusque Reipubl. pecunia est. l. 1. §. in causa 20. D. de Quæst. malum necessarium; sine quoannonæ, & quæ præter honores sunt, præmia, stipendia, sumptus præstari non possunt. neque enim, inquit Tacit. lib. 4. histor. quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi possunt. Cicero ad Q. Frat. Imperium sine vectigalibus retineri nullo modo potest. ideoque rectè Senatus Neroni omnium tributorum immunitatem facere cogitanti, collaudato multùm eius animo, respondit, Incisis nervis Remp. stare non posse. Necessaria ergò pecunia. nihil tamen est toto orbe, quod Reges, Principes, Respub. sæpiùs grauiusque affligerit, concusserit, euerterit, quàm pecuniæ tributorumque improba extorsio. testes omniù gentium, omniumque; etatum historiæ. Vnde rectè Salustius ad Cæsarem: Ego cuncta imperia crudelia magis acerba quàm diuturna arbitror. & Tacitus Mithridatem arguit atrociolem fuisse, quàm nouo regno conduceret: laudat Germanicum, qui Cappadocibus quædam ex regiis tributis diminuit; quo mitius imperium Romanum speraretur.

2. **Q**uid ergò si exigere pecuniam nocet, si carere non possumus? medicos imitabimur, venena venenis ita temperantes, vt non tantùm medicinæ fiant, sed grauiissimi, acutissimi & maximè lethales morbi per ea optimè & vix sine iis sanentur. Tributorum vectigaliumque temperamentum est Iustitia. hæc potestatem imponentis, causam, proportionem, modumque exactiõnis requirit. Potestas gradum supremi Principis, seu, quæ sub nullo Principe est Reip. exigit, causa; defensio, seu alia necessitas Reip. est. non aliter sine causa populum tributis exhaurire licitum, quàm venam medico incidere, nisi valetudo exposcat vel restauranda, vel præseruanda. Proportio; vt vnus in alterum onus non reclinet: vt exemptus sit nemo, nisi ex causa publica: vt clerici sunt, & palatini, leg. ex causa. C. de privilegiis eorum qui in Sacro palatio militant. vt capitatio criuis remissa. leg. h. C. de capit. acin. cens. exim. Modus; vt exactores supra, aut aliter quàm indictum est, à nemine exigant. Huic rei à Romanis multæ leges scri-

scriptę, multę pęnę propofitę, multa exercita iudicia, à nullis magis peccatum, nullę illis fatis fuerunt cautiones, non infpektorum, difcufforum, atque peręquatorum officia, non exactoribus, & compulforibus, non publicanis, & conductoribus præfcriptę regulę. Formam modumque tributorum tam ex iure Codicis quàm Authenticorū præter alios pulchrę enarrat Gudelin. *Iur. nouiff. l. 5. c. 9. & libellum dedit Iul. Cęfar. Bulengerus de vectigalibus pop. Romani.*

Tributa iufta & neceffaria benę commendat Iuftin. *Novel. 3.*
vt Iudices fine quoquo fuff. 8. §. oportet.

Fauor iuftorum tributorum.

Quin & à reuerentia loci folutionem olim commendatam fecit, ita vt in ædibus facris fieret, affiftentibus ecclefiarum defenforibus, & œconomis. *Novel. de mandat. Princip. 17. §. feq. denegato iure afyli folutionem detrectantibus eque, ac mali- tiõfẽ in exactione tributorum verfantibus, Novel. de colla. 128.*

Sed neque in præfentẽ tantum, fed & que potest obuenire improuifo neceffitatẽ in ærariũ thefaurũ conferre, & folicitũ effe congruit. Quamquam enim bonus Princeps qui magis à fuis diligitur, quàm timetur, habet quidquid poffident ciues; & diuinã lege *Deut. c. 17. prohibeatur multiplicare fibi aurum, & argentum; & Tyro exprobre- tur, apud Zachar. c. 9. quod coaceruauerit fibi argentum tanquam puluerem, & aurum vt lutum platearum: id tamen ita eft accipiendum; ne vel iniquę congerantur opes, vel in iis congeftis fiducia, non in auxilio manus diuinę ponatur. nam & Chriftus loculos habuiffe legitur. Sententia rufficorum à Proculo relata, à Celfo laudata in l. fi Chorus. 79. §. 1. D. de leg. 3. fuit, pecuniam fine peculio fragilem effe; peculium appellabant, quod præfidij caufã feponeretur: vt quidam bellis ciuilibus factitaffent. Id fi rufficis, multo magis Rebufp. Principibusque conuenit. ne qua eos improuifa neceffitas obruat, fi ærarium vacuum ad belli expenfas adferre nihil potuerit. vt Lacones ideo in difcrimina extrema lapfos cenfeat *Arift. 2. pol. c. 7. Romani quidem Saturni Ædem pro ærario habuerunt, aurumque illatum, vt forma etiam obeffet rapinę, in grauiorum laterculorum figuram conflauerunt. Aliud etiam ærarium fuit, in quo ciuium tributa, vectigalia fociorum, & prædę Imperatorum acerbantur. Denique aliquando tertium: quod pecunia in Gallici belli caufam à populo collata. cum execrationibus, ne inde amoueretur, nifi illud ingrueret. quam rem nupet eft imitatus Sixtus V. cuius poft mortem tamen fpes euauit.**

4. Princeps in omnem neceffitatem thefaurum habeat.

5. Fontē ærarij perennis suppeditant agri, nemora, possessiones, quæ in patrimonium Reip. selectæ. vt Romulus in partes tres agrum Romanum diuisit, vnâ sacris faciendis, alteram Reip. oneribus, tertiam ciuibus. In Ægypto quinta fructuum pars Regi penditur consilio & contractu Ioseph. *Genes. 47.* Vectigalia & tributa penè cum Regibus nata sunt. *3. Reg. c. 5.* vsus prorogauit ad omnia, quæ regalia vocantur.

6. Vectigal magnum parsimonia est.

Parsimonia. *Ab Ioue donari possit tibi.*
Si rectè frueris, non est vt copia maior

Inde Alphonfus asserebat Regibus, qui pro reditu sumptus metiuntur, omnia cedere bona. secus iis accidit, qui demum postquam comederunt rem, rationem putant, & seram parsimoniam in fundo quærunt. vt priuati ita Principes, qui inutilibus hominibus aulas refertas habent, adulatoribus, morionibus, histrionibus, & qui nec numerari nec nominari omnes possunt. nolim tamè parsimoniâ illiberalè, ac Principe indignâ, qualis fuit Ludouici XI. qui à familia patricios, ac nobiles abegit, sartore pro feciali, tonsore pro legato, medico pro cancellario vsus. Nō debet Princeps infami parsimoniâ splendorem Imperij obfuscare; sed neque summam fortunam definire luxu. Nero diuitiarum & pecuniarum fructum non alium reputabat, quàm profusionem: sordidos esse, quibus ratio expensarum constaret: prælautos & magnificos, qui abuterentur. *Sueton. c. 30.* Magni fuere Principes, quorum magni

7. *Non tamen illiberalis.* conatus à parsimoniæ neglectu retardati sunt. alij etiam ipsi per illum perierunt. Obiectum ab Hira strenuo Duce Carolo VII. Regi Galliarum, cum Angli felici bello totum penè regnum occuparent, & ille gynæceo, choreis, & epulis se daret, *illū cum pompa & tripudio perire velle.* quo libero dicto Rex quasi è longo veterno excitatus Rempubl. curare cœpit, & fœliciter exinde bellum confecit.

8. *Absq; prodigalitas.* Paupertas penè sequitur prodigalitem. periculosum animal est Rex pauper. Nero nec largiendi, nec absumentum modum tenens, post ærarium exhaustum, stipendia militum & commoda veteranorum protraxit, mox calumniis rapinifque animum attendit; tandem nulli officium delegauit, vt non adiiiceret, *scis quid mihi opus sit, & hoc agamus, nequis quidquam habeat.* *Sueton. c. 30. & seq.*

9. *Inde paupertas, & eius mala.* Paupertatē Regiam sæpè domanij alienatio secuta est, magna

gna Imperij immunitio. Inde fertur Maximilianus I. Caroli IV. Imperij vitricum appellasse. Odi, inquit Alexander Magnus, hortulanum qui olera radicibus excindit. Acta Syllæ Dictatoris rata habita sunt omnia, dura quamuis & crudelia, non tamen vectigalium remissio. reputabat enim Senatus nec illi licitum esse, cui concesserat omnia, quibus Respub. & pace & bello salua est, minuere.

Indebita tamen exactiones populo placando, vel in totum, vel in partem sæpè remittuntur. id fecit Adrianus, Pertinax, Iulianus, Germanicus, aliique: & solemne fuit Regibus Perfarum primum annum concedere immunem.

Non negligenda sunt pœnarum mulctarumque compendia: augenda etiam quorundam grauiorū scelerum, homicidiorum, peculatus, improbè litigantium pœnæ: agricultura, mercatura promouenda: metalla, si qua gignit prouincia, eruenda. ea Regum est mercatura. dānandi in hunc laborem, aliaque opera publica grauium scelerum rei: omnesque alia naturæ dotes explorandæ. vt quantum fieri potest, à populo onerando abstinetur. atrum aurum est quod à lachrymis fluit.

Si quod tamen necessitas exprimit, nomine suo solatium prædicet. subuentionis voce potiùs, quàm tributi appellentur, suppetiarum, subsidiorum, & vt apud Belgas, precariarum. in Anglia beneuolentiæ, apud Hispanos donatiui, & vt apud Persas, & Ethiopes, & apud veteres Germanos, spontaneæ collationis, aut similibus vocabulis dulcoretur asperitas negotij: vt quamuis Regum preces imperia sint, & minæ; non tamen id populo ostentetur: benignam credat petitionem, causam necessariam, impensas ritè faciendas non argumentetur, vt D. Augustinus, in pœnam exigi. c. maiores 16. q. 7. quia discessit, inquit, deuotio Dei, accessit iudicium fisci. nolimus partiri cum Deo decimas: modo autem totum tollitur. hoc tollit fiscus quod non accipit Christus. Omnino id agat Princeps, vt ametur, si enim malus dumtaxat timeatur, & tributis populum grauet, facilè is alium respicit, quem credat fore leniorem. quis, citra eam causam, credat Saluiano 5. de gubernat. Dei. Vna, inquit, & consentiens illic Romana plebis oratio est, vt liceat eis vitam quam agunt agere cum barbaris: & miramur si non vincantur à nostris partibus Gothi, cum malint apud eos esse quàm apud nos Romani? utinam omnes Catholici Principes Saluianum exaudirent! politiam, tributa, disciplinam suam hæreticorumque hostium inter se compararent, ex usque de animis suorum coniecturam

facerent, ac cui periculo, se religionemque, quam profitentur, subiiciant!

13. *Cum modestia petantur, habentur.* Non igitur Principes gloriantur aureum sibi esse pratum, quod metant quoties lubeat, non fingant imminere hostem, aliamue necessitatem, & pecuniâ exactâ, quasi nube depulsâ in luxum abutantur: causam à necessitate commendent, non imperent, sed impetrent. Suadam, non violentiam, Legatam ad populum mittant. Magnas etiam Deas esse credant Inopiam & Impossibilitatem. numquam eò rem deducant, ut disputari queat, ubi ad tributa populi consensu opus est, voluntarij an dissentientes obstringant. quod controuertit Saxo, apud Sleydanum l. 14. quæ vota maiora dicantur ex numero personarum, vel quantitate contributionis, ut inter priuatos l. 8. D. de pact. quæ res pluribus sæpè locis, & nuper in Imperio Romano Germanico acerbè disputata fuit. qua in re etiam monet Cominæus lib. 10. c. ult. non durioribus verbis utendum esse ad impetrandum Ordinum consensum. Camelus blanditijs, non verberibus prouocatur, ut ultra quàm possit laboret. caueant Principes, ne vnquam referant responsum Carolo Audaci datum, apud Gul. Paladin. Hist. Burgun. lib. ult. non detur ansa de causæ inutilitate, de auersa pecunia, de protracta in luxum querendi. sed semper meminerint moniti Mæcenatis ad August. apud Dion. l. 52. non clam me est non nullos tributa & vectigalia institui agrè laturos esse: verum hi ipsi, si neque alio præterea damno afficiantur, & re ipsâ comperiant, hæc ipsorum salutis causa, utque ceteris suis bonis tutò perfrui possint exigi; præterea cum plerique ipsorum eam pecuniam alij Magistratum gerentes, alij præfecti regionum, alij militantes excipient; magnas etiam tibi gratias agent, quòd exiguam reddituum suorum partem tibi conferentes, reliqua omnia sine damno percipere possint. Dignam Mæcenate sententiam iudicabit, qui omnium verborum momenta ponderabit; causam publicam facit leuem, & cætera innoxiam exactionem, ceteros ciuium redditus indemnes, neque quemquam immunem. leue est cum vel parum, vel distinctis temporibus confertur. l. penult. C. de col. fund. patrim. l. 11. vel ab humanis exactoribus recipitur. l. 33. D. de Iur. æquiori animo soluitur quod ab omnibus soluitur.

14. *Cum iustitia & equalitate.* Ferre, quam sortem patiuntur omnes, Nemo recusat.

Inde l. 10. C. tit. de Immunitate nemini concedenda, inde inspectores, persequatores, qui grauatos releuarent pro modo fundorum,

dorum. l. 1. C. de censibus & censu. l. 11. l. ult. C. de annonis & trib.
l. 10. inde bonorum Aderatio, & Censu.

Quare acerbè Dioclet. & Max. in l. professio. C. de muneribus.
l. 10. rescribunt: Professio & desiderium tuum inter se discrepant: cum
philosophum te esse proponas, vinceris auaritiâ & rapacitate: & one-
ra quæ patrimonio tuo iniunguntur solus recusare conaris. Quod frustra
te facere cæterorum exemplo poteris edoceri.

Omnium prouincias regentium præcipua erat cura, tri- 15.
buta exigere. §. 1. in Auth. de mand. Princip. l. ult. C. eod. quam
etiam Præfecti prætorij agebant, l. 3. C. de annon. sicut & Cura tri-
butorum
ad Præsides
spectabat.
vectigalia, portoria, salina, annona, & classes ad species tran-
uehendæ sub eorū sollicitudine erant. l. 8. l. 10. & seq. C. de ve-
ctigal. l. 1. C. de classib. ita vt susceptoribus ad prouinciam missis
exactio non permitteretur, sed Iudicibus ordinariis, l. neque
sacrarij C. de canon. largition. l. 10. Sed neque exactum aurum 16.
penes ipsos hæere debebat (morâ enim suos inficit,) sed ad Hæere
apud eos
non debent,
sed trans-
mitti, &
quomodo?
sacras largitiones sine vlla dilatione erat mittendum. l. 2. C. de
Off. l. 2. C. de can. larg. tit. vel numeratâ pecuniâ, vel auro in
massam conflato l. 12. & 13. C. 76. de suscept. libra 72. aureis re-
spondente. l. quotiescumque. C. de suscept. & frumenta aliæque
species tributariæ erant diligenter in horreis recondendæ, &
prout designatum erat, transmittendæ. l. 2. C. de nauicular. l. ult.
C. de suscept. d. Nouel. 128. sic tamen vt translationes fierent sine
indebitis sumptibus, & ne plus haberet dispendij translatio quâ
deuotionis illatio: ne mediterraneæ ciuitates à maritimis, vel
maritimæ à mediterraneis onerarentur. l. mediter. C. de annon.
& tribut. eodem pertinet ne per collusionem tabularij po-
tentiorum sarcinam ad inferiores transferant. l. quoniam. C. de
censib. l. 11.

Forfan & huc respexit consilium Tiberij, quando eum lau- 17.
dat Tac. l. 4. in princ. Pauci per Italiam Cæsaris agri. nam pro mo- Alij præ-
aliis graua-
ri non de-
bent.
do iugerum omnes soluebant l. 1. C. de quib. mun. vel præstat.
mem. felic. excus. sed qui se supra modum tributis grauari exi-
stimat, appellare potest. d. Nouel. 128. seu aliàs se excusare, si
causam habet, l. 2. C. de off. ciuit. à functionibus. vel si fortuna
acciderit, & deterioratione prædiorum, vt tributa nimia eua-
ferint, releuationem petere in futurum. Nouel. de releuat. tribu-
torum. quin & agri ab aliis deserti, ab aliis occupari paterant,
præstatione saluâ. l. qui agros. C. de omni agro desert. Enimuerò
tributorum, censuû, & vectigalium forma non eadem est vbi-
que gentium, nec hodie alicubi, quæ olim apud Romanos.

Gudelin: *vbi supra in fine.* quanquã quædam apud nos pro modo iugerum soluantur, sed maximè è cereuisia & vino. prout & apud Romanos tributum quod ex vino soluebatur, ingens fuit. *l. 4. C. Theod. de suar. & pecuar.*

18. *Durè à maleuolis, benignè à bonis exigantur tributa.* Id tamen numquam non obtinet, quod Iustin. monet *in l. 2. C. de Off. præfect. prætor. Afric.* Sicut, inquit, iubemus audaces, & feroces contra inimicos Iudices ac milites nostros esse: sic volumus eos mitis & beneuolos circa collatores nostros existere, & nullum damnum, nullamque lesionem in eos efficere. Immites sanè exactorum mores collationis grauitatem augent. beneuoli sermones, vt colloquia archiatrorum medicinarum, amaritudinem minuunt.

19. *Exactores iniusti puniendi.* Peccant ergò in Principem, & Remp. qui per mores suos tributorum odium augent. minus autem prouincialibus vltus omnino Iudicum inferendum aliquid potest indicere. quòd si eorum vel gratiosâ conuientia, vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis, eos quoque damni simplicis pœna castigat *l. placet de excus. l. 10.* & quidquid vltra debitum fuerit elicitum à curialibus, vel cohortalibus, vel aliis exactoribus, duplum eruitur. si quis autem exactorum insuper exactiois crimine fuerit confutatus, capitali periculo cupiditas eius amouenda atque prohibenda est, si in eisdem sceleribus perseueret. *l. quidquid. C. de superexacti.* Nullus

20. *In eo facinore deprehensus semel, impossiterum officij incapax.* verò thesaurorum semel deprehensus euerfor, quocumque pacto aut repetit militiam suam, aut aliam sibi acquirit per ambitum dignitatem, vel sese transfert ad aliam quamcumque militiam. *l. nullus. C. de palatinis sacrar. largit.*

21. *Causa notorie sit necessaria, mitis, æqualis, & secundum patrias leges exactio.* Principem sanè & Magistratum oportet, si populum quietum velint, in tributis & vectigalibus indicendis cauere, vt causa atque necessitas notoria sit, & populo probetur. inæqualitas plebem in partes non scindat, exactorum mores & odia non exacerbent, forma indicendi patriis legibus priuilegiis uè ne sit aduersa. nam apud plebem validè, & apud suos, exterosque speciosè in seditionem agit. qua in re prudentissimi Reges, atque Magistratus, nec minùs optimi sunt lapsi; in expertis vti consiliis. nulli magis quàm qui necessitates, & vires non supputant. *apud Tacit.* Tiberius eum proferrit libellum recitarique iussit, in quo publicæ opes continerentur, quantum ciuium sociorumque, in armis; quot classes, regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, necessitates, ac largitiones. vnde & Cicero de leg. Est, inquit, Senatori necessarium noscere Remp. idque latè patet. quid habeat militum, quid valeat ærario, quos socios Respub. habeat, quos amicos, quos stipen-

stipendiarios, quâ quisque sit lege, conditione, fœdere, tenere consuetudinem decernendi, nosse exempla maiorum. Quare idem Cicero pro Balbo laudat Pompeium (vtinam idem omnibus qui Remp. administrant conueniat!) Equidem existimo Iudices, cum in omni genere ac varietate artium etiam illarum quæ sine summo otio non facillè discuntur, Cn. Pompeius excellat, singularem quandam laudem eius & præstabilem esse scientiam in fœderibus populorum, Regum, exterarum nationum; in vniuerso denique belli iure, ac pacis, nisi fortè quæ nos libri docent in vmbra, & otio, ea Cn. Pompeium, neque cum requiesceret, litteræ, neque cum rem gereret, res ipsæ docere potuerunt.

Pertinent huc præstationes, & ordinaria tributa, vectigalia, portoria, telonia, mulctarum, pœnarumque compendia, bona quæ indignis auferuntur, vacantia, pro derelictis habitâ, thesauri pars in publico inuenti, ex delicto confiscata, & ex moribus bastardorum successiones, redditus venationum, piscationû, maris, fluminû collectæ, angariæ, parangariæ, &c. aliaque regalia, decimæ nouales, ex quorundâ sententia, quos lubenter audiunt fiscales, sed aduersatur *c. tua. x. de decim.*

Finiam hæc eo repetito quod principio dixi, vt medicinas, venena, & mala necessaria tractanda omnia tributa, exactiōne miti, ineuitabili necessitate, distributione, & impensâ iustâ. Ego suggero (inquit Greg. ad Imp.) vt & si minus impensæ tribuatur, à suo tamen imperio oppressorum lacrymas compescant. Nam idcirco fortassè tantæ expensæ in hac terra minus ad vtilitatem proficiunt, quia cum peccati aliqua admixione colliguntur. præcipiant ergo serenissimi Domini nihil cum peccato colligi. &c.

CAPVT XXXI.

De Moneta.

Monetæ ius ad Supremum, vt suprâ diximus, Principem pertinet. ideoque Monetam falsam protrudere, arrodere, adulterare supremi semper criminis fuit. neque quisquam in priuatis id excusat. Sunt tantum, qui in Principibus admittant, speciosiori tamen nomine, quasi Regia autoritas, atque inscriptio satis sit pro metallorum mixtura, ac deprauatione; valore pecuniæ naturali imminuto, legali aucto cum annonarum incremento, mercimoniorum impedimento, ac tandem cessatione, priuatâ singulorum & publicâ omnium depauperatione. Malè sanè de Principibus merentur eiusmodi consiliorum authores; sæpè tum sibi, tum

1.
Moneta non
deprauanda
quamuis
iure regio.

tum Principibus; semper autem Reip. extremum noxij. fateor pecuniã iure Regio cudi, tractari, imagine Principis signari, & in speciem Regiam penè totam videri, & Christum numisma census Cæsari dari iussisse ad responsum, quod eius esset *imago & superscriptio*. nego tamen imaginem, titulum, insignia vlteriùs ius Regium producere, quàm ad decus, authoritatemque publicam, & si lubet (quod non omnes concedunt) sumptus monetarios. non secus quàm ideò, quia iure Regio Magistratus creantur, nomine Regio jura dicuntur; ea præfatio sufficiat, vt quod inter alios controuersum est, Regi addicatur, (qualia quorundũ olim arbitria historix narrant) vt ius actoris reo condonetur, vt reus innocens pro nocente habeatur, quia Regium nomen sententiæ intertextitur: vt cum Flauij Augusti, clamantis innocentem se perire, accusatore reclametur *sua nihil interesse, nocens, an innocens pereat, dummodo pereat*. Non eluit crimen Maiestas. Non si bellum hosti indicatur, à Rege indici satis est. iustitia causæ desideratur, quæ bellum à latrocinio disternat. vt liberè pirata ille Alexandro respondit, causam sibi cum eo æqualem esse; latronem se tamen, illum Regẽ vocari. quòd ipse vnicã naui volitaret, ille magnis classibus, numerosis exercitibus, spolia omnium gentium, atque vniuersi orbis traheret. quippe cui triginta mulorum millia captiuum aurum vehebant. Tametsi nuper Catholico-politicus Fererius bellorum iustitiam pedaneorum, vt ei videtur, Iudicum arbitrio, Theologorum iudicio, Casuistarum censuræ, omniq; scholasticæ doctrinæ eximere tentarit, & ad Regium tantũ lubitum affigere; argumentis ad incudem Cyclopi magis quàm Vlyssis alicuius cerebrum ducendis.

Eodem modo ad reliquas summi Imperij notas procedendo, non nomen, titulum, decusque Regium sufficere deprehendemus, sed comitem requiri cælestem iustitiam, diuinamque equitatem, quæ iisdem numeris, ponderibus, & mensuris Reges librat, & terræ filios, *equo pulsat pede pauperum tabernas, regumque turres*. Non secus igitur statuendum est de monetaria causa, vt non Regi liceat, quod lubet; non in suum ærarium vertere opes populi, non auro, argento improba æra miscere, vltra saltem, quàm sumptus, vel iniqua necessitas, non alia affectio coegerit.

Quòd si Principibus supra auri argentiq; materialem valorem nõ liceat ex nomine, titulo, juræue Maiestatis formalem nummis grauiorem indere, quam sumptuum fabricæ

mo-

monetariæ æstimatio exigat: sanè priuatus qui materiæ formæ de suo nihil addere potest, quo iure nummi iustum valorem è fabrica Principali in populum emissi inflat? non alio sanè quàm quo priuati materiam rodunt, lambunt: minori etiam delicto; cùm hi dies integros paucis frustulis sub forficem aut aquam rodentem agendis insistant: at illi vno die, vno mercatu, tot nummorum valorem inflant, quot alij vno anno possunt corrumpere: & hi quidem non nisi vt oculis videri, manu tangi corruptela possit; at illi fraudem faciunt simplicitati vulgi, quod asses numero computat, non pondere: nec aduertit mox rerum pretia augeri, vt quas assibus octo comparare solet, nunc decem in illas erogare cogatur: miratur, dolet, indignatur ob caritatem: causam nescit & publicos fures, qui Regium valorem intendentes, quasi in tenebris populum deprædantur: qui morderi se demum sentit dum renouatis fortè edictis momento vno videt decreuisse thesaurum, & assium numerum in quolibet nummo sibi periiisse.

His igitur de causis euidentis est quàm iustè ad Præfectum vrbis Ius nostrum reiicit curam, vt nummularij probè se gerant circa omne negocium suum, & temperent iis quæ sunt prohibita. *l. 1. D. de off. Præf. vrb.* & quàm iustè rursus Principes valorem nummi à se iustè inditum erogando recipiendo uè excedi vetant, quàm iustè pœnæ etiam grauissimæ huiusmodi prædonum grassaturæ præscribantur, quàm vix in speciem obtendi possit excusatio, quo minùs edictis supra ea re latis pareatur: quo minus non parentes culpam contrahant, conscientiamque lædant. vt anno 1633. facultas Theologica Vniuersitatis Louanienfis simul atque Duacensis, aliique eminentes Theologi ea super re consulti, seuerissimè iudicauerunt, legesque ratione subnixas per seculares Principes latas, etiam animas non obedientes reas facere, testimoniis præfertim vtriusque Apostolorum Principis: quæ supra hoc *lib. c. 2. n. 7. & seq.* retulimus, eorum verbis excussa.

Enimuerò apud Belgas eò minùs in controuersiam vocari potest, an pœnæ adiectio vinculū legis soluat in materia monetaria, quod Rex Edicto anni 1628. ar. 22. declarauit non esse mentem suam vt per adiectionem pœnarum illi, qui sub legibus illius viuunt, eximantur ab obedientia, quàm iustis eius mandatis debeant, sed potius obligentur arctius.

Sed vt rursus ad Principes reuertatur dissertatio nostra, quo-

quoniam auri argentiq; natura diuersa est, pretiosior hæc pro loci genio, vilior illa; generatim non idem huic aut illi pretium statui potest; iustū periti dicere debent, Principes illud, expensasq; fabricæ non excedere, non abrogare veteres nummos eo tantū sine, vt eo ex auro alterius metalli mixtione corrupto nequiores cudantur, non vicinorum Principum numismata reprobare & efferri vetare atque ad fabricam monetariam deferri, ideo dumtaxat vt monetariæ vtilitates crescant, eademq; materia vel corruptior in populum proferatur, aliā tantū imagine signata, vt genij Principum vendi videantur magis populo, quā salus publica affectari: sed id generatim agendum est, vt per ea quæ de re monetaria edicuntur, non fabricæ Principalis, dominicorumq; prouentuum, monetarum administrantium vtilitatem intendi, sed Reipublicæ bonum, commercandiq; commoditatem (in quam rem nummus primū inuentus est) palam appareat. quod fieri non vulgo dicitur vbi monetarij curatores veterum etiam eiusdem ditionis Principum numismata, quæ iam antè fabricæ sumptum tulerunt, emunt, vt in informem materiam redigant, nequiori metallo corrumpant, & geniatâ aliorum Principum imagine impressa repetitis frustra sumptibus supra pretium efferant; quâ arte fit, vt numismata quæ vnum sæculum superant, vix inueniantur. bono argumento in re mala non bene istos curatores in publica Regum Principumq; pecunia versari. horū curā exigit *d.l. 1. D. de Off. praef. urb.*

Quare & iusta admodum fuit Extrauag. *Constit. 52. Leonis*, vt tam veterum Principum quā recentiorum numismata, modò iusti ponderis probæq; materiae sint, valeant. Qua de re Plutarch. in Cleome. *Guiac. obs. l. 6. c. 19.*

Nonnulli Principes qui angustis terminis dominantur, qui auriferas glebas aquasue non possident, qui à vicinis vndique circumfidentur, qui intensiori monetarum valore vtuntur, ne à sterili prouincia externū etiam aurum auertant, mercaturæ habenas laxant, suâ pecuniâ & pretio canones & census suos & vectigalia solui iubent, vt mercium ita & pecuniæ pretium arbitrio commercantium permittunt, veriti ne si rigidè externam pecuniam excipiant, nullam retineant: sed illi inordinatè quidem faciunt, aut patiuntur: sed imprimis maturo æquilibrio ponderare debent, an desperatio statuendæ seruandæq; æquitatis maior sit, quā spes aliorum incomodorum præcauendorum.

CAPVT XXXII.

De Statu Reipublicæ.

Optimè Imperiorum administrationem partitus Histo-
rico-politicus ex vsu optimus, vt cunctas nationes po-
pulus, primores, aut singuli regant. moraliter, & 1.
év πλάττει. nam si quis ad argutias & scrupulos distributionem Ex tribus
Reip. formis
vix vllibi
simplex ob-
tinet.
reuocauerit, vix erit vt parū putam Monarchiæ, Aristocratix, aut
Democratix speciē vel olim vel hodie, apud vllas gentes quis de-
monstrare possit (quod Kirchner. propugnat *disp. de Rep. 3. corol-
lar. vlt.*) nisi fortè apud quasdā barbaras nationes, quarū potiùs
dominica, herilia, & quasi in belluas sunt imperia, quàm politi-
cā: quæ supponunt capitis in membrā regimen; caput autē mem-
braque, eam renuunt difformitatē, cuius ne quidē pictoribus at-
que poētis æqua vnquā fuit potestas; scilicet humano capiti cer-
uicem equinam iungere, & varias inducere formas. Rebus cō-
positis id quod eminet nomen indit. Calida, frigida, sicca, hu-
mida, ab elemento prædominante denominantur. Itaque quod
in qualibet Rep. prædominatur, regiā, Aristocraticā, aut popu-
larē facit. excludo tamen eas denominationes quæ dicis non rei
causa fiunt. vt qui post Reges Romā exactos dicti sunt Reges sa-
cificulorū; eosque, quales Cæsar in commentariis, aliiq; sæpiùs
regulos appellant: & de quali illud, *sua esse huiusmodi imperia, vt
non minus haberet in se iuris multitudo, quàm ipse in multitudinem.* Vnde
& Aristoteles *lib. 3. de Rep. c. 3.* quinque genera Regum facit.

Ceterum attendere oportet jus Imperij an penes vnum sit, 2.
plures, an omnes. nam sæpè quibusdā simulachris ij penes quos Attendendū
penes quem
sit vis im-
perij.
vis Imperij est, alios dementant, quasi vel penes eos summa sit
rerum, vel in partem veniant. ita Augustus populum obcœ-
cauit, Principis nomine, & tribunitiā potestate vsus. nec mi-
nus initio Tiberius. sed & boni Principes legum condendarum
libertatem in eam formam redegerunt, vt à Senatu tractari,
& probari Primū oporteret, *l. humanum C. de legib.* id quod tamē
nihil læsit Maiestati. & quamquam etiā Cæsar nō Regem se, sed
Cæsarem esse responderit, aliquando idem tamen *apud Sueton.
c. 77.* dixit *debere homines iam consideratiùs loqui secū, ac pro legibus ha-
bere, qua ipse diceret.* quippe, Lucano teste, *omnia Cæsar erat.* Sic vi-
ce versā in Republ. optimatum quamuis vnus sit princeps, qui
emineat, non desinit esse Aristocratia, dummodo penes optima-
tes rerū summa maneat. qualiter olim in Germania Reges fue-
runt,

N n

runt,

runt, quibus Tacitus infinitam, aut liberam fuisse potestatem negat, & in concilio auditos ait *authoritate suadendi magis quam iubendi potestate.* & Gothones regnari addictius, quam ceteras Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. Suionas autem à Germanis degeneres ostendens *unum eis imperitare nullis iam exceptionibus, nec precario iure regnandi.* eos Principes in concilio electos, Reges ex nobilitate, Duces ex virtute sumptos. Neque verò senatus autoritas ab origine Romæ instituti populi libertatem, Democratiámve minuit, tametsi illa tanta fuerit, vt de iis rebus, quæ notæ sunt Maiestatis, inter Populum & Senatum altercatio non semel fuerit. *Controuersia fuit,* inquit Liuius, *utrum populi iussu indiceretur bellum, an satis esset senatus consulto: peruicere tribuni, vt Consul de bello ad populum ferret.* eaque ratio semper obtinuit, vt quantacumque senatus magistratuúmve esset potestas, numquam tamen cederet summa formulæ, *Velit, iubeatis Quirites.* Immensa esset disputatio omniû regiminum limites demonstrare, definire, explicare. Innumeri sunt qui formas Imperiorum perscrutati sunt, & ex vltimis Besoldus: cautè tamen nec sine permisso aut castratione legendus, à quo alij citantur, discursus suos dedit, atque sub singulis sua exempla, tum veterum tum hodiernorum; præsertim Europæorum regiminum: quæ omnia disquirat: de monarchia generatim, gubernatione ab ipso statu iureque Imperij seiungenda: ex hoc non illa de Reipubl. forma statuendo: Dyarchia, tryarchia, Imperio Regis ac Regine vnito: Imperio inter plures quoad ditionem indiuiso: Regno pleno, monarchia Dominica, de Aristocrazia generatim, oligarchia, aliisque Aristocrazie speciebus: De Democratia generatim; de Democratia liberiori, de astrictiori, de statu Reipubl. mixto, de Regno legitimo, seu potius principatu, de statu Reip. subalterno, speciebus illius proprietatis, de Vasallo pro subdito non habendo extra Feudi causâ, de Statibus Imperij Germanico-Romani generatim, & deinceps de Electoribus, Ducibus, Comitibus, Baronibus, Imperialibus ciuitatibus, Ordine equestri libero, Imperioque immediatè subiecto, de diuersis Imperij Prouinciis obscure ad Imperiû pertinentibus, de rerû Publ. formis inter se cõparandis illarumque præstantiæ examine, illisque ad populi naturâ, aliasq; circumstantias adaptandis. sed & Carolus Loyseau *Tractatu de Seigneuries* naturam dominatuû atq; inprimis supremorû, seu souueranorû, & eorû qui de notis illorû participant suzeranorû Ducatuû, Marchionatuû, Comitatuû, Principatuû, aliorumq; id genus mediocriû atque

atque infimorū, singulorū notas, & potestatis vires diligenter quoad Galliā suam est perscrutatus, longā hanc disciplinam non tangemus, sed suis authoribus intactā relinuemus, sub vnico hoc monito; vt omnes presentē Reip. suæ statū ament, diligenterq; cōseruent, nouitatibus omnibus, nisi quas necessitas, & secuta omnino opportunitas exegerit, viā præcludāt.

Quippe qualiscumq; sit Reip. facies, mutanda non est. rarò ^{3.} de vna specie in alterā transitur sine sanguine, & interitus pe- ^{Qualiscumq; Reip. forma non mutatur sine periculo.} riculo. Omnes, inquit Salust. *de bell. Jug. reru mutationes eadē. fugā, aliaq; hostilia portendunt.* etiam quæ minus bona sunt, satius retinentur, quàm meliora cum incommodis adsciscantur. non eadem ratio est scolasticè de optima Reip. forma disputandi, & re ipsa malam, quin & bonam in meliorē mutandi. quædā etiā vitia vsu placent, & à tempore authoritatē habent. cuique suum pulchrū & qui toto terrarū orbe ridetur, Æthiops colorē suū omnibus præfert, & cacodæmones albos fingit. difficilè arbores euelluntur quæ altas radices egerunt. & vetusta ædificia rarò sine periculo soluuntur, aut cadunt. ita Tacit. *totius orbis mutatione fortunā imperij transiisse.* & apud eū Ottho; *oportunos esse conatibus transitus rerum:* & Percennius: *Quando tandem, inquit, ausuri estis remedia petere, nisi nouum adhuc & nutantem Principem precibus, vel armis adieritis?* & iterū alius: *Agendum, audendumque dum Galbæ authoritas fluxa, & Pisonis nondū conualuisset.* & stabilito Iulij imperio Tac. l. 1. *Annal. occisus Dictator Caesar aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videbatur.* pessimum sanè. cū is Reip. status esset, quo, vt ait Pompon. l. 2. §. 11. *de orig. Iur. euenit vt necesse esset Reip. per vnum consuli. nisi quod Iulius Remp. ipse eo redegisset.* Retinenda ergo Reip. est forma, quamcumque Deus aut fortuna olim dedit.

Quin imò quia sensim quædā irrepunt, sæpè ad principia sua ^{4.} resoluenda Resp. vt apud Florentinos quondā fuit quinquen- ^{Sæpè ad sua principia reuocanda.} nalis Reip. redintegratio; summo consilio; tametsi fatum, seu casus illud deinde exclusit; cū Cosmus Medicæus post Alexandri cædem senatum coëgit, vt perpetuum eum ducem crearet. vt quondam Sylla legionibus in urbem admittis Dictatorem se in annos quinquaginta tres creari iussit; & Augustus se Consulē; cū Senatu cunctante Legatus gladij capulum in curia discooperuisset: *Hic faciet, inquit, si vos non feceritis.* Syllanæ & Marianæ clades documento sunt, quanto incommodo nunc plebeia, nunc patricia gubernatio vices alternarit. & quanquam Augustus pacatè rexerit, fessa tamen erat iam Resp. & vulneribus exsanguis,

quamuis nec triumviratus eius sine sanguine defuit. sed & multis simulachris veteris Reip. retentis, legibus ferendis populum occupauit. quare Tacit. lib. 3. *Annal.* eum refert multis abolitis dedisse iura, quæ pace & Principe vteretur Respub.

Quibus sic personatis populus ita deceptus est, vt, quod Lilius alibi ait, *auide ruendo ad libertatem, in seruitutem delapsi sint.* iisdemque meditentis atque cõmentis id affecutus est, vt solidum p̄se imperium obtineret, vmbra veteris Reip. populum à rebus nouandis distraheret: donec vix esset aliquis reliquus qui Remp. vidisset. neque (quod hodie multorum Principum Consiliariorumque vitium est) tædium inania populo permittere; quibus vt infantes crepundiis destineretur. altè admiserat illud Cælij ad Ciceronem: *Vide ne dum pudet te parum optimatem esse; parum diligenter, quod optimum est, eligas.*

Hæc quidem fortuita nutui diuino relinquenda sunt, quia non est consilium aduersus Deum.

*Vsque adedò res humanas vis abdita quadam
Obterit, & pulchros fasces, sæuasque secures
Proculcare, ac ludibrio sibi habere videtur.*

5. Ceterum quæ possunt homines, mutandis rebus dare ipsi occasionem non debent: sed prospicere, ne quid innouetur. si ditioni regia potestas imposita est; maneat maiestas: si Aristocratica auctoritas; seruetur optimatum præcellentia: si Democraticum imperium; maneat libertas, & popularis administratio: seu, quod hodie plerisque accidit, Respub. si non simplex sit, & quam populus, aut primores, aut singuli regant, sed mixtæ administrationis: tum & Principi & senatui & populo, suæ cuique partes relinquuntur: atque ita suum cuique tribuatur, ne occultis consiliis Respub. datur: ne, vt Liu. l. 2. *in mille curias concionesq̄, cum alia in Æsquiliis, alia in Auentino fiant, dispersa, dissipata sit Respub.* sed omnino omnes in bonum publicum conspirent, eiusque status speciem perpetuò retinendam. nam per negligentiam inquit Arist. l. 5. *polit. mutatur status Reip. cum ad potestates assumuntur illi, qui presentem Reip. statum oderunt.*

6. Qua propter quod Tacit. lib. 3. *Annal.* olim, inquit, plebe valida vel cum Patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur: Senatusque & optimatum ingenia qui maxime perdidicerant; callidi temporum, & sapientes credebantur: sic conuerso Reipublicæ statu, neque alio rerum, quam si vnus imperitet, hæc conquiri tradiq̄ in rem fuerit. sic & hodie cuique in sua Rep. laborandum, vt rationem status sui noscat, ac iuxta eum consilia expediat, quibus consistere, ac aduersus ea, quæ ad

Omni noui-
tati occasio
auferenda,
occultisq̄
consiliis.

Cuiq̄ Reip.
sua status
noscendus.

ad mutationem ducere possint, tutus esse queat. Regnum arcanis suis se aduersus optimatum plebisque conatus tueatur: Aristocratica ditio aduersus plebis & regna affectantium molimina: Democratica Resp. aduersus tyrannidem cogitantes, & optimatum philautias. de quibus pauco sermone differere visum.

CAPVT XXXIII.

De statu monarchiæ asserendo.

IN primis eum qui regnat, curare oportet vt populus sciat, credatvè legitimo eum titulo regnare. etiam ij qui regna per nefas occuparunt, semper prætexere soliti sunt titulum aliquem, & colorem querere. Sylla, Cæsar, Augustus etiam post inuasam Remp. Dictatoris, Consulis, Principis, Tribuni, aliaque nomina alij per leges & senatusconsulta dari sibi voluerunt. etiam ea lex quæ de Imperio Principis lata dicitur, quâ populus ei & in eum omne imperium suum & potestatem concessit, eam in causam lata est: siue sub Augusto, siue sub Vespasiano, seu quandocūque lata est. sic & apud Tacit. lib. 1. *Annal.* Galba loco, inquit, *libertatis erit, quod eligi cœpimus.* & populum simul demulcendo, & titulum suum ostentando.

1.
Qui regnāt
laborent vt
iusto titulo
credantur
regnare.

Et in electionibus quidem solite Principum artes sunt infatuare plebem, specie recusantium, quod maximè ambiunt. ita Augustus apud Tac. lib. 1. *Annal.* & Tiberius apud Sueton. *quasi coactus, & querens miseram & onerosam sibi iniungi seruitutem, recepit Imperium; nec tamen aliter, quàm vt depositurum se quandoque spem faceret.* & apud eundem Otho, *quasi raptus è publico, & suscipere Imperium vi coactus, gesturus.*

2.
In electio-
nibus specie
recusantiū
ambiant.

Accendit ea dissimulatio plebem, vt impensius velit ei deferre honores, quem credit inuitum. & iustius imperare creditur qui rogatus est quàm qui ambiuit. semper tamen siue electus Princeps sit, siue coactus, id agendum est, vt populo constet, bono eum iure imperare. qua in re nec præcones diuini verbi officio suo deesse velim, quin populum admoneant, & scrupulis coërceant, sicubi vel seditio, vel bellum timetur.

Debent exinde Principes introspicere suorum voluntates & ingenia, discernere contumaces ab obsequiosis, contumaciæ suspectos, feroces, turbidos, & plusquam ciuilia agitan-
tes, popularibus studiis inhiantes dominationi, aut non

3.
Genis suæ,
& singulo-
rum geniū
noscent.

ferentes imperatorium nomen, opes nō mediocres parantes, & elatos supra modum hominis priuati notare, minuere, etiam honoribus delatis exhaurire, & si opus specie honoris ablegare: modestos, obsequiosos, seruitio promptos attollere, plebem porrò, ac vulgus occupatum semper tenere, otium auferre, artificijs, mercimonijs, etiam bello destinere.

4. Patricios porrò non nimia, neque nimis duiturnâ potestate attollere. *Ideo, inquit Cassiod. antiquitas dignitatem prouinciarum voluit annuâ successionem separari, ne diuturnâ potestate vnus insolesceret.* quin & Augustus Consules deposito Magistratu quinquennium in vrbe manere voluit, antequam in decretam prouinciam abirent. vt nimios fortè animos ex potenti Magistratu conceptos interim deponerent. cùm olim à consulari dignitate in sortitas prouincias irent. Eadem causa fuit, cur Præfecti prætorio potestas, quæ proxima sceptro fuit, atque olim militaribus viris demandari consueta, iure-consultis & togatis hominibus delegata postmodum fuerit.

5. Quare & Mæcenas antea Augusto suaserat, vt ex equitibus tantum Præfectum prætorio eligeret. ne quis magnâ nobilitate simul, & potestate fretus, ansam arriperet aliquid in Principem machinandi vel se ipsum efferendi. vt Pipini & Capeti. si enim persuasum est iudicio Taciti 4. *Annal. optimos quosque mortalium altissima cupere: facile sibi Principes rationem Iouiniani persuadere debent. de quo Marcellinus lib. 25. vt sub initia se firmaret, Maltarcham, ex familiaribus negocijs agentem etiam tum in Italia, Iouino iussit succedere armorum Magistro per Gallias. gemina vtilitate præspectata, vt & dux meriti celsioris, ideoque suspectus, abiret è medio: & homo inferioris spei ad sublimiora prouectus, auctoris sui nutantem adhuc statum studio fundaret ingenti.*

6. Igitur cùm vlla ratio periculi subest, in legendis Magistratibus sequatur causam promoti apud Tacit. l. 6. Sabini, quod par negocijs, neque supra erat. & Agricola; quia par videbatur, & in eo nihil compositum in ostentationem. nam industria ac vigilantia haud minus noxia sunt, quoties parando regno finguntur.

7. Sed & iterum vt non nimium attollere, ita neque nimium iacere nobiles olim, atque diuites pati debet Princeps: *Difficile est, inquit Arist. 5. polit. pauperes, qui diuites fuerunt, aut nati sunt ex diuitibus, res nouas non moliri.* vnde Tiberius census Senatorum iuuit. Messallæ in singulos annos quingenta sestertia obtulit. Aurelio Cottæ & Anterio Antonino annuam pecuniam statuit, quamuis per luxum auitas opes dissipassent. Otthoni ad imperium tendenti

Patricios
neque ni-
mia, neque
nimis diu-
turna pote-
state attol-
lant.

Neque ni-
mis mag-
nos.

Magistra-
tibus impo-
nant eos,
qui pares
sunt, neque
supra.

Sed neque
iacere, &
est, inquit
Arist. 5. poli-
t. pauperes,
qui diuites
fuerunt, aut
nati sunt
ex diuitibus,
res nouas
non moliri.

denti assignat Tacitus inopiam vix privato tolerandam. de Sylla: Sylla inops, unde præcipua audacia. vt è conuerso vult idem lib. 11. Annal. caueri vim atque opes Principibus infensas.

Sed & illud generatim rectè monet Arist. 3. polit. c. ult. vt 8. Principes tales circa se habeant, qui non eorum tantum sint amici, sed & status præsentis. adeoque erga omnes ita se habeant temperatâ dominatione, vt se, eamque omnibus gratam faciant. vnde apud Suetonium Augustus omnino nixus est, ne quem noui status pœniteret.

Vim temperatam dii quoque prouebunt

In maius.

Si quos Princeps exteros inter amicos adsciscat, neque functionibus, neque opibus nimis attollat. nihil enim potentius ad inuidiam, ciuium indignationem, & pericula seditionum.

Magistratus annuos præsertim maiores in Repub. Romana olim fuisse constat; tribus maximè de causis. nam cum in senatu propositum esset, ne in quinquennium Magistratum comitia haberentur; in dicendis sententiis has refert Tacitus 2. Annal. Superbire homines annuâ designatione; quid si honorem per quinquennium agitent? item: Vix per singulos annos offensiones vitari, quamuis repulsam propinqua spes soletur; quantum odij fore ab his, qui ultra quinquennium proiciantur? Itaque duæ causæ erant in iis, qui Magistratû obtinuerant, vel repulsam tulerant. sed tertia simul Principem respicit. quam Cassiodorus ita explicat, vt multorum prouectus gaudia reperirent. multi scilicet per frequentem mutationem beneficiis Principalibus obstringerentur. Quam ob rem Augustus multa noua officia instituit, vt plures Reip. partem caperent à Principe. Idem consilium fuit Constantino, ac aliis, qui penetrarunt iudicium Aristotelis polit. l. 2. c. 7. quare haud dubium erat, inquit Tacit. eam sententiam altius penetrare, & arcana imperij tentari. tum ob causam quam diximus, tum meo iudicio maximè; quod consulares & similes Magistratus, si quinquennales fuissent, magnos ex diuturnitate animos suggerere poterant contra principatum. quod verabatur Augustus. & idcirco Arist. Laconum Remp. reprehendit, quod & diurni simul, & cum magno imperio Magistratus essent. quod de alio genere Liu. lib. 4. libertatis magna custodia est, si magna imperia diuturna esse non sinas, & temporis modus imponatur quibus iuris non potest. & lib. 9. triennium & sex menses ultra quam licet Emiliâ lege censuram geram, & solus geram. hoc quidem iam regno simile est. Atque hæc ita, nisi neque per natales,

N n 4

neque

neque per opes, neque per eminentem industriam quicquam periculi timendum sit. quo fortè consilio in pluribus Tiberius iurisdictiones continuauit.

11. Enimuero auertendis horum magnorum conatuum periculis non parum expedit, certus ut sit successor, & heres Imperij. apud Tac. Augustus sic cohiberi prauas aliorum spes re-
Heres principatus certus sit.
 batur. sic plena Caesarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis Seiani adferebant, ideo Augustus à Tiberio Germanicum adoptari iussit; ut pluribus munimentis insisteret: ideo apud Curt. l. 10. malum de monarchia Alexandri omen; sine certo regis herede, sine herede regni, publicas opes ad se quemque tracturum. quare quod imperium sub vno stare potuisset, dum à pluribus sustineretur, ruit. sed tamen quia suspectus semper inuisusque dominanti est, quisquis proximus destinatur, Tacit. 1. histor. sæpè consilium patris, quod Papinianus proponit l. 77. D. de leg. 2. sequendum est, Mando inquit, filie meæ pro salute sollicitus ipseus, ut quo ad liberos tollat, testamentum non faciat. ita enim poterit sine periculo viuere.

12. Quare & illud ad imperiorum manifestam ruinam vergit, si principatus in plures secetur. quæ res Bertholdos Comitibus Louanienfibus olim pares omnino perdidit nam in plures diuisa
Principatus non diuidatur.
 prouincia claritas familie per inopiam rei familiaris obsoleuit. eaque adeo post modum increuit, ut scissum sæpius dominatum singuli diuendiderint, seu alias exciderint. ut eo nomine nemo iam antiquam claritudinem præ se feras. satius olim Germani apud Tacitum omnia prædia vni deferebant, reliquis cum pecuniola abire iussis. quod salubriter hodie plures seruant gentes præsertim in Principatibus, lege etiam lata ne secari vnquam possint (ut sacrosancta semper apud Gallos terra Salica fuit.) quin & si vni plures obtigerint Principatus, Dominatus, regna ne in posterum distraherentur. sic diuino consilio Hispaniarum regna coaluerunt, Belgicæ ditiones connexæ sunt, & nuper à Iacobo Anglia, Scotia, Hibernia in vnum vinculum nomenque magnæ Britannicæ contractæ; atque olim Pannoniæ, & tot diuersorum nominum ditiones in ius & nomen Hungariæ coniunctæ. omitto Principum pactum quo deficientibus alterutri liberis alter succedat. quod Hungariæ, & Bohemiæ sub Ferdinando I. cum casus à Turco esset Ladislaus, salutare fuit.

13. Id porro, si coniungi per leges regna Dominatusue non
Potius diuisi iungantur.
 possint in vnam monarchiam, tamen saluberrimum semper fuit,

fuit, iis pactis connectere, quibus omnium heres vnicus semper habeatur, neque distrahi vnquam possint regiones.

Quin & insuper id agendum, vt ita fœderentur in mutuam defensionem, vt nulli hostis insultet, quin altera ditio æstimet se id pati: & ad eum propullandum viros, viresque conferrat, conuento numero, & ære. 14.

Fœderibus
in mutuam
defensionē.

Iterum principatus eneruatur si Resp. geratur multorum imperiis. *vim principatus asserit Salustius resolui cuncta ad senatum vocando, id est, arbitrium illius: vt sciscat, vt decernat. quod non pertinet, quod Principis authoritate fit, aliorum consiliis habitis. nam ibi salus vbi multa consilia. Non exercitus, inquit Micipsa apud Salustium, neque thesauri praesidia regni sunt, sed amici. & Theodos. & Valent. in l. 8. C. de leg. Bene cognoscimus quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem nostri imperij, & nostram gloriam redundare. Cauendum est tamen Principibus, ne consilij nomine arbitrium rerum ad se aliqui trahant. quo errore Corona Gallica ad ministros Regum non semel delapsa est. ac primò quidem postquam diu nutasset, & Carolus Martellus aliquando quasi oblatā occupare renuisset, non regnare, sed Regibus imperare malens, id est, vmbra & nomine Regi relicto, summam rerum ad se trahere. sic initio Vitellius praemisit, inquit Tacitus, in urbem edictum, quo vocabulum Augusti differret, Caesaris non reciperet, cum de potestate nihil detraheret.* 15.

Arbitrium
penes Prin-
cipem solū
fit, etsi plu-
rium consi-
liis utatur.

Nefas apud Romanos fuit priuato ad exercitum vel senatū scribere. Miserat, inquit Tacitus lib. 3. Mutianus epistolas, quae materiam sermonibus praebuerit. si priuatus esset cur publicè loqueretur. potuisse eadem paucos post dies loco sententiae dici. & iterum: litteras ad exercitum tanquam accepto principatu misit. & i. histor. recitatae Fabij Valentis epistola ad Consules scriptae, haud immoderate: gratior Cacinnæ modestia fuit, quod non scripisset. Iterum nec licuit militem donis, populum annonā pellicere, praetorianos largitionibus ambire, praemiis aut stipendiorum augmentis. ideoque Tiberius de Gallione, *Quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperatoris, neque praemia nisi ab Imperatore accipere par esset? quae attingere noluit Iulianus. ne videretur, inquit Marcellin. id affectasse, quod sibi soli deberi Augustus existimabat.* apud Curt. l. 6. Philotas ecquis è vobis corruptus est donis, quem ducem, quem praefectum impensius colui? Herod. in Commodum: *Celebrato funere Marci visum est & amicis Commodum adducere ad exercitum, vt & milites alloqueretur, & (qui nouis Imperatoribus mos est) pecuniis elargiendis ipsorum* 16.

Ad senatū,
ad exercitū
scribere ne-
mini licuit,
aliāque re-
regias no-
tas usurpa-
re.

Philotas
ecquis è
vobis
corruptus
est donis

ipsorum animos sibi deuinciret. Eodem pertinet constitutio Marciani C. de Consulib. ne pecunias spargant: Theodosij, nequis titulos & vela regia suspendat (Regiæ enim Maiestatis est, ait l. 1. C. ut nemo priuat. &c.) & Valentis C. de vestibus holob ne quis auratas vestes gerat, ne quis holopurpuras. quæ (l. 4. C. eodem) soli Principi eiusq; domui dicantur. purpura enim Maiestatis insigne erat. inde qui Imperatorem salutabant, sacram purpuram adorare dicebantur. l. 1. C. de apparit. præfec. prætor. vt ne quidem alteri licuerit inscriptione purpureâ vti. l. 6. C. de diuers. rescrip. vbi ea res tyrannico spiritui ascribitur, & capite punitur.

Iterum regiū est nobiles ab epistolis, libellis aut rationibus habere. vnde Tacit. l. 15. Annal. de Iunio Torquato; iussi accusatores obicere eum nobiles habere, quos ab epistolis & libellis & rationibus appellet. nomina summa curæ & meditati, &c. quâ ratione sub imperio Germanico tam multi Principes speciem Supremorum apud suos, atque exteros obtinuerunt, institutis per ditiones suas tum militaribus, tum ciuilibus officiis, sub iis nominibus, quæ omnia regnorum munia, dignitates, officia referant. In eaque re semper excelluit Domus Burgundica. parum abfuerunt Brabanti, & Flandri. Iudas Machabæus inchoando Imperio l. 1. c. 3. Mach. constituit duces populi, tribunos, centuriones, & pentacontarchos, & decuriones.

17. Eodem pertinet nimis splendidè ædificare palatij arcisue iustar: tribunal militare extruere, conscendere, sedere in clypeo, excubiis, armis, comitatu militū cingi. Erat, inquit Tacit. l. 3. Annal. de Pisone, Inter irritamenta inuidiæ domus foro imminens festo ornatu, conuiuiumq; & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Idem 15. Annal. Nero iubet præuenire conatus Consulis, occupare velut arcem eius, opprimere delectam iuuentutem, quia Vestinus imminentes foro ædes, decoraq; seruitia, & pari etate habebat. & 1. Annal. Excubiæ, inquit, arma cetera, aula, miles in forum, miles in curiam comitabatur. & Herodian. de Gordiano, sequebatur ipsum principalis pompa omnis, milites quicumq; aderant, iuuenesq; urbani procerâ staturâ, ad eorum similitudinem, qui Romæ Imperatorem comitantur; virgæ item laureatæ, quo insigni Principes à priuatis dignoscuntur. prætered ignis de more præferebatur, &c.

18. Militiæ gloria, & auspicia ad solum Principem referantur. Craterus, inquit Curtius, lib. 6. omnibus præparatus, regis expectabat aduentum, captæ urbis titulo cedens. & Agricola. apud Tacit. nunquam in suam famam gestis exultauit. ad authorem & ducem, vt minister fortunæ referebat. & iterū Curtius, ibid. Alexander hostes vinci

voluerat Antipatrum vicisse tacitus quidem indignabatur, sua dem-
ptum gloriæ existimans, quidquid cecisset aliena, & reuera ita res
habet. imminuitur Principum existimatio, quantum alteri
ex gloria ascribitur. nec immerito Tiberius bellica Germanici
gloriaangebatur.

Præterea aliorum Principum effigies colere, Maiestatem 19.
minuit. de Agrippinæ & Neronis effigie à P. R. in vexilla sum-
ta Tiberius criminatus est, nihil reliquum esse, nisi vt caperent ferru,
Aliorum Principum effigies ne colantur.
& quorum imagines pro vexillis secuti forent, duces, Imperatoresq; deli-
gerent. Idemq; Tiberius impatienter tulit pro Nerone etiam
& Druso à Pontificibus vota suscepta, quod soli Principi com-
petere videatur. l. 1. C. de oblat.

Iterum rectè Cæsar sanxit ne quis cuius maior annis viginti plus 20.
triennio continuo Italia abesset: ne quis senatoris filius nisi contuberna-
lis aut comes Magistratus peregrè profisceretur. & Augustus apud
Dion. edixit omnibus senatoribus, ne quis eorum peregrinaretur, extra
Italiã iniussu suo. clarissimis & spectabilibus sine comœatu
discedere licuit, illustribus non licuit. quod sit horu potentia
periculosior. l. 15. C. de dignit. Rursum Augustus apud Tac.
l. 2. Annal. inter alia dominationis arcana, vetitis nisi permissu ingredi
senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptu; ne fame
urgeret Italiã, quisquis eam prouinciam, claustraq; terræ, ac maris,
quamuis leui præsidio, aduersus ingentes exercitus insedisset.
Illustris sine principis consensu ne peregrinentur.

Quare & merito suspectus est quisquis exteros frequentat, 21.
& præsertim cum exulibus familiariter versatur. aliò respice-
re, quàm ad suum orbè rectè creditur. quomodo Pompiliano
apud Sueton. crimini fuit, depictum orbem terræ in membranas,
concionesq; regum, ac ducum ex T. Livio circumtulisse, & seruis nomina
Magonis & Annibalis indidisse.
Cum exteris aut exulibus nemo sit familiaris.

Cui etiã necis causa fuit habere imperatoriam genesim. 22.
nam ex temporu illoru ratione est illud Tertulliani, 35. Apol. Neque in
Cui opus est perscrutari super Cæsaris salute, nisi à quo aliquid aduersus
illam cogitatur, vel optatur, aut post illã speratur, aut sustinetur? nam
ea etfi vanissimi cuiusque ludibria, tamen credulos animos sæpè
ad scelus instigant. Ad extremum, inquit Sueton. Telephus quasi
debita sibi fato dominatione, & Senatum & Augustum aggressus est.
adeoque inter crimina obiectu apud Tac. l. 12. Annal. Chaldeos
magos, & Appollinis Clarij simulacrum super nuptiis Imperatoris inter-
rogatum. & Scribonianus in exilium actus, quasi finem Principis per
Chaldeos scrutatus quare ille rectius; Caue, inquit, ne quando de
statu Reip. vel de vita Romani Imperatoris aliquid rogatus, respondeas.
faltem

saltem vaticinia nisi apud Principem nemo profiteatur. quo nomine Alexander Aristandrum apud Curtiū lib. 7. increpat. quanquam nec hoc extra periculū; si quid sinistri portendant. vt aliās expertus est Tichus Braius; qui apud Danię regem professus erat, ex genesi eius indicia dari, quōd si bello contra Cæsarem se implicaret, eum regno exigendum. quem ideo ipsum Rex regno prius exegit. Huiusmodi diuinationes rectē à iure prohibitæ sunt l. 6. c. de malefic. quippe ipsam propemodum pulsant Maiestatem l. 7. c. eod. & iudiciariam astrologiam seuerè damnauit Sixtus V. in bulla Cœli & terra. Ideoque pluribus constitutionibus, tum Ecclesiasticis, tum Principum nostrorum vetitum est super salute Principis, Reip. victoriis, cladibus, concertationes, aut sponfiones facere.

23.
Corporis
custodes ha-
beat prin-
ceps.

Conuenit etiam præsiidiis, & corporis custodibus Principem esse munitum. quia *parum tuta est sine viribus Maiestas*, Liu. lib. 2. præsertim principatus nuper armis quæsitus, armis tenendus erit. quo nomine Mæcenas Augusto suauit, vt duos præstantissimos ex Equitibus qui præsidio præessent, fumeret; & essent qui eius custodiam gererent. Romulus trecentos Celeres & bello, & pace habuit. nec hodie sunt Principes, qui non habeant corporis custodes armatos. & prudentissimi olim vel instituerant, vel retinuerunt.

Catilina coniurationem apud Florum l. 1. ausus est, quod in extremis mundi finibus arma Romana peregrinabantur. & Salustius, In Italia, inquit, nullus exercitus, Pompeius in extremis terris bellum gerebat.

24.
Coercen-
dumne in-
fra fines sit
imperium
deliberet.

Quæ etiā ratio facit vt Tiberius Augustus aliiq; de coercendo eo intra terminos cogitarint, ne, vt testatur Dion. si Imperium dilatare voluisset, id difficilius tueretur; facilius etiā partū amitteret. & verissimè Curtius in lib. 4. graue Imperium, difficile est continere, quod capere non possis. vidēsne vt nauigia quæ modum excedunt, regi nequeant? nescio an Darius tam multa amiserit, quia nimia opes magna iactura locum faciunt. facilius est quædam vincere. quàm herculè expeditiùs manus nostræ rapiunt, quàm continent!

25.
Vrbem Im-
perij Sedem
nō omittat.

Vrbem etiam & sedē Imperij sui Princeps non faciliè omittere debet. vt Augustus biennio continuo post adeptum imperium pedem portā non extulit. nec aliās diu urbem reliquit. nam neque decorum, vt ratiocinatur Tac. 2. Annal. Principibus si vnā alterāve ciuitas turbet omittere urbem, vnde in omnia regimen. & vt Capitolinus, ne Imperatore absente sedes imperij à coniuratis occupetur. Liu. l. 3. de Terentillo, Is, inquit, Consulibus absentibus ratus locum tribunitis

bunitijs aëtionibus datum, per aliquot dies Patrum superbiam criminatus est, & postea, timebant Patres ne absentibus consulibus ingū acciperēt. & Cic. 7. epist. 11. per fortunas quale tibi consilium Pompeij videtur: hoc quero quod urbem reliquerit: Ego enim ἀποπῶ tum nihil absurdius: urbem tu relinuas, ergo idem si Galli venirent. non est, inquit, in parietibus Respub. at in aris & focus: fecit idem Themistocles. fluctum enim totius barbariæ ferre. Urbs vna non poterat. At idem Pericles non fecit; annum ferè post quinquagesimum, cum præter mœnia nihil teneret, nostri olim urbe reliquâ captâ, arcem tamen retinuerunt.

Iterum ad securitatem Principis pertinet, ne quis vel hostem 26
Principem interficiat. Seuerus Pertinacis interfectores capite ^{Regicidas}
damnauit. Quod factum, ait Herodianus, incredibilem illi tum glo- ^{vliciscatur.}
riam attulit, tum etiam diutissimè imperandi securitatem. Fecit idem
Nero, Vitellius, Alexander, Baiazetes, Dauid, alij innumeri.
sunt qui credant Pilatum à Nerone capite plexum; quod Chri-
stum Iudæorum Regem supplicio affecisset: quamuis Nero Chri-
stianis infensissimus fuerit. adeoque non honore Christi: vt
Tacitus de Vitellio; non honore, inquit, Galbæ, sed tradito Principibus
more, munimentum in præsens, in posterum vltionem. sic & Decemui-
ri posituri imperium monent Patres, vt ipsis ab inuidia caueatur, nec
suo sanguine ad supplicia Patrum plebem assuefaciant. potius vt semper
sacrosanctos Principes, Magistratus, patricos vereri omnes do-
ceant. Quomodo, inquit Dauid, non timuisti mittere manum tuam in
Christum Domini? Quâ ratione nostro sæculo infame fuit suppli-
cium Mariæ Scotiæ. omitto causam religionis. neque maculam
abstersit præuia degradatio, & regni priuatio. sed oleum igni ad-
ditum est, & plura temeritatis apud plebem irritamenta: eoque gra-
uiora, quò speciem iuris induant, & sub illius umbra Monarchas
sub plebis suæ pedes projciant ipsi iure in alios statuto digni.

CAPVT XXXIV.

De statu Optimatum asserendo.

Videamus nunc de arcanis Optimatum. ea Aristoteles polit. 1.
lib. 4. cap. 13. ita attingit: Sunt autem illa arcana siue sophismata <sup>Qua Opti-
tum arca-</sup>
qua ab Optimatibus apud populum prætexuntur quinque: Comititia, ^{na?}
Magistratus, Iudicia, Arma, & Armorum vsus atque meditatio.
Circa Comititia licere omnibus adesse, sed pœnâ dictâ maiore patricijs,
siue diuitibus si non adsint, quàm plebi. Circa Magistratus autem
non licere his qui magnum censum habent, renuntiare Magistratui;
plebi verò & pauperibus licere. Circa Iudicia pœnam decernere diui-
tibus

tibus nisi ius dicant civibus ; plebi verò impune sit , siue illis magnam , his verò parvam mulctam dicere , ut est in Charonda legibus ; quibusdam verò in locis licet omnibus qui descripti sunt ad comitia iudiciaque adesse : qui nisi parent , poenas luunt magnas , adeoque metu poenæ neque nomina edunt , neque ad conciones & iudicia veniunt : eodem modo circa arma & gymnasia statuunt . plebi & pauperibus non licet habere arma : patricijs verò poena constituta est , ni habeant . Illi si se in armis non exercent , minimè plectuntur : patricij verò puniuntur ; adeoque hi metu poenæ , arma tractare compelluntur , illi impuniti ab armis abstinent . Hæ sunt Optimatum artes siue arcana consilia aduersus plebem .

2. Summa in eo est , non debere plebem lege aliquâ à iure publico excludi , sed indirectè incommodo aliquo , quod ipsamet subterfugiat . *Lege* , inquit *Liuius* , lib. 4. prohiberi , & *comubium* tolli *Patrum ac plebis* , id demum contumeliosum plebi est . & iterum : *Principes plebis ea Comititia malebant* quibus non haberetur ratio sui quàm quibus ut indigni præterirentur . & eodem lib. cum plebs ius creandi Magistratus ad se simul traxisset , plerisque , inquit , haud dubium erat , creaturos ex plebe seditiosissimum quemque . Verumenimverò euentus eorum Comitiorum docuit , alios animos in contentione libertatis dignitatisque esse , alios secundùm deposita certamina incorrupto iudicio esse . Tribunos enim omnes patricios creavit populus , contentus eo quòd ratio habita plebeiorum esset . Concludit ergo rectè *Aristotel.* lib. 3. cap. 7. *polit.* cum multitudo inopum in ciuitate est , eadem ab honoribus exclusa est , necesse esse eam ciuitatem plenam esse hostium *Reipublicæ* . Vnde *Iustin.* lib. 13. *Pedites* , inquit , indignati nullas sibi consiliorum partes relictas , *Aridæum fratrem Alexandri Regem* appellant . Ita seceditur , in seditiones itur , & bella ciuilia . præsertim cum vtrimque partes ferocem pertinaciam imbibent . ut apud *Liuium* lib. 7. de *Dictatore obstinato* tollere potius totum è *Republica consulum* , quàm promiscuum *Patribus ac plebi* facere . & iterum *Liuius* lib. 5. tribus ex plebe tribunis consulari potestate creatis non incommunicatum modò imperium cum plebe , sed prope amissum summum imperium . quia in hisce contentionibus , ut lib. 2. *distrahitur laceraturque Respublica per Magistratus* , magisque quorum in manu sit , quàm ut incolumis sit , queritur . Non lege ergò , sed consilio patricijs agendum , ut plebs à communione iuris publici absit . rectè tamen , & ita ne quod agitur appareat , ne erumpat in *Liuij querelas* , lib. quarto , *Patrum ambitione artibusque fieri* , ut obseptum plebi sit ad honorem iter . & iterum : fraudem profectò in re esse , & *Sempronium Comitij plus artis adhibuisse* , quàm fidei . Igitur plebi permittendum , ut à Comitij absit impunè , quasi domesticis eius curis id concedatur ; patricij verò si emanent , puniantur . ple-

plebi liceat renuntiare magistratui ; patricio non liceat. Plebs immunis sit à iurisdictione capeffenda ; patricius nullo modo se possit subducere. plebi liceat arma non habere, armorum exercitio abstinere ; patricij illustresque armis utantur. iuxta l. vlt. Cod. de præpos. sac. cubic. & tit. 27. de pace tenenda, lib. 2. feud. eaque doceantur, quæ gloriatur Marius, quamuis homo nouus apud Salustium in Iugurtha se didicisse, hostes ferire, presidia cogitare, nihil metuere nisi turpem famam, hiemem & aestatem iuxta patrii, huius requiescere, eodem tempore inopiam, & laborem tolerare. Denique iuuentas patricia ita educetur, ut in spem Reipublicæ adolescat ; ut præsentem Reipublicæ statum amet, eidemque omni parte aptetur, veste, sermone, occupationibus. demonstrat, cuius corporis sit membrum, cuius vrbis ciuis, cuius Reipublicæ partes affectet.

Paupertati nobilium etiam familiarum vel ex publico consularum, ne extinguantur, aut viles fiant : si decreuerint, alia sublegantur. quod fecere Cæsar, Augustus, Claudius, de quo Tacitus 11. *Annal. in numerum patriciorum adsciuit Cæsar vetustissimum quemque, aut quibus clari parentes fuerant.* & Caius apud Dionem lib. 59. *Equitibus quibusdam in spem senatoriæ dignitatis lati clauum dedit.*

3.
Nobilibus
familiarum
pauperibus
ex publico
succurra-
tur, & alia
sublegan-
tur.

Rursus cauendum consilijs, etsi non lege, ut diximus, quamuis inter leges XII. Tabul. fuerit, patricij cum plebeijs connubia ne iungant ; ea enim coniunctio incendit animos plebeios, degeneres facit patricios.

Secd & ad Reipublicæ dignitatem retinendam pertinet vsus vernaculæ linguæ, ut is non tantum popularibus, sed & patricijs iubeatur. Leges, Senatusconsulta, Edicta non alio vulgentur, Respona publica non alio dentur. Romani nec Græcis vnquam nisi latinè responsa dederunt, quin ipsos per interpretem loqui coegerunt, non in vrbe tantum, sed & in Græcia & Asia, quod Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur ; indignum esse existimantes, illecebris & suauitati litterarum Imperij pondus & auctoritatem donari. Val. lib. 2. cap. 2. Albertus Pius Belgarum Princeps, tametsi plurium linguarum peritus esset, & supplices alterius tantum gnaros patienter audiret, non aliâ tamen quam Latinâ, Germanicâ, vel Hispanâ respondebat.

4.
Idiomata ge-
ntium seruetur.

Iterum ad salutem patriciorum pleraque spectant, atque obseruanda sunt quæ ad salutem Regum, ne coetus fiant, ne nimis largitiones, affinitates, excelsiora ædificia, ne quis quomodocumque

5.
Et plerumque
cautionis
quæ Prin-
cipes vsur-
pant.

emineat ipse ordo ne quomodocumque vilescat Magistratus, Senator, patricius, ne priuatis iniurijs, ne publicis supplicijs afficiatur, si quid plebs machinata fuerit, quò se efferat, statim isti nodo alius cuneus quærat: summa Reip. negotia non nisi in ditionis Metro- poli agitentur, ab ea vrbe illisque negocijs patricij quàm minimè absint.

6. Enixè, ne in regnum vertatur Aristocrata, oculos non auertere oportet à viris eminentioribus animo, genere, aut fortunis, in bellum eos ablegare, mox reuocare, præfenti honores vrbanos deferre, nec diu nec bis gerendos, plures nimium amicos terris aut animis discernere. Cæsar societatem cum Pompeio & Crasso iniit, ne quid ageretur in Reip. quod displicuisset vni è tribus. postmodum Cæsar ipse se extulit, & vnus omnia, & ad arbitrium administrauit. Sueton. de Cæsare. Tullius ad Atticum, quod prouinciam per annos decem ultra tempus legis, & postquam decretum est, vt ei succederetur, exercitum diutius haberet, quàm populus iussisset, inuito Senatu. & Senatusconsultum fuit ne cuius ratio haberetur, qui eo anno tribunus plebis esset, neue quis reficeretur in annum tribunus plebis.

7. Cato olim, & hodie plerique politici existimarunt expedire discordias esse in Republica, factionesque ali. Liuius ait, *venenum esse Reipublicæ discordias Ordinum*: vtrumque rectè, si prudenter dirigantur & dirimantur. Nimia Cæsaris & Crassi & Pompeij coniunctio viam strauit ad perniciem Reipub. nimis postmodum erumpentes inimicitia Reipub. pessunderunt, illa tempestinè solui debebat, & prudenter: hæ conciliari antequam in immensum excreuissent. tardius fuit cum Cicero lib. 9. epist. 11. ad Atticum optat, *utinam in hac miseria Reipub. politicum opus efficere & nauare mihi liceat?* & Balbus ad Ciceronem: *quòd si Pompeius & Cæsar coniungi possint, me satis vixisse putabo.*

CAPVT XXXV.

De statu Democratico asserendo.

1. **I**N Democratica Rep. arcana non ita locum habent, cum occulta consilia vulgari non possint. omnibus tamen hoc primum vsurpatur, ne quid admittatur quod libertati noceat. ne quid Princeps, ne quid optimates faciant, quod possint malè vertere. Inde Romæ edictum, ne quis vinctum aut clausum ciuem Romanum teneret: ne cui potestas foret ciuem Romanum interficiendi. quæ

Summum in Democratica arcana, vt nihil admittatur, quod libertati noceat.

quæ lex sæpè renouata est, sæpè iam morituris salutem attulit: etiam tribunitia potestas, quæ à plebe iniuriam auerteret, summâ contentione obtenta, retentaque, & sacrosancta semper fuit; vt tribuni præsidēs atque libertatis custodēs essent. vt creato Dictatore cessante omnium Magistratuum iurisdictione tribuni potestas maneret. vnde illud Liuij lib. 3. *plebs non est habenda aut habendi sunt tribuni plebis.* tantaque assiduitas tribunorum fuit, vt nec semel abnotare liceret: tanta potestas, vt Tac. lib. 3. *Annal.* dicat *summi fastigij vocabulum.* adeoque vt Cæsar occupato imperio dictaturam perpetuam sumpsit; ita Augustus suauis irrepens tribunitiam potestatem. quem secuti sunt successores. Hinc Alexander apud Lamprid. *Gratias*, inquit, *vobis ago de Cæsareo nomine, de Pontificatu maximo, de tribunitia potestate.*

Quæ apertè in Democrazia fiunt, Aristot. lib. 4. *politic. cap. 13.* contraria fieri docet ijs, quæ optimates solent facere. *in populari*, inquit, *statu contra hæc alia excogitant. pauperibus salaria constituunt, con-* *comitaria* *Populus* *quæ Opti-* *mates gra-* *diuntur* *uia.* *cionantibus, atque iudicantibus: diuitibus autem ac patricijs nullam pœnam imponunt.* Iterum populares summam Comitiorum, Magistratum, iudiciorum, atque armorum ad se trahunt, in comitijs enim curant vt popularia suffragia præcellant, in Magistratibus, vt viri populares ijs imponantur. in iudicijs, vt sic veritati consulatur, vt libertas non corrumpatur. vt libera sint accusationes, non impunitæ tamen calumniæ. vt arma in manu populi sint, & in illis populi meditatio, atque exercitium. Rempublicam enim possident, qui arma.

Iterum in populari statu cauetur ne patricij nimium emineant: insignia, aut simulacra dignitatum nimia præ se ferant. vnde illud Liuij lib. 3. *non pudet licitorum vestrorum maiorem prope numerum in foro conspici, quam togatorum aliorumque?* rursus ne in territorio nimias possessiones patricij obtineant, hinc illud: *Auderentne postulare, vt cum bina iugera agri plebi diuiderentur, ipsis plus quingenta iugera habere liceret?*

Aduersus regna affectantes est illud Liuij lib. 4. *Libertatis, magna imperia diuturna esse non sinas.* Cæsar post decennale in Gallias imperium demandatum, Romanum inuasit. adeo excreuerat animus, vt sub fortuna priuati coerceri non posset. Iterum bella ciuilia parturire regnum solent, neque componi, nisi imperio ad vnum delato: ab ijsque adeo cauendum.

Porro populi qui regnati fuerunt, quo minus sub veterem fortunam relabantur; iurare solent, se neminem regnare passuros. palatia destrue-

destruere, bona regia diripere, statuas frangere, imagines abolere, memoriam damnare, ita Romæ exactis Regibus vel oppressis ijs, qui regnum affectarunt. *Liu. lib. 2. & 4. & lib. 2. feud. tit. 53. de pac. tenenda. & Ambros. 1. offic. si tyranni aliquis imaginem habeat, nonne obnoxius est damnationi?*

CAPVT XXXVI.

De mixto statu asserendo.

1. **P**orrò in statu Reip. temperato, siue ex simplicibus formis mixto, venena & remedia non minùs miscentur, eoq̄ diligentius in mutui amoris conseruationem incumbendum est, quo res mixtæ pluribus morbis, difficilioribusq̄ curationibus sunt obnoxia, facile soluitur temperies leui alicuius qualitatis excessu. Itaque cùm in mixta Republica aliquid oritur quo ex mixtis alterum supergredi alterum tentat, centum Argi oculi intendendi sunt. nam subdolè plerumque hæc fiunt. caudæ omnes Sampsonicarum vulpium colligandæ sunt. nihil omittendum est, quo aliquid impediri possit supra æquitatem instituti increfcere.

In mixto statu omnes oculi intendendi ne quid supra alterum increfcet.

CAPVT XXXVII.

De Consultatione.

1. **R**erum humanarum augustissimum esse Consultatione vti, scripsit Philosophus *epist. ad Alex.* quare inter augusta imperij negotia, & post tractatas rerum materias, de earum vsu, qui in deliberatione atque consultatione capitur, paucis dicendum. Itaque cùm multa cura summo Imperio insit, certum est Principem suâ scientiâ non posse cuncta complecti. assumi oportere & alios in partem curarum, & plurium consilia æstimari. rectè Otho apud Tacit. 1. *hist. eternitas rerum, & mea cum vestra salus incolumitate Senatus firmatur.* ad eamq̄ proportionem dicendum de Iudicibus, Magistratibus, seu Rectoribus Prouinciarum. ad omnes spectat illud *Eccles. 33. Sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebit.*

2. Ferunt Augustû consilijs Mæcenatis, & Agrippæ per mortè orbentû, multa memoriâ repetentè improuidè gesta, exclamasse; *Horum nihil*

Rebus gerendis præmittenda.

nihil mihi accidisset, si aut Mæcenas, aut Agrippa vixisset. Quare & Titus Vespasianus amicos elegit, inquit Suetonius, cap. 7. quibus etiam alij post eum Principes, ut & sibi & Reipublica necessarijs acquieverunt. & rarò eminentes viri non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam suam sunt vsi. & iam olim ob assidua Senatus & Magistratum consilia adagium fuit Romanum sedendo vincere. Videamus itaque breuiter qui eligendi, quomodo audienda consilia, & quibus acquiescendum.

Amicos, inquit Suetonius, elegit. nullum enim maius boni Imperij instrumentum, quàm boni amici. Plin. in paneg. Fidos ergo, & præsentem Imperij statum amantes. virtutes, dotelque, quas quis desideret satis lib. 1. descripsimus, speciatim id animaduertendum, ne nimia ingenia, acuta illa atque ignea sumantur, nouandis quàm regendis rebus aptiora: paria negotijs, non quæ supra sint: flexibilia, & quæ tempori aptare se possint. Temporibus parere omnes politici præcipiunt. Faciet, inquit Seneca, sapiens etiam quæ non probabit, ut etiam ad maiora transitum inueniat; nec relinquet bonos mores, sed tempori aptabit, & quibus alij vtuntur in gloriam, aut voluptatem, vtetur rei agenda causa.

Elegit, inquit Sueton. amicos, quibus etiam alij post eum Principes acquieverunt. perperam enim agunt, qui initio Magistratus aut Imperij decessoris consiliarios vel assessores repudiant. Amicum patris tui ne dimiseris. Prouerb. 16. Eccles. 19. eos quidem intelligo, qui ita se gesserunt, ita vixerunt, ut eorum probetur fides, ac integritas. liberos decet esse heredes, non modò facultatum, sed etiam amicitiarum paternarum. non est amicitijs vtendum ut floribus, tam diu gratis, quàm diu recentibus. Præterquam quod antecessorum consiliarij rerum gestarum causarumque sint gnari, quas qui ignorant, eundem finem rarò attingunt. ex illis eadem Reipublicæ administrandæ facies, ex his noua apparet. in quibus duabus rebus magnum momentum ad continendum in officio subditos, aut ad nouandum animandos.

Ingenia rursus indefessa, quibus hoc persuasum, vigilando, agendo, benè consulendo prosperè omnia cedere: quibus assidua cura Reipublicæ molesta non sit. qui non existiment negotium esse Principis, & otium Senatoris. Vidisti, inquit Salomon, Prouerb. 22. virum velocem in opere suo? coram Regibus stabit.

Iterum senes, quibus etsi corpus annis infirmum, ingenium sapientiâ validum sit. quos experientia & rerum multarum vsus erudijt, atque effecit ut acutiùs quàm alij prospiciant. qui morum

animorumque prouinciæ sint gnari, sciantque, ad consilium de Republica dandum, caput esse nosse Remp.

7. *Fidi.* Qui eâ doctrinâ sint imbuti, de qua Plato *Epistol.* 10. constantiam, fidem, animi sanitatem, ego aio veram philosophiam esse, aliàs autem quascumque & aliò tendentes sapientias, si elegantias & argutias dixerò, verè censeam appellasse.

8. *Togati.* Sed & illud ex *Cassiodoro* 3. *variar. epistol. trigesima tertia*, nihil dignius esse, si & Senatorio vestiatur honore, togata professio. & *Plauti* *epidic.*

————— *hic erit optimus,*

Hic poterit cauere rectè, iura qui & leges tenet.

Vnde mirum non est quòd Alexander Imperator adolescens, Syrus, alienigena, tam benè imperarit, qui tam multos Iureconsultos adhibebat consilijs, & imprimis *Vlpianum*, quem nunc parentem, l. 4. *Cod. locati.* nunc amicum vocat, l. 1. *Cod. de com. stip.*

9. *Linguarū periti.* Linguarum etiam peritiam desiderem. *Linguarum enim diuersitas* inquit *Augustinus de essentia Diuina*, hominem alienat ab homine. & historix cognitionem. quæ verissima disciplina est, exercitatioque ad res ciuiles. conglobata quædam & coaceruata sapientia, hominumque multorum mens in vnum collecta. qui præteritorum meminerit, de futuris etiam rectiùs deliberabit. rectè *Alexandro* fuit consuetudo, inquit *Lampridius*, in eius vita, vt si de iure, aut de negotijs tractaret, solos doctos, & disertos adhiberet: si verò de re militari, milites veteres, & senes bene meritos, & locorum peritos, ac bellorum, & castrorum, & omnes literatos, & maximè eos qui historiam norant, requirens, quid in talibus causis, quales in desceptatione versabantur, veteres Imperatores, vel Romani, vel externarum gentium fecissent.

10. *Veritatis amantes.* Nunc in ipsa consultatione optem eos qui veritatis sint amantes. Veritatem vt filiam Iouis venerentur. non vt blandiantur auribus: sed malint veris offendere, quàm placere adulando. qui, vt *Epaminundas*, ne ioco quidem mentiantur. quibus linguam non suspendat inclusam metus, qui non quæ potentibus placent spectent, corporumque umbras imitantes, omnibus illorum dictis assentiantur; quibus denique consiliorum gubernaculum lex Diuina sit, qui veri copiam faciant, non perplexa, & quo ducantur inclinatura respondeant.

Veri-

Veritatis comitem ergo desiderem, libertatem, & constantiam. quâ non interdum alia atque alia decernant, nec ut eorum qui dominantur similtas aut arrogantia fert, ita bonum malum-^{11.} *Liberi.* vè publicum existiment. non peruicaciam tamen admisero, quâ rationi meliori allatâ non cedant, aut rei mutationi. non est turpe cum re mutare consilium. melius est recurrere è medio cur-^{12.} *Constantes.* su, quam malè currere. Constantia enim non est nisi in bona causa, & cui subsit veritas. quæ ubi deprehensa est, nihil tam deceat, inquit Cicer. lib. 1. de off. quàm in omni re gerenda consilioque capiendò ser- uare constantiam: sic tamen ut modesta & prudens moderatio adsit. sicut enim constantia non sinit hominem deprauari, sic peruicacia non corrigi: proinde sicut illa laudanda, sic ista est emen- danda.

Iterum in dando consilio, *Omnes homines*, inquit Salustius, qui ^{13.} *Affectibus vacui.* de rebus dubijs consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet. Affectus ut in plerisque sunt diuersi, ita iudiciorum discordiam & peruicaciam generant:

————— *scissura domestica turbat*

Rem populi, titubatque foris, quod dissidet intus.

Peruicacia porrò maximè consultantibus nociua est. boni, & prudentes sicubi ipsos errare contigerit, indicatæ veritati libenter assentiuntur. at vulgus ineptum contumacissimum est. at multi vulgi vitia habent. Augustum in Spirensi Senatu decretum; *A dissidijs vtrimque contumelijsque abstinento: paci & concordie mutue studen- to.* & rectè Plinius, *Singulis re integrâ dissentire fas esse;* peracta, quod pluribus placuisset cunctis tuendum. absint qui errare malunt & eam sententiam quam adamauerunt, pugnacissimè defendere, quàm sine pertinacia quid constantissimè dicatur exquirere.

Nihil attinet dicere abesse debere pecuniæ studiosum, futu-^{15.} *Non cupidi.* rum perfidum Consiliarium, Iudicem irreligiosum, Magistratum quæstui & muneribus obnoxium. abesse debere & eos qui improuidi, & arrogantes cum securitate quidem decernunt, & in ipsa rerum administratione deficiunt. qui non meminerint Hermocratis ad Syracusanos, *Quoniam*, inquit, *Athenienses propediem huc sunt appulsuri, videte quâ ratione pro viribus, opibusque vestris ipsos honestissimè propulsaturi sitis: & caute, ne per hostium contemptio- nem ab ipsis imparati opprimamini, neque rumoribus, & nuncijs alicundè allatis fidem non habentes rerum summam negligatis.* hæc pestis plerumque hodie potentissimos ludibrio exponit.

Cun-

16.
*Festini
lentè.*

Cunctatorem & celerem prout & casus, & tempus expostulant amo. qui non inutili cunctatione agendi tempora consumat, nec audeat satis, nec prouideat: qui in gerendis negotijs non ignoret sequendas temporum oportunitates, & in occasione rerum desidi-
diam, ac tarditatem omnem quàm diligentissimè fugiendam; & è contrario, cùm mora sine periculo esse potest, tutiorem esse cunctationem, ac tarditatem. Fabius ille Max. cunctando restituit rem. Aratus Achæorum Dux in consilijs, inquit Polyb. lib. 4. *segnis erat, in subeundis periculis timidus, quo factum est vt triumphis maximis omnem Peloponesum impleuerit.*

His igitur in rebus rursus valet prudentia, & illi sunt ad discendum, qui ex præteritis atque presentibus rectè de futuris coniecturare norunt, atque in quamcumque partem futurorum incertitudo inclinauerit, solertia expedire consilia: & cæteroquin, quantum fieri humanitus potest,

Commisisse cauent, quod mox mutare laborent.

Quod exactiùs obtinent, qui à pueris ad Rempublicam sunt formati, pridem in ea versati, pluribus cingulis vsi, gradatim prouecti, per Virtutis ad Honoris ædem ducti, qui alium post alium sibi Magistratum peperere, semperque in potestatibus eo modo agitauerunt, vt ampliore, quàm gerebant, digni haberentur: qui non tantùm res oculis visas, manibus tractatas norint, sed & gesta maiorum, atque historias domesticas atque externas: qui consiliorum atque euentuum commoda atque incommoda animaduuerint, quæ morâ, quæ festinatione consilia fuerint corrupta. vbi ergo, inquebat Petrus Aldobrandinus, vrget temporis angustia, accelerandum non est, sed maturandum; illud enim inconsiderati est animi, hoc verò prudentis.

17.
Facili.

Tandem & taciturnitatem omnimodo exigo; si enim magna pars est rei benè gerendæ nosse hostium consilia, tanta ex aduerso est ea celari. Taciturnitas, inquit Valerius, *optimum atque tutissimum rerum administrandarum vinculum*: & Plinius, *Tempestiuum silentium ait rem esse sapientissimam*. Sanè diligentius tuenda sunt deposita verborum, quàm pecuniarum. pauci sunt qui auro corrupti deposita arcana suorum Principum prodant: multi qui incuriâ, indiligenti custodiâ, de illis imprudenter dissertando, dum sermones ab alienis auribus capi possunt, vel chartas arcanas infidis ministris fidunt; ex quibus alij per plures interpositas personas, auro corrupti ea tanquam rerum nouarum curiosi dumtaxat expiscantur. Absint ergo à conuiujs de arcanis colloquia. Vno redun-

redundante nē secretum quidem onerati continent. quod suum alienumque est, pariter effundunt. Optimè Diuus Ambrosius, *De Elia & ieiunio*, cap. 17. Plerique, inquit, vino vtuntur vt eculo, & quibus tormenta non eliciunt vocem proditionis, eos tentant bibendo, vt patrie statum, salutem ciuium, defensionis sue prodant consilia. ita fecere Crassus, Bonosius, atque hodiè nihil est frequentius.

Eumene Rege in Senatu Romano audito, cum de toto bello aduersus Persen deliberatum esset, in præsentia nihil, præterquam fuisse in Curia Regem, scire quisquam potuit. Bello denique perfecto, quæque dicta ab Rege, quæque responsa essent emanauere. quot hodie vbique rimæ! aurículas asini quis non habet!

Alterum quod prodendis consilijs occasionem dat, est consulti-
torum discordia, dum inuicem animis & sententijs dissident, & quique apud amicos de alteris conqueruntur.

Tertium est, vt quantacumque sit communio diuini humanique iuris maritum inter & vxorem, nullatenus tamen cum hac ille arcana Principis communicet. *Ab ea quæ dormit in sinu tuo custodias claustra oris tui.*

Deuenimus nunc ad eum, qui consultatione vitur, Magi-
stratum, Iudicem, Principem. eius partes sunt ita se exhibere, vt consultos non habeat tamquam pædagogos, non eorum arbitrio regatur, non aliorum consilia dumtaxat otiosè audiat, sed ipse quoque de rebus diligentissimè cogitet, examinet consilia, & non citò facili credulitate ad falsa prolatur. non tam quis dicat, sed quid dicatur expendat.

Quandoque est olitor non importuna locutus. & aliquando sapientissimi falluntur; contemptus dat optimum consilium.

Libertatem porrò non concedat tantum sed iuuet, vt maxime iuuenes animet, verecundioresque, ne seniorum antiquitati cedant, neque pudore vitioso illis contradicere nolint, & minus sint libera eorum suffragia. propositâ libertate vniuscuiusque sententiam certò cognoscat, collaudet etiam honoretque benè consulentes, nec alios ignominiâ afficiat, aut culpet. defuturi sunt qui suadeant, si malè suasisse periculum sit. Augustus seriò omnes cohortabatur, vt suum sibi consilium aperirent, annuens eis omnem libertatem. Hadrianus etiam non ægrè ferebat admoneri, & corrigi, vel ab humili persona. sic vt præter sententiam etiam subitò ac fortuitò iuuaretur.

Assentatores, & quos videt non ex animi sui sententia suadere, dissuadere; sed adulandi certamine, vnaque contentione, quis

18.
Cōsultans.91.
Libertatem
iuuet.20.
Assentato-
res
quis
oderit.

quis blandidissimè fallat ; æstimet in consilio Reipublicæ perniciem maximam adferre ; patriæ virtutisque inimicos , vt coruos esse. illi mortuorum oculos , hi viuorum animos ac mentes perdunt , & excæcant. claudendæ aures aditusque ijs , quibus omnia potentiorum honesta , atque inhonesta laudare mos est. Denique suspectos habeat , qui alios arcent. Principes perdunt , qui eos à populo semouent , qui soli internuncij sunt , aliud quàm respondetur sæpè referentes , claudentes Principem suum , & agentes ante omnia ne quid sciat.

In assentatione credat Theophrasto , turpe colloquium esse , & obsequium omne assentatorum utilitatis gratiâ institutum ; quos & Socrates dicebat , vt lupos canibus , similes esse amicis : diuersa tamen studia sequentes : & Diogenes vt sepulchra , quæ solum amicitie nomen inscriptum habent. quos Terentius describens optimè assentatorem ita loquentem facit post cætera ;

Quidquid dicunt , laudo : id rursum si negant , laudo id quoque.

Negat quis ? nego : ait ? aio : postremò imperavi egomet mihi

Omnia assentari : is questus nunc est multo vberimus.

Is vsus etiam nunc est frequentissimus : paucissimi Principes satis hoc genus hominum noscere , vitareque potuerunt. non Alexander , non Cæsar , non Crassus , non alij magnis illis similes. quisque sibi est indulgentior ; & quamuis suorum vitiorum conscius , palàm tamen laudari amat. Ioannes Papa XXIII. cum plus æquo laudaretur , Scio , inquit , me ludi , sed falsa quoque laus me delectat. sed multi adulatorum consilijs in præcipitia acti serò eorum laudes sunt detestati ; prudentes tempestiuè. Augustus vt pestem reiecit. Iouinianus testatus est , se deprehendisse , non eos Deum colere , sed purpuram. Alphonsus nihil magis est auersatus , quàm adultores. Constantinus tineas , & forices Palatij appellauit. Tiberius summè odit. Pensennius Niger laudes audire noluit ; Viuus , inquit , volo placere ; mortuus etiam laudari. Attila carmen in ignem coniecit , quo poëta pro more originem eius ad Deos retulerat. Igitur Consultans Principum laudatorum exemplo genus hoc hominum hostiliter amicum canepius & angue oderit , & à veris amicis determinet : hos quidem , vt in rem Consultantis & publicam consulentes , æstimet , obseruetque ; illos autem , vt in rem suam , quæstumque mendacij.

21.

*Publicum
bonum
spectet.*

Præferat semper in omni deliberatione Consultans honestatem , virtutem , bonum publicum. ea omnino deliberanda non sunt , in quibus est turpis ipsa deliberatio. salutem
Rei

Reipublicæ tueri nulli magis conuenit, quàm Principi. ita se ostendat Rempublicam gerere, vt sciat populi rem esse, non propriam.

Ad hæc numquam Consultans demonstrat indignationem aduersus eos, quorum bona consilia successu caruerunt. solus Deus rerum exitum in potestate tenet. sæpè praua magis, quàm bona consilia prosperè eueniunt. vulgus eorum fidem qui in dandis consilijs, & in gerendis rebus solent versari, ex euentu solet æstimare.

Tandem auditis consultorum consilijs iudicium suum Consultans ipse suspendat, gnarus eam esse regalem virtutem celerius necessaria sentire, & tardiùs in verba prorumpere. rarò admodum quid facturus sit præ se ferat, nec sermone tantùm celet: ipso aspectu & vultu non reuelet sua decreta. quid facto opus sit, cum multis deliberet: quæ agere voluerit, cum paucis communicet. & vbi optimum ex omnibus consilium ceperit, apud se solum teneat, ne aduersarijs hoc indicetur, & insidijs eorum appetatur. Concilio soluto, si res moram patiat, Consultans rationes vtriusque sententiæ memoriâ repetat, ac ruminantium animalium instar, iterum, iterumque mandat, digerat, concoquat,

————— *Per noctem plurima voluens.*

Nox dabit consilium. antelucana cogitatio declarabit, quid bono publico magis expediat. Non tamen à consilijs facile abscedat eorum, quos pridem expertos, sagaces, fidelesque cognouerit. elegit, inquit, Seuerus amicos, quibus etiam post eum Principes acquieuerunt. acquiescat, nisi melior omnino ratio secus suadeat.

Et vt veteres etiam Deos in consilium adhibebant, auguria, & auspicia sectabantur, ita & Christianus sapientiam à Deo expostulet, & Christianè illud ethnici sectetur;

————— *si consilium vis;*

Permites ipsis expendere Numinibus, quid

Conueniat nobis, rebusque sit vtile nostris.

Deum inuocet, vt consilia optima inspiret, dirigat, prosperet. apud ipsum est sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam. ipse dat mortalibus sapientiam, & ex ore eius prudentia & sapientia: ille quem voluerit spiritu intelligentiæ replebit, & tanquàm imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & diriget consilium eius, & disciplinam; sine illo sana consilia in finem insanum desinunt. manum injicientibus fati hebetantur sensus hominum. cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiae nostræ; Deus autem dat consilia magnifica, & recta: qui confidunt in illo, intelligent veri-

P p

tatem.

tatem : à peccatis puri expectent quod *Iudith cap. 5.* Achior ad Holofernem ait, *Non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultu Domini Dei sui.*

CAPVT XXXVIII.

Monita Miscellanea.

INstruximus hactenus Iudicem variâ disciplinæ supellectile, siue decernat vt Iudex, siue ordinet vt Magistratus, siue consulat vt Senator; omnemque in legitimos ordines commeatum digessimus. superest vt quemadmodum exercitum lixæ, calones, aliaque id genus confusa turba sequuntur; ita hîc extra ordinem Miscellanea monita varij generis subiungamus: quæ si exactè singula pertractanda forent, in immensum voluminis oceanum excurrerent. Reliquimus ergò mox augustè consultantem, cum summo Numine. id rursùs repetendum est. finis omnis atque initium à Deo sumendum. ideo ille Alpha est & Omega. omni ergo in deliberatione, omni in actione eum sibi proponat, inuocet, veneretur. per eum *Reges regnant & legum conditores iusta decernunt.* Rectè Cambises ad Astyagem: *Dei esto amicus, in eundem pius, nihilque aggrediaris, nisi Diuino Numine implorato. imbecillis enim est & hebes mortaliū natura. nihil autem Dei sapientiam latet. omnia ex sententia eis cedunt, quibus illa præsto est. oculi Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfectò credunt in eum.*

Post diuina principia, inter humana imprimis Nosse se ipsum oportet, quo iure præsit, imperet, regnet: optimo, maximo, an restricto. cuius ob rei ignorantiam incuriamve, multi se atq; Remp. *perdiderunt. neque res eget exemplis è cœlo descendit. γω̄τι σέ αῡτον.* Noscenda natura vulgi est, & quibus modis temperanter habeatur: noscendus populus cui quis præest, quibus moribus, quibus legibus, quibus fœderibus contineatur, quos domi vereatur, quos foris comiter obseruet. cum populo ita agendum, ne quid ingenio eius displiceat. affectanda eius beneuolentia, in Principem statumque publicum prompta inclinatio, & amor. eâ tamen temperie, vt ne aut reuerentia terrore, aut amor humilitate capterur. ita habeatur vt pareat, non vt seruiat. beneficentiâ mulcendus est, tantaque indulgentiâ, quantam legum benignitas permittere possit.

Inter hæc tamen, eâ viâ incedendum est, vt existimatio, auctoritas, atque vis Imperij nullatenus remittatur: vt facilitas non

1.
Omnibus
diuina ap-
precatio
prænit-
senda.

2.
Noscit qui
regit seipsum
quo iure
præsit.

3.
Noscit quos
regit, pla-
ceat.

4.
Salua au-
toritate.

non minuat reuerentiam, humanitas dignitatem, vel benignitas Imperij Maiestatem. etenim illa salutis est tutela. oportet metuant Principem subditi, non oderint, sed venerentur admirenturque. ^{5.} *Quibus modis & moribus.* metuant seueritatem: careant illecebra peccandi spe impunitatis, abstineant à prauis ob turpitudinem, ob supplicia, & pœnam. non tamen ita frequentem, vt crudelitatis speciem præ se ferat, sed vt ex parcitate animaduersionum pœna ad paucos, metus ad omnes perueniat. Ita constantibus legibus moribusque, vt non indies vertantur, & euertantur. nihil enim magis ad contemptum legum pertinet, atque imperantium; quàm frequens mutatio. non coalescit planta quæ sæpiùs transfertur. non leges atque imperia veneratrices in animis subditorum radices figunt, quæ quod iusserant, ventant; quod vetuerant iubent: nisi quando forsan liqueat nociturum priscum rigorem, & nimiam seueritatem, atque tunc sensim agant, atque pedetentim quædã ex tempore disponendo, quædam in tempus reiiciendo. Mores etiam atq; virtutes in eo qui præest constantes mirificè ad venerationem faciunt, præsertim dum prouidentia accedit, & læta successibus fortuna, atque augusta corporis species, aut saltem augusti oris compositi gestuumq; grauitas quam obuii, non vt acerbam metuant, sed vt Imperio dignam vereantur. quæ non in omnes conuentus ingeratur, sed cuius vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem absentia sæpiùs tueatur.

Comitatus etiam atque familia splendeat. non quidem vt fastuosus superbiat, sed supra vulgi sordes emineat; habitu imprimis atque vestitu decoro. natalium etiam atque generis splendore emineat. neminem enim excelsi ingenij virum humilia delectat, & sordida. sint tamen qui ita maiorum factis gloriantur, vt virtutem imitentur. quid enim prodest ei, quem sordidant mores, generatio clara? *In amicorum legendis ingenijs damus operam, vt quàm minimè inquinatos assumamus.* Senec. de tranquil. cap. 7. *Duo sunt que ab egregijs Principibus expectantur; sanctitas domi, & in armis fortitudo, utrobique prudentia.* Aurel. in Traian. *A domesticis,* inquit Calsiodorus, 10. var. epist. 5. *velis inchoare disciplinam, vt reliquos pudeat errare, quando tuis cognosceris excedendi licentiam non præbere.* quæ non vidit omnis ætas Reipublicæ mala, dum quò sæpiùs, eò apertiùs delinquunt marcida quædam Aulæ mancipia? magni liberti, magni eunuchi, & sub his numerosi nequitiarum asseclæ magnas sæpissimè strages dederunt.

Assiduas etiam aularum pestes, qui præsunt, fugent qui, eos, qui virtutibus antecellunt, inuidia premunt; specie amicitia dolum parant: supplantatores, & funambulos simplicitatis alienant. quibus ^{6.} *Absint aulica pestes.*

ad reprehendenda aliena facta & dicta ardet animus. qui secretis criminationibus infamant ignarum; & quo incautior decipiatur, palàm laudant.

7.
Quales Ma-
gistratus
eligat?

Sed imprimis in magnis Magistratibus, qui circa Principem, aut in Principalibus negotijs versantur, eligendis spectanda est generis claritas. Tuli, inquit Moyf. 1. *Deut. de tribubus vestris viros sapientes & nobiles, & constitui eos Principes, tribunos, centuriones, & quinquagenarios, & Decanos. Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum Senatoribus terræ. Parab. c. 3. Solon Areopagum ex ijs constituit, qui honesto loco nati essent, & egregium virtutis & temperantiæ suæ specimen præbuisent. non tamen excludendi sunt novi etiam homines, quos virtutes in excelso statuunt. nam apud maiores virtutis id præmium fuit, cunctisque civium, inquit Tacitus, si bonis artibus fiderent, licitum petere Magistratus. Ventilabrum est seditionum videre malè collatos Magistratus. Malum est, inquit Vopiscus in Tacit. habere Imperatorem, qui eos faciat Consules, Duces, Indices, quorum vitas, merita, & aates, familias, gesta non norit. Est malum, inquit Eccles. 10. quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens à facie Principis; positum stultum in dignitate sublimi, & diuites sedere deorsum: vidi seruos in equis, & Principes ambulantes super terram quasi seruos. Regnum Romanum, inquit D. August. tam diu perseveravit, quàm diu sapientes regere permiserunt. sed dum iuvenes inexpertes elegerunt, tamquam iustitiam ignorantes, acceptores personarum facti sunt, & iustitiam perdentes, dominium orbis terrarum amiserunt. Iuvenes ergò imprudentes constituendi non sunt Duces, vel Ecclesiarum Pastores, ne ipsi simul cum populo pereant. Tales enim si præsunt, non solum præterita, & futura non cogitant, sed aures etiam obturant, ne quod verum & bonum est, audiant.*

8.
Tutiora
eligat.

Iterum qui præest, aut ei consulit, omisissis præcipitibus, tuta & salutaria capeffat. non ambiat quod multi inuideant, plures etiam concupiscant. non durat, nec ad vltimum exit nisi lenta felicitas. quidquid excessit modum, pendet instabili loco. non ambiat quod cum magno emolumento insidiantis eripi possit. Abraham Bascha deprecatus eminentiores dignitates Solimanum rogabat, vt moderatiorem fortunam illi impenderet. modicis rebus longius æuum est.

9.
Non sic
credulus.

Rursus qui communem hominũ sortem excellunt, æmulationi obnoxios se sciant. credant neruos esse atque artus sapientiæ non temerè credere. fraudis atq; insidiarũ & perfidiæ plena sunt omnia. diffidant ergò semper ignotis, & vix dũ notis fidant. Ita tamen se habeant quasi maximè fidere videantur. detecta enim diffidentia repudiũ est amicitia. quod maximè periculosum est, si diffidere videaris,
non

non his illisvè personis, sed integrè cuiuspiam nationi. Vtrumque in vitio est, & omnibus credere, & nulli. itaque similes oportet inuitus, & dissimiles cum dolore. Agefilaus sese ita assuefecerat, vt metuens hilaris videretur: secundisque in rebus longè timidissimus esset.

Sed & alij Principi necessariam custodiam assignant. nec censent maiestatem sine viribus tutam. stipatores exigunt qui somnum eius nocturnis excubijs muniant, latera obiecti circumfusisque defendant, incurrentibus periculis se opponant: sed fidissima est custodia Principis ipsius innocentia. hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere.

*Non sic excubiæ, non circumstantia tela,
Quam tutatur amor.*

Amorem ergo apud populares, metum apud hostes quæramus: amor aduersus vim externam, aduersus domesticas insidias æquè valet, arma aperta palam vites, fraus & dolus occulta, eoque inuitabilia, nulla vis imperij tanta est, quæ premente metu possit esse diuturna. quem metuunt, oderunt: quem quisque odit, perijisse expetit. Quin etiam qui puniendi causam habent, modum habeant. nec iisdem de causis alij plectantur, alij ne appellentur quidem. nec frequens sit vindicta, vt paucorum odium reprimat, omnium iritet. Tributa noua populum non decorient. vetera sine auaritia & crudelitate tolerantur, neque nouis acerbitatibus ad inuidiam vertantur. pecuniæ non illudatur, nec per turpitudinem qui præsumt abutantur. Alex. Seuerus aurum & argentum raro cuiquam nisi militi diuisit. at hodie milites sunt mendicabula, aurum & argentum nonnullibi deriuatur ad alias Reipublicæ sanguisugas. Sæpe, inquit Salustius ad Cæsarem, iam audiui, qui Reges, quæ ciuitates, per opulentiam magna Imperia amiserint, quæ per virtutem inopes ceperant. Fiunt, inquit Aristoteles, 5. polit. mutationes, cum homines sua consumunt prodigè viuentes, adde & largientes.

Et quoniam præmia bonorum, malorumque, bonos ac malos faciunt; bonorum præmia numquam omittantur, numquam malorum. præsertim in bello, vbi peccare bis non licet. frustra lamentis repetuntur florentes exercitus, classes, legiones, inedia, incuria, ignauia deperditæ. in causas inquirendum, & sæuendum. militaria delicta mortalia sunt. ex puncto pendet immensitas rerum. numquam ergo impunita sint; nisi fortè ex clementia, cum citra Reipublicæ periculum atque impunitatis spem trahi in exemplum non possunt. qui enim Reip. ex delicto illatam iniuriam non punit, nouam prouocat.

Odium refert qui præest, si merita non remuneratur. contemp-
tum etiam, si poenas noxijs non irrogat. exinde nascitur facultas
faciendi quod cuilibet visum. quæ non potest comprimere ingeni-
tam singulis hominibus prauitatem.

13.
Solicitus
sit.

Nihil porrò vehementiori impetu Imperia in ruinam agit, quàm
incuria: si qui præest leui auditu quamuis magna transmittat, ab-
undè ratus, si præsentibus fruatur, nec in longius consultans. tem-
pus otio, alexæ, luxui, & sagine dispartiens; lusus in medias noctes,
somnos in medios dies protrahens. *Solutè viuentes*, inquit Aristoteles
lib. 5. politic. cap. 10. despicabiles fiunt, & multas oportunitates præbent ho-
stibus.

14.
Imperio-
rum ruina,
causa, in-
dicia.

Quamuis etiam periodi sint ortus interitusque Imperiorum, vt
sæculares mutationes obseruauit Chokier *polit. lib. 6. cap. 1.* diuino
tamen nutu digeruntur. qui & solet prænunciã mittere discordiam.
solet malum extremum discordia præcedere. ciuile odium ad ini-
micorum perniciem præcepit. solent deesse bona consilia, aut à
discordibus inuicem destrui. per eam res maximæ dilabuntur. ode-
rit discordiam quisquis imperium amat. *Haud leue*, inquit Tacit.
2. Annal. decus Drusus quæsuit, illiciens Germanos ad discordias. quã eadem
artè multi hodiè aduersus vicinos vtuntur. dum credimus discor-
dias ex se ipsis nasci; serunt sapientes Duces, & multo precio emunt
hostium discordias: dum sciunt, ne minimam quidem nationem
posse ab aduersarijs deleri, nisi proprijs simultatibus se ipsa consum-
pserit.

Iuxta hos, *Mali*, inquit rectè ille, *dæmones sic implicuere no-*
stras mentes, vt relictis veris hostibus, quos longa pace frui permittimus, in
nos nostrorumque membra armatas, & sanguinolentas conuertamus
manus.

15.
Curetur
domi con-
cordia, for-
titudine foris.

Duo sunt, inquit Polyb. 6. quibus omnis Respub. seruatur:
in hostes fortitudo, & domi concordia. in hac quies, tranquillitas,
salus; in illa Reipub. tutela, hostium propulsatio, vindicta, etiam
pomerij prolatio consistit. vtraque prudentiam exigit, hæc togæ,
illa sagi. hæc boni patrisfamilias prudentiam quadamtenus spectat,
illa Ducis. altera quidem semper alterius indiga, sed *virtus militaris*
præstat cæteris omnibus: sacra prophanaque omnia latent in præsidio, ac tutela
bellicæ virtutis. Militaris ergo prudentia ambabus vlnis amplexanda,
quæ principio omnem temeritatem rejicit à bellorum initijs, pro-
gressu, & fine: vt nequid in eo suscipiendo, gerendo, finiendovè
inconsultò agatur: non generatim tantùm, sed in quolibet et-
iam actu, & scena. necubi desint consilia, apparatus, arma, pe-
cuniæ, commeatus: disciplinam non potest seruare ieiunus exerci-

Prudentia
in quibus?

tusa

tus: mendicitas ad omnem desperationem vocat armatos. non miles, non centurio, non tribunus officio fungitur, cui deest annona. quibus ut ad populandos, non iam dico finitimorum, ut *Liuius lib. 28.* sed suorum, agros, tecta que vrenda, & capienda pecora aliqua vis sit: ita in acie ac signis collatis nulla est exercitus lingua, quam manu promptior: prædator è socijs, & ipse præda hostium.

Qui & hodiè ita habetur, ut quæ olim de disciplina & dilectu 16. ^{Disciplina:} regulæ erant, philosophicæ scholæ dogmata nunc videantur. Infames militare non poterant: hodie quorumlibet criminum damnati multos numeros faciunt. disciplinam vix non omnes aut aspernantur, aut contemnunt. *Alexandri Seueri apud Lampridium non seuerum iam iudicium, sed phantasma arbitrantur. Disciplina, inquit, maiorum Rempublicam tenet: quæ si dilabatur, & nomen Romanum, & Imperium amittemus.* Ita verò accidit illis Romanis. Repetat nunc memoriâ quisque suæ gentis disciplinam maiorum, atque an ab ea defecerit circumspiciat; & quid porro in proinctu esse possit auguretur.

Sub disciplinam igitur reuocandi sunt Legati, Tribuni, & qui- 17. ^{Quoad omnes,} cumque militibus præsumunt, metatores, atque ipsi milites. puniendi contumaces, emanfores, desertores, transfugæ, proditores, seditiosi, qui in acie loco cedunt, se dedunt, arma amittunt, alienant, excubias deserunt, minùs rectè agunt, locum cui præsidio impositi sunt, amittunt, hostibus dedunt, ducem non protegent, eius dicto non parent, furtis alijsque delictis militaribus se maculant. in eos iudicia, & pœnæ militares exercendæ. quibus de rebus omnibus, totaque disciplina militari optimè *Aiala tot. lib. 3. de re milit.*

Sed quoniam milites, inquit *Vegetius l. 3. cap. vlt.* pœna & timor in sedibus corrigunt, in expeditionibus spes & præmia faciunt meliores; etiam præmijs, priuilegijsque milites animandi sunt. de vtrisque iterum rectè *Aiala ibidem cap. 7. & cap. 20.* & missione honestâ post emerita plurium annorum stipendia. *de qua idem cap. 6.* qui olim fuerant extensi ad annum 11. deinde 16. demum 20. quando erat coacta militia, & delectus. causaria missio hodiè magis in vsu est, & pro annis, & meritis stipendiorum incrementa, & honores.

Vtraque prudenter dum pro meritis. sed admodum disciplinæ, & 19. ^{Disiectæ,} ærario illuditur, dum sine examine tribuuntur. dum quis in vnum diem centurio creatur, in annum signifer, quin & tribunus sine mili-

te: vt illis nominibus stipendia reciproca cedant, adeò vt numerus huiusmodi missorum in immensum creuerit alicubi; decreueritque ærarium, vt numeri militum ali non possint, sint cohortes in quibus sint, si non plures, numero æquales huiusmodi missi cum gregarijs, atque illorum multiplicatâ gente, non magnificata est horum lætitia. vbi isti magni manduci faciunt, vt grex ouium pascuo careat. neque tamen cum ad pugnam ventum est, triarij isti vim omnem prælij excipiunt; sed in eos inclinata recumbit, qui corpus famelicum vix trahunt, manus ita debiles habent, vt conferere non dicam, sed mouere vix possint, corpore toto nudi, armis vacui, cædi idonei. & mirantur ignari vnde tanta auri vis tam steriles belli effectus pariat; & frustra dolent illi Principes, qui Regium non putant tantas summam subducere rationes. miranturque si legunt aut vident extremos hominum ex despectis angulis orbis antrisque egressos, dum alio instituto, aliâ disciplinâ vtuntur, supremorum monarcharum conatus supergredi.

20. Non pace, non bello res prosperè cedere possunt apud quos quæ diximus vitia: & duces contemnendis quàm cauendis hostibus meliores. sed ij exiguntur quos nullum belli genus non exerceat: qui nouerint quantis belli neruis opus sit, quantos intendere possint, vnde & quomodo illi haberi quos in vsus & ad quâ rationem impendi. quàm æquè quam æqualiter census agi, & pecunia imperari, & impensa populo probari, oculisque subijci. qui sciant quam promptè apud eas gentes pecunia conflatur, vbi ipse populus, eum cui maximam fidem rerum suarum habet, ipse deligit: cuique potestas omnis æstimationis summæque faciendæ, corrogandæ, & erogandæ permittitur. qui sciant quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendovè bello modus, qui milites habeant, castigentque vt liberos, & ab illis habeantur, & timeantur vt patres. qui vnum suum seruare malint, quàm mille hostium perdere (vt in Africa Carolus V. aiebat) qui tempestiuè in hyberna eos & æstiuâ deducant, curentque ne in compitis moriantur (vt Alexander Magnus militem in via deficientem suis ipse vlnis sustulit) qui exerceant legiones, etiam sine bello; nec disciplinam modò, sed exemplum etiam à se peti volunt: qui rumores non curent, sed malint eos sapiens hostis metuat, quàm stulti ciues, militesvè laudent: non vt hodiè multi videri malunt rem benè gerere, quàm gerere; magis occupantur corrogandis de re à se vt benè gesta testimonijs, quàm re bene gerenda: qui militem exerceant ad robur & virtutem, vt norint tractare arma, ambulare celeriter, & aqua-

Quales Duces requirunt? quid curare debeant bello gerendo, finiendog, summam.

æqualiter locum non deserere, ordines non turbare, inter se in modum iustæ pugnæ concurrere, ferre pondus, solem, pulueremque, annonam pariter & arma, fossam ducere, & sudes scienter figere, quæcumq; euenire in acie atque prælijs possunt, omnia in campestri meditatione prænoscere. ferre cibaria, ferre si quid ad vsum velint, ferre si quid ad vallum: miles centurioni, centurio tribuno obsequi, ad nutum regentis, sine tumultu respondere. qui præscribere sciant in itinere vel acie incedendi ordinem, legitimum spacium quo miles distet à milite, qui non conglobent agmen, aut laxent. pro gradu leuioribus auxilijs, equitibus & peditibus loca oportuna deputent, centurias, & contubernia diuidant: luxum vitent, iactantiam ac linguæ ferociam, ignauissimi cuiusque tesseram: qui militem cogant vt cum prouincialibus iure ciuili: qui cum diuersarum gentium agmen ducunt omnibus ijdem sint, nec causam præbeant, aut tolerant, quâ inter illas discordiæ super viribus, meritis, prærogatiua, ordine excitentur; sed omnia ea aut gradus, aut numerus stipendiorum, aut fors, aut vices, aut æquæ omnibus conditiones, nisi fortè non æquo iure regnentur, definiant. alioquin credat eum, quem post habuerit, pro ignominia id habiturum; Ducemque, Tribunum, Centurionem facile desereri ab eo, qui se credit contemptum, non obsequi ad imperia, non pugnare.

Qui gnarus sit omnium temporum in bello habendam rationem. vbi factò magis, quàm consulto opus est, quàm noxiæ sint lentæ deliberationes; vt ex decreto bellum geri non possit; nec in vrbe sciri, quid armato gerendum sit. quàm læpè occasio amplius iuuat, quàm virtus. quàm casu oblata flectenda sit ad consilium. quàm nemo celerius opprimatur, quàm qui nihil timet. quàm nihil tam leue sit, quod non magnæ interdum rei momentum faciat. qui suum & hostium exercitum, locorum situm, naturam regionis nouerit: & ante omnia hostium Imperatoris ingenium, & gentis quam in bellum ducit. qui norit quando pugnare expediat, quando tergiuersari, quando domi bellum excipere, quando in hostilem agrum inferre; quando magno clamore, & concitato cursu pergere; quando loco manere, & impetum excipere. quando cedendo nimis progressum per tædia ac moras: quando ipse non commeatum, non supplementum, non pecuniam habens (cùm fortissima consilia tutissima sunt) vi ac manu conari, vel cum multis rebus superior est. alioquin quando nulla cogit res, non se committere fortunæ. quamuis oporteat bono semper esse animo Imperatorem in rebus ambiguis, etiam & aduersis. spem vultu etiam simulare, læta nuncia in vulgus serere, in conflictu etiam fausta quamuis falsa
incla-

inclamare. & nihil omninò exercitui, nonnullum metum hostium incutere, exercitum Numini Diuino reconciliare. nihil agere periculi tentandi gratiâ. milites suos secundùm hostiû copias instruere, habere seorsim delectos qui fessis & laborantibus opè ferant: habere in occulto insidias: familiares cum familiaribus, notos cum notis collocare, splendide instructa acie procedere, & iam ante secum constituere, quem cui in prælio opponat: ordines numquam soluere: ipsum manus non conferere, sed ad omnia intentum, vbique prouidere, angusta loca occupare, si inferior est equitatu: plana, si potior. militem non nisi pransum & curatum committere: & discretis nationibus, vt ipsa contentione decoris accedantur. aciem prior instruere, atque ita vt auersum solem & puluerem habeat. aduersus inopinata oculis auribusvè subiecta mox solerter prouidere: ore, vultu, gestu hortari, animare: nimium metum depellere: occurfare paudentibus, retinere cedentes, tardos impellere, nimium se diffundentes restringere: fugienti hosti viam aperire: non pctinaciter instare: ne vel tunc fortiùs ex necessitate resistat, & aliàs faciliùs acie cedat: non vt victoriâ nisi prouisum fuerit, ne ipse vincatur: non omisso hoste spolia confectari: obtentam victoriam prudenter prosequi, non degenerare aliquo consilio, ignauâ, vel ignarâ arte quippiam aggredi, cuius infelix successus illius cursum sistat, victoriæ famam minuat, vnde cætera pendent. etiam modica damna famam partæ victoriæ lacerant.

Victor ergò cautè progreditur. victus Marte aperto, ad stratagemata se vertit, ad belli furta, dolos, & fraudes militares. nec prælij vnus euentu pauescit. reciproca sunt fortunæ & pugnantium vires. contra fortunam strenuè insistit spei, vires iuxta, & circumfistas inspicit. loca aliqua munita copijs & comœatu firmat distinnendo hosti, dum noui dilectus, noua quæruntur auxilia, & dum vult pacem, bellum adhuc parat.

Vult autem quisquis bonus est Imperator, siue victus, siue victor, dum æquæ conditiones haberi possunt: dabit accipietque quisquis erit iustus. qui non dederit, qui non acceperit, memoriâ repetat, & maiorum, & nostrâ ætate fuisse victores, qui æquis conditionibus & cum laude poterant bello defungi, qui postmodum etiam plures post annos reparatis eiektorum viribus, & fœderatorum auxilijs vrbibus ipsi prouincijsque victis pulsi fuerunt.

Ideoque nec vnquam vna cum gente tot annos bella gerit, vt illa non notas antè vires introspeciat, cum finitimis & disitis fœdera contrahat, contumax ipsa & armis exercita feruitutem abnuat, dominatum excutiat, libertatem vindicet, non timida iam amplius ipsa,

ipsa, sed timenda fiat: non de penatibus sollicita, sed iam alieni cupida: non domi iam sua tuendi, sed aliena inuadendi consilia agitet: non secum tantum habitet, sed & alios Principes atque Respublicas vicinas remotasque toto orbe sollicitet, ac vndequaque motis armis vires distrahat, à se auertat: vt iam de postliminio desperatio, de presentis statu defendendo metus succedat.

CAPVT VLTIMVM.

Parenesis ad Iudicem, Magistratum,
Senatorem.

Iudicis, Magistratus, Senatoris difficile est officium, functio ardua, munus periculose plenum opus alicui. Noli ergo querere fieri Iudex, si non valeas virtute irrumperè iniquitates. Eccli. 7. Nosce te ipsum: & quid valeant humeri, quid ferre recusent. noli querere, affectare, ambire honorem, cuius oneri non sis ferendo. nosce vires tuas, & muneris grauitatem, ne impar suggestus fatiscas, collidaris, opprimaris. examina te ipsum, an valeas virtute irrumperè iniquitates. virtute, inquam, omnigeniâ, quam lib. 1. in multas sectiones partiti sumus; præsertim in cap. 5. quo in Iudice vniuersalem exegimus: & deinceps explicuimus. an tibi suffragetur consilium Iethro, Exod. cap. 8. Moyse datum, vt in subsidiarios Iudices assumeret sibi virtutis viros, eâ ad eò præditos atque perfusos, vt ab ea denominationem mereantur virtutis: an tibi ea suppetat, quæ irrumperè valeat iniquitates: etiam vniuersas, quacumque parte virtutibus Iudici necessarijs, iuri, iustitiæque possint aduersari. Multæ ex sunt virtutes, multæ iniquitates. multas lib. 1. virtutes exegimus, vt merito ijs omnibus præditus à præcone proclametur, *Quis est hic, & laudabimus eum?* multæ iniquitates non tantum singulis Iudicis virtutibus plures oppositæ, quas ipse vincere debeat: sed & quæ in alijs hæreant: *Totus siquidem mundus in maligno est positus:* quas in alijs Iudex debeat irrumperè.

Multæ sunt Iudicis actiones. plures his libris tetigimus, nec tamen omnes: generalia axiomata dedimus, & multa quidem; nec tamen omnes actionum regulas complexi sumus: sed generales iterum dedimus: quantus descensus est ad omnes species actionum, easque omnium negotiorum singulares? quas vt infinitas non minus est impossibile pertractare, quam inuidiosum, quæ experientia poterat subministrasse, attingere. à quo veledò magis abstinuimus,

mus, rati veritatē in genere dictam satis odij parere, & si singula res multorum errores non refricaremus. difficilis est ergo functio Iudicis, infinitis etiam tricis impedita. *Noli ergo quærere fieri Iudex, si non valeas virtute irrumperē iniquitates.*

Quod si verò non ambitione tuâ, vt vulpes irrepseris, vt regnares vt leo, sed virtutum radijs clarescentem alij *Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis*; Eccli. c. 32. quale illud de Traiano Plinij elogium in Paneg. *Vnum ille se ex nobis, & hoc magis excellit, atque eminet, quod vnum ex nobis putat.*

Rectorem, inquam, te posuerunt, noli procaciter subtrahere te Reipublicæ, cui natus es, defodere talentum tuum in terra, sed admittite inuitus honorem, atque administrationem: at non tui, verùm Reipubl. causâ: In admissam omnibus neruis, omni corporis animique contentione incumbere rectē obeundam. semper animo tuo hoc præcine, quod Romanis sacerdotibus inculcari solet, *Hoc age. quod Ecclesia in Ordinatione monet sacerdotē, adimple ministerium tuum: potens est enim Deus, vt augeat tibi gratiam suam.* Noli extolli: semper repete illud Flori lib. 1. c. 7. quod eorum qui in potestate sunt *crudelitate grauior est bonis superbia.* quæ in ijs ipsis etiam vniuersa vitia, & iniquitatem significat. Vnde Romani Tarquinium vt Regum suorum vltimum, ita deterrimum *execratione postremâ hoc damnauerunt maledictō, & hominem libidine præcipitem, avaritiâ cæcum, immanem crudelitate, furore vecordem, vocauerunt superbum: & putauerunt sufficere conuiciū.* nempe in eo, qui Magistratum gerit, omnium vitiorum indicium. Noli ergò Magistratui impositus extolli, noli superbire: esto sicut vnus ex illis quibus præfides, non comes tantum, benignus, & facilis moribus: sed viue etiam communibus eiusdem iuris regulis: patere legem quam tuleris: quidquid in alium iuris statueris, eodem ipse vtaris: eadem æquitate negocia tua compone, quâ in alijs definis: in omni actione tua nihil lege sit solutum: iudicia sint iusta, administratio ex re & salute publica, consilia pro veritate: vt quâ iudicijs præfectus es; omnibus æquam lancem serues: quâ Magistratui impositus; rem vt publicam, non vt tuam administres: quâ Regum negocijs, Principum consilijs adhibitus; recta, honesta, vtilia, salutaria liberè constanterque consulas. certus quod alioquin aliquando *recidet in auctorem scelus,* si consilio tuo fuerit, si vitio oppressa, suppressavè veritas, violata salus publica, devirginata iustitia.

Iterum Ianitores suos atque Ostiarios his verbis compellat, creatque Ecclesia, *Sic agite, quasi reddituri Deo rationem, pro ijs rebus quæ his clauibus recluduntur.* clauibus potestatis tuæ spiritualis, sæcularisvè fortu-

fortu-

fortunæ publicæ priuatæque continentur, salus publica recluditur
 & singulorum. sic res has tracta, sic negocia gere, sic age, quasi ratio-
 nem Deo redditurus. *qui enim custodierint iusta iustè, inueniēt quid respon-*
deant. Sapient. 6. magna securitas iustorum iudicum, inuenire quid
 respondeant, quando alij dicent montibus & petris: *Cadite super nos,*
& abscondite nos à facie sedentis super Throno, & ab ira Agni. Apocal. cap.
 6. Quod si de omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent ratio-
 nem in die Iudicij: Matth. cap. 12. quanta erit danda de potentibus il-
 lis, & magnis verbis; do, dico, addico, absoluo, condemno, præcipio, per-
 mitto, veto, sic volo, sic iubeo, sic placet; quibus fortunæ, vita, salus pu-
 blica, priuataque datur, aut euertitur? In his olim si iusta iustè
 custodieris, inuenies quid respondeas, quam rationem Deo sis red-
 diturus: sin minus; montes rogabis, & petras, vt super te cadant,
 sed frustrà. *Discite ergò Iudices finium terræ, præbete aures qui continetis*
multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data est vobis à
Domino potestas, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & co-
gitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non rectè iu-
dicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambu-
lastis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum his, qui
 præsumunt, fiet. Sap. 6. quando in igne Dominus diiudicabit: *Isaia 66. quando*
ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius: quando
occumbere faciet Dominus robustos: Ioel. 3. quando ululabit Moab ad Moab:
Isaia 6. quando labor stultorum affliget eos: Eccl. 10. ignis in furore
Dei succensus deuorabit terram cum germine suo, & montium fundamenta
comburet: Deuter. 32. quando Deus vltionum Psalm. 93. exurget in
iudicium, tam tunc seuerum, quàm nunc misericordia eius plena est
terra, & miserationes eius super omnia opera eius: Psal. 144. quando hor-
rendum erit incidere in manus Dei viuentis: Heb. 10. quando irregresibi-
lis erit eius sententia & immutabile iudicium, & stabit damnationis immobile
constitutum: quando iniusti, verme eorum nunquam moriente, Isaia
66. habitabunt cum igne deuorante, cum ardoribus sempiternis: Isaia c. 33.
atque ex aduerso nimis honorificati erunt amici Dei, nimis confortatus prin-
cipatus eorum: Psal. 138. quando iusti circumdabuntur diploide iustitiæ:
Baruch. 5. & fulgebunt sicut Sol: Matth. 12. qui iustam rationem de-
derint, super omnia bona constituentur: Matth. 24. quando eis qui vice-
rint dabitur sedere cum Christo in Throno eius. Apoc. 3. quando ape-
rientur portæ, & ingredietur gens iusta: Isaia cap. 26. quando erit opus
iustitiæ pax, & cultus iustitiæ, & silentium & securitas in sempiternum:
Isaia c. 32. quando is, ad quem causa viduæ, causa Ecclesiæ ingressa
fuerit, qui intellexerit super egenum & pauperem, in die mala liberabit
eum Dominus: Psal. 40. quando qui esurierunt & sitierunt iustitiam

saturabuntur : eorumq; qui persecutionem passi fuerint propter iu-
 stitiam, regnum erit cœlorum : *Matth. 5.* quando Deus largissimus
 retributor, *mensuram bonam & confertam, & coagitatam dabit in sinum iu-*
storum : Luca 6. O ter felicem tunc, ter beatum, qui ita hîc egerit, vt
 redditâ Deo Iuris inter litigantes dicti, administratæ Reip. confi-
 liorum, quâ bello, quâ pace Principibus datorum ratione, inueniet
 quod respondeat, cum Regio Propheta *Psal. 118.* *Feci iudicium &*
iustitiam : & cum fiducia non tantùm cum D. Paulo *2. Tim. 4.* sed
 securitate sempiterna poterit concludere ; *Reposita est mihi*

CORONA IUSTITIÆ, quam reddet mihi
 DOMINVS IN ILLA DIE
 IUSTVS IVDIX!

